

u-6^u

}
}

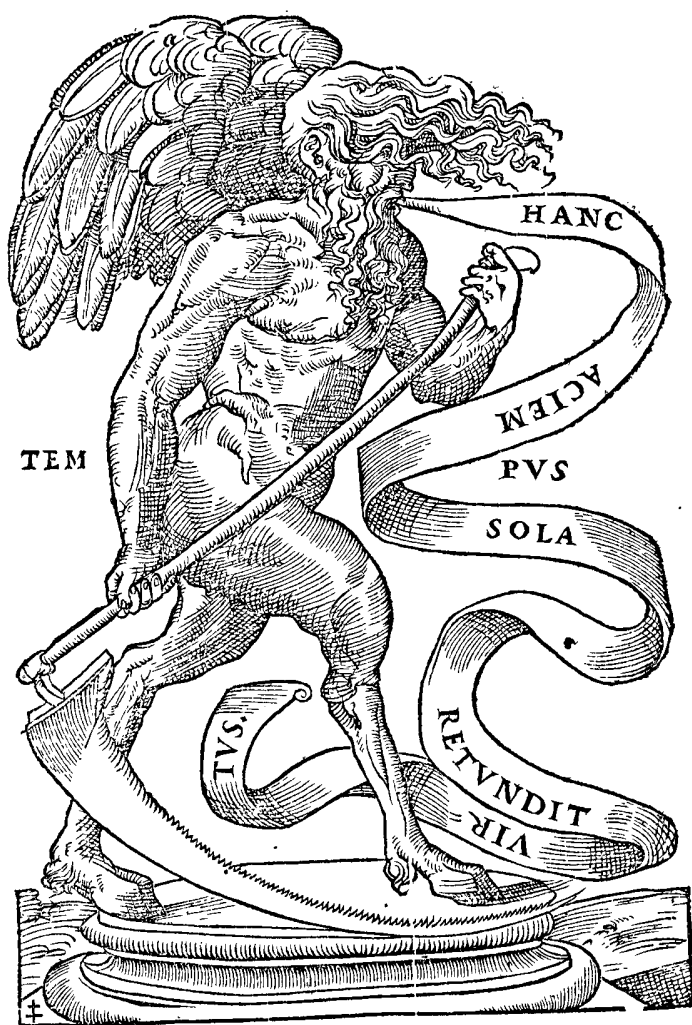

Ammonij Hermæ in Prædicamenta Aristotelis Commentarij,

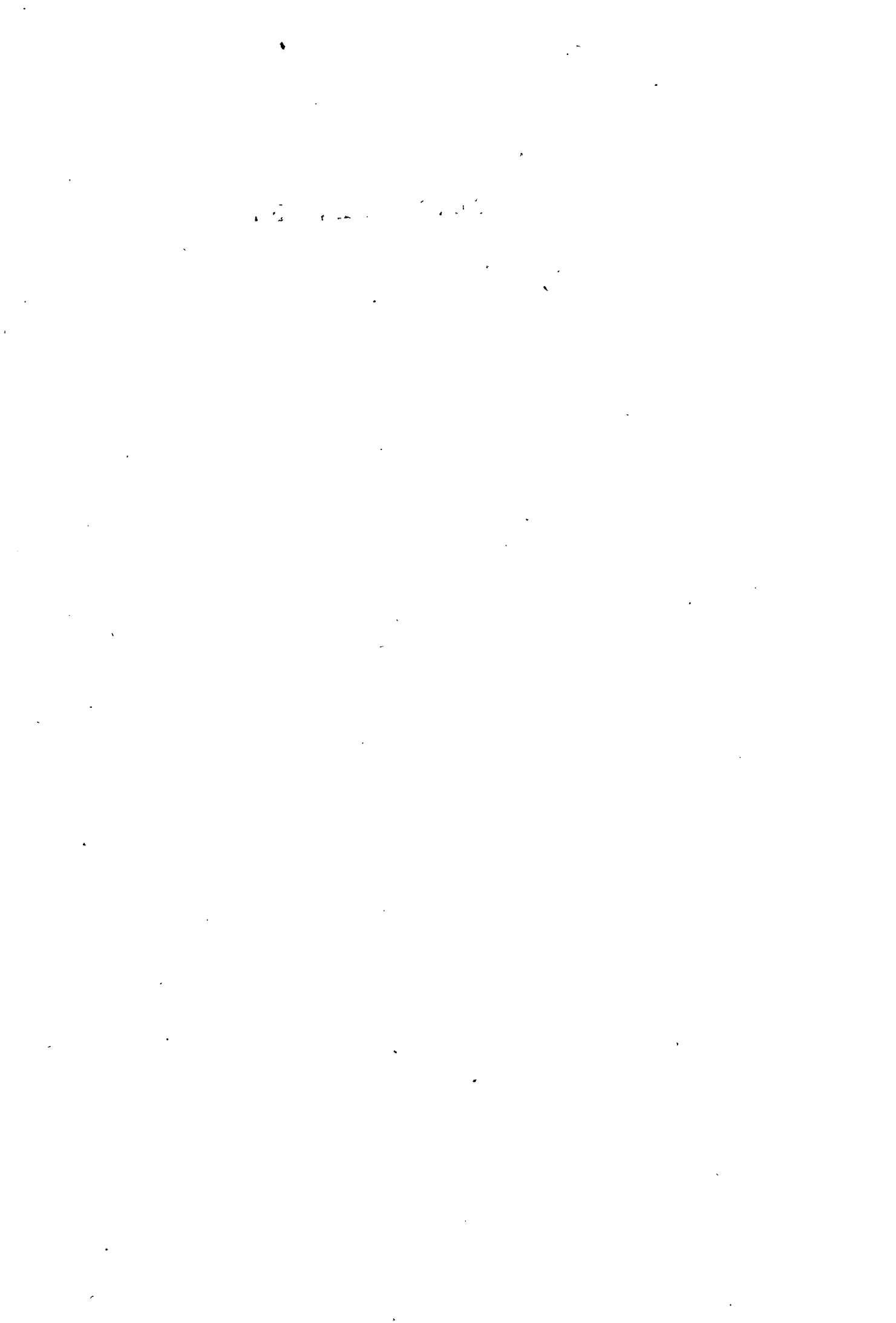
PER BARTHOLOMAEVM SYLVANIVM
Salonensem nuper Latine conuersi, necnon à Gastono
Sala nuperrime recogniti.

Ex Lib. Mon. B. Mariae de Ronconatio Aurelian. Cat. inscript. 1683.

PARISIIS
Apud Simonem Colinæum.

1 5 4 2

Rogauit me typographus, vt hos Ammonij cō-
 mentarios, quos nuper Syluanus Latinos fecit,
 ad græcum exemplar emendarem: ego sperans,
 rem hanc Philosophiæ studiosis vtilem & non
 ingratham futuram, alacriter operam nostram
 polliceor. In ipso libri exordio interpres hic nec
 ineruditus nec inelegans mihi videbatur, at cum
 vltius processissem, multa loca non rectè in-
 tellecta esse deprehendi, formulas dicendi à Latinorum consuetudine alie-
 nas passim conspexi. Quare mutato consilio, prouinciam quam lubens
 susceperam abijcere tento, & typographo declaro, futurum longè vtilius
 & non multò laboriosius, nouam interpretationem cudere, quàm hanc
 Syluanij repurgare. Vrget ille, atque vt fidem meam liberem, postulat.
 Coactus itaque librum rursus legere incipio, & cum Græco exemplari,
 quanta possum sedulitate, confero. Dicam, quid egerim. Quæ interpres
 malè verterat, emendauimus diligenter, addentes ex codice græco si quid
 ab illo erat prætermisum, & quædam non omninò vulgaria in margine
 adnotantes. Voces nōnullas, quæ penitus barbaræ erant, reiecimus: phrasas
 quoq; non paucas immutauimus, quòd obscuræ ac parum Latinæ viderē-
 tur: librariorum errata penè innumera correximus. Inuenies adhuc voca-
 bula quàmplurima Apuleiana potius quàm Ciceroniana, multas locu-
 tiones græcas magis quàm Latinas, & vt ingenuè verum fatear, multas
 planè & apertè barbaras. Omnia illa consultò reliquimus, nē quis cauilla-
 retur, nos, dum emendare hunc librum instituimus, nouam interpretatio-
 nem imprudentes fecisse. Si noster hic labor studia eorum qui Aristotelis
 doctrinæ initiantur, aliquantulum iuuat, abundè nobis satisfactum pu-
 tamus. Vale.

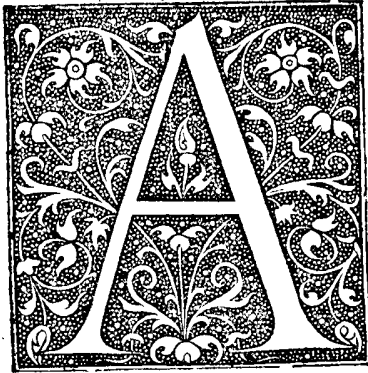
A.ij.

Ammonium Hermeam in Prædicamenta Aristotelis, locis à me nuper emè datum còpluribus, ac latinitate donatum, cū is à sapiētīæ studiosis identidem efflagitaret, munus de mea supellectile ad te defero, ac nomini tuo dicatum volo optimè Princeps Christophore Madruti: vt secus in me accidisse intelligas q̄ in multorum amicitijs venire vsu soleat: quæ, nisi assiduis colantur officijs, sensim euanescunt. Nā etsi ita casus tulit, vt à quo tempore à te discessi, nullus còsuetudinis vsus intercesserit, tamen mea in te verus obseruātia eo magis est aucta, quo maior in dies ea causa qua te obseruare cœperā facta est. Nō puto tibi memoria excidisse tempus illud cū tu mea opera in literis vsus es. tū me singularis quæ in te elucebat præstātissimæ virtutis indoles cōmouit, vt te nō solū diligerē, sed vehementer etiā colerē. Ab ea indole cognoui quæ essent expectāda. eaq; expectaui magna scilicet, atq; præclara. sed meā tamen expectationem valde à te sentio esse superato. Itaque meā in te voluntatē tua virt⁹ quæ pepererat, eadē aluit, atq; auxit. Quo factū est, vt in te colendo obseruādōq; nemini forte cōcedā: ac, quīs nec fœcundiora tibi desint ingenia quæ laudes tuas celebrare copiose ac splendide possint, mea tamen interesse magnopere existimē, vt testis ijs sim q̄ nostra hæc legent, summæ p̄bitatis, sapiētīæ, benignitatis tuæ, ac denique earum virtutū, quarum ope in sublimē hunc virorum principum ordinem relatus es. Nunc gen⁹ nō profero familiæ tuæ nobilissimum: vel Gaudentij Patris tui integritatem, cui⁹ hodie fidei ac prudentię credit Ferdināus Romanorū Rex inclytus quæ domi chariora habet: vel fratrum tuorū tum singularem eruditionem, tū militaris disciplinæ peritiā, quādo graue mihi his recensendis negotium facefferem, ac demū vererer ne, quanq̄ verissim⁹ essem prædicator, aliquā tamen adulationis notā subirem. Nō hanc tibi amplitudinē his fortunis præfertim cōparatā esse aio: tametsi eā quoque nō minimū ad hanc dignitatē cōtulere, non, quod alijs video cōtigisse q̄ plurimis, aut hereditatis iure, aut pecuniæ adiumēto: sed tua sapiētia, quā plurimo literarū studio cōsecutus es, tua clemētī ac miti natura, qua nulla in quenq̄ maleuolētia suffusus, neque amicis, neque alieniorib⁹ opera & cōsilio vnq̄ dees. tua cōmemorāda quadā liberalitate, qua allicis beneficijs hoīes, eos que percupidos tui, ac studiosos reddis adeo, vt se tibi nō solum deuinctos fateātur, sed etiā mirifice gaudeant. tuæ te inquā virtutis splendore illustratum: neque hanc tibi laudem esse cū alio cōmunicandā. tuis ipse tibi præclaris operis & auctor & perfector extitisti. Demū ea virt⁹ est tua, vt tibi ne etiā principatus quē obtines, an tu illi plus dignitatis afferas, mecū sapius dubitē. Quāobrem quæ ad hanc tibi gloriā viam ostenderunt, eadē te nec ibi diu esse patientur: sed ijs innixus altius euolabis, honoribus quibusq; amplissimis perfuncturus: vt familiæ tuæ ornamentum (quanq̄ sit nobilissima) plus multo q̄ acceperis redditurus quotidie sis. Hæc est hoīm opinio de te: quæ magis in dies magisq; cōfirmatur. Verū longius me digressum sentio, eaque cōmemorare quæ silentio præterire decreuerā. At certe verū necesse est fateri aliquādo, ne que, id quod faciūt inuidi, egregias laudes boni Principis intactas relinquere, vt hūc cæteri obseruent hoīes, oculōsq; in eum intendāt, velut præcipuum p̄bitatis exēplar. ad id vero vnde oratio deflexit redeo. Ammonium meum tibi oīm maxime nuncupatum volo Princeps optime, exiguum id mun⁹ quidem, si tuę cōferre velim amplitudini: permagnum vero, si vel nostrū in eo excolendo laborē æstimes, vel rerū quas cōtinet dignitatem (eā enim sunt decē amplissima rerū genera, quæ ad totā Philosophiam, ob idq; ad bonas artes omnes aditū patefaciunt) simul vt, si quādo à grauioribus negotijs te disiungis, reférésq; ad Philosophiæ studia, quæ te semp à prima vsque ætate delectarunt, grauiissimū istic Philosophum habeas, cuius excellenti ac singulari doctrina vti commode possis: simul vt testis apud omnes sempiternus is fit meæ in te voluntatis. Et vero tametsi nec tu in me is esses qui es, neq; ego te vnquā præfens nouissem, ea tamen ad nos tui nominis fama puenit, vt idem hoc faciendū mihi fuerit. Quare à te peto vt Ammonium meæ in te pietatis monimentū ita excipias vt complectare, in tuisque intimis habeas. quem vbi per te ipsum cognoueris, profecto non indignissimum tuo patrociniō, tuoque hospitio iudicabis. Vale.

3

ARISTOTELIS GE- NVS ET VITA.

ARISTOTELES Fuit genere Macedo: ciuitate Stagiris oriundus: filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis medici. Vnde & filium quem suscepit, patris memoriæ gratia commédandi, appellauit Nicomachum: ad quem & libros de moribus quibus titulus est Nicomachea conscripsit: matre autē natus est Phæstide. Horū porro vterq; & Nicomachus & Phæstis ab Æsculapio genus ducebant: id quod dictum in Aristotelem epigramma testatur, hūc in modum habens:

Nicomacho genitore fatúsque, & Phæstide matre
Est Asclepiadis, dius Aristoteles.

Post obitum vero Nicomachi & Phæstidis Aristoteles apud hospitem quendā Acarnensem educatur: cuius etiam nequaquam immemor officij, non eius filium modo vicissim aluit Nicanorem, omnique imbuit literarum genere, verum ipsum sibi quoque filium adoptauit: vitæque decedens legauit, vt nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur: vt quæ ab eo de rebus poeticis, & aduersus poetas scripta sunt, necnon Homeri problemata, & Rhetoricæ artes declarant. Annum vero natus decimum septimum, Pythia quoque ei philosophari iubente, Athenas concedit: vbi Socrate vtens præceptore, cum eo triennium agit. Cæterum extincto Socrate ad Platonem ventitat: quicum per viginti annos versatur: adeoque strenuam nauauit operam, vt Plato Aristotelis domū Anagnostæ, id est Lectoris domum vocaret. Non enim Aristoteles Lyceum viuente adhuc Platone, vt quidam suspicantur, ad eius æmulationem aperuit. Quomodo enim efficere id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Timotheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti? Nonnulli sanè Aristotelem viuo etiamnum Platone Lyceum aduersus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quòd in pluribus Platoni refragetur. Quibus respondendum, non contra Platonem simpliciter pronunciare, sed aduersus eos qui minus platonica intellexerunt. Quòd si vel Platoni ipsi reclamet, nihil esse absurdum, cum & in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis verba, veritatem magis curare quàm aliud quidquā oportere. Nimirum hæc quoque ad verbum inquit, amicus quidem est Socrates, sed veritas amicissima. & alibi, paulum quidem Socratis habenda ratio est, veritatis vero quam plurimum. Fecit hoc ergo & Aristoteles, tametsi nec quæ sunt à Platone dicta subuerterit: quippe & hic consentanea illi peregit, cum despiciere veritatem nollet. Denique quòd Platonem videlicet magna beneuolentia persecutus Aristoteles fuerit, ex eo compertum est, quòd aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit:
Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,
Laude malis quem fas nec celebrare, viri.

Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos viginti: vita autem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potonnes.) Aristoteles vero in urbem sese Macedonum contulit: vbi Alexandrum conditorē instituit bonis artibus, magnaque huius pars imperij fuit. nam plurimū apud regem valuit, potentiæque opportunè est vsus, tum singulis priuatim, tum omnibus publicè promerendis. Et quidem quæ beneficia priuatim in multos contulerit, declarabunt quæ eius commendatiæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quòd vero & publicè iuuerit multos, perspicuum ex eo fit, quæ Stagirorum oppidum solo æquatum Alexandro vt de integro cõderet suasisit. Vnde & festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristotelem vocant: mensem vero in quo solemne id agunt, nomināt Stagiritem. Quin Eressum quoque Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria vindicæ.

ARISTOTELIS GENVS ET VITA.

uit. Cæterum post hæc cum diem suum obiisset Speusippus, accersunt Athenienses Aristotelem: duoque hi scholam Platonis exceperunt, Aristoteles atq; Xenocrates: docebatq; in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum vero Aristoteles seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidem secessit, utique cum hoc Atheniensibus dixisset: Non patiar vos bis in philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses damnarant. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porro & versum illum dicebat Homericum:

Inque piro pira, fico ficus inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex his calumnias arguens. Rursum vero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumque apud eius tempestatum reges Alexandrum, & Olympiadem eius matrem, & Antipatrum, ac Philippum valuit. Scripsit vero vnico libro & ad Alexandrum de regno: quo ipsum quonam pacto regnum administrari conueniat, docet. Denique cum eo vel vsq; intra Brachmanas penetrauit: vbi respublicas quinquagintaquinque supra ducentas constituit. Hunc comitatus est & in Persidem: vnde bello confecto, atq; Alexandro vita perfuncto, in patriam suam redijt. Fuit hic vir moribus supra quam credi possit

modestis: excessit in philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commotus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam philosophiam

numeris omnibus absoluit. Nam logicæ quidem adiecit, cum regulas discreuerit à rebus, & demonstratiuam rationem ac viam confecerit. Norant enim

veteres demonstrare: at demonstrationes facere haudquaquam sciebant.

quibus idem cum ijs accidit qui corij secandi artem exercere non possunt, uti vero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiun-

xit. Theologiæ vero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tra-

ctauit in quo quidquam desideres. Non enim ut arbitran-

tur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed & quæ supra mundum sunt norat: ut octa-

uo quoque palam facit volumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam

neque per se mobilem, neque per

accidens esse. ex hoc sanè indi-

cās, diuinitatem supremam

ac moderatricem ne-

que corpus esse, ne-

que obnoxiam

affectionibus.

Vixit

Aristote-

les vniuerso tē-

pore annos tres & se-

xaginta. Nanque annum

agens decimumseptimum So-

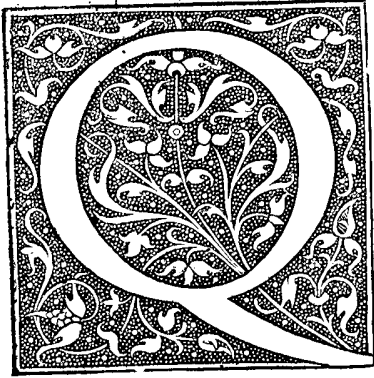
cratem adit; eique per triennium

adhæret: fuit & cum Platone annos vi-

ginti: vixit vero à Platonis interitu tres & vi-

ginti. Hæc de vita Aristotelis habuimus dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS AN INSTRVMENTVM PHILOSO- PHIAE SIT LOGICE.

VANDO QUIDEM Autem propositus liber Logicæ principium est commentationis, vt in orationis serie explicabitur, necesse est, vtrum pars an instrumentum Logicę philosophiæ sit, disquiramus. Haud enim ignorandum est, philosophatos iam pridem viros, quosdã philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit vniuersus, alios instrumentum, vt Peripatetici omnes, Logicen pronunciasse. Plato autem Logicen partem simul atq; instrumentũ dixit: partem quidem in Phædro, instrumentum vero in Parmenide: vbi iuuenes inquit, quoad iuuenili ætate fruuntur, in garrulitate præexerceri oportere, vt postmodum à

falso discernere verum possint. Ex quo igitur Logicen garrulitatẽ vocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam conijcimus. non enim garrulitatẽ appellare eam ausus fuisset, si partem putasset philosophiæ: ne philosophiam garrulitatẽ nominaret. Fieri vero potest vt idem pars instrumentumq; sit, verbi gratia manus: est enim hæc tum dandi tum accipiendi instrumentum, pars autem corporis vniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur: Si omne id inquit quo vtẽs vtitur neque pars alterius cuiusquam neq; particula est, ipsius necessario vtẽtis aut pars est aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice victus ratione vtitur (græci hanc *δυσιτητικὴν* vocant, quasi victuariam latine appellaueris) quæ quoniam neq; pars alterius neque particula est, ob id medicinæ pars est aut particula: verum pars quidem curatricis, particula vero practices siue actiuæ existit. Porro additum orationi est si illud neq; pars neq; particula alterius est, ob astronomiam. hanc enim vsurpat gubernatoria: ac quoniam prius philosophiæ pars & particula est astronomia, pars nimirum mathematicæ, cõttemplatricis vero particula, eam ob rem gubernatoriæ neq; pars est neq; particula. Quare si logicen vsurpat philosophia, hæc autem scientiæ alterius pars aut particula nõ est, philosophiæ igitur est. Prima itaq; ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoq; retorto dicam sermone, quoniam grammatica & rhetorica & medicina ratiocinandi vtuntur facultate, alia vt suas ipsius regulas recte sese habere demonstrat, alia vt placita sua constituat, ac neq; pars neque particula alterius est artis, planè dictarum artium pars erit aut particula. Præterea sermonem quoq; imperfecte protulerunt: siquidem dicere eos oportebat: Si id omne quo vtens vtitur, artis alterius vel scientiæ neq; pars est neque particula neq; instrumentum, ipsius vel pars vel particula vel instrumentum erit vtentis: quoniam igitur philosophiæ neq; pars est neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam q̄ verbum hoc neque instrumentum addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi: vtitur enim medicina phlebotomo, quod alterius neq; pars neque particula est artis, ergo medicinæ. At si vera sunt hæc, quãdoquidem phlebotomum corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoq; consistens: id quod absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientia. Secunda vero ipsorum argumentatio id genus est: Nulla inquit ars proprium instrumentum molitur. si ergo Logicen facit philosophia, non eius instrumentum, verum pars erit. Cæterum hanc quoq; euertimus aggressione ex euidẽtib; dicimusq; & artes alias suorum inuẽtrices instrumentorum esse complures, vt incudis excusoriam, quod ipsius instrumentum est. eodem modo & materiariam mallei. Quid ergo vel hic incõmodum sit Logicen philosophiæ instrumentum esse dicere, tametsi eius opus effectusque est? At vero Peripatetici instrumentum vt supra dixi philosophiæ Logicen esse volunt, pluribusque vtentes argumentis, partes non se mutuo complecti aiunt, verbi causa non contineri in naribus manum;

quòd si Logicen quoq; in contemplatiua & actiua comprehendi videamus, non pars ta-
men erit ipfius, fed instrumentum. Item si quæ parti infunt ea non Logicæ infunt: quæ ve-
ro competunt instrumento, ea Logicæ quoque ipfi competunt, conftat non vt partē effe,
fed vti instrumentum. Est enim partis ob feipfam non ob aliud factam effe: vt contempla-
tiua, cum pars philofophiæ fit, fui, non alterius gratia facta est: perinde vero & actiua.

At instrumento datum est, vt propter aliud non propter fe fabricatum fit. Logi-
cæ ergo non fuiipfius, fed alterius caufa conflata est. nempe vt in contempla-
tione verum à falfo, bonum autē à malo in rebus agendis difcernat. Hæc

porrò si fic habent, instrumentū ergo philofophiæ logice est. Præterea

si partem effe philofophiæ logicen fupposuerimus, quoniam pars

omnis eandem toti materiam finemque obtinet, logice au-

tem neque materiam eandem cum philofophia neq; fi-

niem habet: eius igitur nequaquā pars erit. Nam res

quidem, philofophiæ materia sunt: finis autem,

similem fe fe deo præftare. At logices mate-

ria, voces & propositiones: finis, demō-

strationes conclusionésque. Item

pars alijs coniuncta partibus

totum complet, adēpta

diminuit: at logice

horum efficit

neutrum:

non

pars igitur,

fed instrumen-

tum. Atque hæc qui-

dem Peripatetici: quibus

minime est refragandum. Pla-

to autem, vt ante diximus, & par-

tem eius & instrumentum pronunciauit.

Quemadmodum enim duplex inquit sexta-

rius est, alter quo metiris, alter quem metiris: ac

metiens quidem, instrumentum metiendi est: quem

autem metiris, totius is pars est humoris: eodem pacto &

logice femota quidem à rebus, philofophiæ instrumentum: re-

bus vero accommodata, pars est philofophiæ.

20. Sufannæus ad Lectores, de Martino
Besardo, Ammonij emendatore.

Indicat humano generi Cyllenius heros

Divinas mentis, consiliūque Ionis,

Hinc Latio interpres; Græco sermone vocatur

Hermes, & rari nomen honoris habet.

Est ab eo sapiens Ammonius, Hermea dictus,

Hic ad Aristotelem quòd patefecit iter.

Ambages, septis ex omni parte reuulsis,

Soluit, & Organici codicis omne chaos.

Hunc pulchrè tersum profert in luminis auras

Besardi feruens assiduūque labor.

Vos illi munus laudis persoluite, libris

Quem castigandis excubuisse iuuat.

Ammonij Hermeæ commēta-

RIORVM IN PRÆDICAMENTA ARISTO.

P R A E F A T I O.

V E M A D M O D V M cū introductiones auspicaremur ea dicebamus quæ ad omnē philosophiam spectarent, dein propositi nobis intentionē libri definiebamus, ita nunc quoq; * exordiētes priusquā Aristotelis tractatum aggre-

* Legendum fortassis ἀρχόμενοι πρὸς τὰς ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων, id est exordiētes primū Aristotelis tractatum, dicamus, &c. In Aldino exemplari legitur πρὸς τὸν, quam selectionem sequutus est interpretres.

rum operum sumendū initium sit. Quartum, quis finis Aristotelis philosophiæ. Quintū, quæ perducatur ad finē via. Sextum, quōdnam genus sit Aristotelicæ elocutionis. Septimū, cur obscuritati studuerit. Octauū, qualis sit oporteat auditor. Nonū, qualē interptē esse cōueniat. Decimū, quot sint capita singulis Aristotelis cōmētationibus præfanda. Hæ itaq; sūmæ sunt quæ quæri debent. Causa vero etiā explorāda est ob quā solas has, atq; nec plures nec pauciores indagam⁹. Enimvero eā planē didicerimus si sermonē ex diuisione cōplectamur. Itaq; philosophorū sectas septē modis dici sciēdū est: aut à sectæ p̄cipe, vt Platonicī, & Pythagorei: aut à p̄cipis patria, vt Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici: aut à loco in quo cōmorabāt, vt Academicī à Xenocrate, & Stoici à Citieo Zenone: aut à iudicio ī philosophādo, vt q̄ Ephectici, id est Inhibitores, vel Hæsitatores noīantur: aut à vitæ genere, vt Cynici, quib⁹ p̄fuit Antisthenes: aut à fine philosophiæ, vt Hedonici, hoc est Voluptuarij, q̄ Epicurei sunt: aut ab accidēte, vt ab ābulatione Peripatetici, nimirū ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebant, Pyrrho sectæ princeps * indephēsiōnē, hoc est certitudinē nullā esse in reb⁹ asserbat: taliq; exēplo utebatur. Quēadmodū (inquit) fieri nequit vt in fluuiū bis eūdē introeas (ante enim elapsus est q̄ secundo irrueris,) ita nec de reb⁹ planē enunciare quidpiā licet. quippe cū earū quoq; sit fluxilis natura, atq; in eo quod fiat ac corrūpat ipsū esse obtineat. quāobrē interrogati annuebant solū aut abnuebāt, mutatas antea res esse q̄ respōderēt putātes. At vero discipulus eius Heraclitus absurditatē intēdens, ne semel qdē licere in idē flumē ingredi affirmabat: prius enim quā totū sit demersū corp⁹, aqua præterfluxit iā plurima: ita sese habere & rerū naturā. habent enim esse in motu ac fluxu oīa: quare & Inhibitores noīabant, q̄ respōsiones de reb⁹ inhiberent atq; supprimerent. Plato autē cū hāc sententiā plurib⁹ cōfutare rationib⁹, post multa hoc quoq; infert ipsis argumētū, Heus hoīes qui esse indephēsiōnē dicitis, num indephēsiōnē esse an nō, deprehēdistis? Nā si deprehēdistis, est dephēsiō: sin minus, habēda vobis fides nō est, vt qui indephēsiōnē esse nō dephēdistis. Ceterū Cynici sic vocabātur ob loquēdi fiduciam, ac reprehēdendi. Nā cani philosophum quiddā inesse, ac discernendi vim quandā aiunt, quippe externis latrat, blandit domesticis. sic ij quoq; virtutes, quiq; virtuti addicti viuerent, agnoscebāt amplexabāturq; vitia vero, atq; eos qui obnoxiam vitijs agerent vitā, vel si reges fuissent, insectabant atq; allatrabant. Voluptuarij ex eo nominabātur q̄ voluptatē finē statuerent, voluptatē autē nō corporālē, sed tranquillū statū animi, & perturbationib⁹ vacātē, ac studiosæ vitæ comitem. Porrò ij male sentiebant cū accidens virtutis siue ymbrā finē cōstituerent. Peripatetici autē eiusmodi de causa sic dicebāt, Plato enim exercitationis gratia deambulās, sodalib⁹ sese ad docēdum dabat: cui cū successisset Aristoteles, actionis siue accidētis cognomē adeptus est. Age ergo diuisionē quoq; Aristotelicorū operū faciam⁹, quorū aliqua

* ἀκατάληκτος ἵλαρ incomprehensibilitatem.

PRÆFATIO

Hoc de suo
addit inter-
pres.

particularia sunt, vt Epistolæ: quædã vniuersalia, vt Physica, liber de Anima, & alia: nõ
nulla in medio sunt, vt Respu. & Historia de Animalib⁹.] Particularia igit, & quæ in me-
dio sunt, valeant.] Vniuersalium vero alia sunt ordine accuratèq; cõscripta (*ὡς ἄρα μάλιστα*
græci vocât) alia cõmêtaria, in quibus sola capita describuntur. Cõmêtariorũ alia sunt vni-
formia, nimirũ quæcũq; ei de vno scripta sunt speculamine: nõnulla varia, quæ scilicet de
pluribus cõfecit. At ordinariorũ seu syntagmaticorũ quædã ex ipsius autoris p̄sona (*ἐπιτο-
μῆς ὁσῶπα* græci appellant) & auscultatoria sunt: aliqua collocutoria (græcè *διδασκαλικά*) atq;
extraria. Scripta autẽ ea quæ ex autoris p̄sona atq; auscultatoria dicunt, partim cõtẽplati-
ua habentur, partim actiua, partim instrumentaria. Contẽplatiuorũ nõnulla physiologica,
nẽpe in quib⁹ de natura tractat: aliqua mathematica: alia theologica. Actiuorũ quædam
ad mores colèdos, quædã ad domus, nõnulla ad reipub. administrationẽ pertinent. Prio-
ra illa græcè Ethica, altera Politica, postrema Oeconomica noĩantur. Instrumentaria tũ
in ea discernunt quæ methodũ antecedunt, tũ quæ de ipsa agunt methodo, tum quæ ali-
ter ad methodũ cõducunt. Sunt ergo particularia quæ ad aliquẽ scripta priuatim sunt, vt
Epistolæ. & quæcũq; rogatus ab Alexãdro Macedone de Regis officio, ac quo pacto colo-
nias deducere oporteat, p̄scripsit. Vniuersalia vero, vt Naturales tractatus, & de Anima,
vel qui de Generatione atq; interitu docent: de vniuersalibus enim rebus in id genus dif-
ferit libris. Media vero, vt Respub. & de Generatione animalium cõmêtationes. quatenus
enim de aĩalib⁹ agĩt, vniuersale habet: quoad vero nõ de omni simpliciter generatione,
particulare sibi vèdicant. Porrò Cõmêtaria nominant illa, quæ ad res memoriæ suggerẽ-
das sibi annotabãt. Cõsueuerũt enim veteres cũ antiquiorũ libros perlegerent, ip̄sorũ de
quauis re sentẽtias excubere, & argumenta quibus ea assererent cõmunirenturq; neq; id
solũ, sed quæ ipsis quoq; legẽtibus placerent, scriptis sæpenumero memoriæ gratia man-
dabant, vt si quãdo de re aliqua scribẽdũ esset, vetustiorũ de ea opiniones in prõptu habe-
rent, veluti priorũ librorũ materiã. Ex Cõmêtarijs ea vniuniformia nũcupabãt, in quib⁹
de sola re vna obseruabat, vt de Anima, de Cælo, vel quopiã alio. Varia autẽ, in quib⁹ de
pluribus collectũ est reb⁹. Cæterũ Syntagmatica ea dicunt, quæ elocutionẽ habet erudi-
to operi consentaneã, & capitũ diuisionẽ ordine decenti dispositã. At Syntagmatica tũ
collocutoria sunt, tũ autoris ipsius personã referunt. Sunt ipsius personæ ea, in quibus ex
persona sua docebat, quæ & auscultatoria nominãt, q̄ ad suos legitimõsq; auditores ver-
ba faceret. Collocutoria autẽ, quæ nõ ex propria persona conscripsit, verum quẽadmodũ
Plato aliorũ personas introducens, quæ & extraria nuncupabant, q̄ ad vulgi vtilitatẽ scri-
pta essent. Plurimũ vero differunt ab Autoris personã referentibus collocutoria. in illis
enim tanq̄ ad iustos verõsq; auditores sermonẽ faciens, & quæ ipse sentiat dicit, & exqui-
sitissimis fulcit argumentis, quæ assequi vulgus nõ potest. In Collocutorijs autẽ, velut ad
cõmunem ac multorũ vtilitatẽ scriptis, ea quibus ipse assentitur, pronunciat: idq; nõ per
demonstratiua, sed simpliciora argumenta, quæq; percipi à pluribus valeant. Diuiduntur
quæ ex Autoris persona sunt, in Contẽplatiua, & Actiua, & Instrumêtaria. quoniã in hæc
duo distincta est Philosophia, Contẽplatiuum, atq; Actiuum. Contẽplatiua sunt in quib⁹
de veritate mendaciõq; cõsiderat. Actiua in quib⁹ de bono & malo scrutat. At verò quo-
niam de bono & malo, & vero & falso nõ leuis est hoĩbus controuersia, aliõq; aliud bonũ,
& malum: & verum, & falsum esse arbitrantur, instrumentũ quo hæc discernentur, no-
bis oportuit traderet, id quod est demonstratio. Porrò aliud nihil demonstratio est q̄ de-
monstratiuus syllogismus. Vt enim tignarius faber amussũ vtitur instrumento curuis ac
rectis lignis discernẽdis, nec nõ ædificator p̄pèdiculo quo rectos atq; obliquos dignoscat
parietes, sic philosophi demõstrationẽ habent regulã rectã certãq; rerũ diiudicãdarũ.
Diuidunt Contẽplatiua in naturalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quæ
ipsi post naturalem tractationẽ scripta sunt. eaq; sic *τὰ μετὰ τὰ φυσικά*, id est Postnaturalia
nuncupauit. Omnia enim quæ supra naturã sunt, theologiæ docere propriũ est. Naturalia
vero, vt eæ ipsæ tractationes quæ physicę vocant, & quæ de Generatione & Corruptione
inscripta sunt, ac similia. Mathematica horũ media habent, ptimq; à materia separabilia
sunt, ptim separari nõ possũt. scripsit enĩ & lineas q̄sdã. Actiua quoq; i moralia (habet enĩ

moralē tractatū)& in Oeconomica, ac ciuilia diducūtur. Instrumētariorū autē quædā de ipsis methodi principijs sunt, vt prædicamenta, & liber de Interpretatione, & duo Priorū Resolutoriorū volumina. alia de ipsa pertractant methodo, vt posteriora Resolutoria, in quib⁹ de Demōstratione præcipit. Topica vero, & sophistici Elenchi, & artes Rhetoricæ, & vt placet nōnullis, quæ de poetica prodidit, ex se quidē ad methodū nequaquā conferūt, faciunt tamē & ipsa aliter ad demōstrationē, cū per ea methodos secundū quas paralogifmi hoc est mentitæ ratiocinationes fiunt doceamur. Tertium deinceps erat caput: vnde Aristotelica opera auspiciari cōueniat. Itaq; Boëthus atq; Sidonius à naturali tractatu inchoandū putant, vtpote familiariore ac noto. semper autē à manifestiorib⁹ incipiendū ac cognitis. Huius vero præceptor Andronicus Rhodius diligētius exquirēs, initiū à Logica sumi oportere affirmabat, quæ circa demōstrationē versat. Quādo igif Philosophus in libris suis oib⁹ demōstratiua docēdi ratione ac via vtiť, egregiē nobis hæc prius elaborāda est, vt scripta ei⁹ reliqua facile assequamur. Sunt qui à morali incipiendū arbitrētur: prius enim mōres excolere, & ita adire alios tractat⁹ oportet, ne turbata ab affectib⁹ ratione nō exactas de reb⁹ sentētiās feram⁹. Quòd si qui à Logica malint, vt quæ nos ad principia ducant, ac qualis virt⁹ id genus existat cū demōstratione intelligam⁹, dicimus primū rectē opinādo id scire nos, dein post etiā demōstratiue debere. Quare tametsi demōstrationes nō intellectu percipimus, ipsa tamē prius opera moralis sciētiae edocti, viuere secundū ea recta opinione cōuenit. tū demōstratiuas dehinc aggredi methodos. Quis vero finis est Aristotelicę philosophiæ? omniū inquā principium nosse, omnium opificę causam, sempiternā, atq; eodē se modo habentē. omniū enim principiū idēmq; incorporeū demonstrat, deduci autē ex illo vniuersa. Sed quēnā hunc nos ad finē perducunt? nēpe doctrina eorū quæ in tēpore ac mutationē cōsistunt: eiusmodi sunt generabilia corruptibiliāq;. Ab ijs enim nos ipsi ad sempiterna & eodē modo se habētia mathematicarū interuētū subducimus (id gen⁹ cælestia sunt) & ita post incorporeas substantias, ad primā omniū causā trāscēdimus. Nā cū motus oīs aut ad substātiā, aut ad quantitātē, aut ad qualitātē, aut ad locū pertineat, generationi internitioniq; addicta mot⁹ genere omni, cælestia vero locali dūtaxat cient. Quāobrē decēti ordine pergēdū est, ab ijs quæ multiplici genere ad ea quæ vno ac solo agitant, atq; ita ad immobile, quòdq; eodē pacto sese ppetuò habet principiū, neq; vt est in oraculo pes est trāsgressor mittēdus. Si enim à corporib⁹ ad primū omniū principiū repētē accedere velimus, illud quoq; corpus esse arbitraremur, ac figura descriptum. Quare tradēda inquit Plotinus iuuenib⁹ mathemata sunt, vt incorporeę assuecāt naturæ. Aristotelis autē scribēdi genus vbiq; est elocutione exactū: fugit enim semp Philosophus rhetoricas exornationes, solū explicādæ ac veluti oculis subiiciēdę rerū naturæ intētus. Sæpe etiā cōpressum, atq; obscure dissertū, nō ex scribētis natura, sed ipse data opera id egit. nā topica, meteora, aliāq; dilucidē stilo est psecutus. Ergo obscuritatē affecta uit, vt legētes ingeniosiores magisq; idoneos redderet ijs q̄ dicerētur, cōpositē audiendis: vtq; ignauos auditores ex primordijs auerteret. Siquidē legitimi iustiq; auditores quò sūt obscuriora dicta, eò magis certādo euicere atq; intima subire cōtēdunt. Itaq; obscuritate ppter pfanos, rerū inuoluēs dignitatē obscuritate perinde ac velamine, est vsus. Auditor verò esse iustus debet, ingenio pspicaci, literarū studiosus, moderatione animi prædit⁹, ac vndeq; ornatus. Horū autē librorū enarrator, neq; beneuolētia duct⁹ conari debet, quæ perperā dicunt, cōsentanea facere, eāq; veluti à tripode excipere: neq; rectē pdita, prauo sensu p odiū carpere: sed eorū esse incorrupt⁹ iudex, atq; autoris sensū aperire in primis, illiúsq; placita interpretari, tū quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ libris Aristo. oibus antefari oportet, hæc sūt, intētio scopūsve, *vtilitas, inscriptionis ratio, an legitim⁹ Philosophi liber sit, ordo lectiōis, diuisio in ptes. Intētio, tractat⁹ naturā detegit atq; dilucidat, & legēti, quomodo intelligendū quidq; sit, veluti habitū præbet. nā quicqd dicit, ad operis intentionē id parat dirigere, quam qui ignorat, similis cæco est, haud, quonā feratur, scienti: ac quæcūq; ad intentionē pertinet, ab autore temerē dici putabit. Vtilitas, studiū alacritatēmq; inuehit auditori. Qui enim incepturus quicq; est, quē fructum ex ipsa illius vtilitate accepturus sit, prius oportet cōdiscat. Quoniā vero in libris quibusdā titulo mi-

*Hæc nōnulla desunt in codice græco, quæ rectē addidit interpret.

PRÆFATIO

nus dilucescete à scopo aberram⁹, causã cur inscriptũ ita sit, querere cõuenit, vt in prædicamētis, ac libro de Interpretatione, atq; alijs. nã in cõmentatione de Cælo, vel de Anima, nõ est inscriptionis ratio scrutãda: quippe cũ ex se ipsa perspicuitatẽ habeat. Querimus etiam an suus legitimũsq; sit Philosophi liber. tres enim causæ sunt cur Aristot. libri adulterentur: vna, æquiuocatio autorũ: fuere nãq; & Aristoteles alij, quorũ scripta ob æquiuocationẽ nõnulli huiusce Aristotelis esse existimarunt. altera, librorũ æquiuocatio. Eudemus enim & Phanas ac Theophrastus eius discipuli, præceptoris exẽplo prædicamēta, & de interpretatione, & resolutoria artẽ scripsere. tertia huiusmodi est: Ptolemæũ Philadelphum Aristotelis cõquirẽdorũ operũ perinde ac reliquorũ per studiosum fuisse tradũt, pecuniãsq; ijs persoluisse, qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factũ est, vt quidam quæstũ cõsectãtes libros Philosophi noie inscribentes cõportarent. sanẽ libros in magna bibliotheca Resolutoriorũ quadragita, Prædicamētorũ duos inuẽtos affirmãt. sũntq; hic prædicamētorũ, Resolutoriorũ autẽ quatuor veri legitimĩq; Aristotelis iudicati ab interpretib⁹, tũ ex sentētijs verbĩsq; tũ q̄ huiusce libri Philosophus alibi idẽtidẽ meminerit. Lectionis ordinẽ exquirim⁹, ne maiora primũ attingamus, atq; ea quib⁹ cognoscẽdis alia præcedere anticipariq; oportet, ignari quẽ nobis cognosci in primis debeãt. Diuisionẽ vero in partes, quoniã totius discere exactẽ naturã volẽti, huius partes diligẽtius inspectãdẽ sunt. vt si hominẽ nosse exquisitius velis, huius caput, & pedes, & manus, partẽsq; ceteras cognoscere perinde debes: sic ergo & operis partes cuiusq; prius in quot ac qualia diuidãtur, opere præciũ est intelligas. Cãterũ id sciẽdũ, nõ vbiq; oibus ijs explorãdis opus esse, verum in quib⁹ occulta est perspicuitas. sepe enim cũ intẽtione simul vtilitas dilucescit. verbi gratia in cõmentatione de Cælo vel de Anima manifesta intẽtio est, & vtilitas, atq; inscriptio: in topicis ne vnũ quidẽ ex ijs cõspiciũ est, sed neq; ilico simul quoq; vtilitas, cognita patet intẽtione. nã eius in Topicis intẽtio est, dialecticã nobis tradere methodũ. Est porrò Dialectica, vt ipse definit, methodus quẽ de pposito omni problemate ex opinabilib⁹ ratiocinat. Quod si de omni pposito, nõ solũ autẽ vera, sed falsa etiã in quẽstionẽ vocant, qualis hoc loco vtilitas? methodũ nosse qua falsa etiã colligem⁹. Itaq; pergens ipse vtilitatẽ nobis detegit, cõmentationẽ ad tria vtilẽ esse inquiring, ad exercitationẽ, ad vulgares disputationes colloquiãve, ad philosophiã methodos. at in prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cũ intẽtione vtilitas, vt deinceps ostẽdemus. atq; hæc quidẽ de Aristotelica omni philosophia p̄dita sint. Sed dicam⁹ & de pposito Prædicamētorum libro, quã intẽtio, quã vtilitas, quã inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, vtrũ suũ iustũsq; Philosophi liber existat, quẽ diuisio in capita. Hęc, vt dixim⁹, Aristotelis tractatib⁹ singulis præmitti oportet dicẽda. Quidã de Prædicamētorũ intẽtione in diuersas abiere sentētiã, atq; alij de vocib⁹ solis intẽtionẽ esse p̄diderũt, qualis fuit Alexãder, nimirum ex Aristotelicis dictiũculis decepti sic habẽtib⁹, Eorũ quã dicũtur alia p̄ cõplexũ „ dicũtur, alia sine cõplexu. q̄ si voces sunt quã dicunt, patet esse ei de vocib⁹ intentionẽ. Qui vero de solis reb⁹ esse intentionẽ putarunt, qualis Eustathius fuit, de reb⁹ à Philosopho diuisionẽ fieri aiunt dicẽte, Entiũ alia de subiecto dicũtur. q̄ si entia res sunt inquit, „ ergo de reb⁹ ipsi intẽtio est. At de solis cõceptibus differere philosophum rati, qualis fuit Porphyrius, de decẽ generib⁹ sermonẽ esse affirmãt: hæc autẽ considerari in multis, posteriusq; esse genita, quã scilicet animo nostro inhzrent: proinde hoc libro verba de conceptibus ab Aristot. fieri. Cãterũ falsus quoq; is est ex Aristot. verbis ad finẽ positis dicẽtis: „ De ppositis ergo generibus hæc dicta sufficiãt: genera autẽ vbiq; Aristot. vocat quẽ sunt in pluribus, ac mente cõcepta. Verũ qui exactius loquunt, inter quos vel Iãblichũ cẽseas, neq; de solis ei cõceptib⁹ esse, neq; de vocib⁹ solis, neq; de rebus dũtaxat sermonẽ ferũt, sed de vocibus res cõceptuum interuẽtu significãtib⁹, prædicamētorũ intentionẽ esse. Verũ enim vero nõ rectẽ priores definiuisse, sic licet perdiscamus. Dicãt ij qui de reb⁹ ipsum differere aiunt: quoniã rerũ nõnullã in sola cogitatione positã sunt, vt Cẽtaurus, & Hircocerus, quãdam sunt subsistẽtes, de quibus ei sermo est: de ijs dicturi p̄ocul dubio sunt quã in natura existunt. Vtrũ ergo cãpta harũ notione nos ita p̄ voces de ijs edocet? omnino sanẽ cõfitebũtur: fieri enim haud potest, quin à vocib⁹ res p̄ medios significẽtur

conceptus: ergo & de oībus disputabit. Dicant & qui tractare eum de vocib⁹ solis, aut solis cōceptibus perhibent: quoniā voces cōceptūsq; partim aliquid significāt, partim ipsum esse voce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis: nimirū de ijs dicent quæ res significant: nullus enim philosophis vel de vocibus vel de cōceptibus sermo est significatu carentibus: ergo cum de vocib⁹ res significātibus verba faciat, res quoq; ipsas per medios cōceptus attingit. cunq; de conceptibus agat res indicātibus, de ipsis per voces cōceptus interpretātes disputabit: nudi enim si animi essent, nec corporibus impedirent, nudis inter se agerent conceptibus congregarenturq;: nunc coërciti corporibus, nō aliter q̄ per voces, suos mutuò significare conceptus valent. Quoniam vero res quædā simplices sunt, quædā cōpositæ (simplex res Socrates est, cōposita Socrates ambulans) eodem modo mentis quoq; conceptiones & voces partim simplices, partim cōpositæ sunt: simplex enim vox, est Socrates simpliciter: & cōceptio simplex, de Socrate: cōposita autē vox, quæ dicit Socrates currit: & cōceptio cōposita, de Socrate currente, vtrum de simplicibus hoc loco differit rebus vocib⁹sq;, an de cōpositis: atq; de simplicibus inquam: Idcirco prædicamentorum intentionē exquisitè definientes hīc disputari de simplicibus vocibus affirmamus, quæ simplices res per medios simplices conceptus significant. Verū vt luculentior sermo noster euadat, quædam nobis vtilia, ad eorū quæ dicturi sumus dilucidā repræsentationem, assumamus. Quoniā enim Philosophiæ sicuti prodidimus pars altera cōtemplatiua est, altera actiua: cōtemplatiuæ finis est veritatis cognitio, actiuæ boni adeptio: vtriq; autē obstant contraria, veritati falsitas, & bono malum. noster vero animus, vt qui imperfectus est, sepe pro veritate mēdaciū eligit, verum id esse existimans: & pro bono malum, q̄ bonum esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo veritatē à falsitate, & bonum à malo discernent. Sed quōd nā est hoc: demonstratio. quicquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum: & quicquid malum probatū euidenter fuerit, id malum est. Similiter & verum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, ædificator perpendicularo rectis ac nō rectis vtitur discernendis, ita Philosophus demonstratione, vt veritatem falsitatēq; & bonum & malum discernat. Porrò demonstratio syllogismus est scientiam pariens: latius enim q̄ syllogismus scientiam pariens patet is qui simpliciter est syllogismus. nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaq; materia, eodem modo perpetuòq; se similiter habens demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione nō poterat, nisi prius quid esset simpliciter syllogismus docuisset: quemadmodum nec rectam aut curuam figuram scribere quisquam valet, nisi scribere simpliciter prius didicerit: rursus vero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi nō poterat, est enim collectio multarum orationum, vt vel nomine ipso indicatur: propositiones autem sine nominibus ac verbis, nam ex ijs compositæ sunt: at nomina & verba citra simplices voces, etenim significatiua vox est nomen & verbum, de vocibus prius simplicibus iure differit. Vniuersaliter enim cōtemplationis finis fit actionis principium: cōtrāq; actionis finis principium cōtemplationis: verbi gratia ædificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est imbribus æstib⁹sq; arcēdis: verum hoc nisi tectum fiat ædificari non potest: hic igitur cōtemplationem inchoat: procedens vero inquit, sed hoc fieri nequit non extructis parietibus: neq; extrui possunt ij non iactis fundamentis: neq; hæc rursus iaci non effossa terra. Hīc cōtemplatio desijt, inde ergo initium capit actio: nam primum terram defodit, tum sic iacit fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis: at actionis principium, finis est cōtemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nā demonstrationem cōficere cogitans secū inquit, libet de Demonstratione dicere: verum quoniā demonstratio syllogismus est scientiæ opifex, non potest is de eo verba facere, qui antea quid syllogismus sit non prodiderit: neq; simpliciter syllogismū edocebimur, nisi quid propositio sit didicerim⁹: propositiones enim orationes quædā sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare nō cognitis propositionibus syllogismum perdiscas nequaquā licebit: siquidē ex ijs constat: sed neq; propositionem sine nominibus ac verbis, ex quibus omnis cōstituta est oratio: noīa autē & verba sine vocibus simplicibus: siquidem horū quodlibet significatiua vox est: proinde ante de simplicibus est vocibus dicēdū. Hīc ergo cessauit cōtemplatio, sitq; hoc actionis initium.

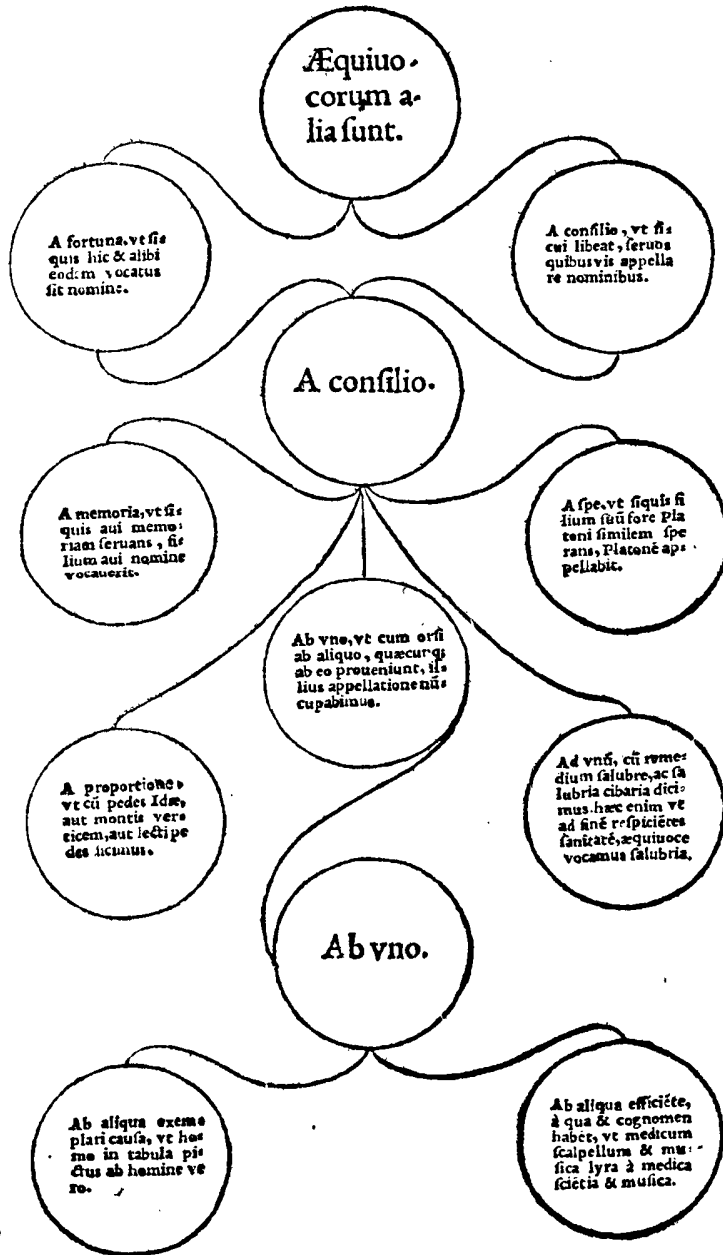
Nam in Prædicamētis de simplicibus primum agit vocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibusq; postea de Syllogismo simpliciter in resolutorijs Prioribus: demū in Posterioribus Resolutorijs de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contēplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus vocibus disputat. Homines enim publicè conuenientes suum cuique rei nomen mutuò indiderunt, id solum nimirum curantes, vt res inter se per voces significarent, non tamen vt dicerent quid nomen sit aut verbum. De ijs igitur in Prædicamētis edisserit. Sed quoniam non de vocibus agit significatu carentibus (neque enim harum rationem habent Philosophi vllam) constat de vocibus conceptus significantibus haberi sermonem: necesse est enim vt si sit res, eius quoq; nomen existat, & ante hoc notio quā de re habemus. vt Socratis nomen, est vox Socrates: res autem, Socrates ipse: notio quæ in animo hæret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristoteli de simplicibus vocibus res simplices per medios simplices conceptus significātibus dicere. Atq; hæc quidē de intētione. Quod autem vtilis liber ad partē philosophiæ contemplatiuam actiuamq; sit, ex prædictis dilucet, si demonstratio quoque, vt ostendimus, citra simplices voces nequit cognosci. Et quoniā de cōmunitatibus, in quas entia omnia diuidunt, edisserit (causa vero inscriptionis id genus est) Prædicamēta, siue, vt græci dicūt, Categoriæ inscriptus est liber: nō q̄ de Categorijs hoc est accusationib⁹ quæ in foro agitant, disputet: (nō enim Rhetorē agere instituit) sed quæ admodū in introductionib⁹ quoq; didicim⁹, duplex est generū differentia: nā quædā generalissima sunt, & genera dūtaxat: nōnulla subalterna, quæ species generaq; dicunt, superiorū quidem species, genera autē inferiorum: ac prædicatur solum quidē generalissima, subalterna vero prioribus subiacent, de posterioribus prædicatur: hic autē de decē generalissimis agit generibus, quæ prædicantur tantum, subiacent nunq̄: ob id igitur Categoriæ, id est Prædicamenta librum inscripsit, quasi dixerit, de generibus ijs, quæ duntaxat prædicantur. Ordo lectionis ex intentione clarescit. quoniā enim contemplatio huc vti diximus terminauit, inde inchoanda est actio: ac quoniam simpliciora oportet cōpositis anteire, simplicior autē est decem Prædicamentorum præceptio, si vt proditum est de decem vocibus tractat, quæ simplices res conceptuum simplicium interuentu significant. Librum omnes Aristotelis legitimū esse testantur, id quod & locutio declarat, quodq; in alijs cōmentationibus Philosophus libri meminerit. Enimvero duobus inuentis (vt dictum est) Prædicamētorum voluminibus, tum in cæteris, tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædā æquiuoca sunt, quædā Vniuoca: quod idē ferme est cum huiusce libri principio) hic verus iustusque esse Philosophi iudicatus est liber ab interpretib⁹ omnibus. Diuisio libri in capita tripartito distincta est, in Antepædicamenta, Prædicamenta, Postpædicamenta. In prima sectione docet vtilia ad Prædicamentorū doctrinā. Vt enim consueuerunt Geometræ vtilia speculaminibus tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum aut peregrinis vti noibus, aut de ijs quicq̄ præcipientes digredi, ac propositi seriem ab opere cogerentur, perinde quoque hic Philosophus, quoniā futurum erat vt in Prædicamētorū doctrina dictiones quasdā aut voces nobis ignotas cōmemoraret, eā ob rem de ijs primum edocet, ne sermonē turbare ac cōfundere videat. In secundo segmento de ipsis docet Prædicamentis. In tertio rursus de quibusdā agit vocibus, quarum in Prædicamentorū præceptione cōmeminit, vt de verbo simul, prius, atq; habere. At quam ob causam ante Prædicamenta nō vnā de omnibus docuit? quoniā inquam voces hæ partim incognitæ oibus sunt, vt æquiuocum, vniuocum, (horum enim notionē nullā habet bona pars hominum) partim nota quidem ex vsu, sed quæ aliqua tamen articulatā declaratione egeant, vt simul, priusq;. Quæ ergo ignota planè sunt, ea doctrinæ prædicamentorum necessariò præmisit: quando si ignorarentur illa, vtiq; eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haud quā intellecturi: vtitur enim ijs ad Prædicamentorum præceptionem. Reliqua vero, inarticulatè inquam nobis cōgnita, post Prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atq; instituto opere accessorium prolixius reddat. Porrò adinuenta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. Vbi enim quot libri capita sint, ac de quibus verba fiant didicerimus, dicta assequemur facillimè, nec ea confusè atque indistinctè capiemus.

A Equiuoca dicuntur quorum nomen solum commune est, secundum nomen vero, substantiæ ratio diuersa. Vt animal, & homo, & quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen vero, substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum vtrunq; quo animal est, propriam assignabit vtriusq; rationem. Textus primus.

A Equiuoca dicuntur quorum nomē solum commune. Si nudi nostri essent solutiq; corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus valeret: verum quoniā deuincti sunt corporibus nebulæ instar intellectricem vim eorū obtegētibus, indiguere nominibus, quibus mutuò res indicarent. Sciendū itaq; est, nos adinuicē res vel per nomina vel per finitiones declarare. verbi gratia & per vocē homo, & per finitionē dicentem animal rationale mortale, hominem declaramus. Sed cum per vocem homo designamus hominem, cōprehensam ipsius declaramus naturam: cum notamus finitione, quæ particulatim homini adsunt contēplamur. Res igitur inter se aut cōmunicant nomine, definitione vero differunt, vocanturq; æquiuoca: aut cōmunicant definitione, & differunt nomine, quæ multiuoca nūcupantur: aut & nomine, & finitione cōueniunt, hæc appellant vniuoca: aut demū finitione ac nomine dissident, quæ diuersiuoca nominantur. Caterum aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quæ circa vnum idēmq; subiectum considerantur, nomine autem impartitūtur diuerso, vt ascēsus in scalis descensūsq;. Atq; aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus. nomina quoq; diuersa sunt: ascensus enim atq; descensus. hæc igitur propriè diuersiuoca nominant: diuersa autē quæ in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, vt homo & equus. Porro de solis æquiuocis ac vniuocis præceptionem facit, quod solis ijs in prædicamentorū explicacione egeat: nimirū in hoc quoq; æmulans geometricum genus docendi: nam & illi sola ea à quibus in proposito libro iuuantur vel theoremate in principio assumere consueuerūt. Vel etiam aliter dixeris, nēpe cum amator sit perpetuus breuitatis, per hæc de ceteris quoq; nos potestate edocere. Siquidē cognitis ijs, manifesta & reliqua erunt, vtpote opposita: est enim oppositorū scientia eadem. Nam qui æquiuocū quid sit nouit, huic quoq; oppositū nouerit, multiuocū inquam. Si enim æquiuocum id est quod cōmunicat nomine, re autem est differens, vt mus, & marinus, & terrestris: ergo multiuocū est id quod huic ex aduerso est positū, quod re scilicet idem est, nomine discrepat, vt ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiā quid vniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, vt homo, Socrates, & Plato: is etiā quid sit diuersiuocum callebit, nimirum quod finitione nominēq; discordat, vt ascensus ac descensus: etenim & nomine, & re distat, tametsi idem vtriq; subiectū rei sit. Vt enim esse aliud frumēto est, aliud femini, aut fructui, ita esse aliud scalis est, aliud ascēsi descensūsq;: quandam enim habitudinem actionis circa scalam hæc indicāt nomina. Prepositum autem in docēdo Aristoteles æquiuoca, quoniā simpliciora sunt, communicantq; vno dūtaxat nomine: quodq; priora natura sint æquiuoca vniuocis: ens enim, æquiuocè de prædicamentis dicitur, nec vniuocè. Caterum nisi hæc cōuenierint omnia, nequit æquiuocū fieri: idētitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atq; aliud nomen sit, constat nō esse æquiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autē diuersus, neq; id æquiuocum est, vt ἀγρῶ & ἀγρῶς. primū enim penultimā acuit, & Vlyssis canem significat: alterū acuta vltima focordem designat. Et si masculinū sit ἀγρῶ, significat vel canem Vlyssis vti diximus, vel Herois est nomen: sin neutrum, nomen ciuitatis. Similiter βίῳ & βίῳς. habēte enim tonum penultima, vita est: βίῳς autem est arcus, si vltimā acuas. Et rursus si sint hæc, idem vero casus nō sit, non facit æquiuocum, vt ὁ ἐλάτης & τῆς ἐλάτης. illud enim rectū est, & aurigam significat, aut alium quēpiam qui agit equum: hoc vero & foeminini generis est, cum illud masculini sit, & genitiui casus (nam ἡ ἐλάτη τῆς ἐλάτης) estq; arboris nomen. Spiritum quoq; eundem habeat oportet. Si enim diuersus sit spiritus, non erit æquiuocum, vt in verbo οἶῳ: id enim qualis significat: sed & solus significat: ac cum qualem indicat, aspirationem habet: cum solum, tenuatur. Eadem quoque opus est terminatione, id quod perspi-

cum arbitror: ἐλάτης enim & ἐλάτης terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Quærūt vero nonnulli cur non æquiuocum, sed æquiuoca dixerit. Quoniam æquiuocum, inquam, non est vnum: non enim ipsum sibiipſi quicquam esse æquiuocum dicitur, verū plura (nam aliud alij æquiuocum est.) quoniam ergo vnum est nomē, res autem multas declarat, idcirco pluraliter dictum est. Sed rursus addubitāt cur græcè scriptum sit ὁ μόνον λέγεται, id est æquiuoca dicitur, non λέγονται, hoc est dicuntur. Quoniam æquiuoca, inquam, etsi multa sunt, quatenus tamen æquiuoca, sunt vnum (vnum enim est, quod de multis prædicatur nomen) propterea dicitur singulariter protulit, plurale est enim dicuntur. Alia ratio. Græcis mos est in neutris nominibus si tertiæ personæ verbis iungātur, singularem numerum pro plurali vsurpare, vt τρέχει τὰ παιδία, id est currit pueri: ἰσφαλται τὰ βιβλία hoc est libri deprauatus est: & οὐκ ἰβλάσσει τὰ δένδρα, non germinauit arbores: causam tradunt grammatici: sic plurali quoq; hīc recto, qui est æquiuoca, singulare illatum est verbum, quod est dicitur. Neq; vero nos prætereat, tria hæc esse inter se differentia, æquiuoca, æquiuocatio, æquiuocē.

Sūt æquiuoca, res ipsę: æquiuocatio, respectus is, secundū quē nomine cōmunicantur: æquiuocē, ipsa quæ de reb⁹ est prædicatio. Illud quoq; intelligēdū, statim declarata ex proœmijs libri intentionem (ait enim æquiuoca dicuntur) nam per verbū æquiuoca, res: per dicūtur, voces significat: res autē à nobis per medios cōsiderātur cōcept⁹. Æquiuocorum autē præceptionem per æquiuocas voces cōfecit: nam idipsum quoque æquiuocū, æquiuocum est: cū pluribus modis dicat. Sūt enim æquiuoca quædam à fortuna, nōnulla à cōsilio. A fortuna, vt cum in locis quidā diuersis idem nomē ha

bêtes fuerit, vt Alexander Paris, & Alexander Macedo. A cōsilio, vt sicui libeat seruos quouis noīe appellare. Horū quæ à prælectione consiliōq; proficiscuntur, aliqua à memoria fiūt, vtī cū quis filium suū maiorum nomine vocauerit. Alia à spe, veluti vbi filium suū philosophum fore quicquam expectans, Platonē nominauerit. Ac sæpe numero vsu venit vt quod factum à memoria est, indito à spe nomini cōcurrat: vtīq; cū cōperitus auus fuerit tale studij gen⁹ tractasse. Alia ab analogia seu proportiōe, cū ab alicuius rei proportiōe, quidquam nūcupabimus, vt pedē lecti, ac mōtis verticē. Quā

Quod factum est à memoria, sæpe nomini à spe indito concurrat: vt vbi quis filium sperans auo similem fore, aut nomen ipsi imposuerit, tum memoriæ causa, tū quod talem ipsum speret futurum.

enim pes ad hominem, eam quoque pes lecti ad lectum rationem obtinet. Sunt etiam quæ ab vno dicantur, verbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quæcunque; ab eo deducuntur, vocabimus. ut medicum volumus, medicum pharmacum. Sunt & quæ ad vnum, sicuti quando ad finem quæpiam futurum respicientes, ad illum ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Cæterum differunt hæc ab ijs quæ ab vno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab vno proueniunt, partim ut ab exemplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo vero homine: partim ab efficiente, ut medicum scalpellum. Porro quærendum hoc loco est, quoniam Æquiucorum significatu de æquiucis doceat Aristoteles. Itaque eo dicimus qui ab vno est. Nominatus enim pictus à vero est homine. Quidam autem cur æquiucoco à proportionem vsus non sit, indagarunt, id quod esse melius videtur. Quoniam inquam quod in proportionem est, id in quatuor minimum spectatur. Dicimus enim, exempli gratia, duo ad octo proportionem habere, ut decem ad quadraginta (quadruplam enim rationem utraq; obtinent): æquiucoca autem etiam in duobus spectantur: iure igitur de æquiucis secundum proportionem non disputat. Sunt vero qui dicant multiucorum mentionem non ideo factam, quod eadem nomine æquiucoca inueniantur, definitione differant: contra multiucoca: proinde Philosophum quasi de rebus differetem nomina neglexisse, quippe cum ea scrutari grammaticos deceat. Aliter quoque, de solis agit his in presentia (id quod iam dixi) quæ ipsi ad prædicamentorum doctrinam sunt vtilia. *Dicuntur.* Subaudiendum est res: ut ita sit, æquiucocæ res dicuntur, quarum nomen solum commune. At cum dici ea inquit, apud veteres quoque circumferri nomen indicat, neque suam eiusmodi esse nominis impositionem: etenim Plato quoque eorum meminit, & Poëta, cum de Aiacibus dicit: æquali nomine appellati. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait voco, vel sit: ut in resolutorijs, Terminum autem voco: & in libro de interpretatione, Sitque hoc contradictio. *Quorum solum nomen commune.* Nunquid igitur non est in verbis æquiucocatio? certe est: dicimus enim *fero, significatque hoc & porto, & dico. Quoniam pacto ergo æquiucoca esse ea inquit quæ solum nomen commune obtinent? Respondebimus ad hoc, dici dupliciter nomen: partim ut verbo opponatur: partim communiter de omni dictione, qua significatione vox omnis significatiua nomen vocatur: ut in libro de interpretatione, inquit: Ipsa igitur, quæ per se dicuntur verba, nomina sunt, atque aliquid significant. Hic ergo nomen dicit, non quod aduersus verbum distinguitur, sed quod de voce omni significatiua prædicatur communiter. Quamobrem *fero, quod tum porto, tum dico significat, æquiucocum est: habet enim *fero nomen commune, finitionem diuersam. Ergo & in verbis æquiucocatio est. *Solum commune.* Bifariam dicitur solum: vel vnicum, ut cum solum dicimus solem, aut solam lunam: vel quod ediuerso à cõiugato distinguitur, vti cum dicimus relictus est in prælio hastam solum habens: tamen si nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & vestem: sed ad scuti, vel armorum aliorum differentiam. Et in prandio panem habebant solum: quanquam nil vetat & vestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad cõiugatum, verbum solum, reddidit, finitionem inquam. ¶ Dicitio autem commune quatuor dicitur modis: vel ut id quod citra diuisionem possidetur, vti cum feruum dicimus communem: est enim hic substantia indiuisus, vsu vero diuiduus. vel quod sectum in partes à pluribus habetur, ut commune prandium dicimus, & agrum communem: non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis. Vel quod est in præoccupatione, ut in theatro locus communis: præoccupantis enim fit. Vel quod simul à participibus ex æquo capitur, ut præconis vox communis vocatur: hanc enim omnes pariter audiunt: neque vnus hanc syllabam, alius illam: humana etiam natura communis participatium omnium est, eam siquidem ex æquo particulares obtinemus homines: hic ergo commune accepit eo significatu, quo communis dicitur vox, quæ æqualiter exauditur. *Secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa.* Cum ea exposuerit quæ in sunt æquiucis, nunc quæ eis non competunt apponit: ut non ea solum ex communitate valeamus, sed ex differentia quoque dignoscere. Cæterum quod præcedit est, cur non quorum nomen solum commune dixerit, ratio vero substantiæ diuersa, sed secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa? Dicimus posse

* Recte mutauit exemplum interpret. grece est ἐπεὶ, & significat dicam, & amo. * ἐπεὶ, quod dicam & amo significat, * ἐπεὶ.

æquiouca alio etiam aliòq; respectu esse vniuoca, quippe Aiaces quatenus sunt homines, vniuoci sunt: siquidē hominis nomē finitionemq; ambo sibi vēdicant: nam ipsorū vterq; animal est rationale mortale. qua vero ratione Aiaces, æquiouci. Ne ergo finitionē quālibet, sed nomini in quo cōueniunt consentaneam capiamus, rectē secundū nomen autē ratio dixit. Aiaces enim ipsum hoc nomē commune habēt, rationem vero secundum id ipsum non etiam eandem, verum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore singulari certamine cōgressus: alter Oilei, ex Locride, pedibus celer, sagittarius. *Secundum nomen autem ratio.* Cur non, secundū nomen autem finitio, sed ratio dixit? Quoniam non in rebus (aiunt) omnibus suppetit nobis finitionum facultas, sed interdum descriptione vtimur, vbi per finitionē res expromere non licet. Certē generalissimorū generum assignari finitio minime potest, siquidem cōstat finitio omnis ex genere & cōstitutiuis differentijs, genus autem quod hęc superet nequaquam reperiatur, vt ex eo ac differentijs, ipsorum finitionē reddamus. Quapropter necesse est ea, tametsi descriptione, explicare. propterea igitur non dixit secundum nomen autem finitio, quoniam quæ per descriptionem designantur, omisisset: hanc autem vsurpare in omnibus licet, quam ex ijs quæ rebus per accidens insunt, accipimus. Illud tamen affirmauerim, superuacuum esse, in quibus exponi res finitionibus valent, eas descriptione declarare. At quamobrem igitur non dixit secundum nomē autem definitio vel descriptio? quoniam, inquam, breuitatis amator, id quod de ijs cōmuniter prædicatur, quod est ratio, protulit: ratio enim tum finitio tū descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo non est & in accidētibus æquiouocatio? profecto hoc videmus. Prædicatur nanq; acutum de sapore & voce: dicimus enim acutum saporem, & vocem acutam, & acutam molem. Non secus graue quoq; & de voce prædicatur, & mole, & animi moribus, vt cum dicimus grauis homo. Quomodo ergo substantiæ dixit? quoniam duplex, inquā, Aristoteles significatum nouit substantiæ. Vnum, quod ab accidētibus ex opposito distinguitur, ac per se subsistit, illis esse in alio habentibus, in substantia inquam: alterum penes quod omnem simpliciter essentiam substantiam vocat: in quo significato vsus est substantiæ nomine, accidentibus quoq; assumptis. Quid igitur tandem omnino adiecit substantiæ, nec dixit, secundum nomen autē ratio diuersa? Respondemus, ne quis finitione vocis deprompta dicat æquiouca esse vniuoca. Licet enim huius vocis Ajax finitionem vel descriptionem assignare, si dicamus, Ajax est vox disyllaba, tenuis, masculini generis: atq; hætenus vniuoci erunt Aiaces. Ob id subtiliter addidit, secundū nomē autem substantiæ, hoc est eius quæ à nomine indicatur. Quidam etiam sciscitantur, num quandoq; & æquiouca sint vniuoca? communicant enim inter se tum nomine æquiouci tum finitione: nam prædicatur de Aiacibus & æquioucum ipsum, neq; id solum, sed finitio quoq; æquiouci: quippe vterq; eorū habere cum altero nomen commune perhibetur, rationem verò substantiæ competentē nomini diuersam: sic igitur ostensum est, & æquiouca esse vniuoca. Quid ergo dicemus? primum haud quaquam absurdum esse, si secundum aliud atq; aliud eadē æquiouca sint & vniuoca: & imò vero necesse est. Aiaces enim qua ratione sunt homines, vniuoci sunt: qua Aiaces, æquiouci. Sic & hoc loco, quatenus Aiaces, æquiouci: cū enim solam hanc vocem quæ est Ajax cōmunem habeāt, finitione ei congrua differūt. Quatenus autē æquiouci, vniuoci sunt: cū non æquiouci appellatione dūtaxat, sed finitione quoq; ei addicta cōueniant. Alia solutio. Non possunt hæc vniuoca nuncupari: quādoquidem vniuocorū tum cōmuniter nomen ac finitio, tum peculiariter de quouis per se atq; in nullo respectu prædicatur: vt animal, & cōmuniter de subiectis ei dicitur omnib⁹, & de quolibet priuatim. Fertur enim Socrates esse animal, equus animal: sed & definitio, substantia animata sensu prædita, quæ finitio est animalis, prædicatur & de omnibus cōmuniter particularibus animātibus, & seorsum de singulis: etenim Socrates, substantia animata sensus compos: & equus similiter. In æquioucis autem nō ita: non enim potest de quoq; singillatim citraq; respectum nec nomen nec finitio prædicari: nā æquioucus per se Ajax non dicitur, sed neq; solum nomen habet cōmune, secundum nomen autem diuersam substantiæ rationem, verum æquioucus alij c. citur: minimumque de rebus duabus æquiouci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorū numero est quæ

in respectu habentur. Secari vero æquiuiocum potest non secundum diuisionem dūtaxat superius traditam, sed & magis variè, nimirum modo subiecto.

A fortuna, vt si qui Athenis
 & hic eodem vocati sint nomine.

AEQVIVOCA

A consilio. cum ad quēpiam
 respiciens cogitatio nomi-
 na imponit.

A quo denominata, inter se autē equiuoca,
 vt à medicina medica instrumenta: deno-
 minatinè enim ab ea dicuntur.

Et à quo, & inter se equiuoca, ve-
 luti cum quis patris nomine filios
 vel nepotes vocarit.

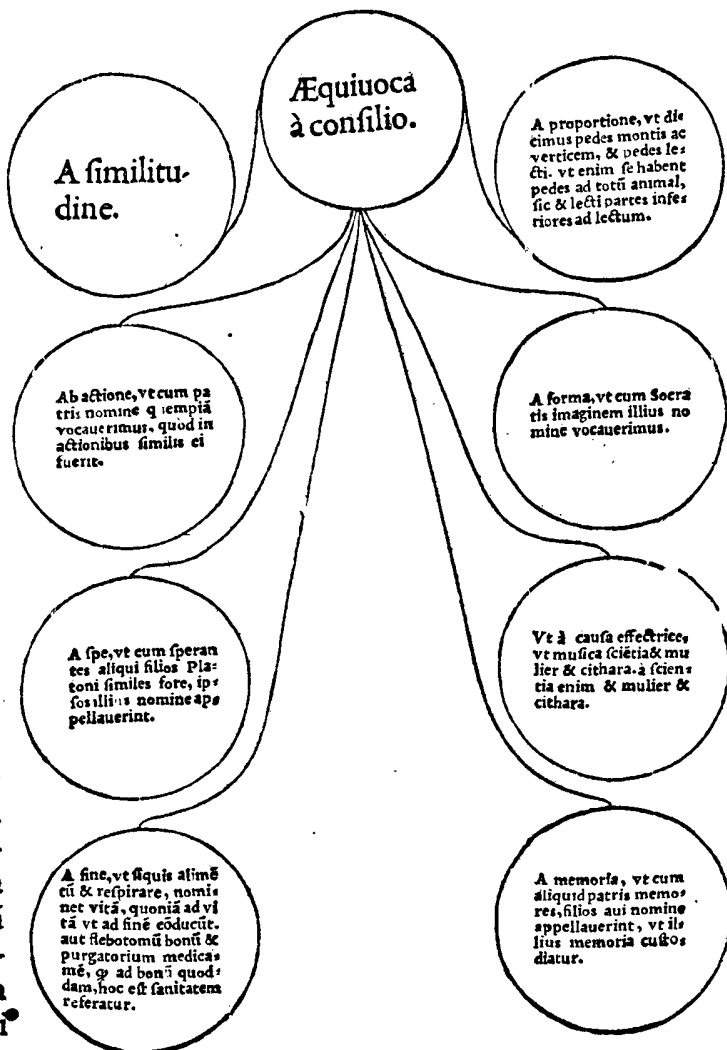
A causa quadam efficiente.
 hæc ab vno dicuntur, vt à
 medicina medica instrumē-
 ta: ab illa enim denomina-
 tinè dicuntur.

A fine. & dicuntur ad
 vnū, vt salubris cau-
 sa, & exercitatio, &
 victus. Ad vnū enim
 finē spectat, sanitatē.

Aequa inter se,
 & cum eo à quo.

Aequa inter se;
 non cum eo à quo.

Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuioci significationem assumit? nempe formā similem. Quidam eā putāt quæ est ab vno: est enim ab homine vt à causa imago. Vtrūq; autem verum est. Vt animal, & homo, & id quod est pictum. Horum enim communis nominatio est, nam vtrunq; animal dices: non est autem finitio eadem, quandoquidem si alterū definias, dices substantiam animatā sentientem: alterum, simulacrū substantiæ animatæ sensibilibus appetitū. Cæterū quæ propriè habet finitio, à forma desumitur, nā rebus communis causa est materia, forma autē, differentiarum: nos vero finitionibus res à se inuicē discernere volumus. Quāobrem cū hinc etiā à forma ipsarū finitionem promerere Aristoteles velit, nō quid sit eorū vtrūq; esse animal dixit (hoc enim compositū significat, nimirum materiam ac formā) sed quid sit eorū vtriusque esse animal, hoc est

DE VNIVOCIS.

quid in vtroq; eorum sit propter quod sunt animalia, vt finitionem ex forma declararet: huius enim ratione sunt animalia. Qui autem quare horum vtrūq; animal dicatur expo- fuerit, propriam vtriusq; assignabit rationem, vt supra diximus.

DE VNIVOCIS.

VNiuoca vero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundū 2
nomen eadem substantiæ ratio, vt animal, & homo atq; bos. com-
muni enim nomine horum vtrunq; animal nuncupatur, & est ratio
substantiæ eadem. Siquis enim assignet vtriusq; rationem, quid vtrunq; est
quo animal est, eandem assignabit rationem.

2. Vniuoca autem ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini conueniens eadem, vt animal, & homo & bos. &c.

Aboluto de æquiuocis sermone, deinceps de vniuocis tractat. Patet autem & vniuocorum præceptio ex æquiuocis, eadem enim dicenda, quæ & in æquiuocis recensuimus: nempe quòd non in nominibus tantum vniuocatio, sed in verbis quoq; consistat: quòd item sit & in accidētibus vniuocatio. Nam verbum alterare vniuocum est: alterare enim dicitur & qui dealbat, & qui denigrat: eandem vero & finitionem admittunt: nam ipsum alterans definiens, id esse dicimus, quod in aliud mutadi qua ratione aliud est, in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, & in denigrante conueniet: siquidē quoduis alterans, eorum in seipso principium habet, quæ alterantur mutandorum, estq; aliud ab ijs quæ alterantur. Nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem. idcirco, qua ratione aliud, additum est. Porrò exemplo eodem animalis data opera vtitur, vt idem posse alia atque alia ratione & æquiuocum & vniuocū esse appareat. In homine enim vero & picto, æqui- uocum animal est: in homine autem & boue, vniuocum.

DE DENOMINATIVIS.

Denominatiua vero dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia ca- 3
sū, secundum nomen habent appellationem: vt à grammatica grā-
maticus, & à fortitudine fortis.

2. Denominatiua vero dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia casu, secundum nomen appellationē habent.

Postquam de Æquiuocis præcepit atq; Vniuocis, de Denominatiuis meritò differit: si- quidem hæc difficiliorem minūsq; extricabilem habent complexum. Cum enim solo nomine socientur æquiuoca, finitione vero dissideant: rursus vniuoca, & nomine, & fini- tione cōmunicent, hæc nec omninò cōueniunt nomine, nec planè dissentiant: similiter & finitione partim communicant, partim differunt. Enimvero hæc sub quatuor coniuga- tionum quas enumerauimus complexum haudquaquam rediguntur: æquiuocorum in- quam, & multiuocorum, & vniuocorum, & diuersiuocorum. Nam cum illa vel ex nomi- nis ac finitionis societate, vel vtriusq; differentia, vel vnus communitate, alterius diffe- rentia propriam notam fortiantur: hæc nec in vtroque omnino conueniunt, nec penitus discrepant: sed nec in altero exactè cōueniunt, in altero dissidēt: verum in vtroq; aliqua- tenus congruunt, aliquatenus diuariant. Quidam statuenda ea censent inter æquiuoca & vniuoca: siquidem cum nomine solo concordent æquiuoca, finitione discordent, vniuoca autem vtroq; consocientur: hæc nec nomine simpliciter nec finitione consentiunt: Verum ijs cōmodius inter vniuoca & diuersiuoca locum dabimus. Cum enim in vtroq; conueniant vniuoca, diuersiuoca in vtroq; varient: hæc modo quodā in medio sunt, atq; in vtroq; partim cōmunicant, partim diuersa sunt. Porrò in Denominatiuis quatuor hæc adsint necesse est: communitas rei, differentia rei, cōmunitas nominis, circa finalem syl- labam differentia. si enim horum vnum aliquod desit, denominatiuū non erit amplius. Sit cōmunitas circa nomen ac differentia, sit circa rem quoq; communitas, differētia ne sit, denominatiuū non esse aio. vt in *πλατάνῳ* & *πλατάνῳ*, id est platanus, & *παρθένῳ*,

& *περθεονικη* hoc est virgo: res enim ab ambobus indicatur eadem, estq; *περθεονικη* & *ωλα-τραις* poeticum: *ωλατραις* autem & *περθειν* profæ orationis. Rursus cætera omnia ordine sint, ne sit circa rem communitas, pariter quoq; Denominatiua nõ erunt, vt in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differentia syllabæ, vt in musica & musica muliere: nam hæc sunt æquiuoca, nõ Denominatiua. Rursus alia sint, nec sit aliqua in nomine communitas, neq; erunt Denominatiua, vt in virtute & studioso: neq; enim à virtute dicitur virtuosus. propterea q̄ huius vocabuli veteres ne per somnij quidem vestigium meminerunt. [sed contra, nomen inauspicatum norūt poëtæ. Quisnam alius te, sit iunior quanquam ille, iuuabit Inarete. hoc est cõpos in malam partem virtutis.] Sed neq; à studio deducitur studiosus, quod similiter de vitio ac virtute dicitur: studiosus autem solus est virtute præditus. Quamobrem studiosus, quod ad vocem attinet, à studio deriuatum est: quod vero ad significatum, non item, sed à virtute est deductum.

[Melius est, hæc omittere, neq; enim cõmodè Latinè verti possunt.

¶ Per id autem quod dixit *secundum nomen appellationem habent*, communitatem declarauit nominis. Vel hoc modo, Cum quandam ea cum illo ab aliquo societatem habere pronũciauerit, penes rem communicationem ac diuersitatẽ aperuit. Nam si ab aliquo, constat quandã ea cum illo, quatenus ab eo prodeunt, societate obtinere: quòd si omnino ab aliquo, ea quoq; differre cõpertum est: nam nisi differrẽt, minime ab aliquo dicerẽtur. Cum dixit differentia casu, finalis syllabæ diuersitatem indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quòd ea quoq; ad doctrinam de Prædicamentis vsũ afferant.

DE IIS QUÆ DICUNTUR.

4 **E**orum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt vt homo currit, homo vincit. Ea vero quæ sine complexione dicuntur, sunt vt homo, bos, currit, vincit.

7. *Eorum quæ dicuntur, alia per complexionem dicuntur, alia sine complexione.*

Hinc ad doctrinam de prædicamentis ingreditur. Verum quoniam Prædicamenti nomen, & de rebus, & de conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Prædicamentum, & res ipsa, & conceptus de re, & ipsa vox dicitur) vocis prius diuisionem tradit. Quòd si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus non significatione carentibus, paulopost autem de rebus, cum ait: Entium alia de subiecto dicuntur: de conceptibus quoq; qui in medio sunt, sermonem haberi, perspectum est. Quare vel ex ipsis autoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem voces in simplices atq; compositas. Simples eas dicit, quæ rem simplicem declarant, vel substantiam, vel actionem, vel passionem. Compositas, quæ compositum quidquam substantiæ, vel actioni, vel passioni significant, vt Socrates currit: hoc enim compositum est: & Socrates, vel bos: hæc enim simplicia. Porrò non simplex vox omnis rem simplicem notat, nec cõposita duplicem. Composita vox est Areopagus, id est Martiusuicus, & Coruipetra, & Neapolis, hoc est Nouaciuitas, sed quod ab ijs significatur est simplex. Vox autem simplex, vt curro, curris, omniãqua primæ ac secundæ personæ verba, & quæ tertiæ de certa persona feruntur, vt tonat, fulgurat, pluit: Iuppiter videlicet: nam hæc omnia pronuntiatione simplicia, significato composita sunt: significant enim substantiam quandã actioni cõplexam. Enimvero aiunt in tertijs personis nõ admodũ apparere substantiam, ob verbi incertitudinem: proinde ea sola accepimus quæ præfinitã certãmq; personã indicarent. Verum tamen nõ definitam substantiam tertiæ personæ verborũ designent, significant tamen prorsus aliquã agentem vel patientem substantiam. Quapropter indicatiuorũ tertiæ verborũ personæ voce omnino simplices sunt, significato cõpositæ. nam si quis dicat currit vel vincit, nimirũ de aliquo prædicat id quod est vincere aut currere. Prorsus ergo & in tertijs personis, quãuis indefinitè, substantia dilucet. Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit veluti simplices, quoniam non distinctè in ijs apparet substantia. Propriè autem simplicia fuerint verba, quæ vel actionem solam vel passionem declarant, citra id quod agit aut patitur, vt verberare, verberari.

* *ἵππος* illa
omnia signifi-
cat *græcis*, e-
ques pro equo
apud *Vergi-*
lium semel re-
peritur.

Ergo nec vocum compositione aut simplicitate res simplices aut cōpositas oportet, sed ex ipsis significatis æstimemus. Quin & voces ipsæ tametsi cōpositæ sunt, si rem simplicem ostendant, simplices appellandæ: nō secus & simplices, cōpositæ si cōpositam declarent. Si enim de solis ageremus vocibus, ac syllabarum quantitate, compositionem iuxta quantitatem iure definiremus quomodo & grammatici faciunt: at si ceu de significatibus differimus, opus est voces secundum significatum iudicare. * Eques enim nō simplex quidquam designat (equum enim significat, insidentemq; hominē, atq; equitadi artem) non simplex ergo vox appellanda, sed cōposita: Vti Neapolis quoq;, quoniā vnum significat, non cōposita sed simplex vox est dicenda. ¶ Porro verbum *dicuntur*, in rebus, & cōceptibus, & vocibus quadrat. Nam & res dici perhibentur, sed vt significatæ: & conceptus dici, sed vt enunciati: voces quoq; dici aiunt, sed vt prolatas. Quam igitur ob causam per complexionem dicta præponit cōplexione carētibus? Dicimus propterea quod amat humana natura ab imperfectioribus atq; cōpositis ad simpliciora perfectioraq; progredi: nā cōposita familiaria nobis notioraq; sunt. Sic & puer orationē necere, ac dicere Socrates ambulat nouit: ceterum resolvere eam in nomē & verbum, atq; hæc in syllabas, tum illas in elementa, nō etiam nouit. Sic nos quoq; ambulantem intuentes hominem, prius totum hoc, hominem ambulantem cognouimus, ipsum deinde in substātiā atq; actionem resolvimus. Quomodo ergo incipere à simplicioribus oportere, superius pronūciabamus, quasi futurum non sit, vt simplicibus non præcognitis cognoscantur cōposita: proinde opus esse vt simplicium vocum præceptio, doctrinam antecedit syllogismorum? Dicimus, in quibus æque, simplicia cōpositaq; ignorantur in ijs incipere à simplicioribus oportere. Illic autem syllogismus similiter ac simplices ignorabantur voces: hinc ea notiora quæ cōpositiora sunt: idcirco sumendum à simplicioribus docendi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, à simplicioribus, hinc à cōpositioribus, ob modū cognitionis exordium esse dicebamus. Est & alia causa cur hinc anteposita simplicibus cōposita sint. Quoniam enim futurum est, vt complexione carentia diuidat, hæc ob id posterius commemorauit, vt de ipsis protinus doceat. Est autem tum hæc diuisurus cum dicet: Eorum quæ citra complexionem dicuntur. Porro statuit in his de industria duo nomina duoque deinceps verba, nequis post error sequatur.

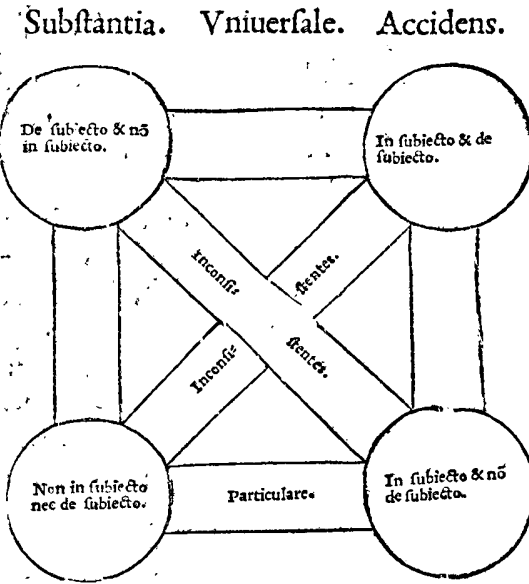
DE IIS QVAE SVNT.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto verò nullo sunt, vt homo de subiecto quidē dicitur quodam homine, in subiecto verò nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autē nullo dicuntur. In subiecto verò esse dico, quod cū in aliquo sit nō sicut quædā pars, impossibile est esse sine eo in quo est. vt quædā grāmatica in subiecto quidē est in anima, de subiecto verò nullo dicitur. & hoc albū in subiecto quidem est corpore (omnis enim color in corpore est) de subiecto autē nullo dicitur. Alia vero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, vt scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto verò dicitur, vt de grāmatica. Alia vero neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto aliquo dicuntur. vt quidā homo, & quidam equus. Nihil enim taliū, neq; in subiecto est, neq; de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autē quæ sunt indiuidua, & vnū numero, de subiecto nullo dicuntur. in subiecto autē nihil aliqua prohibet esse, quædam enim grāmatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

¶ Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto autem nullo sunt, vt homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem est nullo.

Diuisiōnem rerū in decem nobis traditurus, harum prius diuisiōnem in quatuor exponit: tradita enim in duo prius vocum partitione, iure ad quaternariam hanc sectionem

pergit. Nam numerus duo in seipsum multiplicatus quatuor facit, post hanc vero, eã quæ in decem fit distributionem docebit. Ab vnitatem enim incipiens numerus, si ad quatuor vsq; cõponatur, decem conficit, vnum, duo, tria, quatuor, & decem fiunt. Aliter quoque. Complexam hic rerũ diuisionem facit, copulat enim vniuersale substantiæ atq; accidẽti, similiter iisdem & particulare: illic articulatum ac simplicissimam hanc facit sectionem, nullum vlli coniungens, verum quodlibet vti naturã obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec cõmuniter de ijs quæ vnicuiq; accidunt. Cũ igitur pro intentionibus diuersis fiat entium diuisio, meritõ & diuisionis sãgmenta diuersa extitere. Est ergo id genus proposita diuisio entium. Entium inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quædam entium vniuersalia, quædam particularia. Cũ quatuor hæc itaq; sint entium seg-

menta, binãq; cõprehendantur, sex coniu- gationes ex horũ fiũt complexu: duæ incõ- sistentes, quæ iungunt contraria, consisten- tes quatuor reliquæ. Nã entia partim vni- uersalia substantiæ, par- tim vniuersalia sunt accidentia: & quædam particularia quædam accidentia sunt, prout habet subiecta figuræ descriptio.

Verũ si vocibus ijs quibus nos, vsus fuisset Aristoteles, atq; vniuersalem substantiam, vniuersale accidens, particula- rem substantiam, particulare accidens nominasset, vtiq; nobis non facefferetur nego- cium: nam perspicuum id esset quod traditur: at is ob quam diximus causam obscuri- tati studens, alia vsurpauit nomina, eorũ quæ significantur naturæ accõmodatiora quidẽ, cæterum à multitudinis vsu remota, ac proinde obscuriora. Accidens igitur, in subiecto vocat: substantiam, non in subiecto: vniuersale, de subiecto: particulare, non de subiecto. Constãtq; quãobrem accidens in subiecto nominet: id enim per se subsistere non valet: sed aliud, hoc est substantiam, vt existat requirit. Substantiam autẽ, non in subiecto appel- lat: neq; enim alio eget vt sit. Vniuersale, de subiecto: quoniam particularia non ad subsi- stentiam postulat, verum ad prædicationem: nam nisi sint particularia, vniuersale de quo prædicetur non habet. Particulare, non de subiecto: quandoquidem particularia de nullo alio prædicantur. Quamobrem vero non subiectum, sed non in subiecto vocauit substan- tiam, si ad subsistentiam subiacet accidentibus? Ad hoc itaq; dicemus primum, substan- tiam non omnem subiectum esse: nam diuina substantia subiectum nequaquam est, cum in ipsa nihil accidat: ergo subiectum non vocabitur. Quapropter si substantiam commu- niter vocasset subiectum, diuinã substantiam nõ simul cõprehendisset. Secundo, hæc po- tissima ratio est, quoniã cum in opposita diuisiones fiant, quædam vitabiles sunt, quædam inuitabiles. Sunt vitabiles, quæ in contraria: inuitabiles, quæ per cõtradictionem fiunt. Cum enim alia medio prædita contraria sint, alia careant: diuisionem quæ in cõtraria fit inuitabilem non esse in medio præditis necesse est. Sunt porrõ contraria medio prædita, vt album & nigrũ, sanitas & morbus: sunt enim inter albũ ac nigrũ, colores fuscus, ruber, ac cæteri omnes: inter sanitatẽ & morbum, quod medici neutrũ appellant. Conualescen- tias enim ex morbo, neq; sanitates esse aiunt, cũ sanorũ actionibus nõ perfungãtur qui cõ ualescũt: neq; morbos, siquidẽ à causa egrifica liberati sunt ij, qui sanitati restituũtur: ergo inter sanitatẽ & morbum mediũ quoddã est conualescentia. Medio carent par & impar, si hæc planẽ vt cõtraria sunt opposita: nã nos alibi ostẽdimus non esse cõtraria. Rursus ra- tionale & brutũ opposita sunt sine medio, cũ contraria nec ipsa sint. Quare sunt propriẽ cõtraria, quæcũq; obtinẽt mediũ. Siquis igitur entia in contraria diuidat, atq; entium alia alba esse dicat, alia nigra, colores ab eo medij oēs relinquãtur necesse est: neq; vero solũ ij,

sed etiam substantiæ quæ colores non admittunt, vt aer, angelus, animâ. Verû nec cætera in species oppositorû diuisiones inuitabile habent, ijs dütaxat exceptis quæ per contradictionē fiunt: verbi causa si quis dicat entia tum dextra esse, tum sinistra: vel partim dominos, partim seruos: alia patres, alia filios: sunt enim quæ ex ijs nullum existât. Verû enim uero nec si per priuationē & habitum fiat diuisio: vt si quisquâ entium dicat alia cæca esse, alia cernentia: & quædã docta, quædam indocta. Habitus enim & priuatio in solis capacibus dicitur. Quod autē habitû indipisci natura aptum non est, neq; priuatum eo esse perhibetur. Quocirca nō omnia quæ sunt, habitus & priuatio diuidit: nisi in quibusdã, tantûdem quantum cōtradictio valeat, vt se habet corpus & incorporeû: nihil enim inter hæc mediû est: siquidē incorporeum idem cū negatione potest, quæ est nō corpus. Ergo diuisio ea dütaxat quæ per contradictionē fit, vt si quis inquit eorû quæ sunt alia esse alba, alia nō alba, entia omnia cōprehendit. Nam & fuscum nō album, flauû quoq; & rubrum similitur: sed & anima nō alba, & angelus non albus: neq; enim colori suscipiēdo aptitudinem naturæ obtinēt. Porrò & Plato viam rationemq; diuidēdi quæ per cōtradictionem efficitur, effert laudibus. se enim elabi nihil, inquit, quod sit, gloriabitur diuisio. Proinde igitur cum & Aristoteles accidēs in subiecto appellauerit, per huius negationē indicauit substantiam, quam non in subiecto nominauit, vt omnē substantiam assumeret. Ad hæc duplex esse subiectû dicemus, alterum ad substantiã, alterum ad prædicationē. Ad substantiã quidē substantia: nam hæc accidētibus, vt existant, subiecta est. Particularia vero ad prædicationē: vniuersalibus enim subiacent hæc, nō quò existât illa, (neq; enim vniuersalia, vt subsistant, egent particularibus) sed vt habeât de quibus prædicetur. Contra verò vniuersalibus particularia nō ad prædicationem, sed ad hoc vt sint: nō esset enim Socrates & Plato, nisi esset homo simpliciter. Eorum autem quæ ad prædicationem subiacent, alterû substantia, alterû accidens est: subdita enim est particularis substantia vniuersali ad prædicationē, vt dictum est: exempli gratia, Socrates ei qui simpliciter homo est, & simpliciter animal: particulare accidens vniuersali, vt inhærens huic lapidi albû, simpliciter albo, ac colori: dicimus enim lapidem hunc esse albû, & simpliciter album, colorem esse. Quoniã igitur vtrûq; eodem modo subiectum nūcupatur, si entium alia in subiecto, alia subiecta esse dixisset, vtiq; esset & particularia accidentia complexus, quæ & ipsa subiecta sunt, tamen si non ad substantiam sed ad prædicationem. Vult autem per hæc verba, nō in subiecto, subiectam substantiam dicere, quæ ipsius esse initium suppeditat, eamq; ab accidētibus è diuerso distinguere. Harum porrò diuisionum altera est à substantiã, altera à prædicationis modo. Illa, Entium, inquit, alia in subiecto esse, alia non in subiecto: hæc dicit, Entium aliqua de subiecto, aliqua non de subiecto dicuntur. Quædam enim prædicari, quædam ad prædicationem subijci ait. Atq; Aristotelis diligentiam contēplare, quomodo in subsistendi modum significante est dixerit, verbum autem dicitur, pro eo quod est prædicatur, in ea quæ prædicationis modum indicat, vsurpauerit. *In subiecto autem nullo est.* Pro non in alio inest. Ex quatuor autem coniugationibus vniuersalem substantiam veluti digniorē præponit: ac quoniam particulariû scientes per vniuersalia reddimur. In particularibus enim à brutis nihil differimus animâtibus: imò eorû nonnulla acrioribus q̄ nos præstât sensibus, quibus particularia apprehendimus. Dein secūdam ponit huic obiacentem: particulare id accidens est: oppositum enim substantiæ est accidens: vniuersali autem particulare. Postea vniuersale accidēs particulari substantiæ prætulit, quoniã de vniuersalibus est sermo philosophis. *In subiecto autem id dico, quod cum in aliquo non cen pars insit, sine eo in quo est esse non potest.* Quoniã vocibus quibusdam nobis ex consuetudine ignotis vsurum sese Philosophus sensit: ex sunt, de subiecto, & non de subiecto, in subiecto, & non in subiecto, vult deinceps nos ipsas docere. Cæterum non omnes exponit, sed duas duntaxat, quæ sunt, in subiecto, & de subiecto: nam ijs cognitis, reliquarum quoque significatio constabit. Qui enim quid sit in subiecto esse nouit, quid etiam sit non esse in subiecto cognouerit. Et qui de subiecto dici quid sit, didicit, is etiam quid non dici de subiecto intellexit. Et prius quid esse in subiecto sit præcipit, id quod facit finitione: nam finitiones, vt sæpe commemorauimus, naturam nobis exhibent rerum, vt quæ ex ge-

nerere ac constitutiuis differentiis consistunt. Cum autem ex genere ac constitutiuis differentiis cōfietur finitio, hīc illud in aliquo assumit Aristoteles, quod generi proportionē respōdeat: reliqua differentiis. Dicitur enim in aliquo modis vndecim, vel vt pars in toto, vt manus in toto corpore esse dicitur, & caput. Vel vt totum in partibus, vt in capite, manibus, aliisq; partibus esse corporis fertur integritas. Porrò totū non in parte, sed in partibus dicitur: quādoquidem nō in parte vna integritas, sed in omnibus cōsideratur: igitur vna parte adēpta, totum minutū solet manēumq; esse, nec poterit totū vocari. Vel vt species in genere, vt hominem esse in animali dicimus. Vel vt genus in specie, vt in homine animal. hīc vero genus in speciebus dicimus necesse nō est, vt totū in partibus dicimus: non est enim à partibus exēpta integritas, sed ipsum esse in ijs obtinet: at genus exēptam habet essentiam, estq; in specie qualibet totū. Vel vt in tempore, veluti cū ita loquimur, fuerūt ea tēpestare Troiana bella. Aut tāquam in loco, vti dicimus in lyceo, vel in foro. Aut tanquā in vase, vt vinū in dolio, siue in modio triticū. Enimuero locus & vas æquali quodāmodo conuersione cōmeant: nam locū vas quod moueri ac transferri nequit: vas autem, locū qui mouetur ac circūfertur, appellabis. Vel vt forma in materia, vt statuæ forma in ære. Aut veluti res subditorū in principe, vt quādo res ciuium dicimus in principe sitas. Vel vt in causā finali, cū medicum, verbi gratia, in medicina dicimus, aut militē in re militari spem collocare. Vel tanquā in subiecto, vt accidēs in substātia. Aristoteles igitur illud in aliquo, ceu genus accipit prædicatū de pluribus: quæ dehinc sequūtur, differentiarum loco adijcit, vt ab alijs ipsum discernat, de quibus dictū in aliquo prædicatur. Atq; per verba hæc, quod non ceu pars inest, ab eo quod tum vt pars in toto inest, tū vt species in genere, ipsum distinguit. Nam hæc quoq; vti pars quodāmodo esse totius ipsius animalis videtur, & animal totū esse quidpiā: idq; Porphyrius in introductionib⁹ affirmat, cum tria sint hæc in quib⁹, generalissima genera, specialissima species, & subalterna: generalissimum, totū solummodo: specialissimū, pars est dūtaxat: subalternum & totū & pars, verū pars alterius: totum, nō alterius, sed in alijs. Per id vero quod dixit, sine eo in quo est esse nō potest, à cæteris seiunxit. Porrò nonnulli finitionem, alij ex eo q̄ redundet, alij q̄ deficiat, vitiosam asseuerāt. Finitionis enim vitium est, ad id quod definitur nequaquā reflecti, sed vel plura, vel pauciora assumere. Qui abūdare eam dicūt, non sola accidētia à finitione aiunt, sed corpora quoq; cōprehendi. Cum enim (inquiunt) Socrates in loco ac tēpore sit, est in aliquo, nec vt pars in toto: nō enim loci pars est, aut temporis. Nec fieri potest, vt sit à loco vel tēpore seiunctus. Itaq; similem dicimus collationē nō esse. accidens enim separatū esse ab eo in quo est nequit, sed simul ac separatū est, etiam interijt: at corpora quāuis ab omni loco semota nō sint, ab hoc tamē si disiūcta sint loco, sunt nihilo minus. Nam corpus qua ratione corpus est, loco vel tēpore quo ipsum subsistat, nō indiget, habet tamē hæc cōsequētia: quēadmodū is qui in luce ambulat vmbra habet cōsectantem, qua nihil ad substātiā iuuatur: at accidētia ad ipsam substātiā conferūt corpora: quādo sine ijs haudquaquā cōsisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco, est necesse. Sphærā enim minimē vagātem Aristoteles in loco nō esse demōstrat, si locus terminus est ambiētis, quatenus id ambit, quod cōtinetur: vt seria locus est vini, quod capit, non se ipsa quidē tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus: nimirū si foris excindatur, vinū nihilominus cōtinet, quasi sola interiore superficie sit locus. Ergo si id vt diximus locus est, & Aristoteles extra sphærā immobilē nihil esse demōstrat, vt eius quoq; sine claudatur, nō locus, non tēpus, nō corpus, non vacuū, neq; aliud quidpiam, nō est sphæra immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco nō est necesse: verū scētā tamē corporū vti diximus est locus & tēpus. Porrò & illud in quæstionē vocant, quomodo & quod velut totū in partibus est, finitio nō cōprehendat. Nam & in aliquo est, in partibus enim: neq; vt pars inest: ipsumq; esse absq; eo in quo est haudquaquam potest. Dicimus itaq; descriptionē quāuis in cæteris cōmunicet, hac tamē in parte, quæ est in aliquo, differre. Totū enim in parte esse nō dicitur: quippe nō in parte totū, sed in quibusdā magis: nā in partibus perhibetur. Sic Porphyrius quoq; totū autē dicebat nō alterius, sed in alijs: totū enim in partibus. Quod si inter eius significata quod in aliquo dicitur, id etiam assumebamus

DE IIS QUÆ SVNT

quod velut totum in partibus est, non quoad tamen est in vno, sed sola ea significatione, quæ per se non subsistat, id ipsum quoque in aliquo esse dicebamus. Illam quoque præter eas quas recensuimus difficultates in medium afferunt, nempe id etiam quod velut forma est in materia, à finitione comprehendi. Formam enim, aiunt, in aliquo esse, in materia: neque ut eius partem inesse: fierique non posse ut ipsa sine materia existat. Itaque formam etsi materia non sit, tamen compositi partem esse affirmamus: sic ergo & manum non corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde vero formam afferimus cuiusque esse rei substantiam completiuam: sublatamque forma subiectum tolli: at accedens neque substantiam completi subiecti, neque corrupto eo subiectum interijt. Aliter quoque. Propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, non qua ratione sunt entia, sed qua significatur ab hominum multitudine, neque esse de ijs ex propria ipsius sententia differtum. Id verum esse ostendit plane in sermone de substantia, primam substantiam eam esse inquires, quæ spectatur in indiuiduis: secundam, quæ in speciebus generibusque: cum res contra sese habeant. Nam prima est ea, quam in speciebus ac generibus contemplamur, ut quæ indiuiduis causa est, atque incorporea, semperque secundum eadem atque eodem pacto se habet: quæ autem in indiuiduis cernitur, secunda est, veluti ut ita dixerim causata. Verum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, idcirco ex eorum opinione præceptionem faciens, primam ipsam appellauit. Quandoquidem igitur formæ notio ac materia, vulgo nequaquam constat, sed solum ex ijs copositum, idque ut vnum, ea propter quauis dicti in aliquo significata enumerasset Aristoteles, non eius tamen quod ceu forma in materia est meminit: quasi non de entibus qua ratione entia sunt, sed ut de ijs vulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctum definiens geometra, id ipsum esse ait, cuius pars nulla est: nec punctum solum hæc finitio, sed & vnitatem, & ipsum nunc comprehendit (partibus enim nullis horum quodlibet constat) nec quisquam culpauerit geometriam, ut pote finiendo puncto hæc quoque amplectentem: prorsus enim dicet, quauis vnitatem ac ipsum nunc partibus non distinguuntur, nulla tamen subiecta mihi res est præter punctum quæ partibus careat. Sic Aristoteles quoque quod ad institutæ ei doctrinæ intentionem attinet, esse in aliquo, id quod est ut forma in materia non nouit: siquidem huius notionem non habet bona pars hominum. Vult autem, uti diximus, non de entibus qua entia sunt verba facere, sed quatenus ab id genus vocibus secundum vulgi placita significatur. Atque hæc aduersus eos, qui finitionem iusto ampliorem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusant, non accedentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat comprehensa. Dixit enim, inquit, absque eo in quo est esse non posse: at separabilia, non possibile solum, sed necessarium quoque est, separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe à vobis dictum, si separari nequaquam potest pronunciasset: nunc verò dicit, sine eo in quo est, esse non posse, pro subsistere atque consistere: separabilia autem ut subsistant, nequit sine subiecta eis substantia fieri. Hæret item nonnulli, atque aiunt, quomodo esse absque eo in quo est, non posse accedens dixerit. Nam ecce odor est accedens, seiunctusque à subiecto etiam est: sæpenumero enim cum malum longè à nobis absit, huius ad nos suaueolentia peruenit: quare potest odor mali, cum ipse accedens sit, absque mali esse substantia. Nec secus in id genus vniuersis. Hoc itaque duplici ratione toluius: Primum, quod non in quo erat, sed in quo est Aristoteles dixit. Non potest igitur odor mali absque eo loco in quo est esse: siquidem aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali fragrantia non sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substantia ad nos redundat. Id compertum ex illo est, quod sæpe foetidum locum transeuntes sudario circumseptis naribus, aerem quidem respiramus (fieri enim nequit, ut hunc non respiremus) odoris vero foeditatem non percipimus: quod substantia illa quæ defluxit, si aeri conferatur, crassioribus partibus consistat, nec subire meatus sudarij possit: aer vero ob tenues sui partes ingreditur. Quod si, progressu temporis, quanuis sudarium impositum sit, odoris tamen grauitas sentitur, nihil est mirum: nam forte & ex sudarij posito id prouenit cum à loco dimoueatur, atque aditum crassiori substantiæ præbeat, quando nimio motu concitata tenuatur magis, penetratque. Nimirum admodum ventilata partes quoque tenuiores adipiscitur. Enimvero emanare cum quadam substantia odorem, argumento id maximo est, quod pomum temporis longiore spacio rugosius reddi-

*p. m. 15
det. m. 10*

tur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitum digeratur. Declarant id quoque exhalantes ex incensis vapores, qui inde ob subiectæ substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. Quo etiam fit, vt aërem manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, vtiq; cum ex suffitu æditus vapor crassioribus partibus constat, nec ad sensorium facile peruenit. Id quod factu opus nõ erat, si qualitates ex ijs quæ adolentur, in aërem citra corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonem affirmare pomi fragrantia ad nos cum quibusdam defluuijs euadere, minime à subiecto disinctam: Aristotelem causam ad aërem referre, vt qui obsequio facilis sit, atq; odores transmittat: siquidẽ quæ ratione visui ac sono, eadẽ quoq; est odori peruius: nam odoris suauitatem accipiens, nõ bis impertit: Plotinum vero mutari partem aëris in odorabilem qualitatem arbitrari: nã manens in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aëris immutat, ac similem aliam sibi ipsi qualitatem gignit: vt in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne, aliam similem sibi ipsi in aëre caliditatem creat. Cæterum nulla harum per se ipsam vera est opinio: neq; Platonis illa, quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est: omnis, autem corporis secundum naturam est motus: nam aut leue est, & petet superna: aut graue, & ad inferna declinabit: at odorem mali eque omnes sentimus, supra, infra, antè, ponè, dextra, sinistra. Patetq; ex hoc defluuia duntaxat non satis esse dicere. Neq; sola Aristotelis est vera sententia: cõmentitium enim est, dicere aërem totum qui interiacet odore imbui, vt in vulturibus qui cadauera alijs in vrbibus sentiunt inhumata. Sed nec verum solum Plotini placitum est, aëris partẽ qualitate infici ac mutari. Cœnum namq; altius porci effodiunt, quò maximè defluxionibus potiantur: At tres simul veræ sunt: nam in hebetius olfacientibus cuiusmodi porci sunt, vsus quoq; exposcitur defluxionum: in ijs qui exactè odorant, quod genus vultures habentur, aër sufficit odoribus permeabilis: in ijs vero qui mediocriter valent olfactu quales nos sumus, satis aëris facit mutatio. Enimuero secundum opinionẽ ex ijs nullã qualitates à subiecto in subiectum demigrant. Nam aut in instãti sunt eodẽ tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaq; à sese qualitas diuelletur: aut in alio atq; alio: ac quoniam duorum instantium omnium tempus est medium, citra subiectum illo tempore qualitates erunt. Possumus & hoc obijcere ijs qui substantiam simul quandam migrare cum pomi qualitate arbitrantur: nempe motum quẽdam vnum, hoc est in rectum à substantia fieri: nam vel sursum tendit, vel deorsum, vel antrorsum, vel retrorsum, vel dextrorsum, vel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum à dextris stantes, tũ à sinistris, tum à fronte, tum à tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hos cietur vniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aër id genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quòd qualitatũ omnium accipiendarum, vt quarum expers ipse est, naturam obtineat: ergo à mali fragrantia talis actu fit, ac deinceps qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, vtpote carens ipse qualitate. Porrò si quis dixerit quomodo pendetia poma in arbore odorem nobis impertiuntur, nec gracilescencia diminutionem sustinent: quoniam est hic inquam quod influit alitq; eo quod diffatur copiosius. est enim influxus vberior effluxu. *Alia vero & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto.* Cum particulare accidens declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto appellabat, nunc eò vertitur vt vniuersalis nobis accidentis tradat exemplum, quod de subiecto & in subiecto nominat. *Alia neq; in subiecto sunt, neque de subiecto quopiam dicuntur.* Vbiq; ijs quæ ad vocem pertinent (ea sunt, de subiecto & non de subiecto) verbum dicitur assignat: est autem attribuit ijs quæ ab ente proficiscuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Cæterum traditis accidentium particularium atq; vniuersalium exemplis, nunc particularis exẽplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile, vtiq; prædicatione de subiecto: non enim simpliciter imprædicabile: siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, vt grammatica quædam de Aristarcho. Idq; vel ipse pergens docebit verbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quòd si indiuidua quoq; prædicatur de subiecto, vt homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatio est præter naturam, vt quæ particulare de vniuersali prædicat: quomodo & substantia si de accidente prædicetur, cũ

DE PRÆDICANDI RATIONE

dicimus, hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam vniuersalia de particularibus, & accidentia de substantijs: particularia vero de vniuersalibus, vt in exemplo quod diximus, & substantiæ de accidentibus, præter naturam, vt album accedens, est Socrates. Non de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam sese habente. *Simpliciter autem indiuidua & vnum numero de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. et enim grammatica quedam è numero eorum est, quæ sunt in subiecto, & de nullo subiecto dicitur. Quoniam proximè particularium meminit substantiarum, vt quæ non de subiecto dicuntur, inquit, alia vero neq; in subiecto sunt, neq; de quoq; dicuntur subiecto, vt aliquis homo, vel aliquis equus: minime vero solæ particulares substantiæ non de subiecto dicuntur, sed particularia quoq; accidentia, ob id vniuersalem hoc loco sermonem conficit atq; Simpliciter autè, hoc est, vniuersali vero quodam sermone indiuidua omnia, quæ & vnum numero sunt, siue substantiæ siue accidentia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autem simpliciter tribus dicitur modis: vel vniuersaliter, velut cū ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in vniuersum: vel vnicè, vt simplex veritatis est sermo, id est non varius: vel propriè, vt cum simpliciter virtus dicimus, pro eo quod est propriè virtus. Tribus modis quoq; appellatur vnum, atq; in summa identitas ac diuersitas. Dicimus enim vel genere vnum, vt hominè & equum: vel specie vnū, vt Socratè ac Platonem: vel numero, vt Platonem, vnum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoq; similiter vel genere nuncupamus, vt equum & plantam: vel specie, vt equum & hominem: vel numero, vt Platonem Socratèmq;. Numero igitur vnū hoc loco accepit. Cæterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse vnum specie esse ac genere, vt Socrates & Plato: quæ autè diuersa specie sūt, prorsus quidè & numero diuersa, genere autè nõ prorsus, sed eadè quãdoq; esse, vt equus & homo: at quæ differunt genere omnino & specie & numero discrepabunt, vt equus ficulq;, vel homo & albū. *In subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Postq; vniuersalè sermonè confecit, cū dixit nullū ex indiuiduis quæ & vnū numero sunt, de subiecto esse, nõ solæ autem particulares substantiæ, sed particularia quoq; accidentia sunt indiuidua, veluti quædam, vt ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autè esse nihil prohibet, id est accidens. Atq; vt semel dicam, quæ vnum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.**

DE PRÆDICANDI RATIONE.

Quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur. Vt homo de homine quodam prædicatur, animal vero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo & homo est, & animal.

Quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunq; dicuntur de predicato, de subiecto quoque omnia dicentur.

Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse prædicari de aliquo, aliud vt de subiecto prædicari. Huic quod prædicatur vt de subiecto, id consequens est, quæcunq; de predicato dicuntur, ea quoque de huic subiecto nuncupari: vt prædicatur de Socrate, vt de subiecto, simpliciter homo: animal autem de homine simpliciter: hoc ergo & de Socrate prædicabitur. Nam simpliciter homo, per medium se ipsum, animalis prædicationem traducit ad Socratem. Sed quid sibi volunt hæc verba, vt de subiecto? nempe essentialiter, atque re ipsa. Si quid enim de predicato per accidens dicitur, non id quoque de subiecto dici est necesse. Verbi gratia prædicatur re ipsa homo de Agamemnone, atque vt de subiecto, de homine animal essentialiter, per accidens vero disyllabum: idcirco de Agamemnone prædicatur animal, disyllabum non prædicatur. Rursus animatum ac sentiens de animali vt de subiecto atq; vt de re dicitur, per accidens vero & in respectu, genus, vel trisyllabum. Perinde quoq; se habet res in accidentibus. Prædicatur enim exempli causa,

de tribus vti de re numerus, de numero vt de re quantum, per accidens vero trisyllabū: ob id prædicatur numerus de tribus, trisyllabum non item. Vt ea igitur quæ essentialiter & vt de rebus prædicantur indicaret, vt de subiecto dixit. Trisyllabum enim de animali non vt de subiecto prædicatur, verum vt de voce ac syllabarum quantitate: & genus de respectu. Quæ igitur, inquit, dicuntur de altero vt de subiecto, hoc est vt de re subsistente, quæcunq; de prædicato dicuntur (est autem hic quoque vt de subiecto subaudiendū,) omnia & de subiecto dicuntur. Prædicamenta latitudinem profunditatemque obtinent. Profunditatem inquam, progressum eorum in particularia. Latitudinem, discessum in latera. Verbi causa vt sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atque ita deinceps: latitudinem, cum substantiam in corpus & incorporeum fecueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tū latitudinis, tum profunditatis depromit. Nunc profunditatis, dehinc latitudinis. est porro hæc regula: Quando primum de secundo de subiecto prædicatur, & secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto prædicabitur. Prædicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine: animatum quoque de animali prædicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regulæ rectè adiectum est. Nā si vera esse debet, vtraque de subiecto sit oportet propositio. Siue enim in subiecto sint ambæ, nihil veri concluditur: siue vna de subiecto, reliqua in subiecto, sitque hæc vel prima vel secunda, nec ita quoque veri quicquam colligitur. Ambæ igitur in subiecto sumantur, vt Socrates albus, album disyllabum (accidit enim albo disyllabum) si conclusum ita sit, mēdaciū est id quod conficis: nam Socrates nō est disyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alterā de subiecto: vt homo, album: album, color: falsum colliges, neque enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secūda in subiecto: vt homo, animal: animal, trisyllabum: neque hoc modo veri quicquā concluditur. Habemūsq; per hoc regulæ vicem conuersam, quomodo sub decem prædicamenta quæcunque sunt omnia, queant referri. Vt enim regula primum secundo, & secundum tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora ac secunda ostendere eadem potest. Vt homo sub animal cōfertur, animal sub animatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam: & homo ad substantiam reuocabitur. In prædicamentis quoque alijs eodem pacto. Sunt verò qui temerè dici affirmant, ex quatuor propositis, vniuersali, & particulari, substantia, & accidēte, duo sola ab Aristotele describi, eaque deteriora, accidens, & particulare: cum hic & quid sit de subiecto definiat, vniuersale inquam, cum ait, si competit primum secundo, & secundum tertio, tertio quoque primum competere. Sed & quod nō in subiecto, substantiam inquam, cum propria substantiæ enumerat: nam descriptiones ex proprijs desumuntur. Atque ad hæc dubia respōdemus, regulam esse quæ recitata est, non finitionem aut descriptionem. Quippe in nullam descriptionem finitionemve definitum vel finitionis nomen accersiri. Nemo enim homo inquit est homo animal rationale mortale, &c. Neque animal est animal substantia animata sensu valens: nunc verò sæpe in regula id quod finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatem dicimus, ex proprijs quæ nominat substantiæ, nullum eiusdem descriptionem esse. Nam quæcunq; ipsius recenset propria, aut soli substantiæ suppetunt, sed non omni, aut omni, non soli tamen: at descriptio & verè propria soli & omni ac semper cōpetere volunt. Cæterum cū sit duplex prædicatio, altera de subiecto, altera in subiecto, (de subiecto quidem dicimus, cum de particularibus prædicantur vniuersalia: in subiecto autem, cū accidens de substantia proditur) prædicatio in subiecto, quæ aliud alij inesse dicit, nullam exhibet quæstionem. Quæ verò de subiecto est, cum esse alterum ostēdere alterum velit, hoc est prædicatum id quod subiectum est, quæstionem præbet. dixerit enim quispiam quale prædicatum est animal de homine? num ipsum id quod homini concretum est, ac vniuersale? si concretum, idem de seipso prædicabitur, eritque nugamentum prædicatio: si vniuersale, particulare vniuersali adæquabitur: idque erit particulare quod vniuersale est. Dicemus itaque prædicatum de subiecto & communius esse, & ipsius proprium velle. Cum enim ita loquimur, homo est animal, nil sanè aliud dicimus, quàm animalis formam, qua vniuersa sunt insignita animantia, homini quoque inesse. Vt enim Præco-

DE GENERIBVS DIVERSIS.

nis vox quæ auditur & omnium cõmunis, & cuiusq; propria est: vt centrum & cõmuni-
nis omnium rectarum linearum, quæ ab eo deducuntur est terminus, & cuiuslibet pro-
prius: vt materia deniq; & publicè vniuersis substrata est, & priuatim singulis: sic prædica-
tum quoque & commune esse vult, & peculiare subiecti. Ergo qua ratione commune est,
non est prædicatio nugamentum: quoad vero proprium, particulare haud vniuersali
adæquabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ 7
sunt specie & differentiæ: vt animalis, & scientiæ. Animalis enim
differentiæ sunt, gressibile, bipes, & volatile, & aquatile: scientiæ
vero, nulla earû est. Neq; enim scientia à scientia differt in eo quod bipes
est. Subalternorum vero generû nihil prohibet easdẽ esse differentias. Su-
periora enim de ijs quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur. Quare quot-
cunque differentiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

De diuersorum generum nec subalternatim positorum diuersæ specie & differentiæ.

Sumptiuiculas quasdam accipit ad propositam institutionem commodum ipsi allatu-
ras. Quoniam enim prædicamenta & generalissima genera sunt & in vnoquoque series
quædam subalternorû edita est generum, regulam hîc nobis tradit Philosophus, qua ge-
nera prorsus diuersa à subalternis discernamus: atq; diuersorum generum nec subalter-
natim positorum differentiæ quoque planè diuersæ tum constitutiæ tû diuisiæ, vt ani-
malis ac scientiæ. Sunt enim constitutiæ animalis differentiæ animatum & sentiens: di-
uisiæ, rationale & brutum, mortale & immortale. Scientiæ vero, constitutiæ, exempli
gratia, rationum certitudo ac firmitas, aut scientiæ subiectas res secundû eadem atq; eo-
dem pacto perpetuo se habere: diuisiæ, contemplatiuum & actiuum. Sunt ergo differen-
tiæ diuersæ si diuersa sint genera. Aliter vero diuisit Plato in Gorgia, nempe alias tatum
fermocinales esse scientias, qualis est Dialectica: alias actiuas duntaxat, vt graphice: non-
nullas mixtas, quæ simul fermocinales actiuæq; sunt, idq; tribus modis. Aut enim tantû-
dem verborum actionisq; habet, vt citharœdia: simul enim & canit & cithara personat.
Differt autem à citharistice: nam hæc pulsat citharam & canit: citharistice pulsat tantû-
modo: vt ars iaciendi talos, hoc est peritus aleator, declarat ante iactum quibus egeat, &
anteq; tali mutantur, paciscitur de lucro, quod ex iactu proueniet. Mixtæ ergo aut actionẽ
cum sermone æqualiter obtinent: aut sermonis plus quàm actionis, vt histrionica, iuxta
id quod à quodam dictum est: Reddas mihi quæ à patre cepisti meo: illo vero per silentiũ
renuente dixit, pecuniam non inquam: aut contra actionis plus, minus sermonis, vt me-
dicina. Hæc enim sic dicta est, quasi medicatrix magis sit quàm fermocinatrix: nam &
sermone vtitur ad dignoscendum curandûmq;. Qui enim nouit optimè, is optimè cura-
bit. Quoniam vero pluribus dicuntur modis diuersa genera: (nam diuersa censentur vel
quæ à se mutuo planè distant, vt substantia, & quantum: vel quæ sunt haud prorsus disiu-
cta, ex aduerso tamen inter se ab eadem diuisione diducuntur, vt volucre & aquatile: hæc
enim cõmune genus animal obtinent: dicuntur & subalterna diuersa, vt substãtia & cor-
pus.) ea propter, dixit nec subalternatim positorum. Fieri enim potest, vt eadem horum
differentiæ sint, vt simpliciter animalis & rationalis animalis. Nam eadem sunt vtriusq;
tum constitutiæ tum diuisiæ. Sunt constitutiæ amborum animatum ac sentiens: sed
eadem quoq; diuisiæ mortale & immortale. At eorum quæ non subalternatim collo-
cata sunt, verum sunt diuersa, nec constitutiæ eadẽ sunt, nec diuisiæ, vt in animali ac
scientia diximus. Subalternorum tamen constitutiæ vti proditum est, planè eadem: at
diuisiæ non omninò, sed licet quoq; esse diuersas, vt in animali ac brutò animali: sunt
enim eadem vt monuimus constitutiæ, non eadem diuisiæ: Nanq; simpliciter anima-
lis sunt rationale & irrationale, mortale & immortale: bruti, volucre, aquatile, terrestre.

Eadem & in ijs ratio congruet generibus, quę inter se distincta ex opposito sunt. Nam eorum quoq; eadem sunt constitutiua, diuisiua diuersa. Bruti enim ea sunt, quas recitauimus: rationalis, mortale, immortale, celeste, terrestre. ¶ Decenter autem verbum specie apposuit, hoc est re, quod substantias caperemus differentias. Nam generum diuersorum eadem esse differentia per proportionem possunt. Dicimus enim domus instrumenta partim pedibus esse suffulta, partim expeda. Sunt expeda mortarium & eiusmodi reliqua: pedibus munita, sella, lectulusq;. Sed & animalium dicimus alia carere pedibus, alia iisdem inniti. Verum differentia hæc non sunt specificæ, non enim ex eo exprimitur homo quod bipes sit: sed neq; si voce differentię eadem esse videantur, iam specie quoq; sunt eadem: siquidem eiusdem speciei non sunt lecti atq; animalis pedes, quoniam nec idem est actus: ex proportione autem iisdem sunt, si qua modo similitudo intercedat. Nam partes inferiores quę animalis ac lecti velut firmamenta sunt, pedes vocantur: ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoq; ad lectum: Sed non præterea & usus pedum reliquos præstant, verbi gratia non ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu, nec similia faciunt. Itaq; non iisdem specie sunt, sed voce ac proportione. Animalis autem differentia ut pedestre, & volucre, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentia possunt: ut substantiales differentia sunt animalis, rationale & irrationale. A tempore autem ducuntur vitæ, ut mortale & immortale. Et à loco in quo commorantur, ut volucre, pedestre, bipes, aquatile. Et à partibus corporis, ut pedibus subnixæ & expeda. Sunt porro & differentia alia, ex alijs quę animalibus insunt deprompta. Aristoteles vero exemplo usus à loco, ab alia quoq; diuisione, exemplum differentia à partibus desumpta in medio data opera interseruit, docere volens nihil in proposito si differentias quoq; alias accipias explorandis generibus referre. namq; inter se, nec differentia prima, nec secunda, neq; vlla absolutè, genere diuersa conueniunt. *Subalternorum vero generum nihil easdem esse prohibet differentias.* Rectè dixit, nihil prohibet. Nam non eadem ex necessitate differentia subalternorum sunt generum, ut aperuimus: sæpe tamen numero easdem esse contingit, nam constitutiua quidem sunt eadem semper, quanquam non solæ habeantur: plures enim sunt inferiorum. Quandoq; vero & diuisiua, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

8 **E**orum quę secundum nullam complexionem dicuntur vnumquodq; aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in summa dicam) ut homo: equus. Quantum autem, ut bicubitum: tricubitum. Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid, ut duplum: dimidium: maius. Vbi verò, in foro: in Lyceo. Quando autem, ut heri: superiore anno. Situm vero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calceatum esse: armatum esse. Agere verò, ut secare: vrere. Pati, ut fecari: vri.

7a Eorum quę secundum complexionem nullam dicuntur, singula aut substantiam significant, aut quantum, aut quale.

Tradita vocum bipartita diuisione in simplices atq; complexas, eodem pacto & diuisionem rerum secundum vtrumq; segmentum conficere voluit. Ergo cum prius sectionem ut complexorum in quatuor nobis præbuerit, vniuersalis videlicet substantia & particularis, atq; vniuersalis particularisq; accidentis, nunc partitionem veluti simplicium in decem tradit: priusq; per res tanquam vmbatili pictura ea nobis describit, ut in aliquam nos eorum notitiam deducat, postmodum articulatum nos de vnoquoq; docturus. Quã obrem vero eorum quę secundum nullam complexionem dixit: quid enim, sunt ne complexionibus plures: etiam. nam aut simplex vox est, significatum compositum, ut curro: aut significatum simplex, vox autem composita, ut Martius iucis, & Corui petra, utq; finitiones & definita: aut & significatum & vox composita sunt, velut cum dico Socrates am-

DE INCOMPLEXIS.

bulat: aut simplex vtrunq; vt prædicamenta. Hic ergo eorum quæ secundum nullam cõplexionem dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quæ nec voce nec significato complexa sunt. Bene autem dixit eorum quæ dicuntur, propter coniunctiones, articulos, præpositionesq; quæ per se non dicuntur, nec quicq; significant, verû simpliciter voces sunt, quæ cum alijs pronunciantur, resq; ita cum illis significant. Atq; hinc rursus perspicua est libri intentio. Eorum enim inquit, quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula vel substantiam significant. Itaq; de vocibus res significantibus decernit: ergo & de medijs agi constat conceptibus. Cæterum sciendum est, quòd is res oratione delinians, obscuram nobis prædicamētorum exhibet imaginem. Nam rudior eorum præceptio in nudis duntaxat exemplis sita est: subtilior vero tum propria cuiusq; enumerat, tum diuisionem affert: vt & quæ insunt prædicamentis, per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum enumerationem facit: nos vero in vno eodémq; exemplo doctrinã conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, vt homo: & quantum, vt bicubitus, vel tricubitus: quale autem, vt albus, musicusve: ad aliquid, vt iuuenû curator, aut Sophronisci filius: vbi, vt docens in Lyceo: quãdo, vt qui Peloponnesiacis fuit temporibus: & facere, vt qui cernit: & pati, vt qui cernitur: situm esse, vti stans, vel sedens, vel sub platano recubans, vt humilitatem orationum Lysia audiat. (Aut enim recta vniuersa membra sunt, idq; stare dicitur: aut supina omnia, & recubare nuncupatur: aut partim erecta, partim strata, quod sedere appellant:) habere autem, vt vestes circumdatis. Nõnullos quoq; hæc angit difficultas, quomodo simplicia esse prædicamēta affirmemus, si quatuor vti prædiximus simplicia, sex cõposita habeantur? dicimusq; composita vocari ea, quòd speciem nobis inuehant compositionis, cum sint ipsa simplicia. Non enim prædicamētum est in loco existens, aut in tempore existens: sed est prædicamentum esse in loco, esse in tempore: ob id enim & nonnulla ex ijs per infinitum nominauit, ne asciscendo personas compositionē quampiã induceret. Vt facere, & pati, & habere, & sitũ esse infinitiui sunt. Quoniã vero decẽ prædicamētorũ * ens genus est, digeri quoq; in ordinẽ possunt. Prior ergo substãtia est, ceu subiecta omnibus: secundũ quantũ, siquidẽ & informis materia quantitãtẽ prius induit, tũ sic qualitate afficitur: tertiũ quale, ac prius eo quod ad aliqd referẽ, quãdo & id quod p se existit, eo quod aliò spectat, prius est. At hæc si sic habet, vtiq; priora ea sunt, quæ ex substãtia & quãto ijs quæ ex substãtia & quali cõsistunt: quæ itẽ ex substãtia & quali, ijs quæ ex substãtia & ad aliquid pertinẽtibz. Est autẽ substantia quidẽ, vt formula dixerim. Non omnium substantiam notat: nõ enim intelligibilis significatur substãtia, verũ sensibilis. Tu verò & reliquas res, quæcũq; in natura per se sunt, nec alio quopiã egent vt subsistãt, substantias intellige. Quale autem, vt album, grammaticum. Hic operæ precium est adnotare, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, non omnis autem sit idem specie subiectum fortita, sed partim cõsistat in corpore, vt caliditas, partim ipsum esse in animo habeat, vt Geometria, vel itq; Aristoteles per exempla duplicem speciem qualitatis ostendere, protulisse eum, ac dixisse: Quale autem, vt album, grammaticum: vtiq; album sumens qualitatis exemplum in subiecto corpore insitã: eius vero quæ ipsum esse in animo obtinet, grammaticum. Habere autem, vt calceatum esse, armatum esse. De ijs quoq; simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim: Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt qui quærant, cur quemadmodum sunt facere ac pati opposita, aliudq; patiendi prædicamentum statuatur, aliud faciendi, non idem & hoc loco agat (sunt enim opposita habere atq; haberi) nec ipsius haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantum quod est habere? Dicimus itaq; posse hoc sub sitis prædicamētum referri, ipsum inquam haberi. Id enim haberi dicimus quod vsquam est situm, vt in horto verbi gratia arbores, vel vt in corpore arma, seu vestis, * atq; hæc ipse haberi diceret. hortum quoq; habere arbores, & eos ab ipso haberi: quæ & per situm esse, vti diximus, pronunciare nobis licebit. vnde & sepe ita loquimur, amictus pallio sum, vel talis est armis circumdatus, quod Græci dicunt περιικεισθαι. Quemadmodum igitur in facere ac pati vtrunq; idem subiecto prædicamentum est, respectu autem diuersum (nam facere dicimus cum à faciente, pati

* Multis in locis Aristoteles docet, ens nõ esse genus prædicamentorum, quare vide num in codice Græco οὐκ ἔστι, non est, legendum sit.

* In Aldino codice id solũ additur, post vestis ἢ περιικεισθαι ὁ δὲ ἄρα τὰ ὀπλᾶ. Nos aliquid addentes, vt clarior sit sensus, ita vertimus: vnde illud. aut aliquis circumdatur armis. Nisi forte ἢ, hoc est, vt legendum sit.

vbi à patiente in ceperimus) ita hoc quoq; loco habere, & situm esse siue haberi, sunt eadem subiecto, respectu diuersa. Habere enim dicimus cum initium ab eo qui habet sumptimus, cum autem ab illo quod habere quis fertur, situm esse, siue haberi.

- 6 Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur vel negatione: horum autem ad se inuicem cõplexione, affirmatio vel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio videtur vel vera vel falsa esse, eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neq; verum neq; falsum est: vt homo, albũ, currit, vincit.

2. *Unumquodque autem ex ijs quæ recensuimus ipsum quidem per se in nulla affirmatione dicitur, vel negatione: at horum mutuo complexu affirmatio fit vel negatio.*

Hic à sequētis libri intētionē, qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intētionem discernit. Quoniā in hoc de vocib⁹ docet simplicibus, in illo de affirmatione ac negatione. Distinguit autē syllogismo in secūda vtens figura: cuius medium terminum sumit veritatē ac falsitatē: ait enim, oīs affirmatio vel negatio veritatē aut falsitatē significat: nulla simplex vox affirmationē aut negationem designat: neq; enim si homo homo sexcētis dixerō, verus sum aut mētor: similiter si ambulat ambulat sexcētis proferā, nec verū nec falsum enūcio. Quod si quis asseueret, dicentē ambulo vel verū esse vel falsum, (nā si forte ambulet, verus est: sin min⁹, falsus) respōdemus, eū qui ambulo dixerit, pronomen quoq; ego potestate cõprehendisse, perinde ac si ego ambulo dixisset. Quamobrem quicūq; ambulo inquit, potestate pronomen ego ad veri & falsi generationē amplectitur: nec prædicamentū solum ipsum p se, nec simplicē vocem pronunciat. Iā enim cõmonuimus, simplices voces nō sola prolatione æstimādas, neq; cõpositas: sed voces quoque cõplexas, si simplex quicūq; declarent, simplices esse: & quasdā simplices, si id quod intelligitur cõplexum nec simplex habeant, cõpositas haberi. Quocirca curro nō simplex est, quoniā nec significatū simplex. Aristoteles vero hanc ipsam prius dubitationē reprimens, dixit: Eorum quæ secundū nullā cõplexionē dicuntur, hoc est eorum quæ nec significato cõplexa sunt. Igitur voces simplices, vt explicatum est, si p se proferant ipsæ, nullā veritatem aut falsitatē indicant: at affirmatio oīs vel negatio planē aut veritatē aut mendacium declarat: vt si inq; Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, vera locutus sum: sin sedeat, falsa. Rursus quoq; cū dixerō, Socrates nō ambulat, si nō ambulet, veritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus sum. Ergo prædicamenta, vt est proditū, cū voces simplices sint, veritatē nullā vel falsitatē significant: & si inter se conserant, affirmationē faciunt vel negationem, in quib⁹ veritas inest & falsitas: vt homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur: affirmatio autē, negatiua particula quadā in medium ascita, negatio fit, vt homo nō ambulat. *in nulla affirmatione dicitur, vel negatione.* Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora vidētur, nō habent vel negationem: verum id solum, in nulla affirmatione dicitur. Si enim prædicamentū nullam affirmationem significat, multo magis nec negationem: quoniā negatio particulam negatiuam insuper desyderat: magisq; suspicabitur quispiam facere prædicamentum aliquod affirmationem quàm negationem. *Omnis enim affirmatio vel negatio veritatem significare aut mendacium videtur.* Verbū videt adiectum est, quoniā nec affirmatio vera est omnino, nec falsa prorsus negatio: vt si quis dicat curro, vel nō curro. Quādoquidē igitur ego pronomen in ijsce subaudit facultate, huius gratia dixit videtur. Aut igitur hoc est, aut vacat verbū videtur: aut insignis est error scriptorū, aut ponitur loco huius, ita oibus videtur. Quæritunt aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & vnitatē referri. Ad substantiā quidē nō potest: nā ea p se existens quiddā est: horū autē nullum propriā subsistentiā obtinet: habet enim suum esse in linea punctū, cum lineæ finis atq; initium sit: & nunc in tēpore: nā tempus nō est, sed tēporis principiū finisq;. Per nunc, temporis momētū intelligo, latitudine omni prorsus abiūcta. Vnitas quoq; principiū numeri, nec vllō pacto numer⁹ est: quare nec seorsū est numer⁹, sed ipsū esse in numero obtinet: est enī principiū: at esse principij in illis

habetur, quorū est principium. Neq; vero hæc quāta dicere possumus: est enim æquale & inæquale proprium quanti: punctū autē & ipsum nunc cui erunt æqualia? nā nec punctū puncto æquale dicitur, nec nunc similiter. Sed nec vnitas vnitati qua ratione vnitas est: æqualia enim ea dicimus, quæ idē quantū, ac partes similiter habent easdem: at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verū nec dici de ijs potest inæquale, tametsi quis in ipsis æquale dici cōcesserit. Tēpus enim tēpori vel æquale fertur vel inæquale, & numerus numero æqualis vel inæqualis, & linea lineæ, vt quæ quanta sunt: nā pro partium identitate vel æqualia vel inæqualia nūcupamus: hæc vero cū sint sine partib⁹, nihilq; sint, ex ijs quæ cōmemorauimus, nō habēt cū alijs similitudinē. Præterea, quantū partim continuū est, partim discretum: hæc autē nec continua nec discreta sunt, sed partib⁹ vacant. Id enim continuū vocamus, quod habet vnitas partes: discretū, quod seiunctas. Porrò illud sciendum, quosdā redigere sub ea hæc velle quæ ad aliquid referunt, atq; hæc suorum consequētium principia esse affirmare, punctū lineæ, vnitatē numeri, nunc tēporis. Principia igit si sunt quorundā principia, id gen⁹ autē sunt quæ ad aliquid pertinent (nā pater filij pater est, & dimidiū dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri debēt. Sed respōdemus ad aliquid se habētia (vt fatetur ipse inferius,) quorūdam respectus esse dūtaxat, nec propriā habere subsistētiā: sed ipsum esse in alijs obtinere prædicamētis. Nā aut in substātia, aut in q̄to, aut in quali, aut in quopiā alio prædicamēto cēsēnt: eaq; ob id stolonibus assimilat, quorum esse in alijs hoc est in stirpibus habetur. Licet igit in prædicamentis oibus ad aliquid spectantia contēplari. Cū enim dixero pater filij pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autē duplū dimidij duplum, eadē in quantitate pronūciaui: cū albius albo albius, in qualitate: atq; in alijs similiter. Hæc igit ipsa p se quid sint, quōve sub prædicamēto ponātur, ac ipsorum tunc mutuū respectū, opus est, exponamus. Quid itaq; dicemus? Nēpè sub nullū hæc re vera prædicamentū, quantū ex præsentis operis intentione recipi: siquidē propositū est, vt sæpe diximus, Aristoteli nō de entibus qua sunt entia differere, sed quatenus p id genus voces significantur ab hominū multitudine: vult enim in hisce de vulgo notis tractare. Quoniā ergo nullā de his vulgus hominū notitiā obtinet, tametsi ea licebat sub vnū prædicamentū quantū inquā referre, ac dicere quātū alterū secari in ptes, alterū esse sine partib⁹: sectile aut cōtinuū esse, aut discretū: atq; hæc sub indiuisibili quāti segmēto statuere, nō tamē reposuit: propterea q̄ de hisce rebus institutio, ppositi libri intentioni nequaquā conueniat. Atq; velle ipsum nō de entib⁹ decernere quatenus entia sunt, cōstat ex eo, q̄ cum triplicē in naturali auscultatione substātiā prodiderit, vnā quæ ad materiā pertinet, alterā ad formā, tertiam ad vtranq; simul, nusq̄ hīc neq; materiā p se, neq; formā, substātiæ noīe appellandā censet: nēpè q̄ horū vtpote simplicium, nullam cognitionē hominū multitudo habeat, sed cōpositum ex ijs dūtaxat norit. Cæterū & illud disquirunt, sub quod prædicamentū referēdæ priuationes negationesq; sint? Respondemus q̄ optimè sub nullum: quando nec finitū quicq̄ declarant: at indicatiua certarum sunt rerum prædicamenta. Quòd si omninò prædicamēto subijci eas opus sit, ad idē sese priuationes ad quod & habitus recipient: & inficiationes ad quod affirmationes. Est enim genus idē contrariorum, vt albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similibus. Rursus quærunt motus & mutationes ad quod prædicamentum reducere oporteat: atq; sub nullum inquā. Sunt enim prædicamēta earū rerum, quæ in natura existunt, quæq; suam perfectè ipsarum formam receperunt: est autē imperfectum quiddā omnis mutatio: via enim est ad formā atq; ens, mutatio, nō ens ipsum. Aliter quoq; respondeas: videlicet ne fieri quidem posse vt sub vnum prædicamentum mutatio omnis redigatur: in pluribus enim, vt ipse edocebit, visuntur mutationes. Nā & in substantia sunt, vt generatio & corruptio: & in quanto, vt incrementum & diminutio: & in quali, vt dealbatio & denigratio: & in prædicamento vbi, vt ascensus, descensus, reuolutio. Quamobrem mutationes viæ sunt, quæ ad prædicamenta deducunt, aliæ ad aliud, nec ipsæ prædicamentū cōplent. Nam mouere atq; omnino mutare sub faciendi, moueri autem & deniq; mutari sub patiēdi prædicamentū referētur: ipsi vero motus mutationesq;, cum viæ ac generationes quædam ad prædicamenta sint, ad ea modo quo diximus, si oporteat, rediguntur.

10 **S**ubstantia autē est quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur, quæ neq; de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: vt quidā homo, & quidā equus. Secundæ autē substantiæ dicuntur species, in quibus eæ quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt, & hæ quidē, & harum specierum genera: vt quidā homo in specie quidē est in homine, genus verò speciei animal est. Secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur, vt est homo, atque animal.

20 *Substantia quæ potissimum, & primo, & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est, vt aliquis homo, & aliquis equus.*

Cum ea exposuerit, quæ ad absolutā prædicamētorū conferūt præceptionē, cūmq; proximè nos rudiū ac veluti in exēplis de ipsis quoq; prædicamētis docuerit, nūc ad exquisitam etiam ipsorū enarrationē cōuertit: docētq; prius de substātia. Nā primū in prædicamentis locū substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidē hæc simul cū alijs inferit: nā si sit quoduis ex accidētibus, erit omnino & substātia, cui id accidit: reliqua vero secū nō inferit: neq; enim si sit substātia, prius & aliorū quodq; est: & tollit quē secū alia, nō ipsa tamē cū alijs tollit. At quæ simul interimunt, nec simul interimunt, quæq; simul inferunt non simul inferunt, ea priora esse naturā cōfessum est: itaq; naturā prior est cæteris substātia. Alia ratio. Res partim p se, partim in ipso, partim circa illud dicunt. Per se est ipsa substātia: in ipso quātū & quale (in substātia enim spectant:) circa illud septē reliqua habent. Præterea, hæc p se subsistit, neq; alijs ad existentiā indiget: reliqua herent in alio: nā ipsū esse in hac habet. Si enim substātia sit, alia quoq; sint prædicamēta, est necesse: at nisi sit, alia subsistere haudquaquē possunt. Porro hæc substātia tū simplex est, tū cōposita. *Sex enim modis substātia dicit: nā aut existentiā omnē declarat, quæ & de accidētibus ferit: quasi ea quoq; ppter ea q̄ in rerū naturā existant, substantiæ siue essentiæ nūcupent. Aut naturā non in subiecto iacentē, quæ ex opposito ab accidētibus dirimit. Hæc in subiecto nō hærens naturā aut simplex aut cōposita est: simplex quædam deterior q̄ cōposita, quædam præstantior. Est autē substantia cōposita, homo, & id genus alia: simplex vero & q̄ cōposita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia: simplex & q̄ cōposita deterior, materia prima, formaq;. Disputat autē hoc loco Aristo. neq; de simplici atq; ea quæ præstat cōposita (nō enim de reb⁹ diuinis sibi differendū proposuit.) neq; de simplici ac deteriorē q̄ cōposita, quādo nec scrutari de natura instituit: sed de sola cōposita. Atq; huius alterā primā esse ait, alterā secundā: primā vocat particularē: secundā vniuersalē, quæ ad species ac genera pertinet. Nā vt proditū est sæpenumero, nō de entibus qua ratione entia sunt tractat, sed in quo significato vulgus hoīm de prædicamēto loquat. Quandoquidem si naturā esset rerū secutus, primā generū ac specierum, secundā indiuiduorū dixisset, vt pote illam causam, hæc vt ita dixerim causatā: enimvero causa causato, & vniuersale particulari poti⁹ est. Itē priora naturæ, posteriora nobis: & nobis priora, naturæ posteriora sūt. Quoniā igit cū his qui introducuntur ei sermo est, meritō particularē substātiā primā appellauit: est enim sensui hæc euidētior: secundā, quæ in generibus ac speciebus cōsistit: à particularibus nāq; ad vniuersalia, illucescente serò in nobis ratione subuehimur. Ideo quasi dogma haudquaquē probans, nō quæ potissimū & primò & maximè est, sed dicit pronūciauit. Atq; quò planior sermo noster fiat, dicam⁹ hoc pacto, trāspositis philosophi aliquātulum verbis: Substātia autē quæ & potissimū & primò & maximè dicit, hæc est, id est quæ vulgò dicitur. At vbi velut ex ppria sentētia sermonem profert, nō amplius dicit, sed est verbū vsurpat. Quæ inquit nec de subiecto aliquo dicit, hoc est prædicat, nec in subiecto quopiā est, & non nec in subiecto quopiā dicitur: cū ipse dogmati assentiat. Enimvero cognitā Aristo. & intelligibilē fuisse substantiā ac cōpositis præstantiorē, ipse planè & in metaphysicis ostēdit, & in libris de cælo, atq; in octauo naturalis auscultationis: vbi p se inq̄ mobilia priora esse ijs oportere, quæ aliūde mouēt, & imobilia sepermobilibus. Nā nisi im-

*Vide nunc melius sit, in codice Græco pro ἐξ ἄλλοις legere διὰ τὸ εἶναι duobus modis.

mobilis quædã sempermobilium causa existeret, vtiq; illa motu sempiterno haudquaquam perdurassent agitãda. Hanc autẽ incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusq;, tali quodam demonstrat theoremate: (nihil enim fortassis ab re fuerit speculaminis velut in digressionem meminisse) inquit enim hanc causam vi infinita consistere. Quod si est, planè quoq; incorpoream: nam corpus omne, vt ipse ad calcem octauis naturalis auditus voluminis probat, finitã obtinet potestatem. Si enim infinita, demus inquit, esse infinitã: quãdo igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus hoc in tria verbi gratia: vtrum ergo segmentum quoduis, infinitã vim an finitam possidet? si infinitã, pars æquẽ ac totum valebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. Si finitam, patet id quoq; quod ex finitis constat finitum planè esse: quare & totius corporis finita vis erit, nec infinita: ergo corpus nullum finitum vi infinita præditum est. Corpus vero nullum infinitum est magnitudine (nam id quoq; ipse in physicis ostendit:) nullum itaq; corpus infinitã vim obtinet: hoc si sit, ergo quod factitatis infinitæ cõpos sit, corpus nõ erit: incorporea est igitur prima substantia, siquidem & infinita pollet facultate. Porro nõ intelligibilem substantiam solum compositis nouit præstantiorem, sed cogitatricẽ etiam quã Græci *δὲ νοητικὴ* nominant: idq; in demonstratiua probat cõmentatione. Ait enim, vti se habet sensus ad sensibilia, sic haberi demonstrabilia ad demonstrationem: sic ergo & permutato ordine vt sensus ad demonstrationem, ita fore vt sensibilia sese ad demonstrabilia habeant: ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa vniuersalia versetur, deteriora quoq; erunt scibilibus sensibilia: quare nõ intelligibilem duntaxat, sed cogitatricẽ quoq; præstantiorem cõpositis substantiam cognouit. Hic autem quæ secũdæ sunt, primas, vti diximus, nominat, ijs de causis quas sæpius recensuimus. *Quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neq; in subiecto quopiam est.* Quæritur cur substantiam reliquis prædicamentis præstantiorem negatione finiuerit, si negationes affirmationibus cõtemptiores esse arbitramur. Itaq; dicimus, contra finitiones per negationem ascitas maiorem subiecto dignitatem asserere. Sic enim & Deum Opt. Max. significare volentes, non quicquã de eo, vt diuinus inquit Plato, affirmamus: sed ad negationes venimus. Interrogãte enim Timæum Socrate quid Deus esset, quid nõ sit noui quidẽ inquit ille, quid vero sit haud noui. Nam nec corpus, nec colorẽ, nec angelum, nec eius quidpiã generis, sed his præstantiorem esse intelligo: quid autẽ sit nõ intelligo. Quapropter subiectum interdum magis eiusmodi exornant finitiones: cũ ab inferioribus omnibus ipsum seiungant. Solent quoq; materiæ finitionem negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis, nec ignis, nec corpus deniq; est: sed his deterius quidpiam. Quocirca deo dissimiliter assimilari materiã ferunt. Assimilari, quoniã vterq; aliorum negatione indicatur: dissimiliter verò, quoniam cũ hic præstantior existat quã vt entia omnia conferri ei possint, vniuersa abnegamus: deterior autẽ cum sit materia omnium cõparatione, illa negamus. Quærendum vero est num hæc substantijs quoq; intelligibilibus vt angelo ac similibus finitio quadret, vt dicere eas possimus neq; in subiecto esse, neq; de subiecto dici: nam & ipsis quodãmodo cõpetere ratio videtur. Sed asserimus non cõpetere: nam quæ acceptæ negationes in definitione sũt nõ sublationem solũ, sed positionem quoq; significat: siquidem ad aliorum distinctionem dicuntur. Nam nõ in subiecto quæ est substantia, ad eorum quæ sunt in subiecto hoc est accidentium differentiã dictum est: non de subiecto autẽ ad eius quod de subiecto fertur discrimen. Enimuero quẽadmodum duplex lumen est, alterum quod distinguitur à tenebris, ijs inquã quæ in aere offunduntur: alterum quod ad nihil refertur, nec oppositum habet vllum, vt solare: ita negationes quoq; hinc per se ipsas quãdoq;, nec ad discriminationem, interdum verò ad oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si negationes hoc loco nõ ad oppositorum discrimen acciperentur, vtiq; cõuenire intelligibilibus substantijs finitionem, haudquaquam ratione omnino vacaret: quoniam nec in aliquo insunt subiecto, nec de vlllo subiecto prædicantur: nunc verò assumptis ad differentiã negationibus, iure particularibus substantijs finitione dignitatẽ cõparamus, cũ eas per id quod dicitur nõ in subiecto, seiungamus ab accidentibus: per verba autẽ hæc nõ de subiecto, ab ijs quæ de subiecto prædicant discernamus. Et vero hic ipsis dignitatẽ adhibemus, cũ vsum alijs præbere, nulli vero egere eas affirmamus. Vniuersalia enĩ ad prædicationem opus habent particu-

laribus, hæc vero illis nõ item. At intelligibilibus substantijs nullã per hæc dignitatẽ afferemus: nihil enim proditũ magni esset, si has in subiecto nõ esse dicerem⁹: neq; enim aduersus eas distinctum accidens quodpiam est: siquidem nec capaces omninõ sunt accidẽtium. Ac quid de intelligibilibus loquor substãtjjs, quãdo nec soli animæ ratio congruet, vtiq; cũ absolutã eam à respectu quẽ habet ad corpus, ac similem deo redditã, bonũmq; mũdanũ inspicientẽ contẽplamur: at cum in generatione spectatur, corporibũsq; cõplexa est, tunc & ipsi finitio quadrabit, vt quæ subdita est accidentibus: nam philosophiæ, vel grãmaticæ, vel alij cuiq; subiecta scientiarũ est, quæ circa ipsam contingere. Porrò duorum quæ in finitione accepta sunt, alterũ prius naturã est, alterum doctrinã. Cum enim sint substantia & accidens, & vniuersale & particulare, prior naturã substantia est, quòd per se ea subsistat, illa vero ipsum esse in hac obtineant. Quod autem ad propositã intentionem doctrinẽ attinet, prius est particulare: etenim naturã vniuersale est prius. Itaq; exijs quæ in finitione sunt accepta, alterũ ex rerum natura prius est, alterũ ex doctrinẽ intentione. Perpẽditẽ eum de subiecto & in subiecto docere nõ temere antè cõepisse: quãdo quidem futura nobis obscura finitio erat, si voces quæ ignotæ essent, in ea assumerentur.

Secundæ vero substantiæ dicuntur. Quærere hoc loco dignum est, qualẽ in substantia modum vsurpauerit diuisionis: nam eorũ quæ diuiduntur quãdã velut genus secãtur in species, vt animal in rationale & brutũ: alia sicut totũ in partes, vt corpus in man⁹ & pedes & caput ac reliqua: nõnulla verò ceu vox equiuoca in significata diuersa, vt mus in marinum terrestremq;: nulla ne harum diuisione substantiam in primã ac secundã diducit? Dicimus igitur primũ, nõ esse sectionẽ eorum quæ diuiduntur vti genus in species: nã id genus diuisioni consequens est, vna abolita specie, nõ simul & reliquas aboleri: homine enim perempto, nõ simul & reliquæ intereunt animãtes, quæ species sunt animalis: at hinc secunda si intereat substãtia, simul aufertur & prima: nã nisi genus sit ac species, nec erunt indiuidua. Præterea nulla species alterã speciem cũ in eadẽ à se inuicem diuisione seiunguntur continere potest: neq; enim continet homo equum, si in hæc animal diuidatur. Sed nec rursus à rationali animali brutum cõprehenditur, aut contrã, si animalis item in hæc fiat diuisionis. At verò nec itã planẽ diuidas licet, vt alterũ in altero claudatur: verbi gratia animal aliud est inops rationis aliud equus: nã & equus in bruto cõtinetur. Neq; enim quod cõtinetur id à continẽte ex aduerso distinguitur: dicimus verò animal aliud esse rationale, aliud irrationale: quoniam cũ æquali à genere hæc distent interuallo, neutrum in altero includitur. At hinc secunda substãtia primam cõplectitur, species enim genũsq; adhuc magis, contentium est indiuiduorum. Non ergo vti genus in species substãtiam in primam ac secundã diremit. Verum enimvero nec sicut totum in partes, nec similes, nec dissimiles. Neq; enim ex aduerso partẽ à toto, sed partes à partibus hac in diuisione licet segregemus. Nã nec manus dicimus aliud manũ esse, aliud digitum: continetur enim in manu digitus quoq;: hinc verò è regione distinguitur à toto pars: quippe & secunda in prima concluditur. Quinetiã in ijs quæ ceu dissimilaria diuiduntur, totum propriæ partĩ nequaquã nomen impertit, vt in facie sese res habet: non enim pars verbi gratia os, facies nũcupatur: hinc autẽ pars vtraq; totius nomine substantia vocata est. Rursus quæ vt similia diffecãtur, totius habent nominationẽ finitionẽmq;, veluti in carne: similiter enim pars carnis caro dicta est: & carnis finitionẽ admittit: at hinc tametsi prima nomẽ cũ secunda cõmune habeat, nõ tamen & finitione cõueniet: nõ enim vnã edes animalis vel hoĩs finitionẽ ac Socratis. Nã ne finitio quidẽ planẽ est indiuiduorũ, hoĩs autẽ animalisq; est: ergo substãtia neq; vt totũ in partes cõsumit, neq; in dissimiles, neq; in similes. Verũ nec vt in diuersa significata vox æquiuoca dispertit: nã eius generis diuisionis idẽ distribuit nomẽ segmẽtis, rei cõmunitatẽ nõ distribuit, vt homo & verus & pictus. Hinc vero est primæ substãtiæ & secundæ quãdã vel penes definitionẽ cõmunitas: nã cõmune ambab⁹ est, in subiecto nõ esse. Quid igitur dicimus? nõpe diuisionẽ nõ esse prorsus quæ nobis hoc loco traditur, sed ordinẽ solũ enumeratorũ: veluti si quis orationis principia alia elementa esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina & verba: vel hominibus quibusdã ordine sedentibus, hunc esse primũ asserat, illum secundum: ordinis enim est id, non diuisionis.

Secūda vero dicuntur substantia, in quibus speciebus ea substantia sunt quae primae appellantur. Quāobrem vero nō in vniuersum dixit, Secūda dicuntur substantiae species & genera, sed in qb⁹ speciebus ea substantiae sunt quae primae appellantur? Dicemus, subtiliter admodū ita dissertum. Nā si genera & species dixisset, quoniā in alijs praedicamentis genera speciesq; habētur, vt color genus in quali, species albū & nigrū, esse in accidētibus quoq; secūdas substantias suspicari nobis liceret: ob id nō species quilibet, sed in quibus primae substantiae inueniunt speciebus secūdas substantias appellauit. Est vero hoc loco etiam adnotandū, in ijs ipsum quae nō ex propria afferuntur sententia verbum dicuntur protulisse: secūda enim inquit, dicuntur substantiae: quae autem ex propria opinione afferuntur, in ijs non dicuntur, sed insunt pronuntiare. In quibus enim, inquit, speciebus ea substantiae sunt, quae primae appellantur. Neq; in secundis duntaxat substantijs verbo dicuntur, sed in primis quoq; est vsus: ea enim, inquit, substantiae quae primae appellantur. Ipsi autem primae substantiae in speciebus esse ac generibus vt in vniuersalioribus videntur. Verūtamen & genera & species, vt traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint, licet sumere. Cum enim vt communitates ea ceperimus, tunc vniuersaliora sunt, quasi in se indiuidua complectantur: at cum in Platone aut Socrate genus vel speciem acceperimus, tunc vt elementa ea capientes indiuiduorum, dicemus in indiuiduis ipsa vt partes in totis contineri.

Manifestum est autem ex ijs quae dicta sunt, quod eorum quae de subie- 11
cto dicuntur, necesse est & nomen & rationē de subiecto praedicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur. praedicatur etiam & nomen. hominem enim de quodam homine praedicabis: & ratio quoq; hominis de quodam homine praedicabitur: quidam enim homo, & homo est & animal rationale mortale: quare & nomē & ratio de subiecto praedicabitur. Eorū vero quae in subiecto sunt, in plurimis quidem neq; nomen neq; ratio praedicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet praedicari aliquādo de subiecto, rationē vero impossibile est: vt album cū in subiecto sit corpore, praedicatur de subiecto. (dicitur enim corpus albū) ratio vero albi, nūq; de corpore praedicabitur. Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs quae per singula proponuntur: vt animal de homine praedicatur: ergo & de quodā homine animal praedicabitur: nā si de nullo quorundam hominū, neq; omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo & in quodā corpore: nam si nō in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.

✠ Porro ex ijs quae diximus constat, necesse esse eorum quae de subiecto dicuntur tum nomen tum rationem de subiecto praedicari.

Vult hoc loco primā substantiam laudibus efferre & ostendere dictā esse eam nō ineptē substantiam primō & potissimū & maximē: quādoquidē hāc nullo eget posteriore: quaecūq; autē post primā substantiam sunt, illā partim ad subsistentiā, partim ad praedicationē requirunt. Est igitur hāc intētio. Ad propositi autē probationē hęc prius assumit, atq; inquit, ex dictis patere, esse necesse, eorū quae de subiecto praedicatur, & nomē & rationē de subiecto praedicari. Ex quib⁹ dictis: nimirū illis quae superius traduntur, de ijs quae de subiecto praedicatur in quibus dicebat: Quādo alterū de altero praedicat vt de subiecto, quaecūq; de praedicatione dicuntur, de subiecto quoq; dicentur omnia. Hāc autē assumit, cū primā, vt dixi

celebrare substantiam velit, nempe quæ de subiecto prædicatur & nomen & finitionem subiectis tribuere: quæ verò sunt in subiectis, ipsum quidem esse in ijs habere: vel nomen autem solum, vel neq; nomen neque finitionem subiectis impertiri. Enimvero de prima substantia quæcunq; præter eam sunt prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ, vsum omnibus quæ præter eas sunt alijs ad hoc vt sint, alijs ad prædicationē præbēt. Nam quæcunq; præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi & definitionem tradunt, qualia sunt genera ac species (hæc enim de ea prædicantur vniuoce.) nam & eiusdem particeps nominis est prima substantia, vt dicitur vniuersalis homo de Socrate: nomēq; illi ac definitionem transmittit. (nam Socrates, & homo & animal vocatur) horumq; particeps est finitionis: est enim substantia animata sensus compos: & animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ in prima substantia sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis vero quandoq; solius confortem reddunt. Nam albedo est in corpore: nec finitionem vnquam corpori impertit. Haud enim dicere nobis liceret, corpus esse colorē qui visum dissipet: sed sic forte, quod triplici constat dimensione, capax coloris qui visum dispergat: nomen tamē impertit (album enim corpus appellamus.) Verum nō semper: nam ecce virtus: enimvero hæc neq; nomen neq; finitionem confert subiecto: non enim qui virtutis particeps est virtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt: partim æquiuocē id faciūt, quæ & rara sunt: partim denominatiuē. Æquiuocē, vt grammatica mulier à grāmatica: & musica mulier à musica. Denominatiuē autem, quæ etiam sunt plurima, vt à fortitudine fortis: & à grammatica grammaticus: & albus ab albedine: & quæcunque eiusmodi sunt. *Alia namq; omnia vel de subiectis dicuntur primis substantijs. Bene dicuntur: non enim egent particularibus vniuersalia vt subsistant: sed vt de illis prædicetur. Aut in subiectis sunt ipsi.* Rectè sunt dixit: nam accidētia ipsum esse in particularibus obtinent substantijs. *Hoc autem apertum ex ijs est, quæ singillatim proponuntur.* Alia omnia quæ præter primam substantiā sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsi esse in subiecto vult inductione probare, quando vniuersali ratione non potuit. Ostendit autem non in speciebus sermonem faciens: nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari: nimirum proprium aliquando non tenentes nomē, indiuidua ipsa speciei nomine nuncupamus, ac, voca hominem illum, dicimus: sed in generibus demonstrationem facit per species medias. Si enim demonstratum est, eorū quæ vt de subiecto prædicantur, quæcunque de prædicato vt de subiecto dicuntur, ea de huic quoq; subiecto nuncupari, prædicatur autem de indiuiduo species vt de subiecto, rursusq; de hoc genus, planè genus & de indiuiduo prædicabitur: verbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo & de Socrate animal. Similiter quoq; in accidentibus facit: non enim esse album in corporibus monstrat aut nigrum. (nam hoc euidēs est) sed esse in corpore colorem. Si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit, ergo & particularibus in esse corporibus consentiemus. (nam corpus simpliciter, de particularibus prædicatur corporibus) si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus particularibus dicitur, ergo & color de particularibus prædicabitur: quoniam in omnibus ijs quæ de subiecto appellantur, quæcunq; feruntur de prædicato ea de subiecto quoq; afferuntur. Quamobrem vero color dixit in corpore, ergo & in quopiam corpore: nam nisi in corpore aliquo, ne omnino quidem in corpore? quoniam in particulari corpore propriè sunt vniuersale album ac particulare. Quòd si dicas quoniam pacto ea discernemus? non sensilibus quidem oculis, verum intelligibilibus. Ac quid tum? colores erunt? non vniuersalis enim quoniam est completiuus, cum particulari non censetur colore: nam completiuum nihil cum eo numeratur, cuius est completiuum. Sicut enim homo in vmbatili pictura & is qui est coloribus distinctus, neq; duo intelliguntur homines, nec qui completiuus est connumeratur, sed alter communis, utiq; is qui obscure deliniatus est, alter particularis, vniq; ambo sunt, sic & in homine vniuersali ac Socrate. Est enim sciendum quod quemadmodum primum pictor communem in rudi pictura hominē designat, dein coloribus exprimens, ducit vt Socratem faciat vel Platonem, sic vniuersali homo, cum sit primus, si formationem accipiat, fiet Socrates aut Plato: natura enim simpliciter hominē

facit, non Socratem Platonemve. Ergo nisi primæ substantiæ sint, aliorum quidpiam esse haudquaquam potest. *Alia vero omnia vel de subiecto de primis dicuntur substantijs, vel sunt in subiecto in ipsis.* Vides quàm meritò supradicta prius assumpserit, laudibus primam substantiam extollere volens: cum enim quæ præter eam sunt, inquit, omnia vel substantiæ sint vniuersales vel accidentia, prima vt sæpe est dictum substantia, cum omnibus vsum præstet, sublata, secum quæcunq; præter ipsam sunt sustulit. Nam prima interempta substantia, accidentia in quo hæreant non habentia, simul abolita sunt: similiter & vniuersalia, cum de quibus prædicentur non habeant. Porro in vniuersum prædicari dicimus nõ quæ ante multa sunt, sed nec quæ in multis. nam & hæc quidem simul cum primis substantijs dubio procul perimuntur. Non enim quidquam per se hominis in natura rerum est, quod nec Socrates nec Plato nec particularium quisquam sit hominum: quippe in multis singularibusque spectantur communia: hæc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis cõfuevere. Nam nihil ipsum de sese prædicatur. Sola autè ea prædicari de indiuiduis solent, quæ sunt post multa, quæq; in cogitatione versantur: (quam enim habemus de rebus notionem, hanc prædicare de ipsis cõfueuimus) quæ ipsa quoq; vnà cum sublatis particularibus auferuntur: nam nisi res sint, vtique ne de ijs quidè extiterint notiones. Ergo nisi particulares ad sint substantiæ, nec vniuersalia erunt, nec accidentia. Merito igitur particulares substantiæ, primæ appellantur. Rursus autem etiam hoc loco rectè vniuersalibus verbum dicitur, accidentibus verbum est assignauit.

Secundarum vero substantiarum, magis substantia est species quàm genus. propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciẽ quàm genus assignans: vt hominem quendam manifestius assignabit hominem quàm animal assignans: illud enim propriũ magis cuiusdam hominis: hoc autem communius: & cum quendam arbore assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem quàm plantam. Amplius, Primæ substantiæ ideo quòd alijs omnibus subiiciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maximè substantiæ primæ dicuntur. Què admodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet: subiicitur enim species generi: genera enim de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

Secundarum vero substantiarum magis est substantia species quàm genus.

Comparisonem facit secundarum inter se substantiarum, speci ei nempe ac generis: atq; speciem esse magis substantiam quàm genus, idq; duobus ostendit argumentis: altero desumpto ab habitudine quam habet ad primam substantiam, hoc est à propinquitate, qua ad ipsam pertinet: altero à proportione. Atq; à primæ quidem vicinitate substantiæ, & primæ substantiæ id est indiuiduis propior sit species quàm genus. A proportione autè, quòd vt substantia prima ad speciem, ita ad genus sese species habeat. Si enim ipsam ex eo primam appellauimus, qd omnibus ea posterioribus vsum exhibeat, alijs ad existentiam, alijs ad prædicationẽ, iure species quoq; magis substantia quàm genus vocabitur, quæ ipsi ad prædicationem subiacet. Nam si species desit, genus de quo prædicetur non habet: si quidem per mediam ipsam de indiuiduis etiam prædicatur. *Siquis enim primam substantiam quid sit exponat, is notius familiarisq; assignabit, speciem reddens quàm genus.* Hoc est à vicinitate argumentum. Si enim quid Socrates, inquit, sit expromemus, recte tum hominem tum animal assignantes loquimur: familiaris vero si hominem quàm si animal responderimus. Non enim si animal dixerimus, significamus vtrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale: at si responderimus hominem, propinquius eius naturam explica-

bimus. *Hæc enim magis hominis cuiuspiam propria est, illud vero communius.* Est enim Socratis magis proprium esse hominem, animal autem communius: etenim de speciebus alijs pluribus dicitur. *Præterea substantiæ primæ quod alijs subiaceant vniuersis, ac cætera de ijs prædicentur omnia, vel sint in ipsis, ob id maxime substantiæ primæ appellantur. Vt autem primæ ad alia sese habent substantiæ, sic species quoq; habet ad genus.* Hoc est argumentum secundum, quod à proportionem desumitur. Vt enim sese, inquit, primæ habent substantiæ ad ea, quæ præter ipsas sunt, aliquibus ad existentiam subditæ, nonnullis ad prædicationem, ita se species habent ad genera, quibus sunt ad prædicationem subiectæ. Genera vero non item subiacent speciebus: quâobrem species iure sunt magis substantiæ. Porro subtiliter adiecit ac cætera de ijs prædicentur omnia, vel sint in ipsis: nam subiacent omnibus primæ substantiæ, verum non similiter. Alijs enim vt existant subiectæ sunt, hoc est accidentibus: alijs verò id est vniuersalibus substantijs ad prædicationem. Cæterum quæsiuerit quispiam, cur non speciem substantiam secundam, genus tertiam nominauerit. Itaq; dicimus cum secūdas substantias vna eadēmq; de causa has nuncupasset, quòd prima inquam ad prædicationem opus haberēt, harum in super facere diuisionem noluit: sed comparare eas dūtaxat contentus fuit, atq; alteram magis, alteram minus substantiam vocare.

13 Ipsarum vero specierum quæcunq; nō sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominē assignando, q̄ de quodam equo equū. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterū altero substantia est: nihil enim magis quidam homo substantia est quàm quidā bos. Meritò igitur post primas substantias sola aliorum omnium species & genera secundæ substantiæ dicuntur: sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicāt. Quendam enim hominē si quis assignauerit quid est, speciem quidē quàm genus assignando familiariter demonstrabit: & manifestius faciet hominē assignando quàm animal. Aliorū verò omniū quicquid assignauerit quis, assignabit extraneè: velut album, aut currit, aut aliud quodcunq; talium assignans. Quare merito hæc solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius. Primæ substantiæ eo quòd alijs omnibus subiiciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, propriissimè substantiæ dicuntur. Sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habēt, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur. Quendam enim hominē dices grammaticū esse: ergo & hominem & animal grammaticum dices. Similiter autem & in alijs.

20 Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt, alia nihilo magis substantia quàm alia est.

Cum substantiarum secūdam profundum, hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem confecerit, primamq; alteram esse pronunciauerit, alteram secūdam, secundarum autem vnam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum secundum latitudinem ac collationem facit, speciei inquam ad speciē, & indiuidui ad indiuiduū. Et benè dixit quæcunq; genera nō sunt, nec subalternas species ac specialissimas, vt animal hominēmq; conferres: sed comparare illas inquit oportere, quæ eodē à generibus aut indiuiduis distant interuallo, vt hominem & equum, vel bouem. Harum enim alia inquit nihilo magis substantia quàm alia est: eaq; perinde absunt à genere. Nam post animal protinus brutum ac rationale statutum animal est: post quæ equus verbi gratia, & homo, atq; bos: vt enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoq; ac boue. Similiter planta de vite & olea, quod genus earum proximum est, vt animal quoq; equi aliorūmq; proinde ex ijs omnibus aliam alia nihilo magis substantiā esse. Nam & proxi-

mum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, & post ipsa statim indiuidua constituta sunt. Verum nec indiuiduorum, inquit, aliud alio magis substantia est: similiter namq; omnia speciebus suis generibusq; ad prædicationem, & accidentibus ad inhærentiam substrata sunt. Quam enim vniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem vniuersalis equus ad equum quempiam obtinet: nam quemadmodum prædicās de Socrate hominē, nihil prædicare familiarius potes, ita nec de Xantho equū, aut canem de Argo. Atq; vel hinc manifestum est Aristotelem ad cognitionem vulgi præceptionem conficere. Nihil enim magis indiuiduum indiuiduo primam esse substantiam affirmat: sed formicam hęc verbi gratia, & hanc stellam pariter esse substantias. Hominum enim multitudo similiter horum vnumquodq; esse scit: ob id ipse quoq; similiter vulgi sententiā fecutus, hęc substantias appellauit. *Ipsarum autem specierum quæcumq; genera non sunt.* Hoc est quæcumq; iuxta indiuidua sunt, & specialissimæ: quandoquidē & auis species est. *Iure igitur post primas substantias solæ aliorum species solæq; genera secundæ substantiæ dicuntur.* Nunc causam exponit ob quā genera & species secundæ substantiæ nuncupentur: tertias vero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autē rursus duplici confirmat ratione: altera à propinquitate ad primas substantias, altera à proportione. Atq; ab ipsa quidem propinquitate, & vbi primas explicamus substantias, propriè solum per genus aut speciē exponemus. Nam si Socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius assignabimus: sin album esse, vel currere, aut huiusmodi quidquam pronuntiauerimus, alienè atq; ignobiler explicabimus. Iure igitur genera speciēsq; secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent: accidentia verò haud prorsus vocamus substantias, vt 12 quæ substantiam primam non declarent. *Primæ item substantiæ quod alijs subiectæ sint omnibus, potissimum substantiæ nuncupantur.* Secundum hoc argumētum est, idq; à proportione desumptum. Sciendum est, primas substantias ob id primas vocari, & accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, & vniuersalibus substantijs ad prædicationem. Vtq; primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atq; vniuersales habent substantias. (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoq; substantias accidentibus quæ in nouem genera in vniuersum considerantur, subiectas esse: hoc enim est quod alijs omnibus dixit, hoc est vniuersalibus substantijs, vniuersalibusque accidentibus. Ac deniq; ita se habent species ad genera, vt indiuidua ad species: sunt namq; ipsis ad prædicationem subditæ. At enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita & accidentibus secundæ: nam vt Socratē dicimus philosophū, sic & philosophum hominē, & animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacēt & secundæ accidentibus substantiæ, & de ijs accidentia prædicantur. Sed de indiuiduis quidem in primis, vt Porphyrius quoq; inquit: ratione verò secundaria, & de generibus, & de speciebus: at substantijs nunquam subiacent accidentia. Est autem non ignorandū, ex ijs quæ prædicantur aliqua secundum naturam, alia præter naturam, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantijs, vt Socrates est philosophus, aut caluus, aut simus, vel id genus quidpiā: naturaliter enim subiecta esse accidentibus substantia consuevit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & vniuersalia lege naturæ de particularibus dicuntur, vt de Socrate animal: etenim particularia subesse vniuersalibus naturā sunt apta. Prædicatio præter naturam ea est, quæ contrarium efficit, atq; de accidente substantiam prædicat, vti ea quæ dicit hoc philosophum est Socrates, & siquid huiusmodi: non enim ea naturā constant accidentia, vt substrata substantijs sint: & ea item quæ prædicat de vniuersali particulare, vt quæ dicit hic homo est Socrates: vel color est album. Per accidens vero prædicatio est, quæ accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquā diuersum de eo quod diuersi generis est: vt ea quæ philosophum quod est in Socrate de simo quod eidem inest, aut caluo prædicat, aut contra: dicitque exempli gratia hoc simum caluum esse, vel hoc caluum philosophum, & siquid est tale. Enimvero per accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicem prædicari naturā idonea, aliud de alio dicitur propter habitudinem quam habent ad subiectum, non q̄ mutua sint cognitione coniuncta. Non

enim vt simum caluo subiectum fit, comparauit natura : vtrūq; enim sub genere diuerso, alterum sub quanto, alterum sub quali censetur. Prædicationem autem id genus præter naturam non dicimus, quoniam planè accidens de accidente naturâ prædicari potest: naturâ potest autem vniuersalius de magis particulari. Iure itaq; accidentia tertiæ substantiæ haudquaquam vocata sunt, quasi non cuiquam ad existendum subiaceât. Sed & cum de accidente prædicatur substantia, huiusmodi præter naturam est prædicatio.

14 Commune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima nãq; substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarū vero substantiarum constat quidem etiam sic, quòd nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidam quodam homine dicitur: in subiecto vero non est. neq; enim in quodam homine homo est. similiter autē & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiã est animal in quodam homine. Amplius. Eorum quæ in subiecto sunt nomen quidē de subiecto ali quando nihil prohibet prædicari, rationē vero impossibile est: secundarum vero substantiarū de subiecto & ratio prædicatur, & nomen. rationē enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter. Quare non erit eorū substantia quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorū est quæ non sunt in subiecto. bipes enim & gressibile de subiecto quidē quodam homine dicitur, in subiecto verò nō est: neq; enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur. est enim homo gressibilis.

2. Commune de omni substantia est, non esse in subiecto.

Finitionem depromere vult. Verum quoniam generalissimū est genus substantia, red dere eius finitionem propterea nequit, quoniam ex generibus finitiones ac differentijs eruuntur: at simplicis genus substantiæ reperias non licet, quòd genus ea vti diximus generalissimū sit. Itaq; ob eam rem ipsius propriū assignat: est enim id finitioni simile. Nam vt finitio soli & omni cuius finitio est competit, atq; ad definitum com meat, sic propriū quoq; vni inest atq; omni cuius est proprium, atq; inter se illa reciprocant. Hac igitur de causa proprium vult substantiæ prode re. Cæterum nō quæ ipse probet protinus tradit propria, sed quæ propria esse suspicatus aliquis fuerit, ne hæc propria quoque esse substantiæ, cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autē cum depromere voluerit, detulit cō mune: ait enim, commune de omni substantia est, non esse in subiecto. Quid ergo dice mus: nimirum duo quædam proprio inesse planè oportere, quæ sunt, soli illi, omnīq; cō petere cuius est proprium. Ergo per id quod commune est dixit, id esse in omni significa uit substantia. Proprium enim & soli illi rei inesse & omni oportet cuius est proprium, vt risibile soli homini omnīq; competit. Commune igitur inquit est omni substantiæ, nō esse in subiecto. Quòd q; non fit in subiecto prima substantia, ne probatione dignum quidem arbitratur, cum fit id ex euidencia manifestum. Nam ipsum esse non habet in alio Socrates. Probat autem non esse in subiecto & substantias secundas: idq; syllogismo vtens hu iusmodi in secunda figura: Secundæ substantiæ nomen finitionemq; subiecto distribuūt, quæ in subiecto sunt, ea neq; nomen neq; finitionem, aut solum nomen tradūt subiecto, ergo substantiæ secundæ non sunt in subiecto. Porrò non est hoc substantiæ proprium: sed differen tia quoq; ex ijs est quæ non sunt in subiecto. Promulgatum substantiæ proprium eijcit, vt quod nō soli huic inest, sed etiã differentijs. Porrò ex hoc tum seiungere à substantijs differentias, tum connectere eas substantijs videtur. Nam cum ait non proprium id substantiæ, sed

differentiarum quoque esse, discernere eas videtur à substantiis: per id verò rursus quòd differentias de subiecto dici ait, in subiecto autem non item, substantiis eas coniungit. Nam ea, inquit, quæ in subiecto non sunt, istum nomen tum finitionem impertiunt de quibus de subiecto dicuntur: tales enim, inquit, sunt & differentia: nam pedestre, & bipes, & rationale, non nomen solum homini elargiuntur: (pedestre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) sed finitionem quoque, quocumque modo quis horum cuiuslibet rationem explicuerit. Verbi gratia sunt in homine pedestre & bipes, sed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prædicantur de homine. (hominem enim pedestrem vocabis, dices & rationem pedestris, id est quod super terram pedibus graditur) id vero proprium eorum est, quæ essentialiter de prima prædicantur substantia. Quamobrem differentias rursus substantias esse vult ex istis verbis. Quidam igitur ad hoc tres esse species aiunt differentiarum: quarum alia magis substantia sunt, quam accidentia: quaedam magis accidentia, quam substantia: nonnullæ medio quodam ad eum se modo habent ut sit incertum utrum accidentia magis ipsas an substantias dicamus. Exempli causa magis substantia quam accidentia sunt rationale, brutum, & quæ sunt id genus: magis quidem substantia, quæ subiectarum sunt specierum completiua: accidentia vero, quòd in quale quidquam fit prædicentur, quemadmodum & accidentia. At accidentia magis quam substantia, album in colore & Scythia: & nigrum item in coruo & Æthiope: ab Æthiope enim Scythia differt, albo & nigro: accidens quidem quæ absque subiecti fiat corruptione ac corrumpatur: pennis enim corui detractis nihilominus coruus erit: & si denigratum Scytham mente conceperis, nihilominus ille & homo erit & Scythia. Rursus quæ huiusmodi sunt, substantia quodam pacto esse videntur: quoniam adest omni coruorum Æthiopumque speciei nigrum: similiter & album coloribus ac Scythis. Medio verò quodam se habent modo, quæ sunt in elementis qualitates, ut calidum & siccum in igne: frigidum vel humidum in aqua. Cæterum quòd planiora nobis fiant quæ de his, differentiis inquam quæ sunt elementis insita dicuntur, sermonem paulò altius repetamus. Primam materiam autem philosophi incorpoream esse propria ratione, figuramque carentem, ac magnitudine, atque ab omni qualitate abiunctam. Quòd enim informis sit, ex eo planè ostenditur, quod omnium ipsa naturalium sit capax formarum. Quemadmodum enim ligna domestico instrumento, materia rationem adhibentia, forma omni priuata sunt, quæ in eo spectatur (nam neque sedilis formam habet, neque abaci, neque alterius id genus ullius) sic materia quoque, cum fundamentum quoddam ac omnium quæ in corporibus considerantur formarum sit conceptaculum, ne unam quidem propriam formam obtinebit. Hæc igitur secundum tres dimensiones in molem exacta, subiectum secundum hoc est corpus qualitatis expers, ex Aristotelis facit sententia. Quandoquidem enim per se subsistere qualitates haudquaquam valebant (nam ipsum esse qualitas omnis habet in corpore,) corporis egerent, quod, ut in ipso existerent, propria ratione qualitate vacaret. Huic igitur parte quadam sicca & calida accedens qualitas ignem effecit: frigida & humida aquam: rursus sicca & frigida terram: aerem autem calida & humida. Non quòd actu vel incorporea materia, vel corpus qualitatis expers aliquandò fuerit: sed id dicimus, rectum generandarum rerum ordinem contemplantes, diuidentisque hæc cogitatione, quæ natura separari non possunt. Quæ ergo superueniunt qualitates corpori, secundo inquam subiecto, quatenus ipsi qualitate carenti aduenere, sunt accidentia: substantia autem quatenus ignis, aqua, elementorumque reliquorum sunt completiua. Calida enim & sicca igni velut corpori qualitas superindita est, ut autem igni, non hæc etiam superuenire dicuntur, sed huius magis complere substantiam. Quamobrem mediè hæc quodam pacto se habent, nihilo magis substantia quam accidentia: nam corpori quidem simpliciter, quod trina inquam dimensione constat, contingere: insunt autem substantialiter elementis, cum completiua eorum substantia sint. Quoniam igitur, inquit, non una species, ut ostensum est, habetur differentiarum, Aristoteles cum quasi ad totam differentiarum respexerit latitudinem, de differentiis neque ut substantiis absolutè, neque ut accidentibus enunciat. Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingeniosè quidem fuisse, cæterum non verè omnino commentos. Nam si differentias esse Aristoteles inter sub-

stantias & accidētia volebat, faciēdum ei prædicamētum erat vndecimū, quod inter substantiā atq; accidens medium esset, quò differentias referret. Quòd si præter decē aliud nō est, horūmq; vnū substantia, cætera autē omnia sunt accidentia, nihilque interiacet, entia omnia vel substātiæ vel accidētia sint, necesse est, ac nihil mediū intercurrat. Quod autē substātiæ dubioprocul sint differentia ipse, cōpertum inde est, q̄ completiūæ specierum sint eæ, ac de ipsis substātaliter prædicentur. Nam si cōplent substantias, substātiæ quoq; certè sunt: nō enim substātiā cōplent accidentia. Quòd autē substātiæ esse eas vel ipsi Aristoteli videatur, apertū est ex eo quoq; q̄ inferius partes eas vult esse substātiarum, cū ait, Ne verò turbēt vos partes substātiarum: & rursus: Cōpetit autem substātijs ac differentijs vniuocē ab ijs dici omnia. Declaratur id etiam ex Porphyrij verbis: nam de ijs, vt placet Peripateticis, differēs ille: Differentia est inquit, qua species est amplior genere: propria autem parte omnino est amplior: ergò pars quoq; substātia est, si quidē & species. Quamobrem & Aristoteles tum ex suis verbis, tum ex ijs quæ Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita sunt, ipsas differentias vult esse substantias. Quoniam igitur pacto inquit: Propriū autem hoc substantiæ nō est, sed differentiarū quoq;: quasi diuersæ à substātia palàm sint differentia. Itaq; censemus, quēadmodum in vnitāte & puncto & instanti diximus, hæc sub nullum prædicamentū redacta propterea esse Aristoteli, q̄ pluribus cognita non essent hominibus. Etenim reducere illa quoq; sub quantū licebat si diceret, quātum, hoc quidem in partes posse, hoc nō posse diuidi, & quod diuidi potest partim cōtinuū partim esse discretum: sed nō reduxit: quoniam, vt sæpe diximus, non de ijs, quæ sunt quatenus sunt, hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis vulgus hominū cēsset: Sic in præsentia quoq; ipse scit differentias esse substantias, cæterum eas sub prædicamentū non refert substantiæ, q̄ notæ nō sint hominum multitudini. Quòd si quis dicat, atqui vulgo manifesta sunt differentia, hominē enim rationalem ac mortalem esse ait. Respondemus non de differentijs ceu de simplicibus, vt de ipsa per se rationabilitate (vt ita loquamur) aut irrationabilitate notionē ei, sed quasi de cōpositis haberi: rationale enim animal totū vt vnū quidpiam nouit, & brutū similiter. Porrò & superius dicebamus, cū substātia partim simplex, partim cōposita sit: ac simplex quædam sit præstantior corpore, quædā deterior, de sola cōposita disputare philosophū, quæ in generibus & speciebus indiuiduisq; spectatur. Nimirum igitur cōferens inter se substantias, sola genera ac species assumpsit, & etiam indiuidua: quādoquidem ipsi & de solis his docere cōsiliū est: differentiarū autem ne mentionē quidem fecit, quoniā simplices hæ sunt. Hæc igitur ob causam dixit Aristoteles, nō esse hoc substātiæ proprium. Cæterū non simpliciter omnis dixit, verum cōpositæ: nam nō esse in subiecto non solum cōpositæ, sed simplici quoq; hoc est differentijs, competit. Cum vero superius nobis quadripartita entīū tradita diuisio sit, quærendum sub quod diuisionis segmētum redigere oporteat differentias. Dicimus itaq; si quæ ante multa sunt differentias ceperimus, has sub primo segmento quod est de subiecto & non in subiecto statuendas: sunt namq; hæ vniuersales substātiæ. Si eas quæ in multis, primū quidem ne differentias quidē has dici arbitramur, vti neq; genus, id quod in ipsis est animal. Si enim genus id est quod de pluribus & specie differentibus in quid est prædicatur, animal autem quod in Socrate est, non dicitur de pluribus, vtiq; genus nequaquā fuerit. Et species similiter quæ est in indiuiduo species dici nō poterit: cum species de pluribus & differentibus numero in quid est prædicetur. Sic & rationale in Socrate nemo proprie loquēdo differentiam dixerit. differentia enim de pluribus & specie differentibus in quale est prædicatur: at rationale in indiuiduo, de eo prædicatur solo: nō erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus indiuiduorū. Vt enim specierum partes sunt genus & differentia, sic quod in indiuiduo est animal & rationale, partes sunt indiuidui. Quocirca nec sub definitionem cadunt, vt pote indiuidua. Afferit enim in libro de demonstratione Aristoteles, indiuiduorum nec finitionem nec demonstrationem esse. Si enim ex generibus differentiisq; constat finitio, in indiuiduis autem nec genus est nec differentia, dubium nemini est nec eorū haberi finitionem: at si finitio non est, vtiq; nec demonstratio: si quidē ex finitionibus demonstrationes consistunt. Quòd si quis differentias quoq; eas vocari dignum arbi

tretur, non absolutè differentias, sed vt in indiuiduo differentias nominabimus, quibus differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo: idcirco sub quartum eas recipiemus segmētum, quod est neq; de subiecto neq; in subiecto: quandoquidem & completiue indiuidui substantiæ sunt & particulares, de nullo enim prædicantur subiecto.

Non conturbent autem vos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, 15
quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias confiteri.
Non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur quasi vt partes essent.

*Ne vero vos turbent substantiarum partes, vt quæ in totis in subiecto sint, ne substantias non esse eas fa-
teri aliquando cogamur.*

Quod iniecturum Aristoteli scrupulum erat, id præueniens ipse in quæstionē deduxit & soluit. Addubitasset enim quispiam, quoniã sunt in aliquo substantiarum partes (sunt enim in substantijs) in aliquo vero & accidentia sunt, partes ergo substantiarum sunt accidentia, quod est absurdum. Hoc igitur solues, traditum est inquit, quomodo accidens in aliquo dixerimus. Non enim quod velut subiecti pars esset, proditum est: sed vt quod sine eo constare non posset: differentia autem vsum toti præbet, ac completiue subiecti sunt, ipsamque constituit: quapropter tamen in eo cõueniant quæ in aliquo sint, est quoddam tamē in ipsis discrimen, quatenus hæc cõplent subiectum, suntque ab eo inseparabiles: illa verò nec compler, nec simul perpetuò sunt. Quidam vero interpretes hanc verborum seriem ei censent preponendam, quæ de differentijs inquit, Porro non est id substantiæ proprium: sed & differentia ex ijs est quæ non sunt in subiecto. Oportebat enim, aiunt, cum per hæc, substantiæ partem nullam in subiecto esse demonstrasset, substantiæ autem pars sit & differentia, ita subiungere, non proprium esse substantiæ non esse in subiecto: quãdoquidem est & differentia. An non verò & ordo hic rectè se habet: cum enim neque species neque genera neque differentias quæ partes substantiarum sunt in subiecto esse ostenderit, inferendus vniuersalis quidam sermo erat: ne partem omnino quidam substantiæ in subiecto esse. Videtur autem ei sermo esse non de partibus manu inquam & capite & pede, sed de intelligibilibus verèque partibus, vt rationali & mortali: hæc enim partes propriè hominis sunt: siquidem ex ijs homo cõsistit: ergo de intelligibilibus loquitur rationali atque mortali. Sunt enim aliæ partes sensibiles, intelligibiles aliæ, nunc vero de intelligibilibus disputat. Sic enim ordo speculaminis huius locum opportunum habet. Quoniã enim non proprium substantiæ est, dixit, non esse in subiecto, quãdoquidem & differentia ex eorum numero habetur, quæ in subiecto non sunt, nequis hoc ipsum dixisse putaret quæ differentia substantiæ non essent, quæ propriè substantiæ sunt, ob id subiunxit: Ne verò vos turbent substantiarum partes, vt quæ in subiecto sint in totis, alioqui intèpestiue hoc interiectum speculamè videretur, nisi de intelligibilibus eum partibus loqui, rationali mortali que acceperimus, quæ propriæ sunt partes hominis: siquidem homo ex ijs constat. *Non enim ita in subiecto ea dicebantur quæ vt partes sunt in aliquo.* Id est accidentia etsi in aliquo esse, non tamē vt pars in toto dicebatur. Nam si quidquid est in aliquo, id in subiecto necessariò est, partes quoque substantiarum cum sint in aliquo (sunt enim in toto) in subiecto haberentur. Nunc vero esse in aliquo vniuersaliter cum sit, aliquod est vt in subiecto, quoddam vt pars in toto, aliud vero secundum alium in aliquo existendi modum.

Inest autem substantijs & differentijs omnia vniuocè prædicari: omnia 16
enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus. A prima namque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum verò substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus vero & de specie & de indiuiduo. Similiter autem & differentia, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ, specierum & generum: & species generis. quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species & indiuidua. Vni-

uoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ à substantijs & differentijs sunt, vniuocè prædicantur.

20 *Competit autem substantijs & differentijs vniuoce ab ijs dici omnia.*

Ad secundum consequens transit substantiæ priore improbato: & nunc peculiare proprium quærit substantiæ: sed & hoc statim damnat: idq; ex eo liquet quòd differentias cõ iunxit: vt non soli competere substantiæ pateat. Ac prius quidem eiectum est, quasi omni substantiæ, non soli autem insit: hoc vero, quasi nec soli nec omni conueniat: neq; enim competit primæ, nam ea de quibus prædicetur nõ habet: neq; soli, quoniam & differentijs. *Omnes enim ab his prædicationes aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur.* Docet primum quæ nam à substantijs & differentijs prædicationem admittant: tum sic vniuocam in ipsis accommodat prædicationem: indiuidua enim, inquit, de nullo dicuntur subiecto: species de indiuiduis: genera de vtrifq; eodẽ modo & differentiæ de speciebus atq; indiuiduis. Hæc autem & vniuocè de quibus prædicantur dicuntur, nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale: est animal quoq; & substantia animata, & sensus compos. Sed & differentiarum nomẽ rationemq; accipit: dicitur enim rationale, eiusque finitionem excipit. Rationale enim est, id quod vtitur ratione: nam & Socrates hæc rationẽ admittit. Et verò de specie similiter & genus & differentiæ prædicatur vniuocè. Hoc vero etiam manifestũ est, quæcunq; vniuocè de prædicato dicuntur, ea de subiecto quoq; prædicatũ iri. Iure igitur genus differentiæque cum de speciebus prædicentur vniuocè, de indiuiduis quoq; de quibus & species, prædicantur: species autem de solis indiuiduis: indiuidua de nullo: quoniam nec subiectum eis vllum est. Cõtemplare hic porrò quomodo utilis ei de vniuocis præceptio fuerit: id quod etiam ipse aperiens inquit: Erant autem vniuoca, ea quorum & nomen commune est & ratio eadem. Hinc verò etiam considera, quàm apertè differentias substantias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto vel solum tribuunt nomẽ, vel neq; nomen neq; finitionẽ: vniuocè autem differentiæ de speciebus prædicantur atq; indiuiduis, ipsæ ergo differentiæ substantiæ sunt, & non accidẽtia: competit enim ijs quæ substantialiter prædicantur & nomen & finitionẽ subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas à substantijs videatur, ijsdem deinceps coniungit: nempe ob eam causam quam sæpe recitauimus, quoniam hic ipsi inquam eò consilium spectat, vt non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & vulgus hominũ notitiam obtinet. Socratem enim multi nõ modo Socratem esse, verum hominem quoq; ipsum, & animal norunt: & verò hominis nomen particularibus tribuunt cõmuniter omnibus: nomẽ quoq; similiter animalis hominibus & equis & reliquis animantibus: ipsius autem per se rationalitatis cognitionẽ non habent: sed quãuis dicant rationale, compositum dicunt: rationale enim animal, hoc totũ cognoscunt. Similiter quoq; in bruto ac cæteris differentijs. Proinde igitur differentias ipsas non planè hoc loco substãtias esse dicit, sed ipsas quidem vult esse substantias: ac suam vbiq; sententiam detegit. Non eiusmodi verò substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physicis cum triplicem substantiam prodiderit: materiã & formam: & eam quæ est in materia, intelligo, nõ eam quæ est ante multa aut in multis: & præterea quæ ex vtraq; simul & materia & forma consistit, hinc compositum solum vocauit substantiam: non autẽ materiam, neq; formam: quoniam nec de simplicibus ei sermo est institutus.

Omnis autem substãtia videtur hoc aliquid significare. in primis igitur substãtiji indubitabile & verum est, quòd hoc aliquid significat: indiuiduũ enim & vnũ numero est quod significatur. In secundis verò substantijs videtur quidẽ similiter propter appellationis figurã hoc aliquid significare, quãdo quis dixerit hominẽ vel animal, nõ tamen verũ est, sed magis quale aliquid significat. Neq; enim vnũ est quod subiectũ est, quẽadmodũ prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter

quale quid significat quēadmodū album (nihil enim aliud significat albū q̄ qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitē determināt: qualē enim quādam substātiā significāt. Plus autē in genere determinatio fit q̄ in specie: dicēs em̄ animal plus cōplectitur, q̄ qui hominem dicit.

2. *Omnis autem substantia significare hoc aliquid videtur.*

Cum prima duo repudiauerit consequentia, quę sunt nō esse in subiecto, & omnia vniuoce ab ijs dici, ad tertium proprium transiit, quod est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc, subiectum ipsi denotat, significatiua enim est demonstrationis. Sic ergo materiam ipse subiectū in Physicis nominat. Ambo enim finita sunt, & ipsum hoc, quasi sub demonstrationē cadēs: & materia, vt quę maneat eadē, omnibus quę in ipsa sunt mutationem patientibus. Siquidem transfigurari lebes potest & statua fieri: & statua rursus figurā immutans aliud fieri quidpiā, ere id nihilominus manēte quod prius erat q̄ lebes factus esset, aut statua, aut quidquam eiusmodi. Itaq; & ipsum hoc & materiam subiecta appellat. Pronomen vero aliquid, non de subiecto substantiam nominat: quoniam permanet, nec quoquam eget, nec est in subiecto, sed ipsa subiectum omnibus est, aut orq; vnitas, hoc est vnum significandi, vt hoc lignum, hic homo. Ipsum ergo aliquid, particulare indicat: ambo autem cum dicuntur, hoc aliquid particulare, subiectum, indiuiduam inquam substantiam declarant, vt hunc hominem, aut hoc lignum. In his enim ipsum hoc semper fert Aristoteles, in indiuiduis inquā quę apparent ac sensibus percipiuntur: quippe hęc ea sunt, quę sola recipiunt indicationem, quęq; sunt duntaxat subiecta omnibus: dictionem autem tale in infinito & vniuersali vsurpat, iure namque vniuersale omnium simpliciter rationem obtinet. At Plato hoc aliquid in vniuersali tanquam finitum velut in Ideis necessario capiebat, eas enim in primaria essentia, ac substantias esse affirmabat: quale autē in singulari: nā infinita hęc vocabat propterea, q̄ in statu nō essent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberēt. Recte igitur ambo alio atq; alio proposito capientes dixere. Porro & hoc proprium reijcit, quasi non omnē substantiam quāuis solam comitetur. Nam species inquit & genera, vt homo & animal, hoc quidem aliquid ob singularem vocis effigiem significare videntur: cæterum multitudinem magis concentricēq; aliquorum plurium communitatem ac qualitatem quandam referunt, cum communitatē particularium ac collectionem declarent. Operæ autem precium est quærere, quomodo in substantia dicat significare & non esse, si res est substantia: significatur enim res nec significant. Dicimúsque quòd vocis est de re quandoq;, & quòd rei est de voce ob mutuū prædicari complexum: funguntur enim res vocum interim munere, vt non tanquam res significant, sed tali modo nominentur, vt Socrates si ipsum inquirentibus in multitudine spectetur. Interdum vero quę rei sunt voces obeunt, vt Socrates ambulat, non q̄ nomē Socrates ambulet: vox etenim est, vox autem non ambulat, sed q̄ res quę nomē eiusmodi habet, illa ambulet. Sic ergo & hoc loco, propter vocis implicationem, subiectū prædicationem vocis accepit, quod est significare: ac nunc præsertim, vbi de significatiuis sibi vocibus disputandum proposuit. Insitutum enim esse Aristoteli diximus, de vocibus, rebus, cōceptibúsq; tractare. Substantia igitur vt vox quidē, significat, nec significatur, sunt enim significatiuæ rerum voces: vt res vero significatur, nec significat: nam significantur quidem à vocibus res, ipsæ vero aliorum nō sunt significatiuæ. Quēadmodum autē ipsa per se significatiua rerū nomina sunt, si autem parti orationis cuiquā coniungantur, significantur magis ab ea quodam modo, ita etiam hoc loco. vt cū dixero Socrates, per Socratis nomē substātiā notauimus: cum autē Socratē philosophum, vel Socrates ambulat pronūciauero, tunc per philosophū, vel per ambulans significatur magis quàm significet nomen. Cæterum & ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam Aristoteli substantiā hoc aliquid, vniuersalem tale appellari: Platoni contra, nec eos mutuò discrepare. Vtranque enim hoc aliquid & tale nomines licet, nam hoc aliquid, finitum: tale autē, infinitū declarat. Enimvero in vtraq; & finitū est & infinitum. In indiuidua quidem substātia finitum, ipsum numero vnū: infinitum autē, ipsum mutari adeò, vt secundum perpetuæ passionis

dogma, Heracliti inquam, ne vox quidem de seipso remaneat, vt Socrates. Habet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu, perinde atq; res naturales aliæ. In substantia vero vniuersali finitum est ipsum immutabile, vt vniuersalis hominis, atq; animalis: infinitum, in multitudine errare atque labi. homo enim si dixerò, sum particulares omnes cõplexus. *In secundis vero substantijs videtur quidem similiter figura appellationis hoc aliquid significare.* Pronunciatione quidem singulariter facta, hoc aliquid significare videntur, cum homo aut animal dixerimus. verũtamen non hoc aliquid, sed tale hoc est similitudinem designat, qua homines quatenus homines sunt, similes inter se habentur, & animalia quatenus animalia. Magis ergo quale quidquam propterea indicat, q̃ plura vniuersalis homo indiuidua complectatur. *Non tamen verum est.* Quoniam ex eius rei ignorantia quod non omnis substantia hoc aliquid connotet, fiunt paralogismi hoc est deceptorix ratiocinationes, qui à grecis Vtines, id est nõ aliqui nominatur: iuxta Homericum Vlysses, qui Vtin seipsum opportunè appellauit. Vtinis paralogismi exemplum: Siquis est Athenis, is non est Megaris: homo autem est Athenis, homo igitur nõ est Megaris. homo enim * non est aliquis, neq; hoc aliquid significat. Simile huic & illud est, Quod ego sum, tu nõ es. Vt enim verbum aliquis indiuiduam substantiam declarat, ita & verbum ego. Est ergo paralogismus in verbo aliquis seu quis: nam verbum si quis alter vniuersale esse cogit, quod fallum est: alter in particulari ipsum capit, & verus tunc sermo est. Nam aliquis homo verbi gratia Socrates aut particularis alius qui Athenis est, Megaris non est, ne sit ipse à seipso diuulsus. Ita ergo dicas oportet, Quisquis est Athenis, is non est Megaris, Socrates Athenis est, Megaris igitur Socrates non est. Itaq; ob id nõ tamen verum est dixit: quoniam cum plura sint singularia, genus & species eorũ similitudinẽ referũt. *Non enim vnum est subiectum, vel vt prima substantia.* Quemadmodum vox, quæ singularis est figuræ, atq; eam ob rem de vno ferri videtur subiecto: homo enim secunda substantia atq; animal dicitur, non homines animaliaque. *Non simpliciter autem quale quidquam significat velut album.* Quale ipsum communit, atque ab æquiocatione propter accidentia vindicat, est enim differentijs atque accidentibus quale. Qualitatem autem non dicit, qualis est accidentis, neque enim subiecto accedens illa neq; ab eodem decedens quidquam confert aut nocet. Genera autem & species, illorum quorum esse dicuntur, ac de quibuscunque prædicentur completiua sunt, atque vt ipse ait, qualitatem circa substantiam determinant, hoc est talem aut talem substantiam determinant, atque distinguunt, confusamque ipsam discernunt, synceramque seruant essentialẽ cuiusq; substantiæ qualitatem. Nam cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc confusa indilcretaque sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatem secreuit. Rursus cum res plures ambiat corpus, animatum atque inanime confusa discriminat, ac cuiusq; proprium definit. Similiter & plura complectẽte animato, huius species proprium singulis limitant: eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suo ipsorum interuentu decernũt. Ac quoniam igitur pacto, inquit, prædicari genera & species in quid est dicebantur, nunc vero Aristoteles quale ab ijs determinari circa substantiam affirmat? Dicimũs; quatenus differentijs impertiuntur species quidem actu, genera autẽ siue potestate vt placet Peripateticis, siue actu secũdum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiã definire: in quale enim est, prædicatur differentiæ. Quæredum vero est, quomodo significare substantiã dicat, quam significatur ea magis, neq; significat. Itaq; ad hoc respondemus, vti proditũ est sæpenumero, disputare de vocib⁹ & rebus & cõceptibus propositũ Aristoteli esse: significat ergo ceu vox, nec significatur substantia: significatur autẽ vt res, nec significat. A vocibus enim significatur res, ipsæ veræ significatiuæ nõ inter se sunt. Quẽadmodũ enim nomina ipsa per se significatiua sunt rerũ, orationis autẽ si cuius parti iungatur, significatur magis ab ea quodãmodo, ita & hoc loco, exẽpli gratia cũ Socratẽ dixerò, per nomẽ substantiã Socratis notauit: cũ vero Socrates philosophus, vel Socrates ambulãs, tũc significatur nomẽ magis per philosophum vel per ambulãs q̃ significet. Et nõ ipsum, sed magis aliud quidquam significat: sic ergo & hic, ipsa per se res si capiatur substantiæ, nihil significat:

* Græcè est
 ἄνθρωπος
 ὅτι ὅτι ἴσ
 id est, homo
 eni is est. Ita
 verto nõ hic,
 quia paulo an
 te vbi græcè
 est ὅτι ἴσ, in
 terpres po
 nit is.

cum vero complicata voci fuerit, tunc ab illa significatur. *Amplius autem genere quam specie determinationem facit. Nam qui animal dicit, plus complectitur quam qui hominem dixerit. Hoc est, etsi substantia omnis secunda substantialem rerum qualitatem decernit, genus tamē magis vniuersaliorem communiorēmq; species particulariorem qualitatem diiudicat.*

Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Primæ enim substantiæ quid erit contrarium? vt cuiusdam homini, vel cuidam animali nihil est contrarium: at verò nec homini nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiæ propriū, sed etiam multorū aliorum, vt quantitati: bicubito enim vel tricubito, nihil est contrariū: at verò nec decē, nec alicui taliū. Nisi forte quis multū pauco dicat esse contrarium, vel magnū paruo. Determinatorum verò quantorū nullum nulli est contrarium.

Competit substantijs nihil quoque ipsis esse contrarium.

Ad quartum transgreditur consequens tertio quoq; damnato, vt pote soli verum nō omni competente. est verò hoc, nihil contrarium esse substantiæ. Ait enim quid nam contrarium est Socrati, aut alij cuiquam individuo? At vero nec secundæ, nam quid homini est aut animali contrarium? Verum si quis dixerit, quid igitur non aduersatur ignis aque, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hæc mutuò, non qua ratione substantiæ sunt, sed qua affectæ sunt qualitatibus. Aquæ enim qualitati frigidæ atq; humidæ calida & sicca opposita est ignis: non ipsæ ergo inter se pugnant substantiæ: nam hæc non per tota seipsa contraria sunt, cum non materia & corpore, sed solis oblectentur qualitatibus. Sciendum est rationabile irrationabili non esse contrarium. Siue enim negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat, quæ speciem quandam à rationabili diuersam declaret, ne ita quoq; cōtrarium est rationabile irrationabili, cum in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neq; species alia contraria est speciei, verū contrarietates circa differentias & qualitates vsuntur. Forsitan vero si quis diligēter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam profitebimur: sidunt enim circa idem subiectum contraria, atq; ita aduersum se inuicem bellum suscipiunt, vtroq; studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatēq; alternis non subiacet, ne propriè quidē caliditati vt in igne, oppositū quidquam esse censebimus, si opposita vt dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc vero etiam reprobatur, perinde quasi non vni substantiæ quāuis vniuersæ competat. Quanto enim nihil, inquit, contrarium, vt denario, vel bicubito: nam quid esse ijs potest contrarium? non enim quadricubitum contrarium bicubito, corrumpunt enim se mutuò contraria: hic vero incrementum bicubiti est quadricubitum. *Nisi quis multum pauco, vel magnum paruo dicat esse contrariū.* Atqui ne hæc quidem contraria sunt quanta: quoniam ex multis paruis magnum, & multum ex pluribus paucis consistit, atq; hæc paulopost non quanta esse, sed ad aliquid ostendet. Veruntamen etsi quis concessionem inquit dederit, vt quanta sint, nihil tamen nostra intererit. Satis enim nobis est ad demonstrandum non vni substantiæ nullum cōtrarium inesse, si quantis etiam definitis id competat. Definita quanta ea nominant, quæ circūscriptam quibusdam finibus habent quantitatem, neque relatione ad aliud dicuntur: paruum autem & magnum, & multum & paucum sunt infinita.

Videtur autem substantia nō suscipere magis & minus. Dico autē, non quoniam substantia non est à substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quoniam est) sed quoniā vnaquæq; substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: vt si est hæc substantia, homo, nō erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est albū alterū altero magis & minus albū: & bonū alterū altero magis & minus bonū. Sed & ipsum seipso magis & minus

dicitur : vt corpus cū sit album, magis nunc albū esse dicitur quàm prius: & cū calidum sit, magis & minus calidū dicitur. Substātia vero nō dicitur magis neque minus. Nihil enim homo magis nunc homo q̄ prius dicitur, neq; aliorum quicquam quæcunq; substantiæ sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

2. Videtur porro substantia non accipere magis & minus.

Ad quintum consequens accessit, à substantia inquam non admitti magis & minus. Verbum autem videtur nō quod fictum est hoc loco significat, sed quod persuadere nō aliter queas, quodq; deponi non potest. Proprium vero hoc ex proxime antecedenti sequitur, ortūmq; ex illo obtinuit, substantiæ contrarium nihil esse dicente. Fieri enim magis & minus in ijs natura comparatum est in quibus & contrarietas, idq; non simpliciter: nō enim contraria quæcunq; magis & minus accipiunt, sed quæ misceri inter se naturā apta sunt. Par enim & impar quæquam sunt contraria, magis tamen & minus nequaquam admittunt: quoniam nec misceri naturā sunt idonea. Neq; enim est par magis par pari: neq; impar impari magis impar. Album autem albo magis esse album dicitur: quoniam nigro suapte misceri potest naturā: dicitur enim id magis album, quod à nigro longius distat: minus vero album, quod plus cum nigro mixtionis accipit. Et vero aliquid seipso magis album dicitur, aliquid enim cum album nunc sit, fit seipso albius, discreto quod in ipso immixtum est nigro: similiter & in alijs. Ergo si nec omnia magis minusq; admittūt contraria, sed ea duntaxat quæ misceri naturā valent, multò minus ea quæ ne vllum quidem prorsus habent contrarium magis & minus recipient. Sciendum cōtraria ipsa fines esse, magis autem & minus viam ad contraria. Ac contraria quidem vocat album & nigrum: magis vero & minus, mutationem ex albo in nigrum, vel ex nigro in album, quæ non tota simul fit, sed via quadam per accessionem vtitur, facta ex albo vel nigro in alterum transformatione. Itaque contraria vbi sunt, ibi aduerbia magis minusq; sunt: & vbi non sunt contraria, neq; magis & minus: vbi item magis minusq;, ibi contraria: & vbi magis minusq; non sunt, nec ibi contraria habentur, quatuor enim semper hæc inter se contingunt. Verum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur: neq; enim semel natura à contrario in id quod planè contrarium est transfilit, sed via vtitur quadam, fitq; minus album, & minus adhuc, atq; ita nigrum. Aristoteles verò non omnia inquit contraria medijs distincta esse, vt Plato affirmabat: sed nouit etiam, quæ medio careant: tamen si duo duntaxat, par & impar, & morbum sanitatēq;. Quidam vero & horum media esse arbitrantur. Paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares non secatur numeros, tres medijs habentur, pariter par, qui vsque ad vnitatem æquali partitione dissecat, vt numer⁹ triginta duo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & vnum: & impariter par, qui multis parib⁹ acceptis sectionibus in numerum imparem definit, vt quadraginta octo, in viginti quatuor, & xij. & vj. & in tria numerum imparem terminat: & pariter impar, qui in duas quidem partes æquales disingitur, cæterum eius segmēta protinus imparia sunt, vt decem & octo in ix. & ix. diductus. Ac sunt quidem, vt aiunt, paris & imparis ij, quos diximus medijs: morbi vero ac sanitatis, conualescentia. Si magis & minus non admittit substantia, quomodo in libro de generatione atq; interitu minus calidum aërem dicit vt igni collatum? calidior est enim ignis aëre, & aër quàm aqua humidior, & aqua frigida magis quàm terra, & terra igne sicior: hæc autem substantiæ sunt. Ac dici potest, qualitates has rursus non ceu substantias magis ac minus suscepisse, quælibet enim in proprio subiecto plurima est: vt accidentia verò intendi ac remitti. Nam quod minus est, si in id quod est magis euadat, non speciem aboleuit: aër autem acceptis ignæ caliditatis mensuris aër non manfit. Illud verò tenendum est, non esse in solis accidentibus magis & minus, cum demutationem speciei non faciunt: viuunt enim magis mensuram quàm anima. Enimvero non omninò fit magis & minus ob contrarij mixtionem: tamen si nanq; immortalis anima est, minus tamē viuunt quàm mens. Composita

quoq; essent hoc pacto quatuor elementa. Erit enim humidus ignis, utpote minus siccus quàm terra, & aqua sicca, quasi in humiditate aëri cedat, atq; in alijs similiter elementis. sed omnis hæc substantia formam obtinuit, & sunt remissiones formarum. Sicut & luna, quæ cum quintæ sit essentiæ vltima, quamuis sub seipsa contentorum particeps non sit, habet tamen quicquid in se forma diuersum, ut facies ea declarat, quæ in ipsius medio plenilunijs apparet, & color qui in eius deliquijs carbonis specie cernitur, qui dissimilariis est. Horum enim neutrū terræ mixtione, sed quintæ essentiæ luciditatis remissione puenit. Dico autē *nō substantiam substantia nō esse magis minúsque substantiam.* Quoniam enim superius primā secunda magis esse substantiam dixit, (est enim inquit substantia quæ potissimum & primò & maximè dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substantiam, cū ait secundarum vero substantiarum magis substantiam esse speciem quàm genus, meritò in quaestione vocat, quomodo cum substantiam substantia magis esse substantiam supra commemorauerit, nunc dicat, videtur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferens inquit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic vero non esse. Ibi enim substantiarum collationem ordinemque secundum profunditatem contemplando, primam secunda magis substantiam esse pronūciabat, quasi hominum magis pluralitati cognita esset: & inter secundas speciem magis, quæ primæ species sit quàm genus propinquior. Hic verò secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit, neque ipsum seipso, neque aliud alio magis esse minúsque substantiam. Socratem enim neque ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neque Socratem Platone magis hominem. Sed neque species vel ipsa sese, vel alia quàm alia magis substantia est, ut homine equus nihilo est magis substantia: eodem pacto & in generibus. Enimvero proprium hoc seu consequens, omni quidem non soli tamen cōpetit substantiæ: etenim nō admittit quantum magis minúsque, quoniam nec quodpiam habet contrariū. Sed neque par neque impar, quoniam ne misceri quidē hæc suapte possunt natura. Quamobrem verò quemadmodum in proprijs alijs ad finem aiebat, non est autem hoc substantiæ proprium. Quoniam licet omni verbi gratia, insit, nō soli tamen: aut soli quidem, sed non omni. non sic & hoc loco fecit, dixitque, nō proprium hoc esse substantiæ quāuis omni conueniat, siquidem quātum magis minúsque, non suscipit. Dicimus hoc, propterea quæ ex dictis pateret, omisisse: quoniam enim coniuncta ut dixi sunt consequentia, planèque id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium sequitur, paulo vero prius nec substantiæ nec quanto aliquid inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe non solius esse substantiæ magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, quod vnum, & idem numero est, contrariorum susceptiuum esse: ut in alijs quidem nō habet quisquam quod proferat tale, quæcunq; non sunt substantiæ: quod cum sit vnum numero susceptibile contrariorum sit: velut color, qui est vnus & idem numero, non dicitur albus & niger: neque eadem actio & vna numero, praua & studiosa. Similiter autem & in alijs quæcunq; non sunt substantiæ. Substantia verò cum vnum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est: ut quidam homo cum vnus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger: & calidus, & frigidus: & prauus, & studiosus: in alijs autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem, contrariorum esse susceptibilia: eadem enim oratio vera & falsa videtur esse: veluti si vera sit oratio sedere quendam, eo surgente ipsa eadem falsa erit. Similiter autem & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo falso putabit eandem de ipso opinionem ha-

bens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. Nam ea quæ in substantijs sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidū enim ex calido factum, mutatum est (alteratū enim est) & nigrum ex albo & studiosum ex prauo. Similiter autem & in alijs vnumquodq; eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorū est. Oratio namq; & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant: cum verò res mouetur, contraria circa ipsa fiunt. Oratio namq; eius quòd sedeat aliquis permanet eadem: cum verò res mota sit, aliquando quidem vera, aliquando autē falsa dicitur. Similiter autem est & in opinione. Quapropter saltem modo proprium substantiæ est, vt secundum mutationem sui ipsius susceptibilis sit cōtrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio nanque & opinio non in eo quòd ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterū aliqua passio facta sit. Nam in eo quòd res est aut non est, in eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur: non in eo quòd ipsa susceptibilis sit contrariorum. Simpliciter enim à nullo neque oratio neq; opinio mouetur, quapropter nō erunt susceptibilia cōtrariorum: cū nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quòd ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit: & candorem & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare proprium erit substantiæ, cum vnum & idem numero sit, secundum sui ipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Maxime vero proprium esse videtur substantiæ, quod idem vnumque numero est, vicissim id capax esse contrariorum.

Sextum hoc consequens proprium assignauit substantiæ, quod & inter cætera præcipuū habet, id inquam q̄ vna numero ac eadem manens, cōtrariorū sit capax. Socrates enim vnus idemq; permanens, modo calefcit, modo frigescit: & in qualitatibus similiter alijs, reliquisque accidentibus. Hoc autem soli competit substantiæ, verum non omni: aliud enim præter ipsam nihil, vnum idemq; manens numero, naturā est aptum cōtrarijs excipiendis, accidentia inquam (ab ea enim vbi discesseris, accidentia omnia sunt) neque enim prorsus naturā comparatum est accidens accidenti subijci, vt illi existendi primordium præstet. Non enim subiacet album nigro vel calido, neq; id genus alicui, eadem & in alijs accidentibus ratio est: ergo nec capax est contrariorum: competit igitur hoc soli quidem, non tamen omni: nam secundæ id nequaquam cōuenit: neq; enim vnū idemq; numero dici propriè vel genus vel species possit, cum propriè vnum numero circa individua spectetur. Præterea quamuis vnum sit species, non tamen est contrariorū capax, neq; enim corpus est, vt caliditatem vel frigiditatem vel eiusmodi quicq̄ accipiat: similiter nec genus: sed hæc sanè effectiua esse contrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, mortale inquam & immortale, rationale, atque irrationale. At ne contraria quidem hæc sunt, si quis acius inspexerit. Corruptuntur enim inter se contraria: hæc autem mutuo se potius constituūt, quàm corrumpant: simpliciter enim rationale atq; immortale bruta & mortalia promunt in naturam. Quid ergo si non omni inest substantiæ, id eius maxime proprium esse arbitratur? Dicimus itaq; cum prodita sex quædam velut propria substantiæ sint, primum, quartum, quintumq; esse quæ omni substantiæ non tamen soli cō-

peterent, nō esse inquam in subiecto, quod differentiæ quoq; inerat: & quartum, nihil esse illi contrarium, quod & quantis aderat: præterea & quintum, non admittere inquam magis & minus, quod & ipsum suppetebat quantis. At secundum, quod erat subiecta ijs. omnia dici vniocè, neq; omni competere. Nec enim conuenit primæ, neq; soli, quādoquidem & differentijs. Tertium autem, quod est, hoc aliquid significare: & ad hoc, sextum, vnum inquam idémq; numero manens capax contrariorum esse, soli substantiæ inerat, quamuis non omni. Ergo ne vnum quidem ex quatuor iure approbat, quoniam non soli inerat. Nemo enim quod & alij competit, id esse alicuius dixerit proprium, tametsi omni adest subiecto: sed magis quod soli quāquam nō omni. At cur duorum tertij & sexti, sextum antepone? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid, id est singularem numerum, secundæ substantiæ sola voce conuenire videbatur: hoc verò re ipsa videtur congruere. Quocirca vt omni quoque substantiæ assignatum cohærere proprium ostendamus, hoc pacto immutatis parum philosophi verbis dicamus. Maximè verò proprium substantiæ esse videtur, indiuidua quæ sub ea continentur, vicissim capacia esse contrariorum. Sic enim & de omni substantia proprium hoc prædicabitur, neque aliorum vlli congruet prædicamentorum: nam nec quanti indiuidua, verbi gratia decem: nec qualis, vt in hoc lapide album, capacia sunt vicissim contrariorum. Verbum vicissim adiectum est, quoniam non dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitatèq; fruatur. Verba autem adiacent illa, vnam eandémq; numero, quoniam numerus quoq; contraria par & impar admittit: non vnus tamè numero, sed specie vnus: quādo ne vt in numero quidè consistit par & impar, sed vt in materia, quæ potest in par atq; impar diuidi. Nam cubitale lignum & in par & in impar secatur, & pares equi possunt in pares reddi alterius additione. Et vero corpus quamuis contraria admittat, vt album & nigrum, nō vnum tamen numero, sed specie est vnum. Sedenim in Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur contemlemur. *Maximè vero proprium esse videtur substantiæ, quod idem vnumque numero est, vicissim id capax esse contrariorum.* Nam vnum quidè numero, vt idem feruetur subiectum: idem verò, ne secundum subsistentiam mutetur, fit enim color ex albo niger, mutationem suscipiens essentiæ: nam subsistentiam in eo quod album est propriam obtinet. Itaq; si in nigrum mutetur, secundum subsistentiam mutatus est. At Socrates vnus & idem manens quandoq; calidus, quandoq; frigidus fit: & in alijs similiter. Capax autem contrariorum, vt excipiendorum vicissim contrariorum facultatem ostēdat. non enim excipere contraria, nam essent in eodem pugnantia, sed capax dixit, quò, vt exposui, facultatē indicaret. In alijs autem prædicamentis nihil eiusmodi videtur. Sed rogabatur quisquam fortassis, Quid ergo? an coruus hic est capax albedinis, vel olor nigredinis? quomodo igitur esse capax dixit cōtrariorum? Sed respōdemus, à ratione haudquā fore alienā in coruo alijsq; innumeris dubitationē, si capacem esse omnē substantiā contrariorū omniū dixisset. Neq; enim nigra fieri valet cerussa, si maneat cerussa: neq; ignis si ignis maneat, capax frigiditatis humiditatisve est: nec aqua, nec terra leuitatis: nunc vero non omnium, sed simpliciter contrariorum dixit. Quamobrem et si coruus quoq; albedinem non accipiat, aut olor nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem, ac cæteras contrarias qualitates admittunt. Et ignis licet non frigiditatem vel humiditatem vel quid ei contrarium sustineat, lationem tamen deorsum capit violentam, cū sursum ferri sua pte natura incitetur. Quid vero de sole & luna ac simpliciter cœlestibus dixerimus? horum enim quoduis cum numero vnum idémq; sit, tamen contrariorum capax non est, nisi contrarias quis & hic ceperit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cū vniuerso, per se vero ipsa contrario cientur. In septem autem errantibus, ab australibus quoq; regionibus ad aquilonias, & ab ijs rursus ad australes transitū ceperis licet: in eamq; contrarietatem qua à terra longius recedunt, ac prope eandem iter tenent: nec non qua congregiuntur, digrediunturq;. In luna autem, & eius illustrationes & deliquia. Quò fit vt sphaera sola immobilis, non capax contrariorum esse videatur. Aliter quoq; respondeas. Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, verum non omni: neq; enim speciebus cōpetit ac generibus, sed quæ sub ijs continētur indiuiduis. Vnica vero ne omninò generis

quidem vel speciei cuiuspiam sunt individua, vt sol & luna: & verò cælum prorsus vnicū quoddam est. Non ergo sermo arguitur Aristotelis, etsi capacia cælestia nō sint cōtrarium: nam de indiuiduis quæ sub generibus speciebusque comprehenduntur, non de omni substantia agitur. Diximus item hoc soli substantiæ, quamuis non omni congruere: quanquam ne indiuiduis quidem inest vniuersis, vt quidam putarunt, propter cycnum qui album non mutat. Verum tamen si oppositionem hanc non admittat, suscipit tamen vt dictum est oppositionem aliam, quæ est calidi & frigidi, humidique ac ficci. Secundæ autem substantiæ, vt quæ sunt immutabiles, non recipiunt contraria: similiter & cælestia cū sint immutabilia, quatenus talia sunt, contraria non admittunt. Quidam verò difficultatem proponunt, nempe vniuersalem hominem, si mutabilis sit, capacem contrariorum: si non mutabilis, deum, quod absurdum est, fore. Dicimusque constitutiuus eius partibus esse immutabile, vt animali, rationali, mortali. Homo enim nullus, cū animal sit, fit nō animal: aut cum rationalis existat, expers euadit rationis: aut mortalis immortalitate fruatur. Sic enim & Plato opinatur, qui immutabilem essentia, actione vero mutabilem esse rationalem animam asserit. *Nisi quis forsitan instet, ac orationem opinionemque eiusmodi esse dicat. Nam oratio eadem & vera & falsa esse videtur: vt si vera sit sedere aliquem, vbi is surrexerit, eadem falsa erit oratio. Eodem modo & de opinione. Siquis enim vere opinetur sedere quempiam, vbi ipse surrexerit, falso opinabitur is qui eandem de ipso opinionem habet. Quæstionem quandam aduersus se ipse in medium adducit, quam ab aliquo adduci par erat: eique quoad fieri potuit solutionem affert. quisquam enim dubitasset, quomodo solius dicat substantiæ proprium esse, oportere, quæ idē vnūque numero est, capacem eam esse contrariorum. Nam ecce & pronuntiatiua oratio, & opinio, quarum oratio tum pronuntiatiua tum animo concepta quantum est, opinio autem quale, cum vnum idēque maneat, capaces veritatis sunt & falsitatis. Quæ enim dicit oratio Socrates sedet, si forte sedeat Socrates, vera: rursum si surrexerit, hæc eadem falsa est. Similiter & opinio de Socrate sedente, si eum sedere cōtingat, recte sentit: si surrexerit, eadem falso existimat. Itaque eadem oratio, atque opinio eadem, cum vnū idēque maneat, capaces sunt veritatis falsitatisque. Solutionem igitur quæstioni bifariam infert, tum per fiduciarium reprobationem (sic enim eam voco quam græci *ἐπιμαρτυρία* nominant) tū per instantiam, quam iidem græci *ἐνστασις* appellant. Est ergo fiduciarium reprobatio, cum id quod obijcitur admittentes, ostendimus, quanquam ita res habeat, ei tamen quod dicimus nihil officere. Instantia vero, est cum nihil omnino quæstioni cedimus, sed ipsam subuertimus, perinde quasi non ita vt est proposita, habeat: ac primum quidem per fiduciarium reprobationem soluit, sic inquit: *Siquis autem hoc etiam admiserit, modo tamen differt. Nam quæ sunt in substantiarum genere, cum mutantur ipsa, capacia sunt contrariorum. Mutatum nanque est frigidum ex calido factum. (Alteratum enim est) & nigrum ex albo, & studiosum ex vitioso. Eodem pacto & in quouis aliorum ipsum mutationem suscipiens contrariorum est capax. Oratio autem atque opinio ipsa quidem immobilis vsquequaque omnino permanent, at res cum mouetur fit circa ea contrarium. Si verò etiam inquit orationem esse concedemus contrariorum recepticem, non eodem tamen modo quo substantia suscipiet contraria. Nam substantia quidem motum ipsa concipiens ex calida frigida fit, & nigra ex alba: in cæteris quoque contrarijs eodem modo: at manens immobilis oratio, eo quod mota res fit, veritatem accepit falsitatemque. Nam cum sedeat Socrates, oratio quæ sedere eum dicit vera fit: vbi vero surrexerit, falsa: est ergo Socrates is qui mouetur, oratio autem manet immobilis: Idque merito, nam neque in solis orationibus, neque in solis rebus veritas mendaciumque est, sed in verborum cum rebus cohærentia. Quemadmodum enim calceatio neque in solo pede, neque in calceo, sed in calcei ad pedem concinnatione spectatur: sic veritas quoque in verborum cum rebus cōuenientia. Eadem & de opinione dicemus: nam manens & illa immobilis, re cōmota, vel vera vel falsa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium substantiæ est: siquidem alio modo cōceptrix est contrariorum substantia, alio oratio atque opinio. Quod si quis receptiuam contrariorum esse opinionem orationemque admiserit, hoc verum non est. Ac per fiduciarium quidem reprobationem hoc pacto: per instantiam verò sic dubitationem soluit, hoc autem verum non est, id est dicere ab oratione vel opinione admitti contraria verum non est. Simpliciter autem à nullo neque oratio**

mouetur neq; opinio. Quapropter non erunt susceptiua contrariorum, cum nullus in ijs affectus prouenerit. Nam substantia in contrarijs excipiendis motu cietur qualitati conueniente: horum uero neutrum ab altero mouetur. Siquidem neq; oratio causa est rei mutandæ atq; in contraria dimouendæ, neq; res mota quicquã secum orationis commouit: nam mansit eadẽ immobilis oratio, nec quicquã perpeffa est. Afficiuntur autem quæ capacia cõtriorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria: at quæ afficiuntur mouentur: nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronũciatiua oratio, sed simul ac dicta est, etiam deperijt, constat nec eam moueri: quomodo enim quod non est mouebitur? nisi moueatur, neq; afficitur: nisi afficiatur, neq; admittit contraria. Sed ab oratione sanè fatebimur quæ eadem specie, non etiam numero sit contraria excipi: eodem pacto & de opinione dicemus. *Quocirca proprium fuerit substantiæ, ut eadem atq; vna numero capax contrariorum secundum suam ipsius mutationẽ sit.* Cum orationem non vnã eandẽmq; manentem contrariorũ recepticem esse ostenderit, & soli hoc in sit substantiæ, per hæc sermonem cõcludit. Decentẽq; uerba illa, secundum suam ipsius mutationem, apposuit. Non enim oratio inquit atque opinio, contraria sui mutatione, sed eò quòd res immutetur, accipiunt: at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum ut materiam intelligamus oportet: contrarietateq; que circa hanc fieri, nempe parium atq; imparium.

DE QVANTO.

QVanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum. 21
& aliud quidem ex habentibus positionẽ ad seinuicem in ipsis partibus constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, ut numerus, & oratio. continuum uero, ut linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc, locus & tempus. Partium etenim numeri nullus est communis terminus ad quem copulẽtur partes eius: ut quinque si sunt denarij partes, ad nullum terminum cõmunem copulantur quinque & quinq;: sed semper discreta sunt. Et tria & septem ad nullum cõmunẽ terminum copulantur: neq; omnino habeas in numero cõmunẽ terminum partium accipere, sed semper discretæ sunt. Quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio discretorum est. Quòd etenim quantũ sit oratio, manifestum est: mẽsuratur enim syllaba breui & longa: dico autem cum uoce orationem factam: ad nullũ enim cõmunem terminum particulæ eius copulantur. Non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulẽtur, sed vnaquæq; diuisa est ipsa secundũ seipsam. Linea uero continua est: est enim sumere cõmunem terminum punctum, ad quem partes eius copulentur: & superficiẽ, lineam: plani nanq; partes ad aliquem cõmunem terminum copulantur. similiter autẽ & in corpore habeas sumere cõmunem terminũ lineam uel superficiẽ, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus. Præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurũ. Rursus locus continuorum est. Locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur. Ergo & loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminũ copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

Quantum vero alterum discretum est, alterum continuum.

Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substantia iam supra enarravimus, sedem autem secundam obtinet in prædicamentis quantum pluribus de causis. Ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ, nihil esse ei contrarium, siquidem est & quæti: ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam verba facit consulto. Deinde verò, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura vèdicat. Prima enim materia, ut sæpe proditum est, cū incorporea, informis, infigurataq; sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitq; triplici præditum distantia, quod secundum subiectum Aristoteles nominat: tū sic qualitates suscipit, & fit cōpositum, facitq; elemēta: verbi gratia quod trino constat spacio, caliditate frigiditateq; accepta fit ignis: frigiditate autē & humiditate, fit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur locum in ijs quæ sunt, iure obtinet quantum. Quale vero in ijs quæ sunt, tertium possidet. Quartum quæ ad aliquid pertinent: siquidem respectus quidam vtriusq; prædicamenti sunt, quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus: si desit dimensio, ne corpus quidem complecti animo valeas. Locus autem & tempus & reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, quoniam substantia in primam ac secundam diuiditur, primum autem & secundum numeri est, numerus verò quanti, merito locus quanto post substantiam destinatus est. Et aliter. Ipsum quærere prius, quanti est. Rursus numero utitur definitio corporis, cum inquit quod triplici constat dimensione, corpus autem substantia est: numerus, quanti. Itaq; sermonem de quanto iure facit Aristoteles omnibus de causis secundum. Diuidit verò quantum in continuum atque discretum. Est porro continuum quantum, quod vnitas habet partes, atque inter se cohærentes: discretum, quod e contrario se habet, quod partes inquam à se inuicem obtinet disiunctas. Quanti continui quinque species enumerat, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus: discreti duas, numerum, orationemq;. Ceterum gratia eorum qui geometriæ initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciendum igitur, id à geometris corpus vocari, quod tres obtinet dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem: corpus autem aut finitum esse, aut infinitum. Sed non esse infinitum demonstratum Philosopho est in naturali auscultatione: ergo necesse est finitum sit corpus omne, si infinitum esse nullum posse ostensum est. Quod autem finitum terminatumque est, id à termino clauditur: aliud ergo terminus est ab eo quod terminatur: quandoquidem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat necesse. Nam si hoc terminus est, illud quod terminatur, idem vero ei quod terminatur est terminus, nec ab eo diuersus: necesse est quod diximus sequatur. Ut enim Socrates eiusq; imago, diuersa, non eadem sunt (nā si essent eadem, aut ambo Socratis imago essent, aut ambo Socrates) ita in termino & eo quod terminatur sese res habet. Hæc igitur non esse eadem est necesse, quandoquidem esse diuersa confessum est. Corpus ergo si tribus præditum sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur duas, aut vnā habuerit: sed vnā obtinere non potest (non enim corpus ipsum in vniuersum terminabit: enimvero terminus totum id quod terminat extrinsecus emetiatur oportet) opus igitur est ut corporis terminus totum ipsum extrinsecus ambiat, nec profunditatem tangat. Id si sit, longitudinem solum latitudinemque habebit corporis terminus, quocirca dimensione vnā à corpore superabitur, ne idem sit cū corpore terminus: qui est superficies corpus limitans, ac secundum longitudinem latitudinemque circūscribens. Quoniam verò ne hæc quidem extremo vacat, necesse est huius quoque terminum iuxta sermonem de corpore habitum vnā dimensione ab ipsa superari. Hæc igitur cum penes longitudinem ac latitudinem consideretur, ille vnus tantum quod est in longitudinem spacium habebit. Is autem linea est, longitudo latitudinis exers, uti eius quoque habet definitio. At quoniam terminata quoque linea est, necesse est huius etiam terminus eadem ratione vnā dimensione sit ea inferior. Hæc ergo cum in sola spectetur longitudine, huius terminus dimensione omnino vacat, quod est punctum. Idcirco & ipsum finiens geometra, punctum inquit est cuius pars nulla est. Quod

autem nostræ commentum non fit cogitationis, esse longitudinē quæ latitudine careat, sed id in rerū quoq; naturā inueniatur, perspicuè ostendunt locorū distinctiones illustriū ab opacis. Vbi enim sol verbi gratia parieti incubuerit, eiúsq; partē illustrauerit, necesse est quod locū illustratum ab obumbrato determinat, lōgītudo tantū sit, quæ in latitudinē nō porrigatur. Nā si habeat latitudinē, id omninō aut lumine affusum est aut vmbra con-
 tectū (non enim quicq; inter hæc medium est) sed si lumine præditum, illustrato: si vmbrosū, obumbrato applicabitur. At verò linea palàm inter hæc media cernitur: quæ in longitudinem solum extensa obscuratum à luminoso discriminat. Nam si discreta hæc à se mutuò sunt, necesse est præter hæc sit aliquid, quod ipsa disiungat, nec radijs illuminatum sit, nec vmbra opacatum. Neque hoc latitudinem habebit. Habet enim id latitudinem, quod necesse est lumine sit aut vmbra affectum, at horum neutrum est, cum vtriusque diremptio sit. Quare necesse planè est illustrati atque adumbrati loci limitem longitudinem latitudine carentem esse duntaxat, id quod est linea. Quin communis quoque vsus, lineæ naturaliter notitiam obtinet, cum vias metimur. Longitudinē enim sine latitudine solam accipimus. Rursus vero ipsius superficiē notio habetur, cum mensura definimus agros: nam eorū longitudinē solū latitudinēmq; æstimamus. At verò puteis & parietibus & lignis metiendis, corporis intelligentiā cōcipimus, longitudinē & latitudinem & profunditatem nimirum assumētes. Rursus itaque si infinita linea nō est, sed terminis conclusa, ipsius quoque omnino finis necesse est ab ea vincatur vna dimensione. Linea igitur quoniam vnam tantum dimensionem habet, huius terminus nulla constat dimensione, quod est punctum. Quamobrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac sic quidem per resolutionem hæc inter se ordine posita esse, ostendimus: & verò per compositionem idem hoc rursus demonstrabimus. Punctum si in fluxu ponatur, lineam facit. Principium enim lineæ est, vt ipsum nunc temporis, & momentum motionis. Quapropter rectè affirmat Aristoteles, proportionē hæc sibi inuicem respondere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quam enim punctum ad lineam, vt pote lineæ principium absque dimensione, habet rationem, eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momentum ad motum: cum principia sint consequentium, ac spatio careant. Linea verò in latitudinem mota superficiem parit: hæc autem si in profundum agatur, corpus efficit. Atque hæc vt cognoscamus nos quid linea sit, & superficies, & corpus. Quòd autem sint hæc continua, nemo ambigit: cohærent enim ipsis partes, sūntque vnà inuicem iunctæ. At locus & tempus non ex se habent continuum. Quocirca & Aristoteles tribus prioribus enumeratis linea, superficie, corpore, velut ab alio principio subiunxit: *Adhuc autem præter hæc locus & tempus. Quasi illa ex se continuitatem habeant, hæc non ex sese, sed alijs de causis.* Est enim nihil aliud tempus quàm motus mensura, qui in cælesti fit globo. Diem nanque esse dicimus, solis reditum ab ortu ad ortum rursus: & mensem vbi luna iterum ad idem punctum vnde moueri cœpit redierit: aut potius cum à sole discedens rursus ad idem cum ipso punctum secundum longitudinē coiuerit. Similiter & annum, circuitum solis in Zodiaco. Tempus ergo mensura est motionis: fit autem motio in magnitudine. Aristoteles enim motum nullum per vacuum fieri posse demonstrat. Nam si quis motum, inquit, per vacuum fieri velit, is rationem quam assignet, non habet, cur celerius globosa corpora ijs quæ folij speciem referunt tametsi pari constant mole, deorsum ferantur: aliasque præterea demonstrationes affert. Quare cum tria hæc ordine sint disposita magnitudo, motus, tempus, vt sese habet magnitudo, sic motus quoque: ac quemadmodum motus, itidem habet & tempus. Nam si continua sit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus: quòd si motus continuus sit, erit & tempus continuum. Simili modo & si discreta magnitudo sit, discreta erunt, & motus & tempus. Si in ligno verbi gratia fiat motus, huius verò sint partes discretæ, fiet discretè & motus: at si continuæ hæc sunt, est & motus continuus. Itaque si continuus sit cælestis globus, est & qui ab eo fit motus continuus. Continuum verò & tempus, est enim nihil aliud tempus, quàm mensura quæ in eo fit motionis. Non igitur continuitatem ex sese habet tempus, sed propter motum, motus verò propter

corpus in quo fit motus, quocirca tempus quoq; continuitatem obtinet corporis beneficio. Verū ne locus quidem ex se continuum habet, est enim locus, uti iā diximus, terminus ambientis quatenus rē quę ambitur, cōplectitur: ut dolium locus est vini, non ipsum totum, sed eius caua superficies duntaxat: ergo ut quod cōtinetur se habet, sic habebit & locus. Cum igitur continuum corpus omne atq; in loco necessariō sit, erit & locus continuus. Quare locus quoq; corporis ope quod in ipso est cōtinuitatē habet, est enim locus, ut modo diximus, terminus ambientis. Nam quatenus quidem terminus est ambientis, superficies nō locus dicitur, continuūsq; est: quatenus verò ambit, locus: habetq; qua ratione locus est cōtinuitatē ex eo ipso quod cōtinetur. Quod autē cōtinuus sit oīs locus, vel hinc cōstare potest: Si enim dolium rescideris, nihilque extra vinū, neq; aërem, neq; aliquod corpus aliud supposueris, inuenietur vini illius pars quę per scissuram apparet in loco non esse, quod est absurdum. Nam corpus omne loco contineri est necesse. Quinq; igitur hæc sunt species quanti. Quam ob causam verò speciebus quanti nō connumerat motum? Dicimus propterea quod motus infinita res quædā est: est enim via ab eo quod est potestate, ad id quod est actu. Ob id igitur huius nō meminit. Et item tanq̄ ad eos qui introducūtur verba faciens: præceptionē enim maiore requirit sermo de motu. Vel magis motum ne propriē quidē quantum esse dicendū: est enim actus quidā eius quod mouetur. Nā quoniam pacto alterationē, vel incrementū, vel decrementū dixerim quantū? Ut ergo nec generatio quātū est, ita ne motus quidē vllus. Nā nec motus localis ipse quātum est, sed actus quidā: propter subiectum verò in quo fit & nō per se continuitatē habet. Quamobrem mutationes in vniuersum, id quod supra quoq; assereram, vias in prædicamenta, nō prædicamenta esse dicendū est: aut alia ad aliud prædicamentū referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cū numerus mensurāq; existat motionis, propriē est quantum: nam quanti sunt numerus & mensura: est ergo tēpus quantum, si continuum quoq; id est corpus quantum est. Cæterum quæritur quānam ratione corpus inter species quanti, cum corpus substantia sit, connumerauerit. Dico itaq; esse & quātum & quale ut antea quoq; indicauimus substāiale. Verbi gratia calidum in igne quale substāiale est: & in corpore tripliciter dimensum, substāiale quātum. Quem igitur ad modum si quis calidum in igne, nō ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contēpletur, id ad qualitatem referet: ita corpus quoq; quatenus longitudinē & latitudinem & profunditatē simpliciter habet spectantes, ut speciem quāti, nec ut substantiā considerauimus. Discreti verò species sunt, ut traditū est, oratio & numerus. Est enim oratio, & quantū, & discretū quantū. Quantum quidē, quoniā syllaba breui & longa eam inquit metimur: discretū verò, quoniā syllaba quæuis propriam circumscriptionem habet: possumusq; syllaba vna prolata suppressere alteram. Porrò & numerus discretorū est, nam & huius quælibet vnitas circumscriptionem propriam obtinet. Hoc igitur pacto diuisione vsus ac subdivisione, rursus modo quodam alio subdividit quantū: quantū inquit tum ex habentibus inter se partium quæ insunt ipsis positionē, tum ex non habentibus constare. Ex partium suarum inter se positionem habentibus dicuntur illa, quæ alicubi posita ac demonstrabilia sunt, partēsq; habent totas simul consistentes, ut lapis. Etenim situs est verbi gratia in pariete, & demonstrari potest (sub sensum enim cadit) simūlq; partes eius omnes consistunt. Ex sitū itaq; habentibus sunt corpus, & superficies, & linea, & locus: demonstrabilia nāq; hæc sunt omnia, & sita alicubi, habentq; partes omnes quæ simul consistunt. At verò tempus & oratio neq; demonstrari queunt, cum sensui nō succumbant: neq; simul constitutas habent partes, neq; enim tēpus simul totum existit, sed in ipso nunc solo, ipsum enim esse in eo obtinet & fiat corrupturq; protinus. Verum ne oratio quidē simul tota subsistit, nam pronunciata syllaba quæ sequuntur dicenda nequaquam expectat, sed prius interijt prima, quā secunda prodierit. Quomodo igitur quod non permanet, positionem quamprīm habet? Atqui ordinem potius naturalem quendam habere hæc dixeris: est enim ipsum nunc futuro, non autem futurum ipso nunc prius: estque id naturalis ordo, cum non reflectitur. Ordo autem ad nos relatus, est cum nullo discrimine reciprocatur: velut cum à dextris inchoātes, primum dixerimus dextrum: rursus si incipere

à sinistris velimus, sinistrum primum asseruerimus. Et verò oratio quoq; ordinē obtinet naturalem, nam qui oratio dicit, primam syllabam hanc habet, illam secūdā. Quin ordo etiam in numero est, q̄ duo priora vno, numerentur. Verum quoniam est duplex numerus, alter in animo numerans, alter in numerabilibus: quemadmodū & Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quem metimur: animo insitum numerum non posse ex ijs esse quæ positum partium habeant perspectum est. Non enim situm quempiam habēt eius partes, cum sit intelligibilis. Qui autem in numerabilibus est rebus, vt in decē equis; is ex positum habentibus consistit: nā iacent alicubi eius partes, ac quendam inter se obtinent situm. ob id itaq; dixit: *Positionem autem haud planē acceperis.* Nec dixit nequaquam: haud ignarus numerum alterum ex positionem habentibus constare, alterum ex non habentibus. Sed enim vel in ipsis auctoris verbis perscrutari ea quæ diximus operæ precium est. *Partium enim numeri communis nullus est terminus ad quem eius copulentur partes.* Quòd numerus quantum sit, ne probatione dignum quidem arbitratur. Qui enim numerum non vult quantum esse, nec aliud quicquā censuerit. Quòd autem discretum sit quātum, nimirum hoc probat. Non enim inquit terminum habet ad quem partes eius copulentur cōmunem. Nam si denarium numerū in duos quinariorum diuiserimus, discretū vtrumq; circumscriptionemq; habere propriam comperiemus. Neq; enim vnitas aliqua est, quæ partibus vtriusq; coniuncta sit, suāq; opera continuitatē ijs largiatur. Similiter & in septenario numero. Nam quarta vnitas, trinitatum neutram neq; ad seipsam, neq; eas inter se connectit: sed ipsa quoq; in circumscriptione propria considerat. Quare discretum quantum est numerus. Sed oratio quoq; inquit discretum est quantū, eadē de causa. Nam neq; orationis partes, syllabas inquam, per cōmunē terminum quempiam cōtinuari cernas, sed circumscripta quælibet est. Orationem autem dicit, quæ cum voce sit: quandoquidē oratio altera pronūciatiua est, altera interior insita, quæ in animo spectatur, ob id de pronūciatiua se oratione loqui admonet: nam interior ne quantū quidem est omnino. Verum si quidpiam est, animi qualitas proculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem & habitus qualitates, vti intelligemus. Numerum autem orationi anteposuit, quoniam per eum orationem metimur. *Linea vero continua est. Est enim communem terminum sumere ad quē eius continuantur partes, punctum: & superficiei lineam.* Linea iure cōtinua est. Est enim linea longitudo latitudine carens: nā pars eius quælibet ad aliam atq; aliā copulatur, quæ punctum terminum obtinent cōmunem. Punctum autē partibus vacat & dimensione, merito igitur & eius partes continue ac citra dimensionem vnitæ sunt: diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Cæterum punctum seu cōmunē terminum potestate nec actu oportet cepisse, nam si actu acceperis non erit linea tota continua. Et verò superficiei partes cōmuni termino, id est linea copulantur. Quocirca continua est & superficies, p̄ lineam enim diuiditur. Quòd si linea longitudo est expers latitudinis, cū superficies per longitudinē secetur, partes latitudinis interstitio carebunt: quandoquidem nec linea spacium habet secundum latitudinem. Porro & hoc loco linea potestate & non actu capienda est. *Partes enim plani ad terminum quendam copulantur cōmunem.* Antiquiores enim superficiem absolutē omnem, planum, alterum pro altero sumentes, appellant: siquidem nullo discrimine superficiem vel planum nominant. Iuniores verò nō omnem superficiem planum vocant, sed extentam duntaxat: norunt quippe superficiem genus esse, eamq; in planam, & teretem, & globosam, ac si alia sit quæpiam diuidi. Eadem vero ratione & in corpore communem terminum lineam vel superficiem sumere assignareq; potes, ad quam se corporis partes coniungant. Copulantur enim ad superficiem terminum cōmunē corporis partes: ob eam verò & ad lineam. Nā cū superficies secundum profundū diuidat corpora, ipsa verò profunditatis dimensione omnino careat, necessario quoq; partes corporis per superficiem ad se inuicem citra dimensionem copulantur. Rursus autem & hoc loco diuisionem etiam ad superficiem potestate accipimus. Ob superficiem verò corporis partes vel ad lineam copulantur. Quoniam enim, vt diximus, adepta fluxum linea superficiem facit, is à linea incipiat oportet, qui corpus secundum superficiem diuidit, eamque velut attrahendo, superficiem constituat, atque ea subiectum diuidat. Quamob-

rem quoniam corpus ipsa per se totam superficies fecat, necesse quoque est vt suo termino, linea inquam, corporis extrema coniungat. Est porro *tempus & locus huiusmodi*. Nam *tempus nunc, ad præteritum ac futurum copulatur. Rursus locus continuorum est. Occupant enim locum quendam corporis partes, quæ ad communem terminum quendam connectuntur*. Si enim corpus coniunctas continuasque habere partes demonstratum est (nanque secundum se totum in loco est omne corpus) locus ergo qui corpus ambit, continuus est: siquidem pars nulla corporis quin in loco sit, effugit. Igitur ob corporis continuitatem habet & locus continuum.

22. Amplius autem. Alia quidē constant ex partibus, quæ in eis sunt positionem habentibus ad seinuicem: alia autē ex nō habentibus positionē: vt lineæ quidem partes positionem habent ad seinuicem: singulæ nanque earum sitæ sunt alicubi, & habeas vnde sumas, & assignes vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partē reliquarum copulentur. Similiter autem & partes plani positionē habent aliquā: similiter nāq; assignaretur vnaquæq; vbi iacet, & quæ copulētur ad seinuicem. sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autē non possit quisquā ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habeant ad seinuicem, aut vbi iaceant, aut quæ partes ad seinuicem cōnectātur. Neq; eæ quæ tēporis sunt: nihil enim permanent partes temporis: quod autē non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud quidē prius sit temporis, aliud vero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur vnum q̄ duo, & duo q̄ tria: & sic habebunt aliquem ordinē: positionem verò nō omnino accipies. Sed & oratio similiter. Nulla enim remanet partium, sed dictum est, & non est hoc amplius assumere. Quapropter non erit vlla positio partium eius, siquidē non permanent. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant, alia ex non habentibus positionem.

Præterea quædam ex partibus quæ ipsis insunt positionē inter se habētibus constant, quædam ex non habētibus.

Attendendū est coniungi in priore diuisione tēpus quantis cōtinuis, lineæ, superficiei, corpori, loco: hīc verò ijs quæ nō ex positionē habentibus partibus constant, quādoquidē ex habentibus positionē consistentia tribus his figurantur: q̄ sita vsquā sint, superius inferius: q̄ digito demonstrari queant: q̄ partes coniunctas hoc est totas simul existentes habeant: quorum ne vnū quidem tēpori cōpetit. Numerum autē cum in prima diuisione discretis connumerasset, hīc positionem habētibus iunxisse quodāmodo videtur. Enimvero de quali numero sermo ei sit superius diximus. *Vbi sita quelibet in planitie sit, & quibus reliquarum partibus cohereat*. Per hæc verba, vbi sita quelibet sit, receptiuum dicit. Per ea verò, & quibus reliquarum partibus cohereat, sex positus aduerbia. Qua verò ratione quantū non in id quod præditum ordine sit & non sit, sed in positum habens & non habens diuisit? Quoniam ordo in quanto spectatur. Non enim in posititijs ordo est duntaxat, sed in positu quoq; carentibus, nam & in numero visitur, siquidem vnum prius duobus est: & in oratione, quādoquidem exordium narrationi præmittitur: & in tempore, primum enim præteritum est, dein præsens, postremò futurum.

23. Proprie autē quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia verò omnia secundū accidens. Ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quāta: vt multum dicitur album, eo quod superficies multa sit: & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore

diffiniet annuam, vel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans, superficie diffiniet. Quanta enim fuerit superficies, tantum album esse dicet. Quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta quæ dicta sunt. Aliorum vero nihil per se: sed si fortè, per accidens.

20 *Cæterum proprie quanta hæc sola dicuntur quæ commemorauimus. Alia vero per accidens omnia, quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus. Verbi gratia multum vocatur album, quòd sit superficies multa.*

Scientis munus est non subiectas modo eius scientiæ res contemplari, verù eas etiam quæ esse videtur, nec re vera sunt, persequi atq; refellere. Id quoq; Aristoteles facit. Nam cum species quanti septem, nempe continui quinque, duas autem discreti enumerasset, nò hic constitit, sed num sub quatum redigi & alia quæpiam possint, disquirat. Quandoquidem igitur album, & multum & paucum videtur, quati autem sunt multum & paucum: sed actionem quoq; longam & breuem vocamus, hæc inquit non proprie quanta, verum per accidens appellamus: eò enim quanta & ipsa nuncupantur quæ in quantis existant. Nã quoniam in superficie albū est, si multa vel pauca illa sit, album quoq; multum paucumve esse ob participationem huius affirmamus. Similiter & actio vt longa sit aut breuis per accidens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit putata decennio confectum, tempus autem longum nominemus, idcirco & actionem quæ in longo tempore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quamobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus: alia verò illorum gratia quanta per accidens appellantur. *Et motus multus.* Multus dicitur motus esse, quòd tempus in quo fit, multum existat. Tempus enim mensura est motionis, nam mensem vocamus, lunæ reditum ad priorem statum: annū verò, solis circuitum annuo tempore confectum. Quippe si quis quanta sit actio quæpiam rogatus fuerit, tempus respondet, vt decem annorum. *Quanta enim cumque superficies fuerit, tantum quoque album esse affirmabis.* Nam si quantum sit album interrogamur, dicimus bicubitum fortè vel tricubitum, quanta nimirum & superficies est quæ album continet. Quare non ipsum album multum vel paucum, sed superficiem appellamus. Cæterum potest & in cubitali superficie album, eo magis quod in bicubitali est album esse: verum tunc album nò albo plus, sed album albo magis album nominamus.

Amplius. Quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum 24 est, quod nihil est contrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficie, vel alii cui talium. Nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse contrarium, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum: sed magis eorum quæ sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per seipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur. Vt mons quidem paruus dicitur, milium verò magnū: eo quòd hoc ijs quæ sunt sui generis maius sit, illud verò ijs quæ sui sunt generis minus. Ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per seipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, milium verò magnum diceretur. Rursus in vico quidē plures hoies esse dicemus, Athenis vero paucos: cū sint illis multo plures: & in domo quidem multos: in theatro verò paucos, cum sint plures.

21 *Item quanto nihil est contrarium.*

Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quanta sint, & qualia per accidens dixerit: nunc vult, perinde atq; in substantia fecit, proprium quanti assignare. Nam finitionem eius promere minimè licuit, ob eam quam supra causam attulimus: nempe quod generalissimorum generum finitio dari non possit. Siquidem de decem prædicamentis ens, vt in introductionibus proditum est, non vt genus prædicatur. Nã si de quanto hoc quo-

piam vt bicubito sermo ei haberetur, fieri poterat, vt genere assumpto quod est simpliciter quantum, eius naturam finitione exhiberet. Nunc verò de simpliciter quanto sermone instituit, cuius genus inuenire generalissimum non est, quo finitionem eius in mediū afferret. Verumenimvero quemadmodum in substātia ea prius quæ ipsius propria esse viderentur, exposuit, dein confutatis ijs, omne eius verè proprium tradidit, hinc quoq; haud secus explosis prius ijs quæ propria quanti esse videbantur, postea germanum ipsius proprium edocet. Atq; in primis quidem, inquit nihil cōtrarium habere, quanti esse proprium videri, nam finito quanto quidnam esse inquit contrarium, vt bicubito, vel tricubito, vel superficie, vel eiusmodi cuiquam potest? *Nihil enim eorum contrarium est. Nisi quis forte multum paucum, vel magnum paruum contrarium esse affirmauerit.* Hinc propriè an magnum & paruum contraria, vel quanta omninò sint, accurata examinatione scrutatur. Nam cum in disputatione de substantia hæc sola commemorasset, contrarietate eorum concessa præterijt: nunc verò non esse hæc quanta, sed ad aliquid demonstrat: idq; duplici rursus via, tum per instantiam, nempe quòd non sint quanta: tum per fiduciarium reprobationem, nimirum & tametsi quanta esse fuerit concessum, non sint tamen contraria. Ac primum quidem per instantiam sic inquit, horum autem nullum est quantum, sed ad aliquid magis: nihil enim ipsum per se magnum dicitur aut paruum, sed ad alterum refertur. Proprium nanq; ad aliquid se habentium est, vno posito simul inferri alterum, & tolli sublato. Nam posito patre, secum omninò & filius infertur, atq; eo sublato perimitur. Eo modo nec multum quidquam ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucum referatur: nec secus quoq; paucum ad multum. Et verò in paruo & magno similis ratio est, habet enim relationem vtrūq; ad alterum, neq; horum ipsum per se vllum finitam quampiam obtinet naturam. Idque apertum hinc est, nam mons inquit paruus, magnum autē milij granum vocatur. Atqui si horum per se quodlibet paruum diceretur, neq; ad alterum collatione ad illud referretur, vtiq; non montem paruum, granum autē milij magnum nominarem: ridiculum enim hoc esset. Nunc verò paruum quidem montem, alio videlicet minorem monte appellamus: magnum autē milij granum, nempe alio maius. Sic & paucos homines Athenis esse, ipsas sibi aliivē vrbi conferentes: in vico verò complures, quanquam hic quàm Athenis pauciores, comparisonem nimirum ad vicū alium facientes. Qua de re aut continuum quanti & ad aliquid relati idēque esse prædicamētum dicamus, aut si distincta prædicamenta sunt, hæc non ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referendā.

25 Amplius. Bicubitum quidem & tricubitum & vnūquodq; talium quantum significat: magnum vero vel paruum non significat quātum, sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum. Quare manifestum est, quòd ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

26 *Præterea bicubitum & tricubitum atque vnumquodq; eiusmodi, quantum significat. Magnum autem & paruum non indicat quantum, sed ad aliquid magis.*

Propriè enim quantum, inquit, & circa quantum sit indicat: verbi causa hæc linea & suapte natura quantum est, & circa quantum sit denotat, tricubitalis enim vt sic dixerim bicubitalisve est. Quare quæ propriè quanta sunt, circa quantum quoq; versentur, declarant. At magnum & paruum, multumque & paucum non certum quantū definitumque obtinent, est enim horum quoduis infinitum, quapropter hæc quanta non sunt. Quid ergo dixerit quisquam, fortasse infinitum quantum non est? Vbi continuum vel numerum vel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem, non tamen præterea & circa quantum sit definitio, velut cum tria dico, vel quinq; vel tricubitum. Neque igitur in his infinitudinem eandem spectari aio, quæ in paruo ac magno visitur, & multo ac paucum. Sūt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Cum enim animal pronuncio, non perinde finio subiectum atq; cum hominem dico, aut equum. Verū tamen quoniam non æquiuoca simpliciter vox est animal, sed insita quædam communiter pluribus substantia, licet quod ab hac voce animal significatur definire, atq; substan-

tiam animatam sensu præditam esse dicere, estq; certa quædam natura ea, quæ ab animali denotatur. Sic igitur & in propositis. Nomen enim continui cum generalius pateat, est quâto quidem infinitius determinato, nempe tricubito: quippe hoc indiuiduum iam est, vt illic Socrates quoq; indiuiduum. Similiter numeri quoque generalius significatum est quàm trium & quinque, quæ sunt indiuidua. Sed est tamen & in his quiddam, vt quod declaratur, finitum. Continuum enim est quantum, cuius partes ad terminum quædam coeunt communem: discretum autem, quod non ita habet. Et vero lineam nominans, magnitudinem dico spacio vno comprehensam: superficiem, duobus: corpus autem, tribus. Ac finitum horum quodq; est, perpetuò se eodem modo habes, nec ad respectum diuersum, differetem, vt magnum & paruum, & multum & paucum naturam admittit. Nam si quis magnum dicat, puta quod aliud exuperet, atq; idcirco magnum montem verbi gratia Olympum asserat, vt Hymetto vastiore, tamẽ eundem hunc si terræ conferat, paruũ, quasi minor quàm ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnum dicitur, quâto quodpiam finitũ non est: vt singula quæ diximus quanta, non quanta duntaxat sunt, sed & circa quântum sint definiunt: exempli gratia vel quod vnam habet dimensionem, vt linea: vel duas, vt superficies: vel quod in vnione partium spectatur, vt continuum: vel in earũdem diuisione diremptioneque, vt discretum. Præterea. Iam magnum & paruum in quantis versantur particularibus, vt in hac superficie: similiter & in hac linea, atq; in hoc corpore: & multum ac paucum in hoc numero. Quocirca in quantis indiuiduis horum quoduis versatur. Quanta verò indiuidua, non quanta se modo esse, verum & circa quantum singula eorum versentur, declarant, vt tria, & quinque. Non ergo quâta sunt magnum & paruum. Quo factum est, vt vsus quoq; Aristoteles huiusmodi fuerit exemplis, vtique cum dixit à bicubito atque tricubito eiusque notæ singulis duntaxat id est subsistentibus indiuiduis quantum indicari. Nam si quântum omninò est magnum & paruum, indiuiduum profus dicendum est: si est (id quod dixi) simpliciter quidpiam magnum. Sed magnum in subsistentia esse pronunciamus: est autem & magnitudo indiuidua. Ergo si quântum est omne indiuiduum, finitum est: magnum autem & paruum, & multum paucumq; cum sint indiuidua, infinita quædam existunt: non igitur quâta sunt magnum & paruum. Ac ita per instantiam quidem, ne quanta quidem ea esse concedit. Per fiduciarium autem reprobationem, tametsi quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demonstrat. Illinc verò reprobationis initium sumit.

Amplius. Siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non ponat, nihil est illis contrarium. Quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? 26

Item siue ponat, quis quanta ea esse, siue non ponat, nullum est ipsis contrarium. Nam quod ipsum per se sumere non est, sed ad alterum refertur, quomodo contrarium huic esse quidpiam possit?

Quod dicit, huiusmodi est: Contraria primum ipsa per se sunt, absolutamq; obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum suscipiunt: vt album & nigrum, cum alia prius quædam sint, (sunt enim qualitates) ita aduersus se mutuò prælium iniuerunt. Eo siquidem ad aliquid relata à contrarijs differunt, quòd primum ipsa per se contraria sunt. (licet enim qui album dixerit, nigrum non accepisse: & ne omnino quidem nigrum, etiam si album sit, esse: contra nigrum esse, nequaquam albo existente) deinde inter se pugnant. At quæ sunt ad aliquid simul se inuicem pariunt, simulque intereunt. Nam patre nominato, filiũ quoq; simul comprehendi: & hoc rursus perempto, simul & filius deperit. Quandoquidẽ igitur magnum paruũque, & multum ac paucum per se minimè ipsa sunt, neq; horum per se ipsum absque habitudine ad alterum, subsistere aliquod valet, non cõtraria, sed ad aliquid esse conspicuum est. Contraria enim esse ea dicebamus, quæ prius ipsa per se subsistentiam habent propriam, dein sic inter se pugnam commiscunt.

Amplius autem. Si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere: & ea ipsa sibimet esse eõtraria, contingit enim 27

simul idem paruum esse & magnum: est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud vero id ipsum magnum. Quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est quod videatur simul contraria suscipere posse: ut in substantia quidem. susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger: neque album & nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria. Nam si est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium. sed impossibile est aliquid sibiipsum esse contrarium. Non est igitur magnum paruo contrarium: neque multum paucum. Quare vel si non eorum quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

20. *Insuper si erunt magnum & paruum contraria, vsu veniet idem simul contraria admittere, atque ipsa sibiipsis esse contraria.*

Ex his contraria planè non esse ea per deductionem ad impossibile demonstrat. Ait enim: Si contrarium paruo magnum est, eodem tempore contraria eidem inesse continget, nã erit idem & magnum & paruum, & multum & paucum: verbi causa milij granum si ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. Et qui Athenis homines sunt, si ijs qui in pago habitant compares, multos: si ijs qui totam Græciam incolunt, paucos nominabis: itaque hæc, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria asciscunt. Enimvero substantia contrariorum quidem esse capax asserbatur, non tempore eodem tamen contraria accipere: erit enim idem nunquam eodem tempore calidum & frigidum, album & nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoque sibiipsis fore contraria: siquidem dicitur idem paruum & magnum, & multum & paucum, quod certè absurdum est: quippe ens nullum ipsum secum pugnat. *Non est igitur magnum paruo contrarium, nec multum paucum.* Antea contraria ipsa supposuit, & quanta non esse ostendit: dein subiecit quanta esse, atque contraria non esse monstravit: re vera autem, neque quanta sunt, neque contraria, sed ad aliquid. Quod itaque quanta non sint, per instantiam asseruit: quæ verò neque contraria, per fiduciarum reprobationem. Sunt ergo uti diximus ad aliquid, ipsumque esse habent in quantis. Propriè autem magnū & paruum de continuo dicuntur. Nam corpus magnum & paruum appellamus, similiter & longum & breue: eodem modo & superficiem, ac species continui reliquas magnas vel parvas, vel longas vel breues propriè nominamus. At multum paucumque de discreto, nec situm habente, nempe de numero ac tempore, quæ positu carent: multum namque tempus & paucum, similiter & numerum dicimus. Quæ obrem sermonis proprietatem ipse etiam in exemplis meditatus, magnum & paruum in monte & milij grano, quæ continui quanti sunt, accepit: corpus enim est utrumque: multum verò & paucum in numero, in hominibus inquam, tum qui Athenis, tum qui in pago degunt, quæ sunt discreti: est enim numerus discretum quantum. Cæterum sæpe quoque ab utroque paruum & magnum de discreto proferimus, multum verò & paucum de continuo. Paruam siquidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnam, quod ad scopum unitatemque proferre consueuimus. Nimirum orationes nouem illas de publicis negocijs haudquaquam orationem longam vocarem: non enim intentio harum vna est ac continua. Neque item Philippicas vnde decim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum continua sit, multam nominamus, fortè quod facillè diuidatur. Sæpe vero & multam dicimus viam, tametsi continua est: nempe quod in multa stadia secetur: vel quæ ambulando locus quidam pedibus distinguatur. Est verò & hoc loco iure quæstione dignum, quomodo multum & paucum quanta esse paulò ante affirmauerit, cum diceret propriè quanta hæc sola nuncupari, quæ proxime docuit. Sunt autem quinque continui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus: & duæ discreti, oratio, & numerus. Alia vero, inquit, per accidens

omnia: quippe ad hæc respicientes, & alia quæta nominamus, vt multum vocatur album, quòd sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multum & paucum quanti esse planè pronunciauit, hîc non esse quanti, sed ad aliquid affirmat? si enim non quanta ea esse hîc verè ostensum est, superius eadem esse quanta perperam dixit. Quid ergo ad hoc aiunt? nimirum (id quod nos sæpe prodidimus) quæ sunt ad aliquid, definitam re vera nequaquam habere naturam, sed in prædicamentis alijs existere: esseque multum & paucum, & magnum ac paruum, & duplum & dimidium, similiæque ad aliquid quæ in quanto cõsistunt, non in quali: quemadmodum & albius, & dulcius, & grauius, ad aliquid quæ subsistentiam in quali obtinent. Itaq; cum multum dicimus album, quoniam multum & paucum, quæ ad aliquid sunt, circa quantum, & non quale versantur, non propriè videlicet, neq; per se loquimur: verù quia superficies multa quædam est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neque id sanè in quanto ponere nisi per accidens licet, nempe quòd in quanto sit, multum ac paucum admittente.

Maximè autem circa locum esse videtur contrarietas quanti. Surfum 28 enim ei quòd est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum dicentes: eo quòd plurima distantia sit medij ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre diffinitionē. Quæ enim plurimum à se inuicem distant eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse diffiniunt.

28 Porro quanti contrarietas circa locum esse maxime videtur. Supra enim & infra contrarium ponunt, locum ad medium infra nominantes, quòd ad mundi terminos plurimum medij spacium sit.

Postquam magnum & paruum neq; quanta esse neque contraria demonstrauit, si quis omninò inquit contemplari in quanto contrarietatem velit, supra & infra cõcipiat, hæc enim tum à se mutuo plurimū distant, tum contrariorū quoq; ob id finitionē suscipiunt. Sic nanq; definiuntur cõtraria, quæ plurimū sunt in eodē genere à se inuicem distincta. Cæterum hoc ipsi non placet, siquidē supra & infra in rerū natura re vera non est, sed circum & medium: quæ non cõtraria, sed ad aliquid sunt. Circum enim ipsum, circum medium est: supra verò & infra spacio abesse per diametrum à se mutuo debent. At terra cētrationem obtinet vniuerso collata, ad quā graua omnia deferūtur. Qua itaq; ratione locum terræ, hoc est centrū vniuersi, ignis loco, id est causæ lunaris globi circūferentiæ contrarium afferemus? nō enim alter ab altero abest vniuersi diametro: quare plurimū semoti non sunt. Seiuncta enim sunt ea plurimum quæ omni distāt diametro, ergo neq; hæc, neq; supra & infra cõtraria sunt, sed vt dixi ad aliquid: circum nanq; ipsum, circum medium est. Nisi quis infra esse terrā simul omnem supposuerit, & terra sub pedibus atque infra quauis sui parte sit habitantibus, cælum autem supra. Quòd si quis secundum terræ superficiem infra, sphæram autem supra dicere velit, idem supra infraque esse inuenietur. Nam superna terræ superficies infra est cæli comparatione: si infernæ sui ipsius superficiē conferatur, supra. Quin & hemisphærium vtrumq; supra infraque erit, cum sese pro motu diuerso aliter atq; aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso cõtraria eadē ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit, vt supra & infra in rerum natura propriè sint, nisi modo prædicto simul terram omnē infra appellare cuiquàm libeat. Enimvero situ est supra & infra: vt capiti nostro impēdens tectum, ad nos relatum, supra: ad eo superiora, infra est. Locum ad medium infra nominantes, & ad mūdi terminos plurimū medij spacium sit. Qui, inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea volunt, & terra à quouis mūdi termino spacio per diametrum distet, terram infra esse idcirco alleuerant. Ab his verò finitionem quoque aliorum inferre contrariorum videntur. Nam quæ à se plurimum inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt. Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, hæc verò vt ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquam: sunt autē supra & infra contraria, referunturque hæc ad vnum genus quantum, ex his & contrarijs omnibus finitio-

nem afferunt, contrariâque esse dicunt ea quæ à se mutuò distant plurimum, sub eodem genere comprehensa.

29 Non videtur autem quantum suscipere magis & minus, vt bicubitum. Neq; enim alterum altero magis bicubitum: neq; in numero, vt tria quàm quinq; nihil magis quinq; aut tria dicuntur, neq; quinq; q̄ tria. Nec tēpus alterū altero magis tēpus dicitur: nec in vlllo eorum quæ dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantū nō suscipit magis & minus.

20 Non videtur verò quantum magis & minus admittere.

Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrariū, idq; omni inesse ostenderit, non addidit quanti hoc proprium non esse. quandoquidem & substantiæ competat, quemadmodum & in substantia egit: hoc enim ex ijs fuit perspectum, quæ de substantia differuit. Nam si ibi proprium non esse substantiæ, nihil contrarium habere, pronūciauit, quòd & quanto conueniat, constat hîc quoq; proprium quanti, quoniam & substantiæ inest, non esse. Quare quantum nullum capax contrariorum est. Verum si cōtrariorum capax quantum esse fateri oporteat, quemadmodum substantiæ quoq; contrarium nullum esse dicebamus, ipsam vero capacem contrariorum: quid ergo non est, inquiunt, crassum & tenue quanti, & latum & angustum, quæ sunt contraria? At hæc non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quantis asserimus, nō aliter quàm magnū quoq; ac paruum. Crassum enim id vocamus, quod dimensionem multam habet in profundum: latum, quod in latitudine: angustum autem & tenue, quod parum in profundum ac latum interstitij habet. Ac quæcunque de alijs prodidimus, magno inquam & paruo, multo & pauco, hæc in his quoq; pronunciabimus: nam & hæc ad aliquid sunt. *Non videtur quantum magis & minus admittere.* Ad aliud quanti proprium transiuit, quod est non admittere magis & minus, neq; id iniuria: siquidem diximus, vbi contrarietas est, ibi magis & minus ex contrariorum mixtione fieri. Est vero sciendum, & hoc rursus reprobari à philosopho, perinde quasi & substantiæ competat: ad aliud autem digreditur proprium atq;:

30 Proprium autem maximè quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur. Vnūquodque enim eorum quæ dicta sunt quātorum æquale & inæquale dicitur: vt corpus æquale & inæquale dicitur: & numerus, & tēpus æquale & inæquale dicitur. similiter autem & in alijs quæ dicta sunt, vnūquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris vero quæcunq; quanta non sunt, nō prorsus videbitur æquale & inæquale dici. Vt dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis. Et album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quāti maxime sit proprium, æquale & inæquale dici.

20 Cæterum quanti proprium maxime est, æquale dici atque inæquale.

Atq; hoc præcipuè propriū est quanti, quoniā rei soli inest atq; omni. Linea enim æqualis lineæ atq; inæqualis dicitur, & locus loco, & superficiæ superficies, & corpus corpori, & orationi oratio, & numerus numero. Quòd si in quoquam alio æquale & inæquale nominemus, id nō per se, sed per accidens appellamus: exēpli causa, corpus hoc album dicimus corpori albo illi æquale, eodē modo & inæquale: nō quatenus alba sunt, sed quatenus corpora, quæ sunt quanti. Verūm simile magis in talibus propriè diceretur atq; dissimile: album enim albo simile ac dissimile dicitur: & in id genus alijs eadem ratione.

20 DE RELATIVIS, HOC EST AD ALI-
QVID SESE REFERENTIBVS.

31 **A**D aliquid vero talia dicuntur, quæcūq; hæc ipsa quæ sunt aliorū esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Vt maius hoc ipsum

quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur: & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. similiter autē & alia quæcunque huiusmodi sunt. At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus, sciētia, positio: hæc enim omnia quæ dicta sunt, hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam. Habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio, & alia verò similiter. Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Vt mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur.

Ad aliquid vero dicuntur talia, quæcunque ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur.

Quinq; hæc ante relatiuorum præceptionē oportet quæramus. Primum ordinem eorum ad prædicamenta. Alterum inscriptionis causam. Tertium, quæ nam sit eorum subsistentia. Quartum, diuisionem in species. Quintum, genus docēdi. Primum itaq; cur locutus de quanto, non deinceps de quali, sed de ad aliquid relatis sermonē instituit? atqui quale formam per se quandam ac subsistentiam habet, hæc autem propriam non habent subsistentiam, sed ipsum esse in alijs obtinent prædicamentis: pluris enim quæ per se substantiant sunt ijs quæ ipsum esse in habitudine possident: nam ipsum per se primum sit oportet, tum sic ad aliud cohærentiam suscipiat. Dicimus igitur quòd quemadmodum fecit in quanto, secūdam de hoc præceptionem ob id statuit, q̄ in sermone de substantia eius meminerit, ne diu nos quid tandem quantum esset ignorare pateretur, non secus quoq; hic facit. Quoniam enim, cum de quanto ageretur, ad aliquid se habentiū meminit, vbi magnum & paruum, multū & paucum ad aliquid esse pronuntiabat, ne nos quæ relatiuorum natura sit ignorātes diu sineret, de ijs protinus sermonē habet. Quamobrem verò de relatiuis, nō de relatiuo singulari inscriptū est numero? propterea inquam q̄ ad aliquid pertinentia respectus quidam sunt: is autem in rebus duabus minimū spectatur: eaque de re pluraliter titulum indidit. Dextrum enim sinistri est dextrum, nec potest quidquā ipsum per se dextrum esse: & pater filij pater, nec quisquam per se fuerit pater quin ad filium dicatur. At in substantia fieri potest, imò verò id est necesse, vt res vna per se substantia sit vt homo. Similiter & in quanto: potest enim solum bicubitū quātum esse. Possunt vero res ipsæ de relatiuis, pluraliter: ipsa autē prædicatio, vel respectus ipse, singulariter de relatiuo nominari: quo modo in quanto, prædicamentisq; alijs singulariter prædicamentū proferimus, inscriptione nimirū non res eo contentas, sed quæ de ipsis communiter dicitur, naturam declarantes. Siquidem & relatio quāquam est in pluribus, subiecto tamen vna est, vt semen ac fructus: & ascensus descensūsq; Est enim serui ad dominum relatio vna, quæ à seruo incipientibus nobis, seruitus: à domino, dominium vocatur: simili quoq; ratione in discipulo & præceptore, ac reliquis. Verū quò, vti diximus, nūquam vni rei substantare ad aliquid prædicamentum indicaret, pluraliter idcirco de relatiuis inscriptionē fecit. De ipsorum verò subsistentia hæc dicimus: Quidam nihil ad aliquid naturā esse inquirunt, sed nostræ hæc esse cogitationis cōmentum: aiuntq; non ita quæ ad aliquid sunt naturā esse, verū positione atq; composito: quandoquidem fieri potest, vt quod dextrum est, sinistrū fiat: & dextrum, quod sinistrum. Pater quoq; filius etiam est: & seruus positione seruus: naturā enim seruus nemo est: idem autē & herus alterius fieri eadē ratione potest. Cæterum hi nō rectè sentiūt, perinde enim cognita naturā hæc sunt, ac partes corporis in mutuo quodam respectu cōsiderantur. quiddam enim à naturā situræ est dextrum, vt iecur: quiddam sinistrū, vt lien. Nec sinistrū fieri iecur vnquam potest, nec lien dexter. Verū si alterū in alterius locū cefferit, interit animal. Deus quoq; imperat solus: nos verò eius tantū imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouent anima naturāq; dūtaxat:

ab ipsis autem solummodo corpus mouetur, nec cōtrā ipsas mouet. Quidam vero cum his ex diametro pugnantibus, res omnes ad aliquid esse censabant: quorum ex grege Protagoras fuit Sophista. Is enim rem nullam asserbat finitam certamq; obtinere naturā: proinde nec mentiri quenquam posse affirmabat: quilibet enim prout sibi apparet opinaturq; de rebus, quæ non finitam naturam, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, pronūciat. Mel itaq; auriginosi amarum dicunt, ac sanè veri sunt. nam quod eorum opinio fert, atque iisdem videtur, id illi quoq; affirmant: qui vero sanitate fruuntur, dulce, ipsi quoq; vera dicentes. Nigræ quoq; columbæ in sole stantis collum, nonnullis purpureum, quibusdam aureum apparet aliisq; aliter quodammodo, pro diuerso tum ipsius, tum intuentium positu. Simili modo & in alijs cunctis. Quod enim verum alij videtur, id ab alio falsum esse existimatur: quòd q; huic elegans esse censetur, id alij vitiosum habetur, verum autem oppositum. Consuetudine itaq; loquendi amarū dicimus, consuetudine loquendi dulce. Nihil verò alterū est. Quocirca definitā aliquam nulla res obtinet substantiam, sed est ad aliquid. Hunc autē confutat quidem & Aristoteles in tertio metaphisicæ tractationis volumine: Si omne, inquit, quod aliquis quidquam esse putat, id verū quoq; est, quandoquidem alimēto esse ignem, nō autem vrere furiosi arbitrantur, ingestū ijs ignem alere, nec vrere oportebat: Vel vt panis vreret eos, nec aleret opus erat, quoniam vrere hunc suspicātur. Redarguit & Plato in Theæteto dialogo ipsum hoc refellere instituēs: in quo post demonstrationes multas, hanc quoq; falsè rationem affert, Quoniā nos, inquit, o Protagora te nequaquā verum esse affirmamus, num veri sumus cū mentiri te dicimus an falsi? si ergo verū pronunciamus, mēritur Protagoras, qui omnes vera loqui cēset, nos enim verum asserimus, cum cōmemorare te falsa hæc dicimus. Quòd si sumus mēdaces, cōtingit ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur verū omnis enūciat. Alij verò præter hos rectè dicebant, res alias ad aliquid, ipsas autem per se esse alias. Ad aliquid, vt dextrū, sinistrum: per se ipsas, vt corpus, vt homo: non est enim ad aliquid homo qua ratione homo est. Porrò hæc ad aliquid spectātia propria substantia carēt: esse verò ipsum in alijs habēt prædicamētis. Cum enim patrē dixi, relationem dixi in substantia: cum multū vel paucum, in quāto: cum albius vel nigrius, in qualitate eadēq; in cæteris ratione. Pulchrè autē ipsa stolonibus compararūt nonnulli, quæ non substantiā propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinēt. Assimilant ea quoq; sibi inuicē obnitentibus lignis: quippe horū altero sublato, haudquaquam reliquū stabit. Diuisio autem hæc ipso est: Quæ sunt ad aliquid, alia per æquiocationem dicuntur, vt simile, simili simile: alia per diuersiocationem. Et horū quædam à mutuo excessu vel defectu, vt multum ac paucum, magnū & paruū, maius minūsq;: Alia à principe & subdito, vt dominus, serui dominus. Quædam à iudicante & eo quod iudicatur: vt sensibile, sensu sensibile: & scibile, sciētia scibile. Vel ab eo quod participat & quo participat, vt sciēs, & sciētia particeps sit, sciens nominatur. Aut secūdam causam & à causa perfectum, vt pater, filij pater. Vel secūdam agens ac patiens, vt verberans vapulantē verberat. Vel pro locali differētia, vt dexter, sinistri dexter. Modo autē docēdi huiusmodi vitur: Nō sanam protinus integrāq; ad aliquid relatorū tradit finitionem: verū prius quā veteres ipso finitionem statuerint, exponit: dein cōplura ostendit, quæ finitionē hanc comitentur absurda: itaque finitionem aliam ipse eorū propriam reddit, quæ solis omnibūsq; inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim grassari inuehīq; in antiquos videatur, ipso prius explicat finitionem: atq; ostensis quæ ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionem citra inuidiam cōmunit. Cæterum sciendū est, quæ sunt ad aliquid, prorsus à recto casu incipere, atq; ad vnum ex obliquis referri: vsūq; interim venire, vt ad quem assignantur, ad eundem & cōmeent, vt pater, filij pater: & filius, patris filius. Quandoque autem nō ad eundem ad quē eduntur, sed ad alium reciprocant: vt in sensu & sensibili: est enim sensus, sensibilis rei sensus, hīc ad genitiuū assignatio est: verū non contrā ad genitiuū, sed ad ablatiuū reflectitur, vt sensibilis res, sensu sensibilis. Et verò attributio ad accusariuum fit sæpenumero: vt cū dicimus, verberās vapulantem verberat: eāq; ad ablatiuū cōuersionem facit. nam vapulans, à verberāte verberatur. Ad aliquid verò dicuntur talia.

Id est quæcunq; ipsa non secundum quam sunt naturam, sed hoc ipso quòd aliorum esse dicuntur, eo sunt ad aliquid. Verbi causa homines sunt pater & dominus, si ergo accepti hac ratione fuerint, non sunt ad aliquid: sed quatenus relationem ad aliud obtinent, ad aliquid dicuntur. Dexter quoq; homo, nō qua ratione homo, alterius dexter vocatur: sed quatenus dexter. Verbo autē dicitur vsus est, vt cui hæc minime placeat sententia: ostendet enim multa, quæ finitionem sequuntur, absurda: aliāque ipse finitionem ponet: *Quæcunque ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur*. Vt dexter homo, non qua ratione homo est, alterius dexter appellatur: verum qua dexter. *Vel quouis modo aliter ad aliud*. Quoniam ad genitium assignationem fecit, cum ait, esse aliorum dicuntur, ne ad solum genitium quæ sunt ad aliquid depromi putaueris, vel quouis, inquit, aliter modo: id est siue ad genitiū, siue ad accusatiuum fiat accommodatio. *Sunt porrò talia quoque ad aliquid, vt habitus, dispositio, scientia, sensus, positio*. quoniam priora quanti sunt, hæc autem qualis, meritò seiungere ea vsus est, cum dixit: *Sunt porrò talia quoque ad aliquid*. Vel quoniam ad genitium casum superiora assignauit, quæ ad eundem rursus reciprocationem obtinebant, hæc vero ad ablatiuum reflectuntur, ea velut ab alio principio data opera edisserit. Exemplis autem exponendis modum nobis præbet relatiuorum reflexionis: hæc enim vt antedixi ad genitium edita, conuersionem ad ablatiuum faciunt. Est enim habitus, habilis rei habitus. Hic ad genitium assignatio est, reciprocatio autem ad ablatiuum: nanq; habilis res, habitus habilis est. Similiter & dispositio, disponi aptæ rei dispositio: & apta disponi res, dispositione disponi idonea: & scientia, scibilis rei scientia: & scibilis res, scientia scibilis.

Sunt autem & accubitus & statio & sessio positiones quædam: positiones vero ad aliquid sunt. iacere autem & stare vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, denominatiuè vero dicuntur ab ijs quæ dictæ sunt positionibus. 32

2. Sunt vero & accubitus, & status, & sessio, positiones quædam.

Cum ad aliquid esse dicere & accubitum & statum & sessionem velit, id probat ex genere, positione inquam, quæ genus dictorum est, ipsa vero ad aliquid: est enim positio, site rei positio. Quòd si genus ad aliquid est, huius quoq; species (ex autem sunt quas enumerauimus) constat ad aliquid referri. Aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquum totum iacet, diciturq; accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nuncupatur. Cæterum quærendum est, si hæc relatiuis subijciantur, quæ nam ad situs prædicamentum reducemus? Dicimus ergo aliud statum esse, & aliud stare: aliud accubitum, & accumbere aliud: sessionem quoque, & sedere aliud. Status enim & reclinatio & sessio ipsam habitudinem declarant: stare autem, & recubare, & sedere, non habitudinem modo, verum ipsam quoque reclinatam substantiam indicant, & ipsam in qua fit reclinatio, eodem & in cæteris modo. Illa igitur vt pote habitum significantia, ad ea quæ aliquò spectant sese recipiunt: hæc autem cum habitu res quoq; circa quas habitus est declarantia, sub situs prædicamentum referuntur. Quem enim ad modum aliud in tempore est, aliud tempus: & aliud in loco, aliud vero locus: (continua enim quanta sunt tempus & locus: ipsum autem in loco in prædicamentum vbi: ipsum verò in tempore, in quando confertur) perinde in his quoq; res sese vti dictum est habet. id quod ipse quoq; aperiens intulit: *Recumbere autem, vel stare, vel sedere, ipsa quidem positiones non sunt, cæterum sunt à positionibus quas diximus denominatiuè desumpta*. Non verò siquid denominatiuè dicitur, idē illi est à quo dicitur: stare enim à statu, accumbere ab accubitu, sedere à sessione nominatur. Quo autem modo à speciebus positionis deducta hæc sunt, eodem quoq; ab horum genere hoc est positum esse, quod prædicamentorum vnum est, transferetur: siquidem hoc eius quod est recubare & stare & sedere, cognatum est genus. Quare species vna ad aliquid se referentium, hoc est positio, vnum quod est situm esse prædicamentū peperit. Nec quidquam mirum, cum & tempus prædicamentum quando, & locus prædicamentū vbi, quæ species quanti sunt, pariunt: non enim tempus ipsum est quando, nec locus vbi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

33 Inest autem & cōtrarietas in ijs quæ sunt ad aliquid: vt virtus vitio contrarium, cū sit vtrūque eorum ad aliquid: & scientia ignorantia. Non autem omnibus ijs quæ sunt ad aliquid infunt contraria: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium.

2. Inest autem & contrarietas in ijs quæ sunt ad aliquid, vt vitium virtuti contrarium, cum ad aliquid sit vtrumque: & scientia ignorantia.

Cum de ijs quæ ad aliquid referuntur ex veterum sentētia disputauerit: nunc vult proprium eorum depromere: exponitq; ea prius quæ relatiuorum propria esse videtur: re autem vera non sunt: vti sanè tum in substantia fecit: tum in quanto: ne qui parum attentè hæc intuetur, ea propria verè esse arbitretur. Ac primum quidem ipforum propriū esse dicit contraria admittere: est nanq; contrariū inquit vitium virtuti, & sciētia in scitia, & iustitia iniustitiæ: quippe hæc singula ad aliud dicuntur: virtus enim studiosi dicitur virtus. & scientia, scibilis vel scientis scientia: & vitium vitiosi vitium, reciprocantq;. Verū non quæcunq; sese habent ad aliquid contrarietate suscipiunt: idq; haud immerito. Quādoquidem enim stolonibus similia sunt, vti diximus, relatiua, neq; definitas res ad propriā habent subsistētiā, sed in prædicamentis alijs reperiūtur, ea quibus adhærent imitātur: ac vbi contrariū admittunt prædicamenta, cōsistentia quoq; in ipsis obtinent relatiua cōtrarietatem. eorum vero quæ nullum habent contrarium, relatiua nullam admittūt contrarietatem. exempli causa, Quoniam substantiæ ac quanto contrarium est nullum, neq; subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, vt triplici. nam triplex ad aliquid est (alicuius enim est triplex) nec tamen contrarium habet quidpiam: quoniā, vti diximus, prædicamento inhæret cōtrarium nullum habenti, id est quanto. Similiter quoq; in substantiā, vt hero, filio, dextro, sinistro: nihil enim his contrariū propterea est, q̄ ij quibus adhærent, homines inquam, sint sub contrario carens prædicamētum redacti. Quoniam verò cōtrarium qualitati quidquam est, ob id & quæ circa ipsam habentur relatiuis adest contrariū: vt virtuti contrarium vitiū: & in scitia scientiæ: hæc enim sunt qualia. Porro illud ignorandum non est, cōtraria hæc alijs esse, alijs ad aliquid: vt virtus, studiosi virtus: & studiosus, virtute studiosus. similiter & vitium, vitiosi vitium: & vitiosus, vitio vitiosus: his ergo ad aliquid. Contrarium autem vitium virtuti, & vitiosus studioso: iure igitur & in ijs quæ sunt ad aliquid spectatur contrarietas, neq; est id consequēs omnibus. Quærendum vero est quo pacto virtutē vitiūq;, & scientiam atq; ignorantia ad aliquid perhibeat. Respondemus non eum ex propria hæc sententia, verū simulanter affirmare, nimirum cum traditam labefactare finitionem velit. Si enim ex eo quòd dicantur aliorū, quæ ad aliquid sunt ob signantur, hæc quoq; ad aliquid erunt: nam ea quoq; dicuntur ad aliquid. Virtus enim studiosi virtus: & vitium vitiosi vitium: & scientia scientis scientia: & in scitia in scientis in scitia. Hac autem ratione & prædicamenta accidentis omnia, no uem inquam illa ad aliquid esse indicat: si quidem omnia ipsius esse substantiæ, quippe cui supereueniant, dicuntur. Albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, verbi gratia, bicubitum: & vero quando, & vbi, & facere, & pati, alicuius dicūtur: nō enim est quidquam ipsum per se quando, sed est aliquid substantiæ. Eodem modo & in reliquis. Quia substantiā quoq; ipsa cum velut pars sumitur, ad aliud dicitur. nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc est absurdum, prædicamenta inquam omnia ad aliquid dici. Porro quòd prædicamenta euidenter omnia ab ijs quæ sunt ad aliquid discernantur, inde dilucescit: si enim ad aliquid essent, finiendis ijs illa ad quæ dicuntur assumi oporteret. Nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. Verbi causa cum patrem definimus, filij quoq; mentionem haberi est necesse: patrem enim filij dices: at cum prædicamenta alia finitione complectimur, ea ad quæ dicuntur cōmemorare haudquaquā cogimur. definiētes enim bicubitū, exēpli gratia, aliorum deinceps cuiusquā cuius dicitur bicubitum, vt ligni haud necesse est meminimus. Similis etiā in quali, ac ceteris ratio est. Ergo si prædicamenta ad aliud dicūtur (esse enim accidētia ipsius perhibentur substantiæ, & partes totius,) nec sunt ad aliquid, constat relati-

uorum finitionem perperam redditam, quippe cum prædicamenta quoq; alia cõprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum esse in hoc obtinet q̄ dicatur alterius: at obtinent ipsum esse in hoc relatiua, quòd sint ad aliquid. Nam siquid est alterius, id esse & alterius fertur: at non cõtra, si perhibeatur alterius quidquam, ipsum quoq; esse in hoc iam habet, q̄ alterius dicatur. Cæterum sciendum est quicunq; à Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putarèque ipsum in eo relatiuorum esse q̄ aliorum dicantur subsistentiam, inurere hos philosopho calumniam. Etenim q̄ ea non quia dicantur, verum sint aliorum obfignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. Ait enim si agens est, patiens quoque esse aliquid, est necesse. esse enim dixit, non dici.

Videntur autem & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere. Si-
34
mile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur: cum vtrūque sit ad aliquid: simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus: duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.

2. Suscipere autem quæ ad aliquid sunt ipsum magis & minus videntur. Simile enim & dissimile magis & minus dicitur, quorum est vtrunque ad aliquid. Dicitur æquale quoque atq; inæquale magis & minus.

Ad aliud proprium consequens relatiuorum transit superiore improbato, nempe suscipi à relatiuis magis & minus. Dicimus enim hoc illi magis minusque simile: vt album in pariete magis simile albo esse ei quod in veste est, q̄ quod in niue. Estq; consequens hoc superiori non absimile: siquidè neq; hoc quæ ad aliquid sunt comitatur omnia. Pater enim alio patre non dicitur esse magis pater, similiter neq; filius: idq; iure optimo. Dictū nanq; est, vbi spectatur contrarietas, magis ibi esse ac minus: contra vbi non est, nec magis minusq; haberi. Quibus ergo subest relatiuis cõtrarietas, in ijs est magis & minus: quoniam verò non inest cõtrarietas omnibus, nec omnibus idcirco magis minusque suppetit. Fortassis verò quispiam disquirèdo dixerit, in quibus contraria sunt, in ijs magis quoq; & minus contrariorum mixtione fieri: eamque ob rem in quanto quoniam non sunt contraria, nec magis minusq; haberi. Rursum si æquale & inæquale propriū est quanti, cur hic magis inquit & minus dici æquale? Relatio enim si in prædicamento sit contrarium habente, contraria quoq; ab ea suscipi asserabamus: sin vero in prædicamento quod contraria non admittat, neque ab ipsa contraria excipi. Igitur si æquale & inæquale ad aliquid est in quanto consistens, contrarium autè nullum est quanto, nec æquale & inæquale contraria sunt: vbi vero non est contrarium, ibi nec magis & minus: ergo magis ac minus non dicitur æquale & inæquale. Nam si sit magis & minus contrariorum mixtione, nec miscetur æquale inæquali, nec magis quidquam ac minus inæquale fuerit. Quippe minus inæquale, q̄ æqualis particeps magis sit, minus inæquale appellatur. Itē si magis & minus inæquale quidquam est, erit & magis ac minus aliquid æquale. Nam quod minus est inæquale, est id magis æquale magis inæquali: quo sanè modo minus album, magis albo, magis est nigrum. Ergo si fieri nequit vt æquale æquali magis minusque sit (quod enim ex æquali in plus aut minus egreditur, non est amplius æquale) neq; igitur magis & minus inæquale est. Priuatio enim magis infinitudòque est inæquale, non æquali contrarium. An igitur vel per abusum hoc loco dixit æquale magis & minus esse, minus vtique exquisitè decernens: vel hoc per additionem pòst adiectum est à nonnullis.

Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: vt seruus
35
domini seruus, & dominus serui dominus esse dicitur: & duplū dimidij duplum, & dimidium dupli dimidium: & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in alijs. Sed casu aliquotiens different secundum locutionem: vt scientia scibilis scientia dicitur, & scibile scientia scibile: & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.

20 Quæcunque verò ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur: vt seruus, domini seruus dicitur: & dominus, serui dominus. Et duplum dimidij duplum.

Ad aliud consequens transfuit relatiuorum, quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad ἀντιστροφία id est conuertentia. Verum quò dici ad ἀντιστροφία quid sit intelligamus, discamus ante quid sit ἀντιστροφή id est conuersio reciprocatioq;: hoc autem prius, quid sit στροφή hoc est versio. Est itaque στροφή, ab eodem in idem reditus: ob id enim & verti dicimus vniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoq; verti dicimur cum ex quo incepimus loco, in illum desuerimus. ἀντιστροφή autem id est cōuersio, velut ἰστροφή id est æquiuersio est: nā ἀντι apud veteres Græcos æquale significat: quæadmodum & ἀντίθεος pro ἰσθέος hoc est deo æquale ponunt, & ἀντιάνερα quæ viris æquatur dicitur: & ἀντιχέρα digitum magnum appellat, quòd pares cæteris vires obtineat. Istrophe verò est, cum alterum de altero nihil magis quàm de reliquo prædicatur illud: vt pater nihilo ad filium magis dicitur, quàm filius ad patrē. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur: vt seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus. Verum casu, inquit, Quandoque in dictione different. Quoniam enim ad genituum edidit, propterea subiunxit, non ad genituum modo quæ sunt ad aliquid, verum ad alium quoque casum assignari. Quò fit vt neq; ad eundem omnino reciprocet: dictum autem de his iam nobis antea est. Ad conuertentia dicuntur. Dicuntur ergo ad conuertentia, quæ sunt ad aliud quid cū geminatione: verbi gratia seruus duo quædam est, & seruus, & homo. Dominus itaque ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam & ad illum reflectitur: non autem ad id quod homo est. Æqualitatem igitur seruare mutuam debent, quo etiam conuertantur: quemadmodum homo & risibile: quæ si sint inæqualia, tunc non reciprocant.

36 At vero aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat: vt ala si assignetur auis, nō cōuertitur, vt sit auis alæ. Non enim prius cōuenienter assignatū est ala auis: Neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod alata est: multorum enim & aliorum alæ sunt quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: vt ala, alati ala est: & alatum, ala alatum.

21 Verum enimvero commeare interdum non videbuntur, nisi proprie fuerint ad quod dicuntur assignata, sed peccauerit is qui attribuit: vt penna si auis proclita sit, non reciprocatur auis penna.

Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent vt conuertantur: quo modo conuertuntur homo & risibile. Quòd si sint inæqualia, maius quidem est minori consequens, vt homini animal: maiori autem minus non item: non enim sequitur homo animal, vt animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc, nempe æqualitas: vt pater filij: & duplum dimidij: quæ & reciprocant. Quæ verò sunt inæqualia, non etiam reciprocant: id quod vel ipse ait, penna si auis proclita sit, non reciprocatur auis penna: siquidem omnis penna nō est auis penna: sunt enim volucres quædam, quæ aues non sunt. Volucres nanq; aliæ sunt fissipennes, vt quæ apud nos sunt, quæ solæ etiã aues nuncupantur, vt ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes, vt vespertiones: quædam vaginipennes, vt scarabæi, quæ non sunt aues. Quandoquidē igitur non inter se æqua sunt penna & auis, sed penna quàm auis latius patet, exæquare hæc conuenit vt conuertantur. Exæquantur porrò inæqualia vel minore aucto, vel deminuto maiore. Ergo in his si id quod minus est auxerimus hoc est auem, atq; ita fecerimus, penna pennati penna, pennatum, auem appellantes, sic commeat: nam pennatum penna pennatum. Rursus si proclitus sit clauus nauigij clauus, hîc non est reciprocatio, dicere enim haud licet nauigium clauo nauigiū: sunt enim nauigia cōplura quæ gubernaculo careant: vt piscatoriæ quædam nauicule quas ἀνάμα Græci nominat. Quoniam itaq; inæqualia & hæc sunt. (latius enim nauigij quàm clauus vocabulum est) si quod maius est minuerimus: nauigium inquam, nimirum pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita conuertuntur: clauus enim clauati

clauus, & clauatum clauo clauatū. Item caput alicuius dicitur caput, nēpe animalis. si igitur tributū animali sit, nō reflectitur, quoniā non propria rursus fit attributio. Nam dicitur quidem caput animalis caput, haud verò etiā animal capite animal: sunt enim animalia quædā quæ capite careant, vt cancer, vermes, terræ intestina. Ergo quod maius est rursus minus oportet, animal inquā, ac facias capitatū, seruabiturq; hoc pacto antistrophe. Nam caput capitati caput, & capitatū capite capitatum. Igitur in aui quod minus est auximus, autem inquā: in alijs verò maius diminuiimus, nauigium dico & animal.

Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen 37
impositum ad quod conueniēter assignetur: vt temo si assignetur nauigij: nō est assignatio cōueniens. Neq; enim in eo quod nauigiū est, in eo ipse temo dicitur: sunt enim nauigia quorum temones non sunt. Quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte cōuenientior assignatio erit, si sic quodāmodo assignetur, temo temonate rei temo est, aut quomodocunque aliter: nomen enim non est positum: & conuertitur si conuenienter assignetur: temonatum enim temone temonatum est. Similiter autē & in alijs: vt caput conuenientius assignabitur capitati caput, quā si animalis assignetur. Neque enim in eo quod est animal, caput habet: multa enim animalia sunt capita non habentia.

Quādoq; verò & noia fingere necesse forsitā fuerit, nisi positū nomē sit ad quod germane fieri attributio possit.

Vt non dicat quispiam, quid ergo? nouare conuenit nomina? & vnumquodque vt cuiquam libet cōfingere? sic igitur vsus omnem nominum aboleri contingeret, singulis pro arbitrio nouas nomenclaturas inuentibus: ac, quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significant quisq; loqui videbitur, pro homine verbi gratia capitatum dicens, pro nauigio clauatum, aut quouis aliter modo nota cuderit nomina. Ad hoc igitur inquit nihil graue esse, si quibus indidisse nomina minus vsus curauit, illis nos ipsi excogitemus. Illis enim quæ vsus noscitur communis, nomina accommodat: at artes nouarum ceu rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometra exempli causa, cū triangulum alium duo tantū habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem, alterum æquilaterum, tertium scalarē nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, vocatq; alium chromaticum, alium diatonicū, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus discernere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est. Vocauit quidem consuetudo nauigium, non verò etiam clauum habentia ab ijs quæ clauo non gubernantur distinxit. Nominauit animal, non adhuc vero capite prædita à carentibus disiunxit appellatione. proinde absurdum, vt diximus, nihil est, fingere in talibus nomina. Quo autem pacto atque vnde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait:

Sic autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, 38
si ab ijs quæ prima sunt, & ijs ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: vt in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur: quoniam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur.

2. Sic verò quisquam fortasse nomina quibus posita non sunt sumpsisse potest facillime, si à primis ea ad ipsa quoque reciprocantibus imponat.

Nunc regulam nobis tradit, qua nomina si in communi non comperiantur vsu, appositè fingere poterimus. Oportet enim inquit à primis ac propriè prædicatis denominatiuū illis nomen de quibus prædicantur imponere, atque hoc modo reciprocare ipsa inue-

niemus. Vocemus verbi gratia à clauo nauigium, de quo clauus prædicatur, clauatum: & à capite, caput obtinēs animal capitatū, similitérq; in alijs. Atq; hæc rursus dolosè pronunciat, finitionem labefactare nimirum volens. Si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. Nam hæc vti substantiarum quidem partes, ad aliquid dicuntur esse: pars enim est totius pars: & totum, partibus totū. Vt verò penna, vel clauus, vel caput, non ad aliquid, verū substantiæ sunt: quippe singula hæc per se ipsa spectantur. Nam si à toto caput aut manum defeceris, nihilo minus caput vocatur & manus, non partes tamen præterea dicuntur: siquidem consideratur in toto pars. At relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tolletur: vt pater, filij dicitur pater. Verum si filium sustuleris, patrem quoque esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorum, quanquam priuentur illis quorum esse perhibentur, propriam nihilo minus nominationem seruant: vt caput, animalis dicitur caput, etsi ablatū fuerit, animalis nihilominus caput vocatur. Clauus autē nauigij, & penna auis, ijs priuata quorum esse dicuntur, nihilo minus sunt propriam rursus nominationem sortita.

39 Dico autem quoniam neq; eorum quæ indubitanter ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, & non ad id quod dicuntur: vt seruus si non domini assignetur, sed hominis, vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur. Neque enim dici potest homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio.

7. Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicuntur, etsi posita ipsis nomina sunt, reflecti vllum, si ad aliquod accidentium, & non ad ea ad quæ dicitur assignetur.

Hinc argumentatio à maiore. Quid enim inquit mirum, si in prædictis cōuersio, propterea quæ non propriè assignatio sit facta non seruetur? quādo ne ea quidē quæ ad aliquid consensu omnium sunt, dicunturq; ad conuertentia, nec positis carent nominibus, reflectuntur, nisi conuenienter facta assignatio fuerit. Exempli gratia, si dominū non ad seruum quisquam, sed ad hominem assignauerit, dicatq; dominus hominis dominus, non poterit reflexione vtens dicere homo domini homo: est enim hoc ridiculum. Nam dominum quidem dicere hominis dominum, haud sanè graue est: hominem verò domini hominem appellare, absurdissimum. Quoniam igitur non propria & in his facta est attributio, neq; cōuersio seruetur: quippe nō ad æquale assignationē fecimus: cum homo amplius pateat. Itaq; exæquari mutuo vt diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur: eo enim & propria ad ea quorum propria sunt, quoniam & inter sese exequantur, cōmeant. Hæc ipsa verò edisserit omnia, nimirum finitioni opitulans dicenti, quæ sunt ad aliquid, eo esse quæ aliorum dicantur: & conuerti secundum hanc finitionem quæ sunt ad aliquid ostēdere conatur: quam vult quoad fieri potest cōmunire: ne eam damnare indicta causa videatur. Deinde post eam iure confutare vult: vtiq; ostendens vel post tantū patrocinium, complura tamen haberi, quæ ipsam comitentur incommoda.

40 Si tamen conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublatiis quæcunq; accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur: vt si seruus ad dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominem: relicto vero solo quod dominus est: semper seruus ad ipsum dicetur: seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur assignetur, circuncisis omnibus alijs, relicto autem eo solo ad quod assignatum est, non dicetur ad ipsum. Assignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circuncidatur ab ho-

mine esse dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicitur: cum enim dominus non sit, neq; seruus est. Similiter & de aue, si adimitur eam alatum esse: non enim amplius erit ala ad aliquid. Cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id ad quod conuenienter dicitur: & si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere. Si autem sic assignentur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

☛ Item si congruenter assignatum ad id quod dicitur fuerit, alijs quæcunque accidentia domino sunt omnibus præcis, vt esse bipedem, capacem scientiæ, hominem, hoc autem solo nempe esse dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicitur.

Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo propriè reddita sunt: ait enim, Quodcumq; pluribus fuerit appellatum nominibus, si aliud quicq; sit quod de horum nominum vno prædicetur, velisq; an propriè de illo dictum nomine prædicatum sit cognoscere, ceteris omnibus amputatis nominibus, & ijs quæ subiecto accidunt, illo autè duntaxat ad quod assignatum prædicatum est relicto, si ipsum ad id reciprocare quod de eo prædicatur inuenis, prius illud appositè redditum scito: neq; enim reciprocasset, nisi adhibitum conuenienter foret. Exempli gratia, seruus si prodatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse homini, & bipedi, & scientiæ capaci: si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi omninò non sint supposueris, dominumq; esse reliqueris duntaxat, comperies nihilo minus propriè conuersionem fieri: dominus enim, serui dicitur dominus. Quòd si non ad dominum seruus, sed ad hominem referatur, ceteris omnibus exuto homine, domino inquam, bibede, ac reliquis, haud seruabitur conuersio: dici enim reciprocando nõ potest, homo, serui homo: itaq; non propriè seruus ad hominem assignatur. Si alia inquit, quæcunq; domino accidentia sunt omnia præcidas, vt esse bipedem, scientiæ capacem hominem. Nihil mirum est, quòd accidere hæc dixerit, quandoquidem possunt ad serui relationem, accidentia, secūdòq; de ipso prædicata censerì: primus autem & per se dominus est. Eorum enim respectus quæ ad aliquid sunt, vt supra docuimus, ipse per se ceu non constans, quandoq; esse in substantia, interdum in quantitate, vel quali, vel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaq; non ineptè quis duplo, quod ad aliquid est, cū in ligno verbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit: cū in lapide, lapidem: cū in superficie, vel in tēpore, tēpus, vel superficiem: nimirū cū respectus per se cogitatione cōsideretur.

Videntur autem ad aliquid simul esse natura, & in plurimis quidem verum est: in aliquibus vero non verum. Simul enim duplum & dimidium sunt, & cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cū sit seruus, dominus est. Similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem. Si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum: similiter autem & in alijs quæcūq; talia sunt.

☛ Videntur autem quæ sunt ad aliquid simul esse natura. Atque in plurimis quidem verum id est: in quibusdā autem secus. Simul enim & duplum est & dimidium. Ac si sit dimidium, duplum quoque est.

Aliud relatiuorum post id quod est dici ad conuertentia consequens proprium tradit, nempe simul esse naturā. Sed quonam pacto naturā simul sunt relatiua? nam simul quidem naturā sunt pater & filius, possessor vero & possessio quonam modo? Solutio. Quæ sunt ad aliquid, non rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habent contemplantur. Pater igitur nõ vt simul naturā sit qua ratione homo est habet, sed quatenus relationem ad filium obtinet. Sunt porrò ea simul naturā, quorum vno posito alterum quoque inferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterum sit alterum non esse potest. Simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias: & si duplum sit, necesse quoq; est esse dimidium. In plurimis autem esse verum dixit, quoniam de alijs nonnullis est dubitationem allaturus, quæ simul natura esse nequaquam videntur.

42 Non autem in omnibus his quæ ad aliquid verum videtur, esse simul natura. scibile enim scientia prius videbitur esse, nanq; in pluribus, præexistētib; rebus scientias accipimus: in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam.

Ceterum non in omnibus quæ sunt ad aliquid verum id videtur quod est simul natura esse.

Affert ad quod dixit instantiam, nimirum quod est simul esse naturâ, cōpetere ijs quæ ad aliquid sunt non omnibus videri. Nam scientia & scibile, quanquam sunt ad aliquid, non simul tamen existunt: tollitur enim & scientia sublatis scibilibus: siquidem hæc nisi sint, cuiusnam erit scientia? At si non sit scientia, scibilia esse nihil prohibet. Non sunt ergo hæc simul naturâ, & ad aliquid sunt. Est verò ipsum prius duplex, tempore vnum, alterum naturâ. Prius id tēpore est, quod ab ipso nunc abest longius, vt in præterito. Idcirco enim Medica bella Pelopōnesiacis priora asserimus, q̄ à præsentī longius distent. * Prior enim crastino est dies perendinus, prius ergo tempore, tale est. Naturâ autem prius est, id quod secum tollit, nec simul tollitur: quodq; non secum infert, sed simul infertur: vt res sese in animali habet atq; homine. Videri itaq; potest scibile sciētia naturâ prius: non est enim scientia nisi scibile sit: at scientia quāuis non constet, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt Milesium primum lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam à sole lumē mutuari intellexisset: propterea q̄ solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat: sole tunc magis occiduo: eius vero cornua, & pars vacans lumine ad ortum vergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendescit vniuersa, tota toti soli aspectu incumbens: totam autem voco, nimirum secundum partem nobis conspicuam. At quando sese à coitu solis recipiens decrefcere inceperit, tunc contrā, pars lumine affecta ad orientem spectat, sole eo tempore magis ortum tenente: quæ autem luminis expers est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinat. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cum in terrâ, vt vocant, obumbrationē inciderit, sole qui inferius hemisphærium perlabitur ipsi ad perpendicularum opposito, absolutam defectionem qua ei ratione contingit, perpetitur, solaribus in ipsam radijs nequaquam impingentibus: certè non nisi in solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunarem defectum nouit primus, scibile ante ipsum, lunarem in quâ defectum fuisse constat, eius vero scientiam non fuisse: scibile igitur sciētia, apertum est, & tempore & naturâ anteire: neq; simul esse hæc, quanquam sint ad aliquid. Eodem modo nec sensus est, nisi sit sensibile. Cuius enim sensus erit? attamen nisi sit sensus, sensilia esse nihil verat: vt ignem, terram, eiusq; generis reliqua. *In paucis enim quis vtique aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam.* Quoniam dixit, rebus enim magna ex parte præexistentibus sciētias capeffimus, nunc quid p̄ magna ex parte sibi velit, exposuit, in paucis enim quis vtique; in quibus aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. Hæc autem gratia eorum dixit quæ ab aliqua arte producuntur: hæc enim prius nō erant: sed ipsum esse simul atq; ex arte producta sunt, habent. Nam antecedunt quidem scientiam res naturales: quæ vero ex arte procedunt, ipsum esse simul cum earū habent scientia. Verbi causa excogitauit lectum quispiam, quem græci stibada vocant, ad dormiendum: hinc scientia quoq; ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id verò etiam in figmentis videas licet: nã simulatq; cōmentus Chimæram fueris, phantasma quoq; seu visum Chimæra vnâ cum eius prodijt scientia. Quemadmodum pictor quoq; eorum quæ primus inuenit simul cū pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur verba illa, vel in nullo, adiecit? An & hæc in rerum natura fuere, posse à verò scientias adeptas? At hoc maximè in mechanicis licet contēpleris inuentis: Cuiusmodi sunt, quo pacto graue quis moueat pondus, aut aquam in sublime erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atque eius notæ alia simul cum eorum scientia constat esse inuenta. Fortassis verò & artificialibus contrā q̄ naturalibus accidit: siquidem scibilia ipsa in naturalibus, vt dictum est, eorum scientia priora existunt. At in ijs quæ constant arte, sciētiam de ipsis esse oportet adeptione priorem, dein scibile fieri. Nam facta primū

* In exēplari grecō est: prius or item crastinus dies perendino est.

videlicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde effectus excogitationis consequitur. Nisi illud quispiam dixerit, sciētiam de nauī priusquā facta nauis sit, et si in primi inuentoris animo antecesserit, nondū tamen vt propriē scientia sit obtinuisse: cum tunc respōsura ne excogitationi res sit, minimē pateat. Forte enim ad imaginationem id vsq; præcessit duntaxat, cæterum haud egredi in opus valet: quo pacto de Dædalo fertur fabula, quòd alas fabricare sibi ipsi & Icaro filio excogitauerit. Itaq; scibile etiam ipsum quando simul cum eius sciētia in opus prodierit, tunc scientia quoq; re vera scientia propriē est, cum ambiguo nullo teneatur. Quare simul à se mutuo constitui scibile ac scientiam in artificialibus contingit.

Amplius. Scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia verò simul 43 non aufert scibile. Nam si scibile non sit, non erit scientia: nullius enim erit scientia. scientia vero si non sit, nihil prohibet esse scibile: vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, illa vero scibile est.

70. *Præterea sublatum scibile secum tollit scientiam.*

Cum quod prius tempore est in scibili exposuerit (nam præexistentibus inquit magna ex parte reb⁹ scientias adipiscimur) nunc in eodē rursus quod prius naturā est explanat. Nimirum per hoc quòd secū perimat scientiam scibile, non simul ab eo perimatur: quale est inquit & quadrangulatio circuli. Quadrangulum Geometræ capedinem vocant, non quæ quatuor simpliciter latera & totidem angulos, sed latera quatuor æqualia & rectos angulos obtinet. Ita verò & angulum rectum fieri aiunt. Nam cum recta linea super directam lineam erecta interiores atq; ad easdem partes angulos inter se æquales facit, rectus vterq; est angulus: & quæ superstat ei cui innititur perpendicularis nūcupatur: est hic igitur angulus rectus. Acutus verò angulus est minor recto: obtusus eodē maior. Nam inclinata ea quæ desuper recta incumbebat, alter maior, minor alter fit angulorum. Minorem igitur, vt dixi, acutum nominant, quoniam huic similes fiunt & acutæ moles quæ ad pungendum sunt, vt cultellus: maiorem autem obtusum: huius enim instar moles fiunt obtusæ, vt pistillum, ad dandam impressionē aptæ. Figuras vero alias rectilineas esse aiūt, alias orbiculares. rectilineas, triangulos, quadrangulos, sexangulos, & quotquot angulis excogitare alias possis: orbiculares autem circulos dicunt. Querunt ergo Geometræ, quomodo super rectilinea data verbi gratia quinquangula æqualem constituere quadrangulum liceat: & quidem id ratione ac via docuerunt. Vt ergo in rectilineis quæ siuere: ita in circulo quoq; scrutantur, quo pacto circulo dato æqualem reperire possis quadrangulum. Id multi quæsitum non inuenere: solus autem Archimedes inuētioni proximē accessit: sed exactam tamen rationem non comperit. Aristoteles igitur si scibile, inquit, quadrangulatio est circuli, nec dum est hætenus eius scientia, prius esse constat scientia scibile. Non solum autem naturā priora scibilia quàm scientia esse hoc probat exemplum, sed etiam tempore: nam cum scibile sit quadrangulatio circuli, de eo comperta est nondum scientia. Hoc verò subiunctum naturā etiam prius esse scibile quàm scientia demōstrat.

Amplius. Animali quidem sublato non erit scientia, scibilium vero plu 44 rima esse contingit. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt. sensibile enim prius quàm sensus esse videtur: sublato enim sensibile simul aufert sensum: sensus verò sensibile nō simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt: sensibili autē sublato aufertur & corpus: sensibile enim corpus est: cum autem corpus non sit, aufertur & sensus. Quare simul aufert sensibile sensum. Sensus vero sensibile non simul aufert: sublato enim animali sensus quidem aufertur, sensibile autem erit corpus: vt calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunq; sunt sensibilia. Amplius. Sensus quidem simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal & sensus: sen

fibile verò ante animal aut sensum est. Ignis enim & aqua & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal cõstat, ante sunt quàm animal omnino sit, aut sensus. Quare prius fibile quàm sensus esse videbitur.

Item animalì interempto non erit scientia.

Cum superius in vno ad aliquid relatorum exemplo, scibili inquam, consequens claudicare ostendisset, vniuersaliter nunc in omnibus demonstrat. Sublato enim inquit animali, scientiæ quoq; adimuntur (sunt enim in animo scientiæ) sunt per se tamen nihilo minus scibilia, quamobrem & quæ in sensu sunt, esse primum videtur. Cum itaq; in scientia & scibili rationem examinauerit, nunc in sensu examinat ac sensili: docetq; iisdem verbis prius esse sensu fibile: secum enim sensum tollit fibile: at non tollitur fibile simul cum sensu: sunt enim sensus in animali: animal autem corpus animatum est: fibile vero est omne corpus. Quapropter necesse est perduto fibili & corpus aboleri: neq; esse animatum abolito corpore: quod nisi animatum sit, neq; animal est: neq; sublato animali sensus est, ipsum enim esse obrinet sensus in animalibus. Itaq; sublato fibili, neq; erit sensus, vti ostendimus: quandoquidem esse ipsum habet in corpore sensus omnis, circumq; id solum spectatur: effugere enim sensum omnem incorporea, cum neque sub sensum cadant, neq; capacia sint sensus. Quanquam non etiam reciprocatur ratio: non enim perempto sensu interimitur & fibile. Quamobrem? quoniã animal omne, animatum est: omne animatum corpus: non omne autem corpus iam & animatum est animal, sed omne corpus fibile. Quo fit vt vel intermortuo animali nihil alia esse vetet complura, vt ignem, aquam, terram, dulce, amarum, ac similia. Ergo probatum ex his est priora naturã esse scibilia sensibus, quoniam secum sensus interimunt, nõ illa cum sensibus perimuntur: & inferuntur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum inferunt. Cæterum cum etiam dixerit: *Sensus simul cum sentiente fit*. Argumentationem facit à maiore, atq; eo quod conuenientius ad fibile redditur, sentiente inquam, sentiens enim scibilis sentiens: porro sentiens est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nõne quod scibilia affirmet priora sensu existere: quandoquidem sentiens (animal intelligo) quocum fieri sensum natura voluit, esse ipsum habet ex scibilibus, igne inquam, & aqua, elementisq; reliquis. Quod autem ex aliquo, ac velut ex materia potissimum fit, illo ex quo fuit conditum, & naturã posterius & tẽpore est: quare potest fibile inquit esse sensu prius videri. Atque hæcenus ipsi quidem progreditur dubitatio: ceterum dictarum instantiarum solutionem non addidit. Dicendum ad hæc, duplici quæ ad aliquid sunt ratione intelligi possunt, vel vti res ipsæ per se absolutæ, vel vt in mutua quadam relatione coniunctæ, vt pater ac filius. Nam si patrem in ijs nouerimus vt Sophroniscum, filium autem vt Socratem, prior erit Socrate Sophroniscus: est enim Sophroniscus prior, nobis ceu res, ipsos intelligentibus: quod si velut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt, respectu deuincta. Sic ergo & scientiam & scibile si perinde atq; res consideraueris, prius scibile est quàm scientia: sin verò vt respectum, hæc simul subsistunt: neq; enim scibile esse aliquod potest nisi sit circa ipsum scientia. Exempli causa sidera, quæ scibilia sunt, si velut res accipiantur, versante circa ea scientia erunt priora: si tanquam ad aliquid sint, vt scibilia inquam, hæc cum scientia de ijs simul erunt. Nam nec scibilia esse possunt nisi de ipsis scientia sit, ex qua denominatiuè etiam dicuntur. Nam quoniam scibilia forent? est enim scibile scientia scibile: ergo non constante scientia, quomodo illa ex ea quæ non sit denominationem habebunt? verum vt res quidem sunt, vt scibilia vero non item. Eadem quoq; de sensu ac sensili dicemus. Quin & aliter soluas, Cum rerum quædam potestate, quædam actu sint: potestate habentur ea quæ aliquid esse naturã idonea sunt, nõdum sunt tamen: actu verò quæ naturalem etiam potestatem actu ostenderunt. Verbi gratia actu quidẽ, est consummatus grãmaticus, cui nihil ad artem grãmaticam deest: potestate, vt puerulus cui facultas suppetit vt grãmaticus fiat. In omnibus quoq; quæ ad aliquid sunt, vt sese habet alterum, ita & reliquum habebit. Nam si hoc actu sit, erit & alterum actu: si hoc potestate, & illud potestate erit. Cum igitur scibile vel sensibile actu fue-

rit, erit actu scientia quoque & sensus: si sint potestate illa, erunt & hæc potestate. Siquis ergo lunarem defectum ante Thaletem ut scibile excogitasset, erit potestate scibile, & non actu: & verò huius scientia prorsus & hæc potestate adinuenietur. Nam si lunaris deliquit ante Thaletem non fuisset scientia potestate, utique in actum eius tēpore non prodijisset. Quod enim prius ut fieret facultate caruit, id fieri prorsus nequit in posterum. Quæadmodum equus, cum facultate ut sit grammaticus careat, nunquam fiet actu grammaticus: ita si lunaris defectionis ante Thaletem scientia non fuisset potestate, certe neque Thaletis ipsius temporibus in actum prouenisset. Verum cum eius tēpore constiterit actu scientia, scibile quoque actu id est lunæ deliquium factum est: eadem etiam de sensu ac sensili pronūciabimus. Et verò nunc circuli quadrangulationem, si inueniri nunc queat, potestate scibilem esse constat, eiusque scientiam potestate futuram. Quod si reperiri eam ab hominibus liceat nunquam, neque erit scibile facultate, sed est quidem ceu res, scibile vero ne potestate quidem est: quemadmodum nec hominibus potestate scibilis est arenæ numerus. Hac porro ratione difficultatē quoque illam soluemus, quæ à legum peritis nobis obijcitur: affirmant quippe illi seruum esse qui heri careat: velut si quis moriens inquit, testamento dicat, Talis si hoc fecerit, seruum hunc famulumque meum habeto: ecce hic igitur, aiunt, nulli addictus domino seruus est, quandiu iussum hæres non exequitur. Itaque difficultatem etiam hoc loco per potestatem & actum solui arbitramur. Nam neque dominus ille actu est, neque hic seruus, sed uterque facultate: postea verò quam mandatum hæres fecerit, & dominus actu euaserit, tunc & qui relictus famulus est, fiet actu seruus. Qua de re verus est sermo, qui in omnibus relatiua inquit simul naturam esse.

Habet autem dubitationem utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur: an hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantiis verum est: nam neque tota neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo: neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus. Et quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis: atque hoc quidem in pluribus: ut homo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus vero secundis substantiis habet dubitationem: ut caput alicuius caput dicitur: & manus alicuius dicitur manus: & singula huiusmodi. Quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur.

2. *Cæterum dubitationem habet.*

Absoluta de ijs quæ ad aliquid sunt veterum finitione, eaque quam maximè licuit defensa: deinde expositis quoque relatiuorum consequentibus, cum propriam redditurus definitionem esset, absurditatem prius quæ traditam sequitur finitionem ostendere hinc aspiciatur. Porro absurditas est, secundarum substantiarum partes secundum proditam finitionem reperiri ad aliquid, hoc est substantiam accidens: nam decem predicamentorum ut diximus vnum est substantia: nouem verò accidentis, ex quibus vnum ad aliquid pertinentium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarum, easdem & accidentia esse quis neget? si partes sunt accidentia, totum quoque erit necessarium: siquidem constat totum ex partibus: substantia igitur accidens erit: quo quid absurdius? Cæterum traditur hoc loco substantiæ nobis id genus diuisio: Substantia vel vniuersalis, vel particularis est: vel totum, vel pars. Hæc igitur quatuor cum sint segmenta, coniugationes rursus sex fiunt: quarum duæ, ut sæpe commonuimus, inconsistentes sunt: nimirum quæ contraria coniun-

gunt: non potest enim idem & vniuersale & particulare, & totum & pars eadem ratione esse. Consistunt autem quatuor reliquæ, subalternas dico, & per diametrum aduersas. Nā aut iunctum toti vniuersale, simpliciter hominem facit, qui & vniuersalis est: prædicatur enim de indiuiduis, atque ea complectitur, & quoddam est totum: siquidem totalitas vt sic dixerim quædam est propriarum partium: vt animalis, rationalisq;. Rursus vniuersale si parti applicetur, vniuersalem partem constituit: vt simpliciter caput, & manum simpliciter: vniuersale quidem, quoniam de particulari capite omni prædicatur aut manu: pars verò, quoniam animalis partium vna quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quendam facit, vt Socratem: qui ob id particulare est, quòd de nullo prædicatur: totum verò, quasi partium suarum contentiuum. Porro iterum particulare si parti copuletur, caput conficit quoddam, aut quandam manum, vt Socratis: hæc nanq; particularis est, quoniam solum Socratis: pars autem, quæ in suis integritate spectetur. In hoc siquidem pars à particulari differt, quæ fit in pluribus particulare: pars vni competat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad aliquid censueris: vna autem, quæ vniuersalis est partis, vt caput, vel manus, quod ad redditam relatiuorum finitionem attinet, videri ad aliquid potest. Ac quæ prima inquit non sit ad aliquid substantia, clarè dilucet: non dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates esse. Verū neq; eius pars, particularis pars inquam: vt quædam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest videri: nemo etenim manum quandam dixerit cuiusdam quandam esse manum: quippe ridiculum est. Verū neque secunda ea quæ vniuersale ac totum connectit, homo inquam simpliciter: nemo namq; hominem cuiusdam hominem, neq; bouem cuiusdam bouem esse pronunciat: sed cuiusdam esse bos & homo possessio dicitur: homo verò cuiusdam esse homo, & bos cuiusdam bos, non item. Quæ igitur vniuersale inquit & partem duntaxat iungit, ea ex assignata definitione ad aliquid esse apparebit: simpliciter caput dico, & manum simpliciter: nam caput cuiusdam caput, & manus cuiusdam dicitur manus. Mihi verò particulare quoq; & pars esse videtur ad aliquid, caput quoddam dico, & quædam manus, quātum ex finitione præmissa colligitur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcunq; ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur, non pars modo vniuersalis vt simpliciter manus simpliciter hominis esse dicitur, verum & quædam manus cuiusdam esse hominis perhibetur. Dicimus nanque hanc esse Socratis manum: estque hoc tum consuetudo loquendi communis, tum antiquorum vsus refertus: dicimus enim manu mea scripsi: huius manum aut caput cecidi: caput illius tale, ac tales sunt manus: & hæc manus Ægei: & Contremuere pedes manantis fontibus Idæ: & At Iouis haud caput annuit. Quapropter & particulare & pars, alicuius est pars: erit ergo id quoque ad aliquid. Quod autem secundum dictionem sequi videtur absurdum, facile est soluere: neq; enim dicere est necesse quædam manum cuiusdam quandam manum esse: quoniam nec vniuersalem manum vniuersalis cuiusquam nominamus, sed hominis manum. Sic ergo & manum quandam cuiusdam vocamus vt Socrates, præfinitione non addita. Duæ igitur prius positæ figuræ partes, vniuersalis pars & particularis pars erunt ad aliquid: vsuq; vt dixi eueniet substantiam esse accidens. Hoc ergo absurdum inquit, partes videlicet substantiarum non esse ad aliquid, ex supra relatiuorum finitione edita aut soluere profus non licet, aut non facile. Itaque finitionem traditam per adductionem ad absurdum damnat. Est autè ad absurdum adductio, vt cum demonstrare quicquam volentes huius acceperimus oppositum, atq; huic absurdum aliquod consequens esse ostenderimus: deinde simul intulerimus ex hoc ideo sequi absurdum, quòd falsa data propositio fuerit: veram enim propositionem nullam aliquid comitatur absurdi. Quòd si falsa hæc sit propositio, huic ergo opposita vera erit: Exempli gratia. Si immortalem esse animam asserere libeat, contrariam huic propositionem sumimus, quæ dicit mortalem: deinde absurdum quoddam ex ea sequi ostendimus, vt contrarium hoc pacto confirmemus. Ergo si sit mortalis anima, non erunt quæ apud inferos geruntur iusta: sed quandiu apparet solum est nobis vita, simulque anima cum corpore interit. Non erit igitur neque operum pensatio bonorum, neque malorum poena. Si enim in angoribus afflictionibusque iustos complures traducere vitam

DE QVALI

omnem cernimus, peccatores autem è vita plurimos celebri gloria atque opibus affluentes excessisse, nec post hac in vita gestorum vlla examinatio est, cum vita hominis in hoc mundo solù sit, nemo paria meritis accipiet, neq; erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitatem administrante, ordine geri cuncta in ciuitate videas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atq; in supplicijs versari: quãto magis cum deus per essentiam bonus sit, qui omnia obtutu vno cognoscit, ac rebus prouidet vniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdi? Non erit igitur prouidentia, nisi eorum sit quæ viuentes egimus ratio reddenda: hac verò absurditate quid magis impium? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine constabit. Quod enim citra prouidentiam sit, temerarium id est, nullòq; ordine digestum: perinde atq; casu ac fortuito feratur. Cæterù quòd nõ casu vita constet, aut fortuito regatur, hinc dilucescit. Rarissima sunt quæ casu vel fortuna eueniunt, atq; ex alijs sequuntur: naturaliùmq; motuum casualia, fortuita eorù quæ fiunt electione sunt consequentia. Delatù est verbi gratia saxum quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terræq; allisum, ac confractis partibus circa id eminentioribus, idoneum sessioni redditù est. Còmodum igitur sessioni euasisse, casu factù esse dicitur: quoniam consecutum est naturalè saxi ad inferna impetum: rarò autè supernè deuolutus lapis ad sedèdum fit aptus. Itè equus in bello deturbato domino potum accurrit siti confectus: atq; còmissò prælio, cæsòq; cù omnibus domino seruatùr: casu igitur superstes equus perhibetur fuisse. raro nanq; fit vt equus in bello dominù excutiat, eaq; de causa seruetur. Rarum etiam est id quod fortuitò accidit, ac eas quæ cum electione fiunt appetitiones comitatur. Abijt qui piã exèpli gratia, vt sese lauaret, aut vt dijs vota faceret, atq; venalè librum què diu quæsiuerat offendit coëmítq;, hoc forte fortuna accidit: non enim aliqua prouidentia, neq; locum eum adiens vbi venundari libri solent, librum còparauit: id verò etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunãq; contingunt infrequentissima: artificialia vero ac naturalia, demum quæ ex prouidentia proficiscuntur, ex eorù numero habentur quæ vt plurimum, siue etiam semper fiunt. Frequentius enim finè assequuntur proprium materiarius faber atq; edificator, quàm eodem frustrentur: potiùsq; sanat medicus, quàm non sanet. Nam si ex æquo sanaret & nõ sanaret, à nullo accersiretur: ac multo minus si rarius sanaret. Et vero infantem cum quinq; digitis crebrius quàm cum sex creat natura: & cum sex ob materiæ redundantiã. Luna in congressu cum sole, semper minuitur: inde recedens, augetur. Sol Capricornum tenens, semper hybernum solstitium parit: Cácrum vbi tenet, æstium: neq; aliter aliàs. Sursum quoq; semper ignis fertur: aqua fluit deorsum: paritérq; in omnib⁹ tum arte factis, tum naturalibus, ac deniq; ijs quæ ex prouidentia veniunt, id quod semper atq; vt plurimum est licet, nec contrariù vnq; videre. Apertum est itaq; nec mundum casu, nec eius partes constare: atq; si ita sit, causam eum habere quampiam videlicet, quæ ipsi præsideat, mundanãsq; res concinno ordine disponat, quã prouidentiam vocamus. Ergo si sit prouidentia, necessariò quilibet p dignitate tractabitur. Quod si verù est, cernimus autè vti iã diximus multos còtraria eorum, quantù ex apparentibus iudices, quæ hac in vita gerunt sustinere: nõ ergo præsentì vita circumscripita est hominum vita. Quamobrem fiet post hanc vitã examinatio eorù quæ viuentes gessimus vbi prouidentia tribuet cuiq; quod meretur. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec commoritur corpori: permaneat enim oportet ipsa dissoluto corpore, nec corrumpatur: vt post hanc vitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaq; hoc loco contemplare quonam pacto immortalem ostendere volentes animam, propositionem huius còtrariam subiecimus, quæ mortalem esse pronúciat: aperuimùsq; quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum colligi ex hoc prouidentiam nõ esse: atq; hac ratione immortalem asseruimus. Si enim propositionè quæ dicit animã esse mortalem, absurdum aliquid comitatur: veram autè propositionem comitari absurdi nihil potest: falsa igitur hæc est: contraria autem huic vera, quæ immortalem esse affirmat: verum nanq; ex necessitate id est, quod falso opponitur. Hæc itaq; deductio est ad absurdù, quã & hoc loco vsurpat Philosophus. Vult enim ipse ad aliquid se habentia eo qd aliorù sint ob signari: supponit autem huic contrarium, quod alijs videtur, nepe ex eo qd ipsa aliorù dicantur, figu-

ram adipisci. Supponit verò id, ac consequens absurdum demonstrat: est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoque substantiarum esse, nam & ipsæ aliorum dicuntur: atque hac ceu falsa opinione hunc in modum reiecta suam confirmat. Sic autem dicta concludens inquit:

46 Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere, quòd nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur. si autem non sufficiēter, sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicitur. Prior verò diffinitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen idem est, ipsa ad aliquid dici, & ipsa quæ sunt aliorum dici.

Itaque si finitio de prompta sufficiat relatiuorum, aut difficilem admodum, aut impossibilem est nullam ad aliquid dici substantiam ostendere.

Hoc autem difficilem admodum esse propterea dixit, quod defendi quodammodo posse videatur: dicebat enim finitio, ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. Caput igitur ad aliquid est non ut caput, vel corpus, sed veluti pars: nam pars totius est pars, sed verum hoc non est. Si quidem caput, non quatenus pars alterius dicitur, sed in hoc ipso quod caput est. Quamobrem si editam supra finitionem attendas, quæ dicit signari eo relativa quod aliorum dicantur, partes quoque substantiarum ad aliquid reperientur: nam & caput alicuius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relatiuorum, absurditatem hanc effugere nullo modo potest: eam enim ob rem quoniam admodum difficilem dixit, & impossibilem addidit, inexcusabilem nempe absurditatem ostendens. Sin minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere. Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit, Sin minus sufficiat, hoc est, sin satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis data à veteribus finitio relatiuorum, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, id est quibus in hoc essentiae cardo est, quod adnixum ad aliud quendam recipiant, forte ad hæc inquit dici aliquid possit. Ad quænam hæc dici fortasse posse pronunciauit? nimirum ad proditas difficultates: quoniam partes quoque substantiarum ad aliquid esse opinantur. Si enim sic inquit finitio sit uti nunc edidimus reddita, obiectis occurrere absurditatibus facile possumus. Qui autem sit occursum ipse subiunxit. Prior autem inquit finitio relativa quidem comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relatiuis esse, quòd ipsa ea quæ sunt aliorum dicantur. Non enim si quid, ait, alterius dicitur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad alterum: nam si alterius est quicquam, id alterius quoque dicitur: at non si dicitur alterius aliquid, hoc & alterius iam est. Pater namque cum filij sit pater, ipsum in hoc esse habet quod filij pater sit: & verò pater etiam filij dicitur. Cæterum caput cum animalis caput nominetur, non ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur animalis. Nam & abscissum, animalis præterea & dicitur & est caput: at pater à filio seiunctus, neque pater est, neque in super ad filium dicitur. Quamobrem pronunciatum iure est, priorem consequentem relatiuis finitionem esse, priori autem secundam non item: id quod & Homerus docet:

Amplius haud posthac humeris caput in sit Vlyssi,

Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater haud amplius sit: quoniam non amplius est, neque potest vocari. Quapropter ipsum dici ei quod est esse consequens est, nec vice obuersa. Hoc verò si ita habet, partes ergo substantiarum cum esse aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione non erunt. Illud verò querendum, cur in definitione eorum quæ ad aliquid sunt, quæ ad aliquid se habent assumpserit: cum dicit quodam pacto ad aliquid se habere: neque enim includi finitioni convenit quod finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quæ aliò referuntur: dicuntur enim tum res ipsæ ad aliquid in quibus relatio fit, tum verò ipsa relatio. Quo etiam modo prædicamentum ubi ac quando res ipsas quidem, substantiam inquam & tempus aut locum si-

gnificant: indicant verò & relationem ipsam nudam quam ad tempus aut locum substantia obtinet. Quandoquidē res igitur sunt relatione illustriores, vt quæ sensibus pateant, eas idcirco in finitione accipit, vt præceptionem ex clarioribus conficeret.

Ex his autem manifestum est, quòd si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definitè sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est, si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse ijs quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neq; si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palā hoc est: vt si quid nouit quis definitè quod duplū est, & cuius duplū est mox definitè nouit: si enim nullius definitorū nouit ipsum duplū esse, neq; si sit duplū omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid si nouit quis q̄ melius est, & quo melius est, statim definitè necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinitè hoc sciet quòd hoc est peiore melius: suspicō enim hæc est, non scientia. non enim adhuc sciet exactè, quòd est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palā est, quòd necessarium est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definitè, & id ad quod dicitur definitè nosse. Caput verò & manus & eorum singula quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt, sciri definitè possunt, ad quod vero dicantur non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definitè. Quare non erunt hæc ad aliquid. Si verò non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere quòd nulla substantia eorum est, quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus vehementer asserere, nisi id sæpe pertractatum sit: dubitasse autem de horum vnoquoque non est inutile.

2. Est verò ex hisce compertum, si quis relatiuorum præfinitè quodpiam norit, eum illud certo quoque ad quod dicitur sciturum.

Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corollarium illi vocant quod cum alterius rei demonstracione reliquum collucescit: quæ admodum superius animè nobis demonstrare immortalitatem studētibus, simul esse apparuit prouidentiam. Et nobis igitur finitionē relatiuorū hîc veram quærentibus, hoc simul apparuit, nimirum si relatiuorum quis definitè alterū agnouerit, definitè ab eo scitum iri & alterum: atq; si teneat alterum indefinitè, reliquum quoq; indefinitè cogniturū. Siquis enim patrem esse nouit Sophroniscum, idem quoq; filium esse Socratem intelliget. Nam nisi Socratem norit vt filium, neq; an pater sit Sophroniscus cognouerit. Nonnulli verò ad hoc aiunt, si quis toto obuelato corpore caput tantū nudum exerat aut manum, in hoc partem quidem, verbi gratia manum vel caput certò agnosci licere: quippe partem omnino esse nouimus: cuius tamē sit pars haudquā dignoscimus, nō ergo inquirunt, qui definitè alterū agnouit relatiuorum, definitè & alterum intelliget. Verum præfinitè nos cognoscere quidem dicimus vt caput vel manū: nō verò definitè etiam vt partem, sed indefinite: nō enim cuius sit pars, intelligimus. Vt autem scimus hoc infinitè, sic & id cuius pars est infinitè cognoscimus. Cæterū potest hoc etiam quasi supra citatas dubitationes soluens addidisse. Quandoquidē enim ad aliquid quæ simul naturā non essent nonnulla esse affirmabat, quippe antecedere scibili scientiā, & sensum sensibili (nam plerunq; rebus inquit præexistentibus scientias comparamus)

huic igitur solutione hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, ergo ut se relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum sese est necesse. Quare si potestate scientia sit, potestate erit & scibile: sin alterum actu, erit actu & reliquum. Verum de hoc perfecte locuti iam sumus. Eodem modo si & melius esse definitur hoc quidpiam nouit, necesse quoque est quoniam id melius sit, definitur nouit. Non indefinitur uero sciet esse hoc deteriore melius. Existimatio quippe id genus res est, nec scientia. Non enim exacte etiam deteriore esse melius nouerit. Qui enim quod melius sit de quoquam cognouit, debet is & quod melius, & cuius rei nomine melius, sit distincte cognoscere. Nisi enim qua in re melius sit cognoscat, ne an melius sit quidem dignoscet. Quomodo enim? cum differentiam nesciat qua melius esse illo perhibetur. Non indefinitur uero sciet esse hoc deteriore melius. Existimatio quippe id genus res est, nec scientia. Existimationem hoc loco obscuram infirmamque cognitionem vocat, quæ uelut opinatio est, quam greci *δοκασιν* nominant. Scientia uero cognitio est certa, atque irrefutabilis existimatio. Quamobrem qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec scite esse didicit, perinde quasi erroribus labefactatam cognitionem habeat, de omnium quoque deterio, materia inquam, quod melius sit aliquo suspicari posset quandoque, ignarus discriminis penes quid melius, & quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum partesque substantiarum omnes, quæ & ipsæ substantiæ sunt, non esse ad aliquid demonstrat: si præfinitur cognoscere quidem ipsa sit, ea uero præfinitur quorum esse dicuntur non sit necesse. Ad aliquid enim vocabatur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quocirca non sunt ad aliquid partes substantiarum. Ceterum de talibus acriter pronuntiare difficile ei forsitan sit, qui de ijs non identidem considerauerit. Inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitando disquisuisse. Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut substantiam quidem dixit præfinitur agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit aut manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum considerauerit, acriter hunc de ipsis pronuntiare non oportere. Non de his uero duntaxat, sed de re etiam qualibet minime conuenit, addubitare tamen de huiuscemodi rebus ac difficultates persequi est necesse. Nam facultatis initium difficultas, ac quædam ad disciplinam uia est. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere nequaquam uelit, sed nos quoque ipsos quæ id genus sunt indagare: neque aliorum moueri iudicio.

DE QUALI ET QUALITATE.

48 **Q**ualitatem uero dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.

Qualitatem autem eam uoco, secundum quam quales esse quidam dicuntur.

Hoc rursus loco ordinem qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis diuisionem, ac ordinem diuisionis specierum perquirimus. Primum itaque de ordine. Conspicius autem ex supradictis is est, in quibus docebamur relatiuis ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hæc ipsa spectet, ad aliquid uero pertinencia ipsum esse in relatione ad aliud obtineant: pluris autem ea sunt, quæ per se subsistunt, ijs quæ ipsum esse per se ipsa non possident: quodque sublato quali, simul quoque ad aliqd existens in eo perimitur: ut albius, & calidius, discipulus ac præceptor, similiaque. Quod si non sint relatiua, qualitatem omnem esse, nil uetat: quippe relatiua substantiam prorsus non habere propriam, sed prædicamentis superuenire alijs diximus. Verum uti dicebamus, propterea quod relatiuorum Philosophus ubi de quanto differebat, meminisset, præceptionem de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturæ ipsorum ignorantia laboraremus. Atque hæc quidem de ordine. Cur autem duplicem titulum præscribit de quali & qualitate, nec ut in prædicamentis alijs simplicem? Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatem. Qualitas enim, uniuersalis ipsa qualitas est, à qua participantia qualia denominatiue nuncupantur, ut uniuersalis albedo, nigredo: quale autem, corpus est particeps qualitatis, quodque ab ea denominatiue appellatur, ut album corpus, aut calidum. Est ergo intellectu solo comprehensibilis qualitas: quale autem cadit

DE QUALI

sub sensum. Quandoquidem igitur nomen est duplex qualitatis, vel ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ipsum est qualitatis genus: vel ut sensu perceptibile: duplicem quoque hac de causa inscriptionem fecit. Præposuit verò qualitati quale: quoniam, utpote sensibile, est notius: semper enim à notioribus præceptionem exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe quòd qualitas quoque ipsa quale sit: nam de quali & qualitate communius prædicatur quale: quo fit ut qualitas quoque quale dicatur: quo pacto & nomen communiter verbi gratia de nomine prædicatur ac verbo. Tametsi enim de qualibus, non de ijs tamen verba facit primum, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de ea perspicua velut à notioribus fieret. Diuidit verò qualitatem in species quatuor: quarum primam habitum & dispositionem vocat: alteram potentiam & impotentiam: tertiam passiuas qualitates passionésque: postremam verò figuram ac formam. Cæterum ut intelligamus cuiusnam rei gratia qualitatis species quatuor dūtaxat, neque plures paucioresve sint, ac quam ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinem, qualitatis diuisionem quandam faciamus. Est ergo vel secundum potentiam & impotentiam, vel secundum actum qualitas: secundum potentiam, ut puerulus est facultate grammaticus: secundum impotentiam, ut equus qui impos est percipiendæ grammaticæ. Sin secundum actum sit qualitas, aut perfectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua. Ac si perfectiua quidem deprauatiuāve sit, aut affectum in nostro nequaquam sensu generat, aut generat. Atque si affectum non generet quidem, ægrèq; amittatur, habitus: sin facile, dispositio nominatur. Sanitas exempli causa & animi virtus actu & perfectiua est, nullūmq; affectum inuehit: morbus & vitium subiectum deprauant. Perficiunt enim subiectum sanitas & virtus, quoniam & secundum naturam sunt: neq; ingenerant affectum, quippe sensibus nullis succumbunt. Nisi forte consequentia sanitatis memores, ut colorem probum: vel morbi labefactantis, pallorem. Verum sanitas ipsa & morbus similiaque nullis sensibus occurrunt: vocantur habitus tamen cum diu perdurant, nec facile amittuntur. Nam virtutem obtinere in habitu seu vitium dicimur: nec non sanitatem vel morbum. Quocirca bono quoq; tum frui dicimur habitu, cum intēta sanitas fuerit: quin & hecticus quidam hoc est habitus vocatur morbus: malòq; rursus laborare habitu dicimur. Quòd si breui finiantur ac facile deserant, dispositiones nominantur. Cæterum speciem hanc esse affirmat qualitatis primam, habitum inquā ac dispositionem. Porro habitum vocant, stabilem qualitatem ægrèq; dimobilem: dispositionem verò, depositu facilem. Sic nanq; habitum rhetoricæ habere eum dicimus, qui non eius rationes ac vias duntaxat nouit, sed obsistere quoque obiectis difficultatib⁹ valet. At qui compos rhetoricæ non admodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin verò qualitate quodammodo rethorica affectus, non hunc quidem rhetoricæ habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo? non est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum vniuersalior est, tum particularior: secundum eam enim quodammodo se habet, qui disponitur. Nam duplex nomē esse dicimus dispositionis, alterum generalius, quod & de habitu prædicatur: specialius alterum, quod ab habitu seiungitur in oppositum. Dispositionem itaq; hoc loco nō generalem, sed specialem assumpsit, quæ ab habitu ex aduerso distinguitur. Illud vero sciendū est, de ijs habitus nomen dici, de quibus etiam boni habitus nomen dicitur: habitus enim bonus est ipsius habitus intensio. Ergo si boni habitus nomen solis animatis tribuere consueuimus, (nemo quippe bene habere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuē) nomen habitus quoq; de solis animatis prædicabitur. Sin verò actu existens qualitas, perfectiua deprauatiuāve sit, ac nostrum circa sensum affectum inducat, passiuā qualitas nominatur, quasi nostro sensui affectū importet. Perfectiua, ut in igne caliditas, aut dulcedo in melle: deprauatiua, ut vini acor, putredòq; in fructibus, alijsq; corporib⁹. Perfectiuæ porro nō iniuria dicuntur illæ, siquidem ijs formā mel atq; ignis ferunt acceptam: hæ verò deprauatiuæ, quoniā subiecti sunt corruptrices: sensui tamē omnes nostro affectū conciliant. Cæterum non ut ab affectu hæ fieri dicuntur, quandoquidē non sunt per mutationē sub-

iecti quampiam genitæ (de perfectiuis loquor) verum qualitates substantiales subiecto-
rum sunt, quibus item illa insigniuntur. Haud verò segmentum hoc vt alterum in facile
ægréve dimobile subdiuidi est necesse. Nā illud in solis animatis visibatur, in quibus de-
prauatiuas etiam qualitates & perfectiuas fieri atq; corrumpi voluit natura, subiecto eodē
manente. idcirco & in diurnas diuidebantur breuīque tempore durabiles: hoc verò in
inanimatis segmentum spectatur, in quibus & perfectiuz subiecti, & deprauatiuz qualita-
tes pariter cum subiectis perdurant, secūmque & subiecta marcescentes extinguunt, seu
cum subiectis marcescunt, vt in rosa sese res habet ac malo: quippe horum suaueolentia,
colorisq; probitas vbi corrumpitur, subiectum quoq; secum corrumpit. Verumenimue-
ro habent se eodem pacto & deprauatiuz, cum simul & ipsæ cum subiectis in quibus gi-
gnuntur perdurent atq; intereant, qualis vini est acor, ac fructuum, corporūmq; reliquo-
rum putredo. Quòd si & deprauatiua in nonnullis qualitas non diu permanēs reperiatur,
vt ærugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem potissimum quis forsitan ma-
gis propriè affectus seu passiones, quæ ad qualitatem referuntur nominauerit. Quoniam
vero prorsus, deprauatiua qualitas perfectiuz prius cōiuncta est, propterea q̄ in altera sub-
diuisionis partē, ea inquam quæ perfectiuas ac deprauatiuas nec passionem ingerentes ca-
pit, consors in omnibus est perfectiuz, (siebat enim vel habitus vtraq; vel dispositio: atq;
in solis animatis conspiciebatur.) idcirco & in parte altera, nempe hac proposita, necessa-
riò illi coniuncta, cum ea per omnia est delata: neq; in diu breuīque durable diducta, atq;
effigiem quòd affectū inuehat, potius recipiens, quàm ex eo q̄ ab affectu inducatur. Con-
nexæ hæ porrò inter se sunt perfectiua inquam & deprauatiua, ne multifida diuisio red-
dita, posset oculis tota incōmodè subijci, atq; in eadem segmenta discerpi cogeretur. Sin
nec perfectiua sit nec deprauatiua qualitas, aut in profundū penetrat, aut per summa dif-
funditur. Ac si alte descēdit, aut difficilis abiectū est, aut facilis. Si vix ergo abijciatur, pas-
siua qualitas dicitur, quasi à passione innascēs: vt dulcedo in iure: vel ab ortu pallor. Haud
verò hæc passionem circa sensum nostrum veluti ingenerans vocatur, quāuis ipsa quoq;
ingeneret: sed tanquam à passione innascatur, propterea q̄ ipsam peculiarius ab eo quod
ipsi magis inest appellauimus. Id enim ipsius figuram magis expressè repræsentat, videli-
cet secundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum passionem, quàm q̄
eādē sensui nostro inducat. Sin autem reijci queat facilè, id est breui tempore perma-
neat, nisi paruo negotio emendetur expellatūrq; passio dicitur ad qualitatem relata: vt
pallor ex diutino morbo: & fuscus color ex multo solis æstu contractus: quæ sese propter-
ea quoq; sub qualitatem recipiunt, quoniam proprium & in his consequens seruat quæ-
litas, nempe id quod est, denominatiuè ab ea, quæ participant appellari. Quod si facilè
emendetur, passio ad pati prædicamentum relata nūcupatur: vt si quis expalluerit metu:
vel pudore erubuerit. Hæc enim ne qualitates censet quidem prorsus appellandas: quo-
niam nec qui ita affecti sunt, denominatiuè ex ipsis vocantur. Nemo enim qui verecun-
dia, inquit, erubuit, rubicundum: aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia
autem ex hisce species fit qualitatis, quæ sunt qualitates passiuæ passionēsq; passiuā quali-
tatem eam voco, quæ ceu passionem intus generat, quæq; vt à passione innascitur: & pas-
sionem eam tum quæ ad qualitatem, tum quæ ad pati prædicamentum redigitur. Nam
sunt priora quidem tria qualitates, quarta vero passio est. Verum quo pacto subijisse hæc
in profundum dicimus, pallorem inquam atq; erubescēntiam, cum circa corporis sum-
ma duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione in profundo factam, circa superfi-
ciem esse id genus qualitatem. Nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturæ eiusmo-
di causā extitere, superante nimirum in ipsis calore, atq; ad superficiem erumpēte: sic ru-
bri quoq; vel pallidi per timorem aut verecundiam redditi, sine mutatione in profundo
tales haudquaquam euasere. At verò si actū qualitas neq; perfectiua neq; deprauatiua sit,
ac superficiem occupet, atq; in inanimatis habeatur imaginariūsq; figura: in animatis ve-
rò, forma seu græce μορφή nūcupatur: in imaginarijs quidem, vt mathematicis omnibus,
triangulis inquam, & circulo, ac reliquis figuris. Hæc nanq; ipsum esse in sola imaginatio-
ne obtinēt. In inanimatis verò, lignis, lapidibus, similibusque: quippe imaginaria, hoc est

DE QUALI

figuræ quæ inanimatis in sunt, ea quoque tali ratione esse aut tali disposita pro figurarum differentiis, faciunt. In ipsis vero animatis ut animalibus omnibus forma seu μορφή circa suam perfectiorem solam consideratur. Quid ergo, nonne formam habere & statui dicimus? Verum non prima ratione. Figuram enim habere in primis dicitur, secundaria vero ratione & formam: eo enim quoniam animati imitamur est, in quo & forma existit, forma quoque de ea abusu dicitur. Habes & speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac formam: reddetque descriptio diuisionis faciliorem captu rationem nobis ac viam. Aperuit itaque nobis diuisionis, cuiusnam rei gratia, solæ species quatuor neque plures neque pauciores sint qualitatis. Hæc vero de earum ordine pronunciamus. Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam: quandoquidem enim circa animata ea versantur, præstantiora vero sunt omnibus animata, qualitas quoque quæ in ipsis visitur iure sibi primas vendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atque impotentiam. Nam quoniam potentia & impotentia naturalis quædam est aptitudo: quippe & puerulus naturalis quandam habet potestatem suscipiendæ grammaticæ vel rhetoricæ: & equus naturalem talium percipiendorum impotentiam: ignis quoque naturalem calefaciendi facultatem obtinet, similiterque id genus alia, secunda vero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quoque per potentiam & impotentiam species cum in naturalibus rebus visatur, secundum locum non immerito obtinet. Quoniam vero naturali quadam ante præditum esse aptitudine, dein secundum eam aut facere quidquam aut pati conuenit. Nam nisi prior aptitudo existat, utique nec pati quis poterit aut facere: quandoquidem Amiantum exempli gratia aptitudine ad hoc ut vratur, vacat: neque si sexagesies quis ignem admouerit, conflagrabit: at lignum potestate ut vratur præditum, igne adhibito vretur. Habent & passiuæ ob id qualitates passionisque tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo, uti diximus, facere secundum eas aut pati valeat, non prius facultate in eo existente aliqua quæ apta sit ad eiusmodi res capeffendas. Cæterum figura & forma cum in sola superficie considerentur, sedem sunt postremam sortitæ, passiuis qualitibus atque affectibus usque in profundum peruenientibus. Hæc quoque de specierum ordine. Sciendum vero modis pluribus eandem dici qualitatem posse: ut calor in igne passiuæ qualitas est, nam sensui nostro passionem inducit. In nobis vero, ut febris, passiuæ qualitas nempe à passione ingenita. In ferro cadente, atque calorem per diem, verbi gratia, seruante, passio quæ ad qualitatem refertur. Calor autem qui nobis forte iuxta ignem fit prætereuntibus, passio est quæ sub pati prædicamentum redigitur. *Qualitatem autem eam voco, secundum quam quales esse quidam dicuntur. Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est, ut iam docuimus, velut sensui perceptibile. Ac denique à quali in qualitatis notionem venimus: quippe album in lacte, in niue, in cerussa cõtuiti, in albedinis notitiam venimus: similiter gustato melle, & palmula, & carica, in dulcedinis intelligentiam deducimur. Ex quali igitur, utpote planiore, præceptionem conficit. Porro ipsum id cui impertitur, quale: id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem verba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex verecundia, & pallorem ex metu? non sunt enim qualitates hæc: quoniam non rubicundi vel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur: nam anteuertit appellationem mutatio: sed erubuisse atque expalluisse: quod appellationem non anteuertit. Eadem de causa non ad qualitatem sed ad prædicamentum pati hæc passio refertur: siquidem non patientes, sed passi duntaxat nominantur. Est vero qualitas ex eorum numero quæ multifariam dicuntur. Quoniam pacto multifariam? hoc est secundum ea quæ velut ab vno atque ad vnum pertinent: sed non uti vox æquiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat: hoc, cum dicat, non æquiuocè, sed modo diuerso appellari indicat. Nam dici multifariam, non æquiuocè significat: sed hoc in loco, differenter. Nam si æquiuocè esset sumptum, in diuersa significata diductio fieret. Verum quoniam pro differenter acceptum est, diuisionis idcirco ut generis in species obitur. Vtrum ergo non est qualitas generis? quamobrem igitur specierum eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quatenus qualitates primam hanc, secundam esse illam, sed dignitate duntaxat differre: ut homo quoque differt ab equo.*

49 Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicatur. Differt autē habitus à dispositione, quòd permanentior & diuturnior est. Tales verò sunt scientiæ & virtutes: scientia enim videtur esse permanentiū, & diuturnorum, si quis vel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & virtus, vt iustitia, & tēperantia, & singula talium non videtur posse facillè moueri, neq; facile permutari. Dispositiones verò dicuntur, quæ sunt facillè mobilia: & citò permutantur, vt calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunq; alia huiusmodi. Afficitur enim quodammodo secundum eas homo: cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs: nisi aliqua earundē contingit per temporis longitudinem congenita & immobilis, vel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam vt habitum vocet. Manifestum est autem quòd hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora & difficiliora mobilia. Nanq; disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes non dicunt habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiā peius meliúsve. Quare differt habitus à dispositione, quòd hæc quidem facillè mobilis sit: ille verò diuturnior & difficilior mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones: dispositiones verò, non necesse est habitus esse. Qui enim retinet habitū: & quodammodo, dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinet habitū.

20 Species itaque vna qualitatis habitus ac dispositio dicantur.

Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt verò inquit à dispositione habitus, quod amittatur facillè dispositio, habitus non facillè: quòdque habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non etiam habitus necessario. Tales porò scientiæ virtutesque sunt. Videtur enim ex ijs quoque scientia esse que tenacius adherent nec facillè dilabuntur, tametsi mediocriter scientiam acceperis: modo ne magna sit vel à morbo facta vel alio quoquam eius generis mutatio. Vocat hoc loco scientias non eas quæ certæ & errore carētes sunt, sed artes absolutè omnes tenacius animo infitas. Fit igitur hoc significato, vt scientiæ tum grammatica, tum fabrilis ars, tum mechanicæ artes reliquæ sint: stabilis enim sunt quidam habitus singulæ. Tribus autem modis nominatur scientia. Nam & cuius subiectum offendiculo vacat, atque secundū eadem ac eodē pacto perpetuò habet, sic dicitur: qua significatione & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina, si hoc significatum attendas, nō item, cum circa subiectum fluxile versetur. Vocatur scientia & ea que ex principijs per se fidem facientibus emanat, atque hæc re vera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu græce ἀναπόδεικτον nominant: propterea quod ex communibus animi conceptibus prodeat. Hac porò ratione neque Geometriam, neque Astronomiam, neque vllam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex principijs per se fidem facientibus oriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriæ principia, punctum, linea, superficies, ac similia: definitque horum quodlibet Geometra, punctum id esse inquit cuius nulla pars est: lineam verò, longitudinem latitudinis expertem: ac cætera vti habent. At horum demonstrationem, quam obrem inquam sine partibus punctū sit, vel linea longitudo carens latitudine, non iam quatenus Geometra est, nouit: sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstret. Quæ ergo non ex creditis per se principijs proficiuntur, eæ ne scientiæ quidem propriè fuerint, id quod vel Plato affirmat. Cui enim sunt quæ nō

DE QUALI

nouit principia, media autem finisque ex ijs sunt quæ ignorat, quomodo adesse huic potest sciētia? Est verò & tertia quadam ratione scientia paratrix viæ, (græci δὲ διοποιατικὴν vocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. In quo significato sciētia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis: qua sanè significatione scientiæ & hoc loco vsus est Philosophus. Virtutes autem hîc dicit perfectas, eas nimirum quæ & quòd fit sciunt, & quamobrem fit. Sunt enim virtutes aliæ naturales, nam sunt qui naturalem temperantiam obtinent quandam, aut mites naturâ sunt: qua virtute bruta quoq; prædita feruntur nonnulla, vt turtur & cornix castitate, ciconiæ iustitia. Aliæ morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter virtutem norunt, quam autem ob causam honestum fit haud norūt: sed hoc, qui præditi ijs sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione instituti, intelligūt. Aliæ ciuiles, quæ simul & quòd fit, & quâobrem fit, cognoscunt: quædâ autem purificæ. Porro à ciuilibus differūt purificæ eo, quod circa inferiora ciuiles versentur, honestioresque arripiant voluptates, ac tempus & locum & quantitatem obseruent: qui autem purè agunt, haudquaquam curent deteriora, voluptatésq; semel conténant. Sunt verò & contemplatiuæ quædam virtutes. Itaq; virtutes hîc, vt commonuimus, perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas & contemplatiuas. *Modo ne magna sit vel à morbo facta, vel alio quoquam eius generis mutatio.* Consentaneum enim est vt diurno aliquo vexatus morbo, aut alioquin negocijs impeditus ob posthabitam meditationem scientiam amiserit. *Dicuntur vero dispositiones eæ quæ sunt permobiles ac cito mutantur, vt caliditas, & frigiditas, & morbus, & sanitas, atq; id genus reliqua. Dispositus quidem homo quodam pacto ijs dicitur, non habitum tamen obtinere. Nisi harum quoq; aliqua ipsarum temporis diurnitate iam in naturam abierit, sitque insanabilis aut vix admodum dimoueat, quam quis habitum forsitan appellauerit.* Talis enim non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atq; ob consuetudinem multi temporis ipsa natura euaserit. *Qui enim participes non admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicunt.* Nam qui in grammatica vel rhetorica, de quibuscunq; rogetur rhetoriæ vel grammaticæ speculaminiibus, ad respondendum est promptus, rationemque de ijs reddit, atq; oborientes difficultates impigrè soluit, hûc rhetoriæ habere aut grammaticæ habitum affirmant: sin est aliter qualitate earum quodam pacto seu modicè perusus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed ijs quodam modo dispositus. *Nam qui sunt habitus, ij dispositiones quoq;. At quæ dispositiones, eæ non habitus ex necessitate sunt.* Sicut enim de nomine & verbo prædicatur nomen, éstq; nomen tū genus nominis & verbi, tum quod à verbo eregione distinguitur, ita dispositio quoq; altera vt genus de habitu ac dispositione dicitur, altera vt species ab habitu in aduersum semouetur. Quo fit vt qui habitus est, is & dispositio sit prorsus, quoniam genus est eius dispositio: at quæ dispositio, non protinus & habitus: nam per contrariam ab ea distinctionem dicitur habitus.

Aliud vero genus qualitatis est, secundū quod pugilatores vel cursores 50
 vel salubres vel insalubres dicimus, & simpliciter quæcunq; secundum potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, vnūquodq; huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam vel impotentiam, facillè aliquid facere, vel nihil pati: vt pugilatores vel cursores dicuntur, non quod sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem aliquid facile faciendi. Salubres verò dicuntur, eo quòd habeant potētiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facillè patiantur: insalubres verò quod impotentiam habeant naturalem nihil facile accidentibus patiendi. Similiter autē his durum & molle se habent. Durum enim dicitur, quod habeat potentiam non facile secari: molle verò quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

2. Alterum est genus qualitatis, secundum quod pugilicos, ac cursorios quosdam, vel salubres, ac valetudina-

rios appellamus, & simpliciter quæcunq; secundum naturalem potentiam vel impotentiam dicuntur.

Species est hæc secunda qualitatis, quæ potentia inquam constat atq; impotentia. Sed cur genus ipsam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generalissimum est. Aiunt pro specie genus ab eo dictum, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimam. Huiusce rei argumentum id est, quod non genus generalissimum, sed genus dixit, ut subalternum genus esse, speciem vero quæ sub qualitate ponitur indicaret: perinde ac si diceremus genus esse substantiæ animal, hoc est sub substantia. Speciem igitur tradit qualitatis secundam ut diximus, quæ ad potentiam & impotentiam pertinet, ac secundum quam pugilicos, vel cursorios, vel salubres, vel valetudinarios vocamus. Porro eos pugilicos aut cursorios nominat, qui naturam ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species consideratur, habitus inquam ac dispositio. Secunda potestate. Aliud enim est pugilem, aliud pugilicum dicere: & aliud cursorium, aliud cursorium. Quippe actu pugil cursorque est, potestate vero pugilicus atq; cursorius, qui nondum actu quidem eiusmodi est, cæterum ut talis fiat nativam obtinet facultatem, id est aptitudinem. Qui est actu pugil aut cursor, non is amplius per naturalem potestatem dicitur, sed habitum vel dispositionem habet. Pugilicum autem nominamus infantem cui longæ sunt manus, tanquam ad certandum summis manibus utiles: & infantem cursorium qui plethoricus non est, sed bene valet. Quomodo vero & impotentiam qualitatem nuncupat? quoniam dispositi hæc sumus quodam pacto. Equum enim dicimus, propterea quod tali dispositus ratione sit, impotentiam habere scientiæ capeffendæ. Ac demum in quibus potestatem, in iisdem quoque impotentiam contemplamur. Nam qui præditus patienti est facultate, habet is & non patiendi impotentiam. Et qui facultate pollet non patiendi, is patiendi impotentiam obtinet. Potest enim pugilicus facere, potest & non pati saluber: quippe ab ægrificis causis pestilentia sæuiente non facile corripitur: nec facere potest consilio tardus, de quo dictum est: Dilatorem operum nunquam non noxa fatigat. Facere non potest ignis ut refrigeret: facere non potest ignis quin calfaciat. Neque potest non pati molle: aut valetudinarius pestilentia grassante: at pati durum non potest. Alia ratio. Quoniam genus idem est oppositorum. Siue igitur quis hæc ut contraria opposita esse velit, sub quo genere unum habetur contrariorum, eodem sese & alterum recipiet: siquidem & album & nigrum quæ sunt contraria, sub eodem genere videlicet qualitate ponuntur. Ergo si sub quali potentia collocatur, sub eodem collocabitur & impotentia. Siue hæc mutuo aduersari sibi per priuationem atq; habitum malis, ea sic quoque ad idem genus reduces: nam cuius esse fertur habitus generis, huius quoque priuatio dicitur, ut oculi: est enim eius & visus & cæcitas. Itaque sub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur. *Non enim quale horum quoduis dicitur quod dispositum sit quodam modo. Quasi dicat non enim ij propterea quod actu sint, tales dicuntur: sed quod eiusmodi potestatem habeant.* Porro vocatur tribus modis facultas. Nam aut ex eo nominatur quod ad faciendum sit quisquam natura idoneus, hoc est facultatem quisquam ad faciendum habeat, aut quod ad patiendum, aut quod ad non patiendum. Exemplum. adesse valetudinario potestatem patiendi dicimus à multa ambulatione, aut solis ardore: subesse verò salubri vim à talibus non patiendi: & fabro ianuæ faciendæ facultatem adesse. Quot autem modis dicitur potentia, totidem & impotentia dicitur. Habet enim qui potest pati, impotentiam non patiendi: & qui potest non pati, patiendi impotentiam. Non iam vero qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quamobrem igitur ut cum patiendi potentia non faciendi quoque assumpsimus impotentiam, non itidem cum faciendi vim impotentiam non faciendi commisimus? Respondemus, quoniam res quedam sunt quæ ad faciendum duntaxat, nequaquam verò & ad non faciendum vim habent: ut in libro quoque Aristoteles de interpretatione inquit: partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum. Ancipitis est naturæ quæcunque potentia rationali constat specie: possidet contrariorum solum alterum, quæ eiusmodi non est. Potest verbi gratia sanare Medicus, sed nihilo minus & non sanare: faber quoque ianuam potens construere, nihilo minus & non construendæ ianuæ præditus est facultate. At verò calefacere cum possit ignis, non

DE QUALI

potest præterea & non calefacere: similiter cum adfit & refrigerandi vis niui, non in super vis quoq; non refrigerandi præsto est. Et Deus cum faciendorum bonorum facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habentque iure optimo potestatem ad vtrūq; rationalia: quoniã non in ijs potestas simul cū volūtate progreditur. Non enim quæ volunt, possunt & ea omnino: nec quæ possunt, ea etiam volunt. Deus tamen Opt. Max. comitem voluntati potestatem habet. Nam si velle quidem dicamus eum, cæterū quæ velit non posse, fatua esset voluntas. Quemadmodum fatuus & homo ille est, qui ea vult quæ consequi nequit, vt volare, immortalisve esse. Rursum si posse eum quidē, non autem velle affirmemus, inanem facultatem obtinebit. Nam si facere potest quisquā aliquid, nec facere id velit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouehet. Quapropter inanis erit facultas, quæ nunquam actu illustretur. Eam ob rem ipsum in deo posse duntaxat dicimus, haud verò etiam non posse: quoniam quæ potest, vult ea quoq; volens autem, facit etiam prorsus: nec fortè quidem facit, fortè vero nō facit, sed facit omnino. Quidquid enim vult potest, & vult quidquid potest. Porro hīc voluntatē non quod græci βουλευέσθαι vel βέλευσιμ appellat, hoc est consulere vel consultationem, sed ἡ βίλημα, hoc est id quod lubet, vocamus. Nam neq; consulere propriè de Deo dicitur aut consilium, nihil aliud consilium est, vt Aristoteles tradit, quàm prudentiæ defectus: quid enim facere oporteat, & vtrum hoc faciendum an illud sit nescientes, consulimus. Nam in quibus est præelectio, in ijs & cōsiliū est, si est præelectio nihil aliud quidem quàm hoc præ illo eligere: consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus vero ignari: ignoramus prudentiæ inopes. Nam minimè eum latent res gerendæ, cui suppetit prudentia: quippe virtus ea est absolutissima. Ergo si Deus quoq; prudentia ipse est, consilio nō egebit, si per defectum id fiat prudentiæ. Itaq; his de causis Aristoteles rationalem solam esse facultatem in vtrumq; dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad vtranq; partem habet momentum: præter appetitricem verò, tum hac præstantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, vt iam in igne niuēq; monstrauimus. Igitur si faciendi solum facultatem in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud verò & partem quoq; contradictionis alterā, meritò non vt in patiēdo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic volumus in faciēdo id etiam quod est non facere oppositum statuere: non enim omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porro & descriptionem eorum ac negationum sic facere conuenit.

AFFIRMATIONES

Potest facere.
Potest pati.
Potest non pati.

Valeru- bres
Salu- dinarij

NEGATIONES

Non potest facere.
Non potest pati.
Non potest non pati.

Itaq; eas ob res triplicem hanc & ipse speciem tradit potestatis. Ac eam quæ faciendi est, inquit, Pugilici enim vel cursorij dicuntur, non quòd dispositi sint quodam pacto, sed facultatem facillè quidquam faciendi habeant: hīc faciendi est facultas. Salubres verò appellantur, quæ naturalem habeant nihil à quibusuis facillè patiendi potestatem. ecce & secunda. Valetudinarij verò, quæ natiuam impotentiam nihil à quibuscunq; patiendi obtineant. tertia hīc. Nam habent quidem valetudinarij potestatem facillè patiendi, non patiendi vero impotētiam, salubres contra. Optimè dixit salubria non à quibuslibet affici, vt ab æstu, vel flatu, aut à quibus deniq; affici salubria noluit natura: affici enim possent à gladio, vel igne, aut huiusmodi quouis alio. At morbosa potestatem à quouis obuiō patiēdi habent: impotentiam vero non patiendi. Simile his est & durum & molle. Habet nāq; illud potestatem quo minus diuidatur facillè, atq; huius ipsius impotentiam: molle autem potentiam vt facillè, impotentiam vt minimè dissecetur.

Tertiū vero genus qualitatis est, passibiles qualitates & passionēs. Sunt autem huiusmodi, vt dulcedo & amaritudo, & austeritas & omnia his co-

gnata: amplius, & calor & frigus, & albedo & nigredo. Quod quidē igitur & hę qualitates sunt, manifestum est. Quęcunq; enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: vt mel quoniā dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniā albedinem suscepit: similiter & in cęteris. Passibiles verò qualitates dicuntur, non quę ea quę illas susceperint qualitates, aliquid patiatur (neq; enim mel quoniā aliquid passum sit dicitur dulce: neq; aliquid aliud huiusmodi) similiter autē his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur: non quę ea quę illas suscipiunt aliquid passa sint: sed quoniam secundū sensus vnaquęq; dictarū qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur. Dulcedo enim passionē quādam secundum gustum efficit: & calor secundum tactum: similiter autē & alię. Albedo autem & nigredo & cęteri colores nō eodem modo ijs quę dicta sunt passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsę ab aliqua passione innascantur. Quoniā enim fiunt propter aliquam passionē multę colorū mutationes manifestum est: erubescēs enim aliquis, rubens factus est: & timēs pallidus & vnūquodq; talium. Quare etiā si quis natura aliquid talium accidētium perturbationūve passus est, similem colorem verisimile est eum habere. Quę enim affectio nunc in eo quę verecūdetur circa corpus facta est, etiam secundū naturalem cōstitutionem eadē fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quęcunq; igitur taliū accidētium ab aliquibus passionibus difficilē mobilibus & permanentibus principiū sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur. siue enim secundū naturalem cōstitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundū eas dicimur) siue propter ægritudinē longā, vel propter æstum talem contigit nigredo vel pallor, & non facilē prætereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsę dicuntur: similiter enim quales secundū eas dicimur. Quęcunq; vero ex ijs quę facile soluuntur & citò transeūt, fiunt, passionē dicuntur: qualitates verò minimē: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales. Neq; enim qui propter verecūdiam rubens factus est, rubens dicitur: neq; cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo quę aliquid passus est. Quare passionē quidē huiusmodi dicuntur: qualitates verò minimē. Similiter autē his & secundum animam passibiles qualitates & passionē dicuntur. Quęcunq; enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficilē mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsę: vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum eas dicuntur, id est iracundi, atq; amentes. similiter autē & quęcunq; alienationes nō naturales, sed quę ab aliquibus alijs accidētibus factę sunt difficilē prætereūtes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiā huiusmodi: quales enim & secundum eas dicuntur. Quęcūq; verò ab ijs quę facilē & citò prætereūt, fiunt, passionē dicuntur: vt si quis contristatus, iracūdius fiat: non enim dicitur iracūdius, qui huiusmodi passionē iracūdius est: sed magis quia aliquid passus. Quare passionē quidē huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimē.

DE QVALI

Genus vero tertium qualitatis passivæ qualitates ac passiones dicuntur. Sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, acerbitas, similiaque his omnia.

Genus rursus pro specie dixit. Quomodo autem genera ea nuncupavit, si species hæ sunt qualitatis? Quoniam habent & ipsa subiectas sibi species alias, quarum sunt genera. Hoc autem genus quatuor modis consideratur. Adest enim aut omni speciei passiva qualitas, ut album omni niui: aut non omni, naturaliter tamen atque ab ortu, ut nigrum Æthiopicibus. Atque si omni, aut completiva subiecti est, aut minimè: completiva est, ut niuis albedo ac frigiditas: & ignis caliditas siccitasque. Quam enim rationem habet habitus ad passivam qualitatem, & dispositio ad passionem, hanc habet album ad frigidum (disgregat enim utrunque) & nigrum ad calidum, cõgregant enim ambo: non tamen hæc eadè sunt. Non completiva verò, ut nigritia coruorum, atque olorum candor. non enim complet coruum nigritia (ut proditum sæpe est) propterea quod deplumatus, niger quidem non est amplius, coruus tamen est nihilominus. Et aliter. quoniam in definitione ipsorum, non eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpenumero substantialium differentiarum egestate coacti. Nihil enim mirum est, cum simus homines, non in omnibus substantiales à nobis differentias inveniri, eaque de causa cogi nos, res qualitibus huiusmodi signare. Si igitur speciei omni competat, completivaque sit, passiva qualitas nominatur ut sensui nostro passionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non cõpleat, passiva dicitur qualitas velut à passione innascens, ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut brevis finitur. Si diuturna, rursus passiva qualitas fertur quasi à passione inuenta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor. Sin speciei non omni cõueniat, brevisque permaneat, nec facile emendetur abijciaturque, passio dicitur ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno, aut ex multa hyeme oborta frigiditas. Sin deponatur haud magno negotio, ac facile confestimque emendetur, passio ad pati prædicamentum pertinens vocatur, ut ex intèpestivo metu pallor, aut rubor ex verecundia. Talia enim qualitates appellare non dignatur Aristoteles: quoniam non ab ijs denominatiuè participes dicuntur. Descriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam ac subijciat oculis.

*Qualitas passiva
speciei adest.*

	<i>Omni.</i>		<i>Non omni, naturaliter tamen, & ab ortu, ut album Æthiopi.</i>
<i>Completiva subiecti, ut albedo & frigiditas in niue, estque sensui nostro passionem ingerens qualitas.</i>	<i>Non completiva subiecti, ut nigrum in coruo: & passiva est qualitas à passione innascens.</i>	<i>Diuturna, & est qualitas à passione innascens, ut dulcedo in iure.</i>	<i>Brevi durans.</i>
		<i>Non facile emendabilis. estque passio ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno.</i>	<i>Facile emendabilis. & passio est ad ipsum pati relata, ut rubor ex verecundia.</i>

Non solum autem quatuor hæ passivarum qualitatum species circa corpus, sed animum etiam spectantur. Nam si quis optimo habitu sit præditus ac simpliciter idoneo ad rationalem cõtemplationem, tunc is habitus dici poterit qualitas passiva, quod sensui nostro

passionem inducat, & non quòd à passione generetur: quoniam animæ essentiæ completius perfectiuusq; est id genus habitus. Passionem vero circa sensum producit non corporalem quidem, sed eum qui diuinus & rationalis vocatur. Dicimur itaq; rationes iniuriasque sentire, nimirum animo, & non corporeis sensibus. Furiosos autem ex corporea quadam temperie, vel iracundos, vel huiusmodi alios passibilem qualitatem habere quis dixerit tanquam ab affectu innascentem: qui ex morbo tales euaserunt, passionem quæ sub qualitatem recipitur obtinere: qui sunt ob casum quæpiam ira correpti, aut quidquã id genus perpeffi, passionem eam quæ sub pati prædicamentum confertur. Cæterum constat nos nominibus abutentes hæc dicere: quãdoquidem propriè hæc omnia ad habitum ac dispositionem referuntur. Sunt verò duplici modo passiuæ qualitates desumendæ. Nam aut ab eo quòd affectum subiectum sit, ac passiuæ quædam ei qualitas ex affectu ingenita, qualitatem habere dicitur: aut ex ijs percipiendis qualitatibus noster afficiatur sensus, ipsæ vero in ijs quibus hærent non per affectum fiunt, sed naturaliter, uti in igne. Non enim per affectum est igni innata caliditas, nam inest ei substantialiter, eiusque formatrix est. Similiter quoq; res habet in mellis dulcedine, & niuis candore, ac similibus. Alba tamen caro ab affectu habet albedinem: accidit nanq; ipsi album, neq; adest eidem substantialiter, nec formã indit. Eodem modo & de nigro, & dulci iure, ac similibus dicemus. Afficitur ergo & in his sensus: verum quoniam magis proprium est hæc ab affectu ingenito, quam ab inferendo sensibus affectu nominemus, idè ipsi hoc primo loco competit: secundo vero & affectum generare. Par siquidem est à magis proprio cognomentum passiuæ qualitatis fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo nõ ab affectu prouenit (ipsum enim informat) idcirco ab affectu sensui inferendo passiuæ qualitas nuncupatur. *Passiuæ verò qualitates dicuntur.* Duplex est passiuæ qualitas: vel animo, vel corpori insita. Quæ animo inhæret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus: aut nõnullis, & vel ab affectu aliquo ex generatione, ut furor: aut ab accidente, ut improbitas in improbis. Ac quæ corpori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut quibusdam: & aut ab aliquo ex generatione affectu, ut Æthiopibus nigredo: aut nõ à generatione est, sed post ab affectu genita: idque duplici via. Nam aut inuehit affectum, ut febris: aut ut pallor, non inuehit. *Albedo autem & nigritia colorésq; alij non eodem cum supradictis modo.* Non faciunt inquit affectum qui ab ipsis denominatiuè dicatur: non enim albescit qui album contuetur, velut edulcatur calefcitq; is qui dulcedinem calorémque percipit. Cæterum si passiuæ qualitas albedo nigrorq; est, ex quali prodijt affectu, & quem affectum ingenerat? Albedo ab affectu frigido est, nigror à calido: affectus vero non circa habetem faciunt, sed cernētis aspectus nã illa visum dispergit, hic cõgregat. *Complures igitur ob affectum mutationes colorum fieri constat.* Cum colores passiuas esse qualitates dixerit, quòd ipsæ ex passione innascentur, id ita se habere probat ostenditque. Exterriti enim inquit, pallefcunt, dilecto naturæ sanguine ad cor proprium fontem, ut validam arcem, fontem inquam vitæ confugiète: & ideo postremum partium omnium morte occumbens. Nam si aliqui quibus vulneratum cor est biduum ac triduum viuunt, id accidit arteriarum beneficio quæ ab ipso proueniunt. Pallidum quoq; & ad tempus & ab ortu vna facit temperatura: fit enim sanguinis defectione: quemadmodum eiusdem abundantia rubicundum & ab ortu & ad tempus reddit. Nam cum pudore afficitur natura, amatum sanguinem sibi ipsi veluti velamen obtendit, eorum ritu qui ne cernant indigna manus oculis admouerunt: nobis propemodum dicens illud, Te vero ipsum maxime omnium pudeat. *Quæcumq; igitur huiusmodi accidentia.* Colores accidentia esse dixit propterea quòd alijs affectibus superueniant: ut morbum diuturnum comitatur pallor. Est & quidam substantialis color, ut album in cerussa vel niue, & rubrum in sanguine, & nigrum in Sepiæ humore. Similiter enim quales inquit & secundum has dicimur: qualitas autem ea est secundum quam quales esse quidam dicuntur. Ergo si quales ab ijs non dicuntur affectibus, qui summoueri facile queunt, hi nec qualitates dubio procul nominantur. *Simili modo & in animo passiuæ qualitates dicuntur atq; affectus.* Non modo enim circa corpus inquit passiuæ qualitates & affectus, sed circa animum quoque spectantur. *Dicuntur qualitates & quæcumque protinus in generatione à quibusdam affectibus qui difficulter amouentur*

genita sunt. Sicut enim nigrities in Æthiophe ab ortu contracta, passiuua appellatur qualitas: sic & mentis emotio ab ortu, vel ira, passiuua qualitas vocatur. Similiter & quæcunque emotiones aliæ non naturales, sed ab accidentibus alijs quibusdam genitæ sunt, depulsi non faciles. Rursus quemadmodum passiuua dicitur qualitas pallor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab aliquo accidente exorbitatio mentis, vel aliud eius generis quidpiã, qualitas passiuua nominatur. Quæ autẽ fiunt ab his quæ facile dissoluntur & citò emédantur, affectus dicuntur, qualitates verò nequaquam. Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, finitionem qualitatis non admittunt, nec quales secundum eas, qui participant illis nominantur. Non enim *εὐθρίας* vel *ὠχρίας* id est diu rubicundus vel pallidus habetur is qui in solo verecundiæ vel metus tempore ruber aut pallidus euasit. Non habentur autem, quoniam neq; expectat appellacionem mutatio, sed ij sub pati prædicamentum recipiuntur affectus. Erubuisse enim & expalluisse solum & aliquid perpeffi dicuntur, quæ spectant ad prædicamentum pati. Eadem vero & in anima dicit: non enim iracundus est, qui solum irascitur tempore quo molestia afficitur.

Quartum vero genus qualitatis est figura, & circa vnumquodque con= 52
stitans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est: secundum enim vnumquodq; eorũ quale quid dicitur. triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum: & secundum etiam formam vnumquodq; quale dicitur.

¶ Quartum vero qualitatis genus, figura, & circa vnumquodque forma existens.

Quarta species est hæc qualitatis. Genus autem rursus dicit pro specie, quæ figura & forma seu morphe est. Patet vero latius figura quàm morphe. Nam morphe omnis & figuram & morphen habet: nõ habet autem & morphen quidquid est compos figuræ. Hac enim de causa figuram morphæ anteposuit, quoniam potior vniuersaliórque est. Dicebamus & paulò ante spectari in inanimis aut imaginarijs figuram: morphen in animatis vel naturalibus, & quòd licet inanimatis morphes aliquando nomen tribuamus, id per abusum magis fit, quòd fit animatorum simulacrum. Insuper dicebamus hæc iure qualitates esse: quandoquidem disposita secundum hæc quodam pacto sunt, quæ ijs participant, atque ab ipsis nominantur. Ad hæc item rectitudo & curuitas & siquid simile his est. Denominatiuè enim à rectitudine recta linea dicitur: à curuitate autem curua: sũntque lineæ affectus rectitudo & curuitas. Est verò illud sciendum, cum punctum, linea, superficies, corpus, quatuor hæc sese ordine consequantur, à puncto quidem, quoniam sine partibus est, neque affectum, neque figuram recipi, multò minus formam. A linea verò, quæ spacium vnum habet, affectum solum: nam aut curua est, aut recta, aut simile: A superficie, cum duabus constet dimensionibus, longitudine inquam ac latitudine, & affectũ admissum, & figuram. Affectus itaq; sunt superficiei angustum & latum: figuræ, triangulus, vel quadrangulus, & quæ sunt huiusmodi. Propterea enim quòd superficies omnis clauditur lineis, (sunt enim inquit Euclides superficiei fines lineæ) eapropter figuras quoque iure accepit: cõstant enim ex lineis figuræ. Ac verò à corpore quod in spacia tria porrectum est, longitudinem, profunditatem, latitudinem, & affectus susceptos esse, & figuras, & morphas. Affectus quidem, crassum & tenue: figuras, quoniam aut cubica est, aut cylindrica, aut id genus aliqua: sed suscipit morphas quoq; animatum corpus. Quamobrem vero & verba illa adiecit, & siquid simile his est? ob innumera inter rectum ac circũflexum comprehensa, & magis minúsque altero participant, hoc est conuoluta omnia. Sunt autẽ hæc qualitates: quæ participant eis, qualia illarum causa dicuntur. Triangulus enim tum contentus tum continens, & rectus, & curuus est, & retortus.

Rarum verò & spissum, & asperum & lene putabũtur quidẽ quale quid 53
significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione quæ circa quale est: quãdam enim positionem magis videntur partium vtrũq; monstrare.

Spissum enim dicitur, eo quòd partes sibiipsis propinque sint: rarū verò, eo quòd distent à se inuicem. & lene quidē, quòd in rectitudinē aliquo modo partes iaceāt, asperum verò, quòd hæc quidem superet, illa verò sit inferior.

¶ Rarum autem & densum, & asperum & lene, videri quidem possunt quale indicare, cæterum hæc à qualitatis diuisione aliena esse videntur. Quippe situm quendam partium potius significari ijs singulis constat.

Quoniam enim secundum raritatem vel spissitudinem, & asperitatem lenitatemque modo quodam disposita sunt participantia, atque ab ijs nominantur, existimationē quādam inquit qualitatum habent: hoc autē verum nō est, sed magis ad situs prædicamentum referretur, nam positum quendā significant. Est enim densum cuius prope inuicē sunt partes positæ adeo, vt corpus admittere diuersi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, vt recipere alterius generis corpus valeat. Rursus lene id vocam⁹, quod æquales inuicē habet partium eminentias extantēsq; pariter. Asperum vero, quod inæquales inter se prominētias habet partium. Lene malum est, verbi gratia, nam huius est superficies æqualis: facies aspera, quoniā ex inæqualibus ac minus planis constat partibus, ore, naso, oculis, reliquisq; situm partim eminentiorē, partim cauum habentibus. Ergo situm quēdam potius indicare partes eorum vidētur: asperumq; & lene ad situs prædicamentum dictis de causis omnium consensu rediguntur. Rarum porrò ac densum hoc loco id solum cepit quod artis ministerio tale redditū est: hoc autem est id quod ad situs prædicamentum reducitur: vt si quis lorum extēdens rarū fecerit. Non enim rarefcit per totū prorsus, sed mutatur situs quarūdam eius partiū, quæ à se mutuò magis discedāt. Rursus si nucibus quis manū impleuerit, cōsistens ex omnibus corpus, rarum dicitur, quòd nō sit vnum: nam *μὲν οὖν* hoc est rarum, *τὸ μὴ ἐπὶ δὲ*, id est quod vnum non est græcè appellatur. Similiter & densum. Nuces enim si minutatim cōtusas, animo contemplabimur, cōstans ex omnibus corpus erit densum: & rursus si cōpressum quis vellus lanæ ac densum discerpat, efficiet rarum. Iurēq; hoc loco ad situs prædicamentū artificialem hanc raritatē ac spissitudinem reuocat, velut cum his qui introducuntur sermonē habens: quoniā hæc vel densa vel rara pro situ partiū dicuntur. Non sunt autem qualitates, neq; si naturalem raritudinem aut spissitudinem habeāt: neq; si tota per totū aut densa sint aut rara: sed solo partium positu censentur: non ipsis verò etiā partibus similem totorum raritatē accipiētibus. At in naturali auscultatione qualitates esse vult naturalem raritatē vel spissitudinem, quæ circa vnū subiectum atque idem versantur. Aqua verbi gratia cū naturalem habeat densitatē, totaq; sit per se ipsam totā densa, si deposita hac densitate irraruerit, fit aer: quoniā aquæ sextarius, decem fortè sextarios fecerit aeris: idq; sit aqua non in minutas portiunculas dissipata: velut si in aerem plena manu proiecias puluerem, plurimūque is occupet spacij, quæ partes sint eius explicatæ: quandoquidē si id esset, nobis quoq; conficere aerem dispersa minutatim aqua liceret. Cæterum si quis dixerit, at nobis negatum est aquam tenuiter adeo diuidere: quòd si opere nequimus, utiq; ne ratione id quidem supposuerimus: neq; fieri hoc ita potest: aquæ enim partes, prorsus aquulæ sunt, nam partes sunt toti, substantia similes, ac dissoluitur quoq; in hæc ex quibus quodq; componitur. Aqua igitur si ex partibus similibus quæ aquæ sunt, constat (nam toti sunt similes partes vt diximus) in has etiā omnino resolutas diuiditur. Aer autē non foret continuus, sed inanibus medijs interciperetur capedinibus, nam aut cōtinuas esse aquæ partes necesse est, aut disiunctas. Fieri nō potest, vt se tangāt mutuò: nam si tangant, cōtinuæ protinus ob humiditatē fiunt. Ergo si diuisæ sunt, nō erit aer continuus: quod falsum est, ac præter euidētiam: sin coniunctæ, totū rursus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuissimè discerpta: sed cōuersa prorsus atque alterata. Porrò quæ qualitates hæc sint, paalm facit in physica auscultatione Aristoteles. Quēadmodum enim corpus inquit cū capax qualitatum sit, per se ipsum totū secundum eas mutatur, sitq; nigrum ex albo, & albū ex nigro, sic quoniā qualitates sunt raritas etiam & densitas, corpus quoq; iure secundum eas mutatur: ac spissitudinem accipiens, fit aqua: terra autē, si magis itē desetur. Quòd ex densitate in raritudinē trāseat, fit aer: magis verò adhuc rarefcēs, ignis euadit. Itaq; naturalis raritudo vel densitas, quæ circa subiectum

vn̄um versatur, qualitas est: quę verò non circa vn̄um, sed plura corpora habetur, quãuis naturalis sit, non qualitas, sed positus nominatur, qualis dentium frequẽtia est aut infrequentia. Quanquam enim est ex natura, tamen quoniam non circa vn̄ũ subiectum sed plura sit, hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis. Hęc quidẽ hæctenus. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autẽ lenitatẽmq; nõ etiã qualitates, sed (vt antè prodidimus) asperũ & lene situm esse partiũ dũtaxat, sunt qui addubitent vtrum rectũ quoq; & curuum situm solum indicet partiũ, si recta quidem linea est ea quę suis ipsius pũctis æqualiter sita est: vel rursus à cuius medijs præpediũtur extrema. Constat autem & hĩc à tali partium lineę positu fieri rectam, nempe vt pars eius nulla foras intròve vergat, sed æqualiter addantur extremis media. Et verò curuum à rectitudine situ partium solo differt: quippe si inflectantur eius partes, forãsq; aliã, quædam intrò exorbitent, curuitatem fieri accidit. Ergo si & asperum & lene qualitates nõ sunt, sed situm solum significat partiũ, idem significabit rectum & curuũ. Huiusmodi igitur est quæstio: quam hunc in modum soluemus, Non est idem curuam lineam fractãmq; dicere: non enim fracta recta speciem qua ratione recta est, mutat, sed ex vna linea duæ fiũt, & facere possunt angulum: curua autẽ speciem habet à recta diuersam: nam curuũ circũuexum significat. Porrò q̄ circũferẽtia specie à recta euariet, pluribus cõperias indicijs. Primum q̄ pars circumferentiæ omni parti omni cohæret, quo pacto & recta rursus lineę partes inter se omnes conueniunt, nulla autem pars recta cuiquã parti circumferentiæ cõgruit. Secũdo, si consistentes ex rectis figuræ à compositis ex circũferentia specie distant, specie igitur & recta à circũferentia dirimitur. Item recta linea neq; vna, neq; duæ, sed tres minimũ figuram absoluunt. Vnde rectilinearũ in prima figurarũ ac simplicissima Triãgulus est, qui tribus rectis cõprehenditur: circũflexa autẽ vna circuli figuram reddit: est enim circulus figura plana vna linea cõtenta, &c. Itaq; si recta & ambiens diuersam sunt speciẽ sortita, non situ solo partium differũt: asperum tamen & lene solo diffidẽt partium positu: quapropter nec circa hæc subiectum specie euariet, sed specie eadem manente superficiẽ, eadem aspera lenisq; sit. Exempli causa si sit ager quadrangularis, quẽ quis partim fodiendo excauet, partim cumulet, asper sit manẽs quadrangularis: at si derasis rursus partibus eminentibus cavitates impleat, lene quã anguli non demutata specie, nec aliqua ascita qualitate, redditur, sed dimoto duntaxat partium positu. Quare probẽ Aristoteles rectitudinem curuitatẽmq; id est circũferẽtiam qualitates dixit, asperum autem & lene sola partium positione differre.

Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis, sed 54 ferẽ qui maxime dicuntur hi sunt.

2. Alius quoque videri forsitan queat qualitatis modus, sed qui dicuntur maxime, tot ferẽ sunt.

Postquam species quatuor nobis qualitatis tradidit, cõclusionem quoq; infert, atq; hi sunt inquit qualitatis modi. Cæterum cũ nõ eius dictis acquiescere nos velit, nec desiderare ociosos, atq; ab alijs mouendos, sed interno aliquo & nos ipsos motu esse præditos, ac scrutari, fortassis & alium videri posse dicit qualitatis modum. At re vera præter traditos alius non est, vt diuisio monstrauit, & antiquiorũ ac prudẽtium virorum indagatio.

Qualitates itaq; sunt quæ dictæ sunt. Qualia verò sunt quæ secũdũ has 55 denominatiue dicuntur, vel quomodolibet alitẽ ab his. In plurimis itaq; & ferẽ in omnibus denominatiue dicuntur: vt à candore candidus, & à grãmatica grammaticus, & à iustitia iustus, similiter & in alijs. In aliquibus vero, eo quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab ijs denominatiue dici: vt cursor, aut pugilator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, à nulla qualitate denominatiue dicitur: nõ enim posita sunt nomina potentijs secundum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinis secundum quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem di-

cuntur. Pugilatoria enim & palæstrica disciplina dicitur : quales verò ab his denominatiuè dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiuè quod secundum eam quale dicitur : vt à virtute studiosus: eo enim quòd virtutem habeat, studiosus dicitur : sed non denominatiuè à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiuè à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

70 *Sunt ergo qualitates eæ quas recensuimus. Qualia vero quæ denominatiuè secundum eas dicuntur.*

Postquam de qualitate differuit, nunc de quali sermonē instituit: fecit enim de vtroq; inscriptionem. Sunt ergo qualitates, vt albedo, nigredo, & similia: quale autē, quod partem qualitatū habet: vt album corpus, nigrum, dulce, amarum: vel modestus animus, vel iracundus: corporeæque id genus & ad animam pertinentia. Et assumuntur quidem qualitates, qualia autem ijs participant. Dicuntur vero à qualitatibus qualia, vt proditū sæpe est: at non denominatiuè ab ipsis dicuntur omnia: sed nonnulla & æquiuocè: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominātur: nam & huiusce rei gratia dixit, vel alio quouis ab ipsis modo. *In plurimis itaque, fermeq; in omnibus denominatiuè dicuntur.* Quoniam in sermonis de qualitate exordio illam esse qualitatem dixit à qua denominatiuè vocantur quæ participant, rudiūq; de ea nec subtiliter pronunciauit (non enim hoc qualitatem omnem consequitur) nunc sermonē repetit, atq; exactius decernit: verūmq; esse in plurimis inquit sermonem, nempe à qualitate denominatiuè participantia nuncupari. Dicitur enim albus ab albedine: & à grammatica grammaticus. *At in qualitatibus nonnullis, propterea quòd non sint posita qualitatibus nomina, non dicuntur ab ipsis denominatiuè participantia.* Hoc in specie secunda qualitatis accidit, quæ in potentia atq; impotentia posita est. Nam neq; cursorij, neq; pugilici qui naturalem in his quandā obtinent aptitudinem, denominatiuè ab his dicuntur facultatibus: neq; enim posita sunt his facultatibus nomina, propterea quòd absolutis rebus actūq; existentibus nomina indere consuetudo studuerit. Nam pugilicus aut cursorius à scientijs in actu pugilica nempe & cursoria nominātur. Ac quid inquam in potestatibus quibus non sunt indita nomina: quando nec in quibusdam qualitatibus nomina habentibus denominatiuè ab ipsis participantia dicuntur? quippe virtutis particeps non virtuosus, sed studiosus vocatur. Quandoq; verò & æquiuocè appellantur à qualitatibus participantia, vt à grammatica scientia grammatica mulier: & musica mulier à musica. Proinde exquisitiore nobis hoc loco, vti diximus, sermonē exhibens qualitatis, verba illa adiecit, vel quouis alio ab ipsis modo. Addidit verò hæc ob innominata ac diuersiuoca.

56 Inest autem & contrarietas secundum qualitatem: vt iustitiæ iniustitia contraria est: & albedo nigredini: & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur: vt iniustum iusto: & album nigro. Non in omnibus autem hoc accidit: rubro enim aut pallido aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palàm est ex singulis proponenti alia prædicamenta: vt si est iustitia iniustitiæ contrarium: quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia: nullum enim aliorū prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, nec omnino aliquid huiusmodi nisi quale. Sic autē & in alijs quæ secundum quale sunt contraria.

71 *Inest verò & contrarietas in quali: vt iustitia iniustitiæ contrarium: & albedo nigritiei.*

Accedit ad proprium qualitatis, eadem quemadmodum in prædicamentis alijs præceptionis regula vtens. Proprium igitur qualitatis inquit est, contrarietate admittere: neq;

iniuria. Nam & in corpore album nigro, & in anima iustitia iniustitiæ, & in vtroq; fanitas morbo repugnat: spectatur enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim & in prædicamentis alijs contrarietas penes qualitatem considerabatur: quippe & substantia huius nomine cōtrariorum est capax: & quæ contrarietatem admittunt relatiua ex qualitatis prædicamento desumebantur. Propriè igitur, vt modo dixi, cōtrarietas circa qualitatem visitur. Ceterum non adest omni qualitati contrarietas: nihil enim est contrarium qualitibus inter contrarias qualitates medijs: vt rufo, vel pallido, vel similibus. Sed ne figuris quidem est contrarium, triangulo inquam, & circulo, atq; id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus: dicitur nanque album nigro contrarium: & calidum frigidum. Item si contrariorum vnum quale sit, erit & alterum quale. Id verò prædicamenta alia proponenti constabit. Vt si iustitia est iniustitiæ contrarium, qualis autem iustitia est, qualis igitur & iniustitia fuerit. Patet enim sub quod prædicamentum contrariorum quodq; recipitur, alterum quoq; eodem iri relatum, ex eo quòd in aliud prædicamentum à nobis cooptari nō possit. Nam genus idem est contrariorum.

Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus 57 album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus. Sed & ipsa intensionem suscipiunt. Cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri: non tamen omnia sed plurima. Iustitia nanq; si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere: similiter autem & in alijs dispositionibus. Quidam enim dubitant de talibus: iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici: nec fanitatem fanitate: minus autem habere alterum altero fanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur. Sic autem & grammaticam, & alias dispositiones: sed tamen ea quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur: & iustior: & fanior: sic autem & in alijs. Triangulum verò & quadrangulum non videtur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum. Quæ enim diffinitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum autem quæ non recipiunt rationem eandem: nihil magis alterum altero dicitur. Nihil enim quadratum magis quàm parte altera longius circulus est: neq; alterum enim recipit circuli rationem. Simpliciter autem si vtraq; non recipiunt propositi rationem, non dicitur alterum altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

7. Suscipit autem quale & magis & minus. Album enim magis & minus aliud alio dicitur. Et iustum aliud alio magis & minus, & vero ipsum sibi ipsi incrementum capit.

Aliud consequens ipsius qualis, nempe suscipere magis & minus: album nãq; albo magis & minus dicitur, & ipsum seipso albius. Hoc autē inquit nō est omnibus consequens, idq; merito: siquidem dictum est, vbi contrarietas ac mixtio contrariorum visitur, ibi magis quoq; & minus considerari: vbi nec contrarietas, nec contrariorum mixtio est, ibidem nec magis minúsq; spectari. Iustitia verò an magis quàm iustitia & minus dicatur sanè quis dubitauerit. Quòd autem non in omni qualitatis prædicamento suscipi magis & minus dicere conueniat, patet ex eo quòd circa hæc quidam addubitant, nolentes iustitiam magis & minus iustitia esse, & fanitatem fanitate, & similia: verum de his Aristoteles non articulatè nobis rationem explicat. Nos verò hæc de ijs in medium afferimus, affirmamúsque admitti citra controuersiam à qualibus, eo modo quo diximus magis & minus: à qualitate tamen quæ finibilis est ratione, magis minúsq; non suscipi: vt iustitia, fanitate, ac similibus. Iustitia enim ipsa per se non vtiq; magis & minus quàm iustitia fuerit: nã siquid

iustitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidem iustitia est. Vt enim sunt homines ex æquo ij quibus hominis finitio congruit, quibus autem pars vel minima finitionis non conuenit, vel rationale, vt brutis, vel scientiæ capax: aut mortale, vt angelis, nec omnino sunt homines: ita nisi iustitiæ, vel sanitatis, vel alicuius huiusmodi finitionem æquabiliter accipiat, neq; tale erit iustitia, neq; sanitas, neq; eius generis quidpiam. Recipiunt tamen hæc qualia magis minúsq;, secundum quòd sibi aut plus aut minus vnumquodque qualitatis vendicauerit. Nam quod albedinis plus quàm nigri adeptum est, magis album dicimus illo quod plus nigredinis quàm albedinis obtinet. Similiter eum magis iustum appellamus, qui communicationem cum iusto vberiore est amplexatus: & salubrem, qui alijs magis sanitate fruitur, & ita in id genus omnib⁹. Quo enim pacto nõ æquè ignis omnes qui circumstant, exēpli gratia, calorem percipiunt, sed propinquiores magis, quãto copiosius pyra participant, remotiores minus, tametsi ignis vnus idēmq; sit calor: ita & in qualitatibus omnibus arbitrar⁹ conuenit, nec intendi nec remitti per se eas posse. Quòd si in subiectis sint corporibus, in quibus misceri quoq; naturâ sunt aptæ, contrariorum maiore aut minore admixtione intēduntur aut remittuntur. *Triangulus autem quadrangulisque ipsum magis & minus accipere non videntur, neq; aliarum vllæ figurarum. Nam quæ trianguli vel circuli rationem admittunt, omnia similiter trianguli sunt aut circuli.* Per hæc etiam magis & minus non omni inesse qualitati comprobatur: neq; enim vlli competit figuræ. Quippe triangulus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur: nanque horum vterq; rationē similiter capit trianguli. Neq; circulus circulo, quanquam decies millies fuerit maior: nã suscipit & vterq; horum similiter circuli rationem: pariq; in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio cohæret. *Eorum verò quæ nõ admittunt, aliud nihilo magis q̄ aliud dicitur. Nihilo enim quadrangulus magis quàm parte altera longius quadratū circulus est.* Hoc est quod sibi vult per hæc verba. In quibus inquit ipsum magis minúsq; consideratur, eadem in ijs finitio, non tamen similiter prorsus, oportet conueniat. Nam si nulla euariatione congruat, non accipiunt ipsum magis & minus. Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se cõmodè habet: competit exercitationi quoq; hæc ratio, & cibus, & vrinis, alijsque compluribus. Quandoquidem igitur finitionem eandem, non tamen indifferenter recipiunt omnia, sed vt sanitatis custos, exercitatio: cib⁹ vt efficiens: lotia vt indicatiua: ipsum magis quoque ac minus iure admittunt. Dices enim exercitationē cibo magis salubrem: nam præsentem illa sanitatem tuetur: hic absentem reuocat. Magis vero cibus salubris est quàm lotia: tantum quippe duntaxat obtinent salubris lotia, quantum dispositionem salubrem indicent. Quòd si sit in quibusdam finitio eadem nullo discrimine, aut prorsus diuersa, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt. nam sunt prorsus quædam diuersa, vt homo & equus: ideo nemo dixerit hominem equo magis hominem: nec equum cane magis equum, quoniam diuersa planè sunt: nõnulla prorsus eadem, quare neq; hominem homine magis hominem eadem de causa aliquis affirmabit: neq; equum equo magis equum: quoniam inter se sunt eadem penitus, finitionemq; eandem sine discrimine accipiunt. Verum quoniam album in niue & veste eandem finitionem, sed non citra differentiam admittunt, iure aliud magis quàm aliud dicitur. Suscipiunt enim diffinitionem vtraque non similiter eandem: sed nix vt cognatum habens album, propriæq; completiui substantiæ, nec admitens contrarij: vestis vero, arte comparatum, demus id, nec substantiæ completiui, nec cõtrarij minime capax. Idem quoq; in nigro modus est, atq; alijs. Polygonus igitur seu multangulus ob id non magis triangulo circulus dicitur: quoniam eorum neuter finitionem recipit circuli. Neq; verò multangulus circulus alijs minus circulus perhibetur, eadem rursus ratione.

58 Horum itaque quæ prædicta sunt nihil est proprium qualitatis. Similia verò aut dissimilia secūdam solas dicuntur qualitates. Simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundū eam simile vel dissimile dici.

DE QUALI

20 Nullam itaque ex ijs quæ recensimus qualitatis proprium est. Similia verò & dissimilia in solis qualitatibus dicuntur.

Quemadmodum in substantia atq; alijs fecit, reprobatis prius ijs quæ propria videbantur, postea quæ propria re vera essent tradidit: ita & hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, nimirum inesse ipsi contrarietatem, & magis ac minus accipere, quasi non omne comitentur quale, eligit, quod simile dicatur atq; dissimile. Nam in aliorum prædicamentorū nullo id dicitur. Cæterū non ipsa qualitas, sed qualia simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quæuis vna eademq; est, si ipsa per se, nec in subiecto spectetur, quoniam pacto similis ipsa vel dissimilis sibi ipsi fuerit? subiecto tamē insita simile ac dissimile excipit, vel proueniens syncera in iisdem, vel cōtrarij similiter admixtionem recipiens, & ita subiecta ipsi similia secundum eam inter se reddens, vel dissimilia, eo quod non similiter in concretum deducatur, sed contrarij mixtione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Ideo itaq; vt omni prædicamento proprium accommodemus, vti fecimus in substantia, assignato eius proprio non nihil addentes, dicentēsq; substantiæ esse prædicamento proprium, vt eius indiuidua vnum idēmq; numero manentia contrariorum sint vicissim capacia, atque eo modo proprium omnis substantiæ consequens effecimus: ita & hoc loco agemus, ac qualitatis proprium esse dicemus prædicamento, vt ei subiecta indiuidua similia vel dissimilia dicantur. Sic namq; & omni prædicamento consequens & soli conuenerit.

At verò non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositū 59
facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Penè enim in omnibus talibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia: nam cū disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur: eorum vero quæ singularia sunt nihil ipsum quod est alterius dicitur: vt grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica. Sed forte secundum genus & hæ ad aliquid dicuntur: vt grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grammatica: & musica alicuius disciplina, nō alicuius musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt non sunt ad aliquid: dicimur autem quales secundum singula: hæc enim & habemus. Scientes enim dicimur, eo quod habemus singularum scientiarū aliquas. Quare hæ erunt etiam qualitates quæ singulares sunt: secundum quas aliquando & quales dicimur: hæ autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius. Si contingit idē ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtrisque hoc generibus enumerare.

21 Minimè verò turbari conuenit, ne quis cum de qualitate verba facere instituerimus, complura quæ ad aliquid sunt connumerare nos putet. Habitus enim dispositionēsq; ad aliquid esse dicebamus.

Quandoquidem ei de qualitate sermo est, habitus verò ac dispositiones sub qualitate rededit, quæ erant ad aliquid (nam ipse quoq; ad aliquid prius ea retulit, & habitum inquitens habilis rei habitum, & dispositionem rei disponendæ dispositionem esse) idcirco difficultatem sentiens, duplici eam ratione soluit: ac primum leuius quidem, dein subtilius. Habetque solutio prima ad hunc modum. *Fermè enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, singulare autem nullum.* Hæc solutio prima est difficultatis. Talium enim inquit genera ad aliquid referuntur species verò ad quale. Scientia verbi causa est ad aliquid: genus est enim scientia: & scibilis rei scientia dicitur. Geometria verò ad aliquid non est, cum species sit scientiæ: sed ad quale reducitur. Habet similiter res sese in habitu & dispositio-

ne, eiúsq; notæ omnibus. Habitus nanque habilis habitus, & habile habitu habile: & dispositio disponendi dispositio: & disponendum dispositione disponendum. Sunt tamen qualitates sanitas vel morbus: & grāmatica vel rhetorica: cum species habitus dispositionisve sint. Quales enim secundum eas sumus: denominatiuēq; ab ipsis grammatici vel rhetorici vel salubres vel morboſi, vel quouis modo appellamur. Dicimur verò & scientes: non q̄ simpliciter scientiē simus, sed particularis alicuius scientiæ participes, grāmaticæ, vel musicæ, vel alterius cuiusquam. Hæc igitur leuior est solutio. Porrò leuior est, quoniã in prædicamentis omnibus genera ad quod species quoque prædicamentum referuntur, sese eodem recipiunt. Exactior autem sic habet. *Item si idem forte sit quale & ad aliquid, absurdū nihil est in utroque ipsum genere censerī. Vt enim reducūtur ad substantiam pater & filius, reducuntur verò & ad relationem, alia tamen atq; alia ratione, ita absurdum nihil est habitus dispositionisq; ut res ad qualitatem, ut respectum quēdam recipientia, ad ea quæ sunt ad aliquid referri.*

DE ACTIONE ET PASSIONE.

60 **R**ecipit autem agere & pati contrarietatem: & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigefacere contrarium est: & caleſieri ei quod est frigefieri: & delectari ei quod est contristari: quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus: & caleſieri magis & minus: & tristari magis & minus: suscipiunt igitur magis & minus agere & pati: de his igitur tot dicuntur. Dictum est autem & de eo quod est situm esse in ijs quæ sunt ad aliquid, quòd denominatiuē à positionibus dicitur. De reliquis verò, id est quando, & vbi, & habere, propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur quàm quæ in principio dicta sunt: quòd habere quidem significat calceatum esse, armatum esse: vbi verò, ut in lyceo, in foro: & alia quæcūq; de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus quæ proposuimus sufficiunt dicta.

Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt.

Simplicia quædam sunt prædicamenta: quædam ipsum esse per simplicium combinationem complexumq; obtinent. Simplicia sunt quatuor exposita, substantia, quantum, quale, & ad aliquid relata: per complexionem verò substantiæ ad horū vnum, vel ad seipsam, sex fiunt reliqua: ut ex substantia & quanto, vbi, & quando: ex substantia & quali, facere, & pati: ex substantia & relatiuis, habere, & situm esse. Cæterum ut id quoq; intelligamus, propriè inquam prædicamenta suprædicta quatuor esse, sex verò reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus ex diuisione sumamus. Ex ijs quæ sunt, subsistunt alia per se: quædam ipsum esse in alijs possident. Subsistit per se substantia. Quorum esse in alijs est, ea partim in respectu considerantur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ se ad aliud non habent, alia secari in partes possunt, ut quanta: (proprium enim id quati esse dicebamus, nempe diuiduum esse in partes) alia distribui in eisdem nequeunt, ut qualitates. Hæc sunt quæ propriè ac primum prædicamenta appellantur. Alia verò sex fiunt complicata tribus reliquis substantia, quanto inquam, relationi, & quali. Quanto enim iuncta substantia duo prædicamenta efficit, quando, & vbi: nam tempori sociata prædicamentū facit quando. Significat enim quando neq; substantiam duntaxat, neq; tempus, sed substantiam quæ sit in tempore: significatiuum autem est in tempore quando, secundum tres partes illius, videlicet præsens, præteritum, futurum. Sin verò connectatur loco substantia, vbi prædicamentū conficit: quippe vbi neq; locum solummodo indicat (non est enim locus in loco) neq; substantiam: sed substantiam quæ sit in loco. Vbi autem loci declaratio est, diuiditurque sursum, deorsum, dextrorsum, laeuorsum, ante, retro. Rursus prædicamenta alia procreat duo substantia ipsi quali addita, faciendi & patiendi: nam facere &

DE ACTIONE

pati penes qualitatem fiunt: qui enim facit in aliquid, is aut calefaciēdo, aut refrigeran-
do, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque. Facere est in aliquid agere: & aut in seip-
sum agere, vt per sese laborare, cernere, sermocinari: aut in aliud, vt verberans vapulantē
verberat. Et verò patiens quòd afficitur caliditate vel nigredine, aut alia qualitate aliqua
patitur: pati enim est ab aliquo alterari. Diuiditurque ita, vt vel in corruptionem à con-
trario ducatur: vel in perfectionem, vt visio à visibili. Iterum si relatiuis adijciatur substā-
tia, situs prædicamentum facit. Est enim situm esse, talis corporis positus: atq; in hæc diui-
ditur, quæ sunt recubare, sedere, stare: situm autem esse, ad aliquid dicebamus. Ipsa verò
sibi ipsi complicata in re quapiam arte constructa, prædicamentum habendi efficit: signi-
ficat enim habere, substantiæ circa substantiam, in circuitu positionem. Hæc porrò arte
comparata res aut tota est in tota substantia, vt tunica in corpore: aut tota in parte, vt an-
nulus in digito, vel telum in manu. Dicitur nanq; tribus modis habere, in animo vt ha-
bitus, in corpore vt cicatrix, circa corpus vt pallium, tunica, calceamentum, arma. Cæte-
rum proditis quatuor prædicamentorum rationibus finitionibusque ac consequentibus,
Aristoteles sex reliquorum neque finitiones, neq; diuisionem in species tradidit: perinde
quasi hæc nobis ex dictis cognoscere liceat. Nos igitur cuiusque definitionem oportet ac
diuisionem in species edamus. Facere est in quidquam agere: cuius species duæ sunt: nam
faciens aut in seipsum facit, vt animus seipsum viuificans, cognoscēsq;: aut in aliud, vt
ignis in nos cum calefimus, atq; vt sensus circa sensibile agens. Vel aliter quoq; duplex
est facere: per animi impetum, vt in cane latrante: per naturam, vt in ignis vitione. Pati
verò est alterari ab aliquo: sūntq; species eius duæ. Nam aut sic patitur vt in corruptionē
agatur, vt lignum quod ab igne vritur: aut velut in perfectionem ducitur, vt cum à visi-
bili pati dicimus visum: deducitur enim visus in perfectionem à visibilibus: cum propriū
actum recipiat. Patitur discipulus quoq; à præceptore: neq; corrumpitur ipse, verum per-
ficitur. Rursus item duplex est pati: nā aut corruptiuum est, vt secari, vri: aut perfectiuū,
vt discere, legere. Positū esse autem est situm quēdam habere: huius sunt species tres, re-
cubare, sedere, stare. Aut enim, vt sæpe cōmemorauimus, reclinatum corpus totum est,
ac recubare dicitur: aut partim reclinatum est, partim rectum, & sedere nuncupatur: aut
totum est erectum, & stare appellatur. Quando tempus declarat, vel quod est in tempo-
re: species tres eius sunt, præsens, præteritum, & futurum. Vbi locum significat, vel quod
est in loco: sex sunt huius species, supra, infra, dextrum, sinistrum, ante, & retro. Sex autē
iure sunt loci discrimina: est enim locus, vt i nos p̄didimus, finis ambientis quatenus am-
bitum complectitur: ambitum autem corpus est, quod tres habet dimensiones: quarum
secundum rectam lineam vnaquæq; definitè nec secūdam aliam spectatur. Siquis enim
quanta sit parietis dimensio secundum longitudinem, verbi gratia, nosce velit, ad perpē-
diculum hanc metietur: est verò perpendiculum recta linea. Eodem modo si quanta sit
dimensio in latitudinem vel profunditatem cognoscere cuiquam libeat, eam funiculo
extento metietur, qui & ipse recta est linea: habet vero omnis recta duos fines. Ergo si tri-
bus dimensionibus constat omne corpus, quælibet autem per rectam lineam figuratur
dimensio, habetq; recta omnis linea duos fines, iure sex finibus corpus concluditur. Sex
igitur si sint corpori fines, locus quoq; ipsum ambiens totidem habeat necesse est: quo-
niam locus secūdam dimensionem omnem corpus amplectitur: sūntq; dimensionis in
longitudinem extrema, vt in animato dixerim, supra & infra: in latitudinem, dextrum
ac sinistrum: in profundum, antè & retrò. Habere autem est substantiæ circa substātiā
amictus: hoc verò aut circundatur vt totum, velut tunica totum corpus ambitur: aut to-
tum parti inducitur, vt annulus digito. *Facere autem & pati contrarietatem recipiunt.* Quaren-
dum hoc loco cur ipsum facere & pati Philosophus nō ad ea quæ sunt ad aliquid redigat,
sed alterius esse ea dicat prædicamenti: faciens enim in patientem facit: & patiens à faciē-
te aliquo patitur: quamobrem sunt hæc quoque ad aliquid. Itaque ad hoc dicimus infini-
tū verba naturæ actionum vel passionum significatiua esse duntaxat: nam aut actionē
tantum, aut passionem declarant: alia autem verba, vel participia, substantiarum vel cū
actione vel cum passione coniunctionem indicant. Facere igitur & pati cum infinitiua

sint verba, actionis ipsius indicatiua passionisve sunt, nec ex eorū genere quæ sunt ad aliquid: nemo enim ipsum facere in id quod pati est, facere, vel ipsum pati ab eo quod est facere, pati dixerit: patiens tamen vel faciens sub relatiua recipiunt: nā faciens impatientē facit, & à faciēte patiens afficitur. Quærit autem meritò in naturali auscultatione Aristoteles, si ex faciendo patiendòq; prodeat motus, vtrum in faciente an patiente spectetur: affirmatq; in patiente: est enim motus à potestate in actum via. Porrò actus, est habitus ipsa adiectio: mouentur ergo quæ sunt indigentia, atq; ab imperfecto ad perfectū transmigrant: motibus igitur ciuntur pluribus, quæ plura desiderant: quæ paucis opus habent, parcius mouentur. Deus sanè Opt. Max. cum nihilo egeat, est prorsus immobilis. Faciens itaque si habitum secundum ipsum quod facit perfectum obtineat, non secundum illud quod facit mouebitur: patiens verò perinde quasi facientis egeat, quo insitam ei facultatem in actum producat, iure moueri dicitur, cum prouehitur ab eo quod est potestate, ad hoc vt actu sit id quod naturā esse potest. Quamobrem vnus est motus qui in solo patiente consideratur, duplicem tamen licet esse motus rationem: potest enim & in faciente, & in patiente spectari. Nam cum à faciēte aspexerimus inchoantem motum in patiente definire, actionem eam vocamus: passionem verò, cum à patiente exordiri eum, ac cessare in faciens viderimus. Similis modus quoque in doctrina disciplināq; est. Vnus est itaque subiecto motus, ratione differens. Quæ vero ad aliquid habetur, non solum ratione, sed subiecto quoque diuersa sunt. Quamobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa subiectum vnum hoc est motum versentur: si ad aliquid pertinentia non relationem solum habere, sed subiecta quoque volunt diuersa. Cur ergo non de actione & passione titulum indidit? quoniam duplex inquam est actio: siquidem & via ipsa actio dicitur: vt ædificatoris actio, & finis ipse actionis, verbi gratia domus. Ne errorem igitur quempiam æquiocatio pareret, eumq; de fine differere arbitraremur, ob id ita inscripsit, De faciendo & patiēdo, id est de actione ipsa & via. *Facere autem & pati tum contrarietatem tum magis & minus recipiunt.* Neq; iniuria. Nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur: facere autem ac pati ex substantiæ complexu ad qualitatem consistit. Et verò magis minusque ab illis suscipi sæpe prodidimus, quæ & contrarietatem admittunt. Quandoquidem verò non omnis qualitas contrarietatem, neque magis & minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, meritò nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni faciendi & patiendi prædicamēto est consequens: sed si magis minusque accipiat, quod est ex qualitate desumptum, hoc ipsi inest: q̄ si ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neq; erit quidquam ipsi contrarium. *Itaque de propositis quidem generibus dicta sufficiunt.* Ex pauculis hisce verbis, de solis conceptibus prædicamentorum intentionem esse suspicati sunt quidam interpretes. Aristoteles enim, aiunt, genera sola nouit posterius genita, ac mēte cōcepta. Quippe vniuersale inquit ipse in cōmētatione de anima, vel nullū est, vel posterius: quæ vero ante multa sunt, ne oīno quidē vult esse, sed ea nānias dicit & superuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.

61 **D**E oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. Dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter: aut vt ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodq; istorum, vt sit figuratim dicere: tanquam ad aliquid quidem, vt duplum dimidio: tanquam contraria autem, vt malum bono: tanquam autem secundum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò affirmatio & negatio, vt sedet non sedet.

De oppositis verò quot modis opponi consueuerint dicendum.

Aboluta est prædicamentorum disputatio: ac post prædicamentorum sectionē auspicatur: nanque diuisum esse in tres partes librum inter initia diximus: nempe in eam

quæ prædicamenta antecedit, & quæ de ipsis agit prædicamentis, & quæ à prædicamentis consequitur. De vocibus quoque in antepædicamentis tractari quibus foret in prædicamentorum præceptione utendum, nobisque ignotæ ex usu essent, commonuimus: in secundo autem segmento de prædicamentis ipsis: in tertio hoc est præsentis, de vocibus quibusdã in prædicamentorum præceptione assumptis, quarum notitiam quidem habemus nonnullam, cæterum non articulatè distinctam atque explicitam. Quod verò hæc non seiuncta à prædicamentorum scopo sectio sit, ut sunt quidã arbitrati, tum ex ijs quæ diximus liquet, tum ex ipsa locutionis serie innotescit. Quippe coniunctioni quidem in sectionis fine præcedentis positæ, in hac verò ipsam coniunctionem intulit: nam cum in illa dixisset, Itaque de propositis quidem generibus dicta sufficiant, nunc in huiusce primordio inquit, De oppositis verò. Itaque vel ex hoc patet scopi continuitas. Docet verò de oppositis primum: etenim mentionem horum fecit cum de quanto differeret, quãdo oppositum esse magnum paruo nõ ut contraria, sed ut ad aliquid affirmabat: docere igitur hoc loco vult opposita quot modis dicantur. Obiacent ergo quatuor inquit modis opposita: vel ut ad aliquid, vel ut cõtraria, vel ut habitus & priuatio, vel ut affirmatio ac negatio. Cæterum quærendum est, cur species quatuor solæ oppositorum, nec plures nec pauciores habeantur: & quænam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa. Ut ergo cur solæ quatuor species sint discamus, dicam hoc pacto: Opposita vel ut orationes, vel ut res mutuo sibi aduersant. Quæ veluti res opposita sunt, aut in respectu quodã spectantur, ut quæ ad aliquid sunt: aut carent respectu. Si careant respectu, aut in se mutantur inuicem, velut cõtraria, ut album & nigrum: aut nõ mutantur, quemadmodum priuatio & habitus, ut visus cæcitasque: opponuntur ergo ut orationes affirmatio & negatio, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat. Ut res autem respectum habentes opposita sunt, quæ ad aliquid referuntur, ut pater & filius: dextrum & sinistrum: scientia & scibile. Ut res nullo respectu deinctæ, atque in se mutuo transeuntes opponuntur contraria, ut nigrum & album: & calidum & frigidum. Ut res autem quæ nec villo respectu iunguntur, nec in se vicissim mutantur, habitus & priuatio, ut visio & cæcitas: mutatur enim in priuationem habitus, ut visus in cæcitatem: non tamen priuatio in habitum cõmeat, ut cæcitas in visum. Porrò per priuationem hoc loco absolutam formam potestatisque ipsius corruptionem intelligit: at in auscultatione naturali nõ interitum absolutum potestatis, priuationem vocat (vult enim in libris illis priuationem quoque in habitum mutari) sed formam solius absentiam. Cuiusnam igitur rei gratia species quatuor tantum oppositorum, nobis aperuit diuisio. Quãobrem verò oppositionem statuerit relatiuorum primam, secundam cõtrariorum, tertiam habitus ac priuationis, quartam affirmationis negationisque, nunc explicabimus. Dicimus itaque ab ijs quæ molliorem oppositionem haberent, relatiuis inquam occœpisse. Hæc enim sua oppositione nõ se mutuo solum nõ corrumpunt, sed si mul etiam inuehant: quippe vno posito, verbi gratia patre, secum alterum quoque infertur, ut filius: sublatoque vno, simul aufertur & alterum: cum alterum ipsum esse alteri præstet. Locum secundum obtinet contrariorum oppositio, ut albi & nigri: horum enim est oppositio quodam pacto valentior: quoniam nõ se mutuo duntaxat non inferunt, sed etiam corrumpunt: alterum enim nõ permanet vno præsentem: quanquam hæc inuicem quoque in se transmutentur, ut calidum & frigidum: album & nigrum. Tertium obtinent ordinem, quæ per habitum ac priuationem repugnant: est enim horum validior oppositio, contrariorum oppositione: nam mutantur in se inuicem contraria, priuatio nõquam in habitum transit: neque enim ex cæco quis rursus videbit, ratione saltem naturali vel artificiali, nisi id diuina potestate acciderit. Postremo loco sita sunt quæ per affirmationem negationemque opponuntur: quippe horum oppositio valentior est, quoniam in omnibus quæ sunt & non sunt, verum falsumque diuidit. Dicitur enim Socrates vel esse dexter, vel dexter non esse: verumque hæc sanè diuisio est, vel si solus sit Socrates, vel cum pluribus, vel neque omnino sit. Nam & solus si sit, vera est diuisio quæ eum dicit dextrum non esse: siue cum pluribus, similiter. Nam aut dexter est inter plures existens, aut nõ est dexter, sed vel medius, vel sinister: vtrumque autem non dextrum significat. Sed si ne omnino quidem etiam sit, verum est dicere dextrum nõ esse: quo modo enim, si ne omnino sit quidẽ? Vox

quoque alba esse dicitur, vel non alba: & lapis aut habere visum, aut non habere. Et verò hanc in omnibus oppositionem veram esse, non in particularibus solum oppositionibus, sed in vniuersalibus quoque; comperies. Nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut non dextra: vel alba sunt, vel non alba: vel visum habent, vel non habent: non enim hæc oppositio in corporibus dūtaxat, sed in incorporeis quoque; obtinet locum: quippe nec illa dextrum habent situm: quandoquidem nec corpora sunt: neque sunt alba: neque nostro sunt visu prædita. Quin & non ens neque dextrum est: neque album: neque visum obtinet. Ergo affirmatio & negatio, vti prædiximus, omnia entia & non entia dirimunt, oppositiones aliæ minime. Nam nec relatiuorum oppositio in omnibus dicitur, si quis enim forte solus sit, non esse dicitur dexter, aut sinister. Sed neque vllū ex incorporeis, vt anima: quippe neque dextra est, neque sinistra. Verum nec contrariorum oppositio: esse enim vox alba non dicitur aut nigra, cum quædam etiam mollis vocetur: neque colorum hi sunt albi, illi nigri, quandoquidem sunt & mediij, fuscus, & pallidus, atque consimiles. Sed neque in priuatione & habitu: non enim cæcus esse dicitur lapis, vel præditus visu. Meritò igitur primam dixit oppositionem relatiuorum, secundam contrariorum, tertiam quæ per priuationem & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemque; obitur: orsus nimirum ab ijs quæ oppositionem sunt molliorem sortita: progressusque; ad ea quæ opponuntur vehementius. *Opposita verò sunt id genus singula, vt formula explicem, ceu relatiua quidem, quale duplum dimidio. Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, sermonem in exemplis medians: tum ita separatim vnumquodque discernit à reliquis: nequis eandem horum esse oppositionem putet. Eandem nanque esse oppositionem contrariorum relatiuorumque sunt quidam suspicati, contrarium enim inquiunt contrario contrarium est. Ad hoc igitur res quæ contrarietatem admittunt qualitates esse dicimus, vt album & nigrum, & calidum & frigidum: nemo quippe dixerit album nigro esse album, neque nigrum albo nigrum: ipsa tamen ad aliquid se habentium est contrarietas. Neque absurdum quidquam sanè est, contrarietatem quæ relatiuorum sit, alijs in rebus conspici: nanque ad aliquid spectantia propria non frui subsistentia dicebamus, sed in alijs prædicamentis consistere. Ut autem contraria, vel vt malum bono. Bonum hoc loco non super substantialia dicit: quandoquidem huic non est oppositum malum: sed illud quod in generatione corruptionemque; versatur: quod malū habet contrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se, Deo suppetens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum (nam nihil contrarium est substantiæ) alterum per accidens quod ad distinctionem contrarij dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt: quoniam solis substantiam complet, substantialisque; eius est: tum aëri infusam, ei per accidens iunctā, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirū & ipsæ aëri lucis recessu superuenientes. Est verò & cognitio duplex, vt Plato quoque; affirmat, altera intellectualis, quæ verū duntaxat nouit, nec falsum habet oppositū: altera est cogitativa opinio, cui est oppositum falsum: falsò nanque cogitare opinarique; contingit: falsò vero non contingit intelligere, siquidem mens amens esset. Aut enim, inquit Aristoteles, attigit mens intelligibile, aut non attigit: quocirca vacat errore. Huic igitur apud nos bono, generabili inquam, malum esse oppositum dicit.*

62 Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: vt duplum dimidij, hoc ipsum quod est, alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur. Et dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est oppositum ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile. Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.

Quæ ergo vt ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt, aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quouis aliter modo.

Relatiuorum oppositionem vult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatq; id, tali in secūda figura vtens syllogismo: Quæ opposita sunt vt ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, vt dextrum sinistri dicitur dextrum: quæ verò vt contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum: nam album nigri album non dicitur: opposita ergo vt ad aliquid ab oppositis vt contraria diuersa sunt.

Illa vero quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium: quare differunt ab inuicem hæ oppositiones. Quæcunq; verò contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horū nihil est medium. Quorum verò nō est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium: vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinem, vel sanitatem. Et par quidē & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse vel par vel impar: & non est horū aliquod medium, neq; ægritudinis & sanitatis: neq; imparis atq; paris. Quorum autē non est necessarium alterū inesse, eorum est aliquod medium: vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necessarium alterum eorum inesse corpori: nō enim omne corpus vel album vel nigrum est. Sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de alijs cōpluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri fuscum & pallidum: & quicumque alij colores: prauo vero & studioso, quod neq; prauum neq; studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: vt albi & nigri fuscum & pallidum, & quicumque alij huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facile medium assignare: vtriusq; verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum neque iniustum.

• *Quæ autem sunt eiusmodi contraria, vt in quibus fieri natura sunt idonea, vel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium.*

Discreta relatiuorum à contrariorū oppositione, nunc seiungere eam à cæteris cogitat: priusq; ab habitus & priuationis oppositione discriminat. Quoniam verò ad hoc ei diuersarum enumeratio confert specierū, quæ per habitū priuationémq; sunt oppositæ, prius tradit nobis harū differentias, speciésq; ante hæc prodit diuersas contrariorum. Nimirū enim has quoq; ab ijs protinus discernit quæ per habitū priuationémq; opponuntur, post varias autē oppositorum per habitum priuationémq; enumeratas species, eorū quoq; exponit differentias, quæ per affirmationē negationémq; obluçantur, postremò igitur hæc quoq; à cæteris discernit. Nam si oppositionis cuiusq; differentias consequentiāq; nouerimus, oppositionum quoq; inter se discrimina facile intelligemus. Primum igitur contrariorum, vt dictum est, diuisionem tradit. Habet autē hunc in modum potestate: Contrariorum alia medio carent, vt par & impar: alia medium obtinent, vt album & nigrum (medium enim fuscum est, & colores reliqui.) Ac medio præditorū quædā sic habēt, vt abesse vtraq; à subiecto valeant, neq; enim corpus omne albū simul esse vel nigrū est necesse, nā esse & fuscū potest. Quædā ita, vt ex necessitate præfinitè alterū, nec quodlibet, adsit subiecto, vt caliditas in igne, nec vnq; frigiditas. Similiter & ī niue frigiditas, calidi-

nunquam: quòd horum sic utrūq; naturā sit cōparatum. Atq; hæc quidem tum diuifio, tum subdivifio est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria medijs prædita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus, quorundā orationibus, atq; extremorum negatione explicata. Nominib⁹ vocata sunt, quæ albo nigrōq; interfacent, vt fuscum, pallidum, flauum, & similia: quod autem inter vitiosum studiosūmq; est medium, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorum indicatur, quod neq; vitiosum neq; studiosum est. *Quæ autem sunt eiusmodi contraria, vt in quibus fieri natura sunt idonea, vel de quibus prædicantur.* Contraria partim per accidens, partim per se sunt in subiecto. Declarauit igit per hæc verba, fieri naturā sunt idonea, quæ per accidens: per prædicari, quæ per se subiecto insunt. Porro ipsum per se duplex est, vt in demonstratiua ipse cōmentatione affirmat: alterum quod pars definitionis subiectæ rei fit, vt animal, rationale: sunt enim per se hæc in homine, atq; in eius definitione assumuntur: alterum in cuius finitione subiectum accipitur, vt par & impar: simitas & desimitas (per desimitatem intelligo, adunci nasi affectum, quem græci *ἰσοπέπεια* dicunt) nanq; & par & impar finientes subiecti meminimus, numeri inquam. Par enim dicimus, numerum qui bipartitò ac æq; diuiditur: & impar, numerum qui in partes æquales duas secari nequit. At numerum finientes nō necesse est paris meminisse, est enim multitudo collectiōq; vnitatū numerus, etsi numerus omnis maximè aut par est aut impar. Simitatem quoque ac desimitatem finientes, subiectum hoc est nasum necessariò cōmemoramus: simitatem dicentes cavitatem esse in naso: desimitatem gibbum in naso. *Ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est mediū.* Quod dicere vult his verbis, huiusmodi est: *Quæcunq; sunt id genus contraria, vt ipso inesse alterum, vel vt per sese, vel vt per accidens ex necessitate oporteat, horū nihil interiacet medium.* Quæ vero sunt eius notæ vt ambo à subiecto abesse possint contraria, in quo vel per se, vel per accidens insunt, hæc medio non carent, sed aliquod habent interlitum medium. Exemplum prioris. Contrariorum quæ per se insunt, par & impar, horum enim nihil in medio est. Prædicatur autē par & impar de numero, est enim numerus omnis aut par aut impar, nec qui id genus non sit, dici poterit numerus. Eorum autem quæ per accidens insunt contrariorū, morbus & sanitas: nam nec est aliquid horum medium, sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus, vel sanitatem, vel morbum: vt per morbum, omnem quouis modo à naturali statu egressum capiamus. Secūdi exemplum. Eorum quæ per se adsunt: vt caliditas igni, & aquæ frigiditas: medium enim est horum aliquod, tepidum puta: eorum verò quæ per accidens, vt nigrū in nobis atq; album, quibus fuscum est medium. *Et verò prauum studiosūmq; de hominibus prædicatur, alijsq; compluribus.* Nam non in hominibus solum, sed in alijs quoque prauum ac studiosum dicimus, vt in equo. *In nonnullis itaque imposita sunt medijs nomina.* Per hoc, vt iam diximus, alio pacto mediatorum contrariorum subdivifionem facit: subdivifis iam ante his ipsis in ea quæ abesse à subiecto ambo possunt, & quæ per oppositorum alterum subiecto, ex necessitate inesse naturā sunt comparata.

64 Priuatio vero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunq; eorum fieri: priuari verò tunc dicimus vnumquodq; habitu susceptibilem, quando in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo insit. Edentulum enim dicimus non quod non habet dentes, & cæcum non quod non habet visum: sed quod nō habet quando natū est habere: aliqua enim ex natiuitate neq; dentes habent, neq; visum: sed non dicuntur edentula, neq; cæca. Priuari verò & habere habitū non est priuatio & habitus. Habitus enim visus est, priuatio vero cæcitas: habere autem visum, non est visus: nec cæcum esse, cæcitas. Priuatio enim quædam est cæcitas: cæcum verò esse priuari, non

priuatio est. Amplius. Si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraq; de eodem prædicarentur, sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas vero homo nullo modo dicitur. Opponi quidē etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus; idē enim modus est oppositionis: nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse & visum habere, opponuntur. Non est autem neq; hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio nanq; oratio affirmatiua est: & negatio oratio negatiua: quod vero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio: sed res. Dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem, tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modus oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub vtroque est opponitur, scilicet sedere aliquem ad nō sedere.

7. Priuatio & habitus circa idem aliquod dicitur.

Cum diuersa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eò conuertitur vt de priuatione atq; habitu doceat. Iam enim diximus horum ipsi præceptionē vt à relatiuis ea dirimat cōferre: neq; vt ab ijs solum, sed ab alijs quoq; oppositis discernat. Vniuersaliter autem loquendo in quo fieri habitum natura comparatum est, eorum vtrunq; circa id dicitur. Vt rem designaret, in quo naturā comparatum est dixit, quò particulare ostenderet: naturā autē cōparatum ad habendū dixit, vt tempus indicaret. Illud verò sciendū est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut rectitudinis, aut perfectionis. Sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt, vt in sensibili: in quibusdam nomen solum, vt in immortalī, atq; incorporeo, illo quod à corpore in oppositū seiungitur: in alijs res dūtaxat: non etiam nomen, in surdo, & cæco. Tria sunt in habitu priuationēq; obseruanda: quod accipere natum est: & quādo accipere, id est quo tempore sit aptum naturā: & in qua parte accipere. Circa quam rem verò dicitur habitus, circa eandem & priuatio spectatur, non enim visu priuatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omninò quidem visum recipere suapte naturā est aptus: neq; visu priuatum in pedibus hominem: quando visum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum visu orbatum vocamus: quoniam eo tempore visu frui haudquaquam est naturā idoneus. At hominem in facie visu priuatum appellamus, quòd homo visus compos esse naturæ beneficio est aptus, & hac in parte, atq; hoc similiter tēpore. Dicimus quoq; edentulum non eum absolute qui dentes non habeat: haud enim sanè & recens natum: cum ad habendum tunc non sit natura aptus: quo modo nec cæcum catulum: sed eum verbi gratia edentulum nominamus qui à senectute vel affectu priuatus est dentibus. Priuatum verò esse & habitum obtinere nō est priuatio & habitus. Vult hisce Philosoph⁹, nō esse idē priuatū esse cū priuatione, neq; habitum obtinere cū habitu, ostēdere. Nā qualitates quidē sunt habitus ipse ac priuatio: qualia verò ea quæ habitū ac priuationē habent: denominatiuēq; ab ipsis dicuntur, vt albedo & albū: est enim qualitas illa: hoc quale, denominatiuè ab ea deductū. Ostendit hoc porrò Philosophus habitū inquam aliud esse & habere habitū, nō per genera, hoc est per habitū & habitu præditum, vel per priuationē & priuatione affectum, sed per species, hoc est visum ac cæcitatē, & eū qui visum cæcitatēq; obtinet: quippe notiores sunt species generibus. Per spicuum nanq; in his est aliud cæcitatē, aliud habēs cæcitatē esse: & aliud visum, aliud qui visum habeat: sunt enim qualitates illa: hæc participes earū substantiæ: itaq; si diuersa sint hæc, erūt & horū diuersa genera. Vt enim visus cæcitasq; ad eum qui visu ac cæcitate præditus est sese habet, sic habitus & priuatio ad eū qui habitū & priuationem obtinet: quoniā vt ad habitū quoq; ac priuationē sese habēt visus & cæcitas, sic cui visus & cæcitas est, ad eū qui habitu & priuatione præditus est, sese habet: cū eorū sint species. Ergo si diuersa sunt hæc, visus inquam & habens visum, & cæcitas ac cæcitatē habens, erunt & genera eorū diuersa, habitus inquam & qui habitum possidet: & priuatio ac

privationem obtinens. Nam si cæcitas idem esset ac cæcum esse, prædicaretur de eodem vtrunq;. Et aliter, si visus esset idem inquit & visum habens, ambo de subiecto eodẽ prædicarentur. Vt enim mortalis, & homo, & rationalis, cum idem sint, de vno subiecto prædicantur, ita hæc quoq; si essent eadem, de vno subiecto eodẽmque diceretur: nunc verò habere homo cæcitatẽ aut visum fertur, cæcitas autem vel visus simpliciter esse nõ dicitur: quamobrem vel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tametsi diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum. Nam vt cæcitati obiacet visus, quemadmodum priuatio habitui: sic habere visum & cæcitatẽ, per habitum sunt priuationemque opposita. *Neq; verò quod sub affirmatione negationeque comprehenditur idem affirmationi est & negationi.* Nec quod sub affirmatione ac negatione continetur, id affirmatio est & negatio. Quòd autem non idem sit affirmatio & negatio cum illis quæ ab ijs significantur, probat ex eo quòd orationes sint affirmatio ac negatio: res vero, quæ ab ipsis indicantur. Nam sedet Socrates, oratio est: res autem, sedens ipse Socrates, est enim substantia cum actione quadam, cum eo inquam quod sedere est. Et verò eodem hæc oppositionis modo sibi mutuò refragantur. Etenim quemadmodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates non sedet dicenti aduersatur: ita & sedens Socrates non sedenti repugnat: oppositio enim vtraq;, vt affirmatio negatioque obnititur.

65 Quòd autem priuatio & habitus non opponantur vt ad aliquid, manifestum est: non enim dicitur id ipsum quod est oppositi. Visus enim non est cæcitatẽ visus: nec vllò alio modo ad ipsum dicitur. similiter autem neq; cæcitas visionis cæcitas dicatur: sed priuatio quidem visionis dicitur: cæcitas vero visionis nõ dicitur: neq; visus cæcitatẽ. Amplius. Ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur: quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt esset, vtique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur: sed non conuertitur: non enim dicitur visus, cæcitatẽ visus.

7. Quòd autem non vt relatiua priuatio habitusque opponantur perspectum est.

Cum nos de oppositione seorsum vnaquaq; docuerit, nunc discretionem earum facit: oppositãq; vt ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat: iam enim ea à contrarijs diduxit. Sermonem autem in speciebus rursus vt pote clarioribus exercet, visu inquam & cæcitate: ac primum quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda vtens figura. Relatiua, ea ipsa quæ sunt dicuntur oppositi. Nam pater filij pater, & dextrũ sinistri dicitur dextrum: quæ autem per habitum ac priuationem obstant, nõ ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur (visus quippe non cæcitatẽ esse visus dicitur) ergo relatiuè opposita ab ijs quæ per habitum priuationemq; opponuntur, diuersa sunt. Atq; ita primum quidem ab illustriore confessioq; demonstrauit, ab eo inquam qd visus non cæcitatẽ visus dicatur: dein post quoq; & ab ambiguo, nempe qd nec cæcitas visus dicatur cæcitas: nam hoc dici videtur. *Nec aliter vllò ad ipsum modo visus dicitur.* Hoc est quocunq; modo finxis nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec vllò modo, siue per ablatiuum, siue per alium casum assignaueris, indicat: neq; enim visus cæcitate est visus, eodem modo nec cæcitas visus dicitur cæcitas: quippe qui visus est, is non fit cæcitas, tametsi cæcus fit oculus. Non itaq; cæcitas visus cæcitas dicitur, sed visus priuatio cæcitas. Nam nec tenebræ lucis dicuntur tenebræ, sed lucis priuatio: quippè nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quãquam per lucis obubrationem. Sciendum porrò est, non videndi actum solum, sed subiectum quoq; hoc est oculum græcis visus nomine indicari. Cum ergo in confesso, id est visu, non eum dici ad oppositũ probauerit, nũc in ambiguo demonstrat. Nam cæcitas, inquit, priuatio quidẽ dicitur visus, cæcitas autem visus nequaquam. Nisi fortè cæcitatẽ non visus cæcitatẽ dici, perperam pronunciari, arbitramur. Nam si priuationem, vt ipse quoq; inquit, visus dicimus, genus autem si de quoquam prædicatur, speciem quoque eius aliquam prorsus de quoquam prædicari est necesse. (non enim quidquam esse animal potest, quod omnino aut homo, aut equus, aut aliorum quodpiam

non fit animalium: similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquam sit omninò cuius esse priuatio dicatur,) prorsus ergo est necesse oppositam quoq; illi secundum speciem habitudini, priuationem illius esse perhiberi: quippe visus priuatio non simpliciter vniuersaliterq; omnino priuatio est: sed quædam videlicet priuatio, id est cæcitas. Ergo si visus priuatio, est quædam priuatio, ipsa autem quædam priuatio nihil quàm cæcitas aliud est, cæcitas ergo est visus cæcitas. Quis enim fieri possit, quin cum dicatur alicuius esse genus, species quoq; alicuius esse affirmetur, si quidem ni species aliqua sit, genera existere minime possunt: aut ergo nec genus, id est priuatio, visus esse priuatio dicitur: aut si gen⁹, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquam fortassis, si scientiæ priuationem dicimus, speciem priuationis huius aliquam (quod ad rationem hanc attinet,) esse oportere, quæ de scientia prædicabitur, aut ad eam dicitur: nunc verò cum prædicetur de scientia genus, quampiam de eadem prædicari speciem, non comperimus. Dicere ergo ad id possumus, nec nominatam haberi oppositam scientiæ priuationem, quemadmodum opposita visui priuatio cæcitas nuncupatur. Nam si esset, ad scientiam illa quoq; vt cæcitas visus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habituum priuationem nominamus, vt incitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia item esse oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim incitia scientiæ fertur incitia, sed animi incitia: & indocilitas: & reliqua: quippe in seipsis oppositum de quo priuationem prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum dūtaxat, sed si species quoq; nomē adeptæ sub hac quæpiam sit: non propterea tamen & habitus id ipsum quod est priuationis esse dicitur. At oppositorum vtrunq; relatiuorum, id ipsum quod est, oppositi esse perhibetur, vt Aristoteles deinceps affirmat: quamobrem per habitum priuationemq; opposita à relatiuis fecerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quo modo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur, sic priuationem quoq; esse habitus priuationem dici. Namq; in relatiuis, vt quæ causæ sibi mutuò sunt, sic esse vtrunq; oppositorum dicitur reliqui: habitudinis verò esse fertur priuatio, ceu quæ illi non vt sit, sed contra, vt non sit causam præstet. An verò est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici visus esse priuationem afferenti, cæcitatem autem visus non item? Ecce itaq; lucis quoque priuationem, tenebras autem lucis non etiam dicimus: tametsi nihil aliud sunt tenebræ quàm lucis priuatio, vt visus priuatio cæcitas, velut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quemadmodum crurum verbi gratia læsionem vocamus, haud vero etiam læsionem integritatis, vel rectitudinis, vel quouis modo crurum situm naturalem appellaueris, dicimus: sic tenebras quoq; aeris, lucis autem tenebras nō etiam nominamus. Ergo nec visus cæcitatem: sed si quidem loquendum sit, oculorum cæcitatem vt oculorum quoq; læsionem nuncupamus: significat enim partem oculi visionis participem: visio potestatem ipsam. Verum quoniam vt in qualitatibus alijs quoq; sæpenumero qualitate affectum corpus æquiocè cum qualitate nominamus, albumque tum dealbatum corpus, tum ipsam appellamus albedinem, & calidum frigidumq; similiter, & graue ac leue, & reliqua: ita visum quoq; nō de potestate solum, sed de ipsis etiam instrumentis dicimus: oculosq; ipsos visum seu lumina vocamus. Cæcitatem verò oculorum esse, propriè dicimus: at oculi vti prodidimus visus proprie græcis vocantur, ob id itaq; cæcitatem quoq; visus dicimus, nō de facultate visus nomen, sed de instrumentis nimirum dicentes. Aristoteles autem cæcitatem non ad oppositam facultatem dici, id quod verum est, arbitratur. Reliquum est igitur, illud soluamus, quomodo cum genus cæcitatis, priuatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiam priuationis, oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si verum quidem sit, in quibus dicitur genus, omninò subiectam quoq; generi prædicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse formam adeptas subsistētēsq; aio. Proinde genus cum sit habitudo, subiectas quoq; ipsi species iure existētes ac forma quæpiam naturali præditas obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porrò est quàm habitus absentia, quamobrem non ens est ipsa sua ipsius ratione. Quoniam igitur modo non entis vt existentis aliquas species quærimus? Quare tametsi specialior aliqua cuiquam habitui sit priuatio opposita, non vt ens aliquod tamen, sed rursum vt non ens per habitus nega-

tionem opponitur, vt docto indoctum, & dentes obtinenti edentulum, ab e priuatiua particula, & dente. Itaq; & particulares hæ priuationes perinde ac genus per habitus negationem dicuntur. Quòd si priuationi cuiquam inditum nomen vsquam fuerit inuētum, vt visus absentia cæcitas nominatur, vel luminis absentia tenebrę, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectum genito, aut aliqua re alia quæ habitudinis absentia superuenit eiusmodi prædicatur nomen: vt ακότ@ id est tenebrę, dicitur à verbo σκιαζερ quod est obumbrare, est autem vmbra lucis impedimentũ quod in aere, vel simpliciter in perlucido contingit. Vel, vt Herodianus autor est, à verbo σχέερ quod est detinere. detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actũsq; cõplures remoratur. Et verò τυφλωθς forte id est cæcitas à τυφερ id est inurẽdo deducitur, & τυφλός id est cæcus, quasi τυφός, hoc est iniustos habens oculos nominatur. Oculi enim (inquit Poeta) paulatim vtũtur inanes. Quemadmodum ωκρός quoque id est oblæsus à πύθω, πύσω id est patior, patiar, vt ab δκνός, δκνίσω, δκνήςος, hoc est, à pigresco, pigrescam, piger factum est. Meritò igitur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habituum, ipsorum nanq; sunt habitibus subiectorũ, nec ipsorum habituum affectus. Item *relatiua omnia ad reciprocantia dicuntur*. Alio rursus probat syllogismo, diuersa esse vt ad aliquid opposita ab ijs quæ per priuationem habitũmq; aduersantur. Sic enim potestate inquit: Quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur, nam vt pater filij pater, sic & filius patris filius dicitur: quæ verò per habitum priuationemq; opponuntur, non dicuntur ad conuertentia, (non enim visus esse dicitur cæcitatibus visus) relatiua igitur ab ijs quæ per habitum ac priuationem opponuntur diuersa sunt.

- 66 Quòd autem neq; vt contraria opponuntur, quæ secundum priuationẽ & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim quorum nihil est mediũ, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat: vt in languore & sanitate: & impari atq; pari. Quorum verò aliquid medium est, nõquam necesse est omni inesse alterum: neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum, vel nigrum esse: neq; frigidum vel calidum: horum enim mediũ aliquid nihil esse prohibet. Insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili nõ necessarium erat: præter illa quibus vnum inest naturaliter: vt igni calidum esse: & niui candidum: in his enim determinatè necessarium alterum est inesse, & non vtrũuis contingit: non enim possibile est, ignem frigidum esse: neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse: sed solis quibus natura vnum inest: & his determinatè vnum, non vtrumuis cõtingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est: nõ enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessariũ est: quod enim nondum natum est habere visum, neq; cæcum, neq; visum habens dicitur. Quare non erunt hæc, vt ea contraria quorum nihil est medium. Sed neque vt ea quorum aliquid est medium: necessarium enim est, aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. Quando enim iam ad habẽdum visionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut habens visum dicitur: & eorum non determinatè alterum, sed vtrumuis contingit: non enim necessarium est vel cæcum vel visum habens esse: sed vtrũuis contingit. In cõtrarijs autem quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni

susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinatè vnum, & nõ vtrumuis contingit. Vnde palàm est quòd secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur, ea quæ secundum priuationem & habitũ opponũtur. Amplius. In contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicẽ mutationem fieri possibile est: nisi alicui vnũ natura inest, vt igni calidũ: etenim sanum possibile est languere: & candidum nigrum fieri: & calidum frigidum: & ex studioso prauum: & ex prauo studiosum fieri possibile est. Præuus enim ad meliores exercitationes deductus & doctrinas, etsi ad modicum aliquid proficiat vt melior sit, si certè semel quãuis modicũ incrementum sumpserit, palàm est, quia aut perfectè mutabitur, aut fatis multum incrementum sumet: semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiã quodcunq; incrementum sumpserit à principio. Quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum: & hoc dum semper fit, perfectè in contrarium habitum restituetur: nisi forte tẽpore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri. Ex habitu enim in priuationem mutatio fit: à priuatione vero in habitum impossibile est: neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

Quòd verò neq; vt contraria quæ per priuationem atque habitum dicuntur sunt opposita, ex his dilucescit.

Oppositionem relatiuorum à contrariorũ & habitus priuationisq; oppositione discretuit, nunc deinde quæ per priuationem & habitum, ab ijs quæ vt contraria sunt opposita dirimit. Ac relatiua quidẽ ab affirmatiuè negatiuèq; oppositis discernere, quod ad consequentiam attinet, debebat. verum quoniam futurum est vt ratione quadam vna quæ per affirmationem negationemq; opposita sunt fecernat à reliquis, idcirco nũc relatiuorum ab affirmatione ac negatione discretionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit: vult enim contrariorum omnium opposita habitus priuationisq; oppositioni conferre. Nam cõtrariorum quibus nihil medium interiacet, necesse est alterum esse in eo, in quo natura esse possunt. Numerum enim aut parem esse aut imparẽ omninò, & animal aut malè aut benè valere est necesse: quibus autẽ mediũ quidquam intercedit, nunquam inesse omni alterum necesse est. Neq; enim corpus ex necessitate aut album aut nigrum est omne, (nam fuscum quoq; est:) vel rursus calidum aut frigidum: est enim & tepidum. Præterea est & horum medium aliquod quorum inesse receptio alterum nõ est necesse: nisi in quibus est vnum natura. Tertia fuit hæc species contrariorum, quæ aliquod obtinet medium: nisi adfit ex necessitate contrariorum alterum acceptiuo, quoniam fit illi naturã insitum, vt igni calidum, album niui. Nunquam verò contrariorum vtrunq; à susceptiuo potest abesse: quippe fieri nequit vt calidus nõ sit ignis: nix non frigida: terra nõ grauis: ignis non leuis. At in priuatione atq; habitu neutrum est ex ijs quæ dicimus verum. Cum diuersos nobis cõtrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusq; oppositione eandem posse ostendit: priusq; à contrarijs eam medio carentibus discernit. ita enim inquit: Neq; enim susceptiuo inesse eorum alterum perpetuo est necesse. Nam in contrarijs quæ medio carent inest ex necessitate alterum subiecto: at in ijs quæ per habitum sunt priuationemq; opposita, subiecto non adest necessariò alterum: sed potest vtrunq; abesse: quippe nec cæcus catus est, nec visum obtinet: & editus recens in lucẽ puerulus neq; edentulus est, nec præditus dentibus. At verò numerus est aut par prorsus, aut impar: & animal ex necessitate vel ægrotat, vel secunda fruitur valetudine. Aliter ergo quæ medijs vacant contraria, ali-

ter priuatio habitusq; opponuntur. *Sed nec quibus est intersitum medium. Susceptiuo nanq; omni aliquādo inesse ipsorum necesse est alterum.* Nunc quæ per priuationem atq; habitū sunt opposita à contrarijs medium obtinentibus discernit, ac primū sanè ab ijs contrarijs, quorū utrūq; potest à subiecto suapte natura abesse. Nanq; ex oppositis per habitum ac priuationem cum horū capax subiectum fuerit, adest ipsi ex necessitate alterū. Cum enim iam aptus naturā est Socrates, dicitur necessariò aut cæcus esse, aut visu frui, nō ita verò in cōtrarijs. Quippe non est ex necessitate vel albus vel niger, siquidem ipse neutrum esse horū potest, quāuis naturā contrario utroq; recipiendo sit aptus. *Nec definite horum alterū, sed vtrumuis cōtingat.* His rursus per priuationem habitūmq; inter se aduersa à mediatis contrarijs diducit, in quibus alterum præfinitè contrariorū susceptiuo adeste est naturā idoneum. Nam in priuatione & habitu non adest tunc, inquit, præfinitè alterum subiecto cum suapte natura cāpax est, sed vtrūuis euenire potest, non est enim aut cæcus definitè Socrates, aut visu præditus: sed vtcunq; acciderit. In mediatis verò contrarijs in quibus adest alterum per naturam subiecto, vnum adeste certū necesse est, nec vnquam contrarium: adest enim igni calor distinctè: albedo & frigiditas niui: contrariū nunquam. Id tamē ob subiecti naturam, cum alioqui intercipiuntur medijs per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cum neutro mediatorum cōtrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est. *Item in contrarijs, si exceptiuum existat, potest vtriusq; in alterum mutatio fieri.* Cum diuisis contrarijs, eandē nulli ipsorū speciei esse priuationis habitusq; oppositionē particulatim ostenderit, hæc nunc à se mutuo vniuersali sermone discriminat, sic inquit: Cōtraria in se inuicem cōmeant, nam calidū in frigidum, & frigidum in calidum: & nigrum in album, & album in nigrum demutatur: quæ autem sunt per priuationē habitūmq; opposita, non in se mutuò transeūt. Tametsi enim in cæcitatem visus degeneret, non redit tamen & cæcitas ad visum, non sunt eadem igitur cōtraria cum his quæ per priuationem & habitū opponuntur. Probè autem dixit, si exceptiuum existat: quippe ob id & cōtrariorum in se per vices mutatio fit: quādoquidem ipsæ per se qualitates sunt immutabiles, in subiecto verò cum sunt, mutationem sustinent. Probè etiā potest, dixit, non enim mutuū semper in se faciunt transitū contraria: nam quæ definitè cuiquam subiecto naturā insunt, hæc nūquam in contraria mutantur. Quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigiditas aut cādor in calorē vel nigritiem cōmigrauerit. *Potest & vitiosum ex studioso, & studiosum ex vitioso fieri. Quòd fieri quidem è studioso vitiosus possit, non ostendit: probat autem ex vitioso studiosum reddi.* Porro studiosum hīc vocat, non cōsummatū, quīq; id quod est in scientia præcipuū obtinet, nam is habitū possidet immutabilem: quippe qui nō solum intelligat, virtutē, honestum esse, sed etiam cur honestū sit. Non hūc igitur inquit mutari, sed rectæ opinionis hominē: is enim labi in deterius potest falsis persuasus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quāobrem honestum virtus sit nesciat. *Idq; si assidue fiat, prorsus in contrarium habitum restituitur, nisi tempus prohibeat.* Verisimile est enim vel interrumpi morbo cōtinuitatem: vel negociorum curis: vel prauorum hominum consuetudine. Et verò aliter, si quis in postrema senectute philosophari cœperit, deinde morte interrumpatur, prius q̄ ad perfectum virtutis habitū perueniat. *Neq; enim cæcus quis redditus visum recepit.* Medica certe ratione ac naturali nemo vnquam amissam oculorum aciem recuperauit: nisi forte diuina virtus affulserit.

67 Quæcunq; verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palàm est quòd nullo prædictorum modo opponūtur: in solis enim his necessarium est semper hoc quidem eorū verum, illud autem falsum esse. Neq; enim in contrarijs necessariū est semper alterum verū esse, alterum autem falsum: neq; in ijs quæ ad aliquid sunt: neq; in habitu & priuatione: vt sanitas & lāguor cōtraria sunt: & neutrū horum neq; verum, neq; falsum est. similiter autem & duplum & dimidiū tanquam ad aliquid opposita sunt: & non est eorū neutrū neq; verum neq; falsum: sed neq; ea quæ secūdem priuationē

& habitum dicuntur, sicut visio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem nihil neque verum neque falsum est: omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maxime tale hoc contingere videbitur, in ijs quæ secundum complexionem contraria dicuntur: sanum namque esse Socratem, ac languere Socratem, contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum. Cum enim Socrates sit, aliud quidem verum, aliud autem falsum erit: cum verò non sit, ambo falsa sunt: neque enim languere, neque sanum esse verum est: cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione verò & habitu, cum non sit omnino, neutrum verum est: cum autem sit, non semper alterum quidem verum erit, alterum autem falsum. Habere namque visum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus: & cum sit, non necessarium est alterum verum esse vel falsum: cum enim nodum sit natus habere, utraq; falsa sunt: & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraq; & visum eum habere, & cæcū eum esse. In affirmatione verò & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem verum. Languere namque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est: & cum non sit, similiter. Languere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcumque; tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Que vero ut affirmatio negatioque aduersa sunt, ea nullo oppositorum modo obstare compertum est.

Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem & habitum ac contrarijs disjunctæ: & hæc ab ijs quæ per priuationem & habitum repugnant. Tres igitur sunt coniugationes: ergo & tres aliæ reliquæ sunt, secundum eam methodum quam in introductione tradidimus. Erat autem id genus methodus: Oportet multiplicare propositam multitudinem, per numerum proposita multitudine minorem unitate, & assumere dimidium prouenientis numeri, ac tot esse coniugationes pronuciare. Sunt res quatuor nobis verbi gratia propositæ, has multiplicamus cum numero illis per unitatem minorem, id est ternario & fiunt quater tria, duodecim: sex horum dimidium: tot ergo sunt coniugationes. Quapropter tribus nobis ut dictum est traditis, tres restant reliquæ: quas nunc communi oratione docet. Nam quæ per affirmationem negationemque opponuntur, nunc communi ratione à cæteris tribus discernit. Nam in solis his partem eorum alteram veram esse, alteram falsam perpetuo est necesse. Si enim dicam Socrates sedet, Socrates non sedet: horum alterum verum est, alterum falsum: aliorum trium nec veritatem nec falsitatem vllum significat. Nam si pater: vel album, vel nigrum: vel visum, vel cæcitatem sexcenties dixerim, nullam nec veritatem nec falsitatem indicaui. Quoniam si ipsa per se sine verbis proferantur nomina, nec veritatem vllam nec falsitatem declarant: sin verbis coniungantur, tunc vel veritatis significatiua sunt vel falsitatis. Quin & ipsa si per se dicantur verba, nec veritatem nec falsitatem indicant: quod si applicentur pronomibus, veritatem aut falsitatem ostendunt, ut ego ambulo. Enimvero & pronomen à verbo ipso ambulo potestate continetur: etenim personam declarat. Id comprobant ita esse infinitiua: quippe quæ non veritatem declarent falsitatemve, cum personas non indicent ut ambulare, vel currere. Nudum enim ipsum est, per se verbum: nec facultate pronome complectitur: ut ambulo. Ergo si per affirmationem ac negationem dicta veritatis sunt vel falsitatis indicatiua, trium autem cæterorum ne vnū quidem veritatem aut mendacium designat, eadem nulli horum oppositio per affirmationem ne-

gationemque est. Neque enim semper in contrarijs alterum verum esse alterum falsum, neque in relatiuis, neque in habitu priuationeque necesse est. Aduerbum semper eapropter adiecit, quoniam hæc aliquando subiectis complexa, capacia veritatis aut falsitatis fiunt: vt bene valet Socrates, nõ bene valet Socrates. Denique eorum quæ nulla cõplexione dicuntur, neque verum neque falsum est vllum. Quæ relatiua, & contraria, & per habitum priuationemque opposita absque vlllo dicuntur complexu, nihil hæc igitur veri aut falsi declarant, quare nec eadem sunt cum his quæ per affirmationem atque negationem dicuntur. Verumenimvero id in illis euenire contrarijs quæ per complexum dicuntur videri possit maxime. Quam quis obijcere ipsi difficultatem potuisset, hanc assumens ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit quæ cum subiecti dicuntur complexu verum falsumque diuidunt. Nam sanus est Socrates vel ægrotat, partim verum, partim falsum est: sed & visum habere vel cæcum esse, vel patrem aut filium, hæc quoque verum aut falsum ostendunt. Ad hoc igitur, etsi hæc inquit verum à falso diuidere per complexum videantur, multò tamen vel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. Assertio enim semper & negatio in entibus omnibus & non entibus verum falsumque diuidunt: nam cæcum esse Socratem vel cæcum non esse, vel album esse vel non esse album, vel patrem esse vel patrem non esse, siue sit ipse, alterum verum semper ex necessitate est, alterum falsum, siue non sit, semper verum est alterum. Nam qui ne est quidem omnino, is neque pater, neque cæcus, neque albus est. Et qui albam esse animam dicit aut albam non esse, & habere visum aut visum non habere & esse dextram aut dextram non esse, is parte altera verus erit, altera mentietur. At non sic habent contraria, sed si quidem sit Socrates, verum esse alterum necesse est, alterum falsum: nam aut frui illum sanitate oportet, aut morbo torqueri: si non sit, ambo sunt falsa. Nam qui prorsus non est, quo queat pacto aut sanus esse, aut ægrotare? In priuatione autem & habitu, tum si sit, non semper contrariorum verum alterum est, sed ambo interim falsa: tum si non sit, falsum semper est utrunque. Siquidem edentulum esse Socratem, aut habere dentes, superstito eo, verum non est perpetuò alterum, sed est cum falsa sunt ambo: non existente, ambo semper sunt falsa. Nam qui ne est quidem omnino, quomodo aut esse edentulus poterit, aut dentatus? Similiter & in catulo, vtrunque & habitus & priuatio, siue sit ille siue non sit, nempe & visum habere falsum est, & cæcū esse. Similis quoque in relatiuis ratio est. Nam & esse dextrum sinistrumve, tum existente, non semper verum alterum est, sed ambo falsa interim, si solus quispiam sit: tum falsa ambo rursus, non existente. Similiter patrem quoque aut filium esse, & nisi sit, falsa sunt ambo, & si sit, ambo falsa quandoque. Etenim si nec patrem quis nec filium habeat, cuiusnam pater vocari aut filius poterit, nisi forte per memoriam? re vera dici potest nullius. Quamobrem opposita per negationem affirmationemque ab alijs vel hoc pacto non parum differunt. Nam si hæc semper tum in entibus tum in non entibus verum falsumque diuidunt, cætera verò in entibus non semper, in non entibus nõquam, non idem ergo cum cæteris assertio est ac negatio. Quin & aliter dixeris. Nempe quòd veritatem interdum vel falsitatem prorsus admittant, nõ ipsis aliunde euenire quàm ex eo quòd in affirmationes euaserint: quãdoquidem ipsa per se harum neutrius capacia sunt. Nam valet Socrates, aut cæcus est, aut pater, aut id genus quidquam, assertio est. Quare & quòd verum aliquando vel falsum prorsus diuidant, id sibi propter affirmationem vendicarunt. Cæterum sciendum in his rursus quæ per priuationem & habitum, quæque relatiuè opponuntur, medium inter contraria & affirmationem negationemque locum obtinere. Nam cum verum falsumque assertio ac negatio in entibus omnibus ac non entibus perpetuo diuidat. *

*

*

*

68 Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est: hoc autem per singulorum inductionem palàm est: vt sanitati languor: & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum: defectui enim

cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. Similiter autem & mediocritas, cum vtrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet: in pluribus verò semper malo bonum contrarium est.

☛ *Contrarium autem bono ex necessitate est malum, id quod ex singularium inductione patet.*

Absoluta oppositorum disputatione, quædam nunc nobis præcepta contrariorum tradit: quorum primum est: Bono quidem malum omninò esse oppositum: malo autem bonum non prorsus, sed quandoque & malum: Vt iustitiæ, quæ est bonum, iniustitia, quæ malum est, aduersatur: & modestiæ petulantia. Πλεονεξία verò id est pluri vendicationi, quæ malum est, non prorsus δικαιοσύνη id est iustitia opponitur, sed etiam μειονεξία id est minoris vendicatio, vt excessui defectus. Quid ergo: iniusta est adeò natura, vt vni duo statuat pugnantia? vnum enim vbique vni oppositum cernimus, vt aquæ ignem, graui leue, humidum sicco. Malo igitur bonum vt immoderationi moderationem oppositum dicimus: malo autem malum non item vt immoderationem moderationi repugnare (siquidem immoderationes ambo sunt) sed vt excessui defectum. Nam cum virtus in moderatione consideretur, vitium vtrinque vnum, alterum per excessum, alterum per defectum spectatur. Iustitiæ verbi gratia, quam in moderatione contemplamur, excessus est, πλεονεξία id est maioris vendicatio, defectus μειονεξία id est minoris vendicatio: quarum immoderatio est vtraque: opponuntur enim vt immoderationi moderatio. Rursus modestiæ excessus procacitas, defectus stoliditas: fortitudinis quoque timiditas & audacia: prudentiæ caliditas atque amentia. Vtraque igitur declinatio virtuti vt bono malum, & immoderatio moderationi obijcitur: inter se vero non ita, sed vt defectus excessui. Quare non duo vni, sed vnum vni oppositum est.

Amplius. Contrariorum nõ necessarium est si alterum sit, & reliquum 69 esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor verò non: similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo vero non.

☛ *In contrarijs item non necesse est, si sit alterum, & reliquum esse.*

Secundum est hoc contrariorum præceptum. Vnum enim si sit contrariorum inquit, non necesse est esse & alterum: quippe si omnes homines sanos esse supposuerimus, erit ex necessitate sanitas, morbus non erit. Similis ratio quoque in morbo est, & albedine, & nigritia, & cæteris id genus. Porro hæc Aristoteles, ipsas per se res quæ cõtrarietatem admittunt, non etiam vt contraria scrutando pronunciat. Album enim vt res vel absque nigro esse potest, vt verò huic contrarium, per se intelligi non etiam potest: quandoquidem sunt ad aliquid contraria, ipsùmque esse in alterius adnexu habent: contrarium nanque contrario contrarium est.

Amplius. Si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere con- 70 trarium est, non contingit autem simul vtraque eidem inesse, non vtrique continget cum alterum contrariorum sit, & reliquum esse: cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit.

☛ *Item si sanum Socratem esse & ægrotare Socratem sunt contraria, eidem vero simul inesse nequeunt ambo, non vtrique, existente contrariorum altero, esse & reliquum licet.*

Sciendum porro dictum hoc vel ad superioris fuisse approbationem, vel quoniam alia esse in contrarijs simplicia dicebamus, alia per subiectorum complexum intelligi. Cum itaque per superiora, posse contrariorum existente vno alterum non esse in simplicibus cõmonstrauerit, nunc in ijs quoque quæ per complexum considerantur idem fieri posse ostendit. Nam si ægrotans Socrates sano cõtrarius Socrati est, minimè verò possunt in eodem esse contraria, contrariorum vno existente, nõ esse alterum omninò est necesse. Quippe si sanus sit Socrates, ægrotare eodem tempore ipse haudquaquam potest.

Palàm verò est quòd circa idem aut specie, aut genere nata sunt fieri 71

contraria . Languor nanque & fanitas in corpore animalis nata sunt fieri: albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore . Iustitia verò & iniustitia in anima hominis .

2. Constat quoque apta natura esse contraria vt circa idem vel specie vel genere fiant.

Tertium hoc præceptum de contrarijs tradit, quod est vel circa vnum atque idem genus fieri, vel circa vnam eandemque speciem nata esse cōtraria: vt albedo & nigritia. Nam circa vnum & idem genere versantur, in lapide inquam sunt, & equo, & homine, ac denique in animato corpore, atq; inanimato, quæ sunt eadem genere: horum nanq; genus est corpus simpliciter. Sanitas vero & morbus circa vnum idemque specie habetur, vt circa hominem, & equum, atq; animal absolute omne, quæ specie sunt eadem: quippe animalis corpus species est simpliciter corporis. Iustitia similiter & iniustitia in hominis anima provenire naturâ solêt: hæc verò ipsius simpliciter animæ siue incorporeæ species est. Quamobrem verò cum idem vel specie vel genere dixerit, nō adiecit vel numero: nam idem, vt supra docuimus, vel genere, vel specie, vel numero est idem, vt i & diuersum: genere, vt homo & equus: specie, vt Socrates & Plato: numero, vt ensis, gladius, mucro, machæra, & similia. Aut ergo vt confessum, id prætermisum ab eo dicimus, perinde quasi subaudiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero versentur contraria, non in parte eadem tamen. Nam albus parte alia Socrates est, alia niger, vt capillis: calidus item alia, & alia frigidus. Quippe fieri nequit vt in eadem simul parte existant contraria.

72. Necessarium autem est, omnia contraria vel in eodem genere esse, vel in cōtrarijs generibus, vel ipsa genera esse. Album enim & nigrum in eodem genere sunt (color enim eorum genus est) iustitia vero & iniustitia, in contrarijs generibus: illius nanq; virtus genus est, huius autē vitium: bonū vero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existētia.

2. Omnia vero contraria aut in eodem sint genere necesse est, aut in cōtrarijs generibus, aut ipsa sint genera.

Quartum est hoc contrariorum præceptum, nempe aut sub vno eodemque genere esse contraria, vt album & nigrum, sunt enim sub colore: aut sub cōtrarijs generibus, vt iustitia, & iniustitia: nam illa sub virtute, hæc sub vitio reponitur: cōtraria autem virtus est vitio: aut ipsa esse genera, vt bonum ac malum. Hæc enim sub genere alio non continētur, sed genera dūtaxat sunt. Quid ergo? duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali, vt nō decem amplius prædicamenta sed duodecim numerētur? Hæc igitur vocata dicimus genera nō eadem cum alijs prædicamentis significatione, q̄ per se hæc inquam, quo pacto & prædicamenta, subsistant: sed quemadmodum & Plato quinque illa, genera entium dixit, ens inquam, identitatem, diuersitatem, motum, ac statum, propterea quòd in ijs quæ sunt omnibus visantur, non autem quòd hæc per se ipsa subsistant. Sic ergo & bonum malumque esse genera dixit hoc loco Aristoteles, non q̄ ipsa per se, sed q̄ in prædicamentis omnibus spectentur: est enim in substantia bonum quodpiam ac malum, & in quanto, & in quali, prædicamentisq; reliquis. Bonū nanq; in substantia, est eius perfectio, absolutamque habere numeris omnibus naturæ rationem, neq; in ratione redundare, aut deficere. In quanto, cōmoda cuiq; rei quantitas. In quali color vnicuiq; cōmodus: similiter & in alijs. At exactius rem æstimantibus, ne cōtraria quidē bonum & malum, sed per priuationem habitumque opposita videbuntur. Contrariorum enim vtrunq; forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam, vt album & nigrū: malum autē certam quæ subsistat naturam nō habet: siquidem ametria, hoc est (vt sic dixerim) immensitas quædam est, at immensitas quomodo formā obtinere præfinitā potest? Quare fit vt nec sub definitionem cadat vitium, sed quemadmodum habitus absentia venit priuatio, naturam quāpiam ipsa certam non habens, sic vitium quoque, vel per excessum, vel per defectū est, virtutis absentia. Nam illa cum in mediocritate spectetur, declinatio à mediocri per excessum vel defectum, vitium fecit. Neq; verò id nos prætereat, contraria quāuis sub cōtrarijs generibus esse prodiderit, nō de genere tamē eorū generalissimo, sed proximo dixisse

& subalterno, poni nanq; sub eodē genere contraria necesse est. Quauis enim sub vitio sit iniustitia, sub virtute iustitia habeatur, tamen ea quoq; sub cōmuni quodam vno genere, habitu inquam ac dispositione comprehendūtur: id autem ad qualitatem refertur, quæ genus est omnium contrariorum generalissimum. Iurēq; sub vno genere ponuntur cōtraria, quippe mutuum eorum bellum intelligens natura, supernè illa atq; infernè coniectenda curauit. Supernè nimirum, cōmuni genere: infernè, subiecto communi.

DE PRIORE.

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidem & 73
maximè proprie secundum tempus, secundū quod antiquius alterū altero, & vetustius dicitur. In eo enim q̄ tempus amplius est, & antiquius & vetustius dicitur. Secundò autem quod non conuertitur secundū subsistendi consequentiam: vt vnum duobus prius est. duobus enim existentibus, mox vnum esse consequens est: vno verò existente, duo esse nō necessarium est. Quare non conuertitur ab vno consequentia, vt reliquū sit: prius autē illud esse videtur à quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Tertiò verò secundum ordinem quēdam prius dicitur: quemadmodū & in scientijs, & in orationibus: nam in demonstratiuis scientijs est prius & posterius ordine. Elemēta enim in geometria priora sunt ordine ijs quæ describuntur. sed & in grāmatica, elementa syllabis priora sunt: & in orationibus similiter proœmium narratione prius ordine est. Amplius. præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur: consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere. Est quidem & penè alienissimus priorū hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, ferè tot sunt. Videtur autem præter eos qui dicti sunt alter esse prioris modus. Eorum enim quæ conuertūtur secundum esse consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est, cōuenienter prius natura dici possit. Quòd verò quædam sunt huiusmodi, parā est: esse nanq; hominem, secundum esse consequentiam ad veram de se conuertitur orationē. Nam si homo est, vera est oratio qua dicimus, quòd homo est: & conuertitur. Nam si vera est oratio qua dicimus quòd homo est, est homo. Est autem vera oratio nequaquam causa vt sit res: veruntamen res quodammodo causa videtur, vt sit vera oratio: eo enim quòd res est aut non est, vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinq; modos prius alterum altero dici potest.

☞ Prius aliud alio dicitur modis quatuor.

Prioris meminit in relatiuorū disputatione, vbi scibile scientia, & sensibile sensu prius esse affirmabat, eam ob rem itaq; diuersa hīc eius significata enumerat, & quatuor numero esse ait. Ac primum quidem tempore prius, secundum naturā, tertium ordine, quartū dignitate. Nam primum quidem ac maxime proprie, tempore: quatenus antiquius aliud alio ac vetustius dicitur. Quòd enim plus intercesserit temporis, & antiquius & vetustius nominatur. Primum quidem ac maximè proprie inquit prius dicitur, quod tempore antiquius & vetustius est. Tempore enim Socratem esse dicimus Aristotele priorem. Primum autē & maximè proprie hoc prioris significatum dicit, quoniam quod antiquius est tēpore, id consuetudo quoq; prius maximè appellare solita est. Sciendum porrò ἡ παλαιότερον id est vetustius, tum in ani-

matis, tum in inanimatis, *ἢ πρῶτον ἔροον* verò id est antiquius vel senius, in solis animatis dici consueuisse. Secundum est quod per existendi consequentiam non reciprocatur: ut vnum duobus prius. Secundum est hoc significatum prioris, quod per existendi consequentiam non reciprocatur, hoc est in quo existendi non reflectitur consequentia: nempe quod simul infertur quidem, sed secum non infert: ut si sint duo, erit ex necessitate vnum, nam simul vnum infertur: at vnum si sit, non ex necessitate duo erunt, non enim simul cum vno inferuntur: quare prius est vnum duobus. Rursus existente homine, erit animal necessario, nam simul animal cum homine infertur: at si sit animal, non prorsus erit homo: siquidem non simul homo cum illo infertur: cum animalia quæ homines non sunt complura existant: prius igitur quàm homo est animal naturâ, non tempore. Tertio loco, secundum ordinem quandam prius, quemadmodum in scientijs atq; orationibus, dicitur. Tertium hoc est significatum prioris, nempe prius ordine, quemadmodum habet se, inquit, res in scientijs: Nam præcedunt & in demonstratiua scientia propositiones, conclusiones consequuntur: & in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elementa. Vocant autem Geometræ elementa, punctum, lineam, superficiem, & similia, quæcunq; theorematum demonstrationem antecedere consueverunt. Descriptiones vero, quas *ἰσχυράματα* græci nominant, ipsa theoremata. Et verò in literis priores sunt syllabæ dictionibus: elementa syllabis. Idem & in orationibus dicemus. Nam præcedunt exordia, præconstitutio sequitur, dein constitutio, proximæ sunt his narrationes: mox certamina. Hæc autem ut priora sint omnia solo obtinent ordine: neq; verò natura, neq; tempore. Potest nanq; & artis expertor primus uti certaminibus: deinde exordijs: & tunc narratione. Et Geometra speculamen prius exponere: de hinc elementa. Quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent rationem. In alijs igitur prius ordine solo fortassis dici aliquis concefferit: verum in literis non ordine etiam solo esse videtur syllabis elementa, vel nominibus, vel orationibus priora. Neq; enim licet ordine obuerso primum nomina discere, deinde syllabas, postremò elementa: siquidem nota reliqua esse non cognitis elementis nullo modo possunt: pereuntq; simul reliqua sublatis elementis: at manere possunt elementa vel si reliqua illa tollantur. Quò fit ut sint elementa ipsa priora quæ ex ipsis constant elementis non solum ordine, sed etiam naturâ. Non rectè igitur in grammatica solo ordine elementa prima esse dicit, nisi forte ad illud respexit, qd & orationes neq; & proferre nomina, elementorum autem vim ignorare queant literarum rudes: Sed quanquam ex vsu loquantur, ac significata vocum teneant, ipsam tamen que est in voce vim nesciant orationis: cum ex quibus constet nequaquam intelligant. *Item præter ea que diximus, quod melius honorabiliusq; est, id natura esse prius videtur.* Quartus est hic prioris modus, honorabilius inquam: quod consuetudo prius nominat. Est autem hoc inter prioris significata prorsus alienum: quamobrem & id ipse reprobatur, quintum autem quendam modum huius loco deinceps attert, ut quatuor prioris significata expleat. Idcirco cum diuersa quoq; simul aduerbij significata enumerando, vnum huius modum prioris singulis opponat, huic se li nullum obiecit, à prioris ipsum significatis prorsus exterminans. *Videri autem quis possit præter enumeratos alius esse prioris modus.* Quintum hunc addit: nam quartus, ut diximus, à prioris significatis erat alienus: quoniam à nostra electione, non à rerum natura proficiscebatur. Quintum autem est secundo contrarium, nam cum illud secundum ipsius esse consequentiam non reciprocet, neq; sit alterum alteri causa, hoc & reflectitur, & alterum alteri causa est, ut pater & filius. Quippe hæc inter se comitantur in existendi consequentia, siquidem utrovis posito, omnino alterum sequitur: est tamè reliquo alterum causa, filio inquam pater. Ratio in re quoq; similis est & vera de re ipsa oratione, nam & horum in existendi consequentia reciprocantiū alterum alteri causa est: ut Philosophus est Socrates: & oratio de eo quædam est quæ ipsum esse philosophum dicit: quodcumq; ergo ex his fuerit positum, alterum quoq; ex necessitate consequitur. Si enim vera est oratio quæ philosophum esse pronunciat, Socratem necesse est esse philosophum: & si sit Socrates philosophus, vera ex necessitate oratio erit, quæ illum esse philosophum perhibet. Verum hæc tamen si mutuo conuertuntur, res tamè orationi quo vera sit causam præstat: nam nisi res sit, vera esse de re ipsa non potest oratio. Potest igitur modis quinque aliud alio prius dici. Cæterum de eo quod prius est sermone habito, non

de posteriore etiam meminit, siquidem cum de priore ageretur, præceptio quoque posterioris enituit. Hæc enim simul habentur, suntque ad aliquid, proinde & vno cognito, alterum quoque est notum. nam prius posteriore prius dicitur, & posterius priore posterius. Quare quot modis vocatur prius, totidem & posterius nuncupabitur: siquidem quocumque alterum modo sese habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

DE SIMVL ADVERBIO.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem & propriissimè quorū generatio in eodē est tēpore: neutrum enim eorum neque prius neque posterius est: simul autem secundum tempus hæc dicuntur. Natura verò simul sunt, quæcumque cōuertuntur quidem secundū eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri causa est vt sit, vt in duplo & dimidio: conuertuntur etenim hæc: nam cum duplum sit, dimidiū est: & cum dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri causa est vt sit. Dicuntur autem simul natura & quæ ex eodē genere è diuerso abinuicem diuiduntur: è diuerso autem diuidi abinuicem dicuntur, quæ secundum eandem sunt diuisionē: vt volatile gressibili & aquatili: hæc enim abinuicem è diuerso diuiduntur: cum sint ex eodē genere. Animal namque diuiditur in hæc, in volatile, gressibile, & aquatile: & nihil horum prius vel posterius est, sed simul hæc natura esse videtur. Diuiditur autem & vnumquodque horum in species rursus: vt volatile, gressibile, & aquatile. Erunt ergo & illa simul natura, quæcumque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionem. Genera verò speciebus semper priora sunt: neque enim conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam: vt cum quidem aquatile sit, animal est: cum vero sit animal, non necesse est, vt aquatile sit. Simul ergo natura dicuntur quæcumque quidem conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri vt sit causa est: & ea quæ ex eodem genere è diuerso diuiduntur abinuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

2. Simul simpliciter quidem & maxime proprie dicuntur ea, quorum generatio in eodem est tempore.

Meminit & verbi simul in relatiuorū disputatione, vbi dicebat: Videntur autē quæ sunt ad aliquid simul esse natura: quapropter merito de eo nūc sermonē instituit. Quoniā verò simul aduerbiū est priori oppositū, triplicē eius aduerbij differētiā tradit: ac primū quidem modū primo prioris modo opponit: secundū secūdo, & quinto: tertium tertio: quarto autē nullū aduersum statuit modū: etenim hunc etiā antè iā diximus ex prioris significatis alienissimū. Primū igitur simul aduerbij modū, quē maximè quoque propriū dicit, eū esse pronūciat, qui ad tēpus p̄tinet: verbi causa si duo quidā aut plures eodē in tēpore generationem obtinerent. Hunc autē iure maximè propriū affirmat: siquidē hoīm multitudo verbo simul vti cōsuevit in his maximè, nepe ijs quæ eodē tēpore existūt. Cæterū primo prioris, vti docuim⁹, significato est aduersus hic modus: quod ipsum quoque pri⁹ esse maximè ac p̄cipuè dicebat, id in quā quod penes tēpus intelligitur: vt Socrates & Alcibiades: est enim Socrates prior tēpore. Ergo si quod tēpore ipso prius est, id prius dici magis ac potissimū valet, opponitur autē verbū simul priori, poterit & quod simul est tēpore peculiarius nuncupari. Sunt autē simul ea quæ neque priora, neque posteriora habentur. Simul autē natura sunt ea quæ secundū ipsius quidē esse recipiunt consequentiā. Secūdo est hic simul aduerbij modus, qui secūdo & quinto prioris significato repugnat. Secūdo quidē, quoniā pri⁹ id esse illic dicebamus quod in existendi cōsequentiā non reflectitur, vt vnū & duo: neque enim vt vnū

duob⁹, sic & duo vni sunt cōsequētia: hic verò simul id esse p̄nunciat quod cōuertitur in essentia ipsius sequela, vt duplum & dimidiū. Vt enim duplo existēte cōsequens est esse dimidium, ita si dimidiū sit, duplum esse ex necessitate cōsequit̄. Quinto autē est oppositum, quoniā prius quidē illud esse p̄debat, quod in ipsius quidē esse obābulabat cōsequētia, causa tamē alteri vt esset reliquū erat: velut in patre ac filio dicebat. Hæc enim q̄q̄ in existendi reciprocatur sequela (nā vt rous posito alterū quoq; subsequit̄) causa tamen vt sit, est filio pater: idcirco & prior esse ferebat. Hic vero simul dicunt̄ quæ in existendi cōmeant cōsequētia, nullo autē pacto alterū alteri est causa, duplum inquā ac dimidium. Hæc enim tū reflectunt̄, nāq; vno posito infertur & alterū necessario, tū neutrum, vt sit, causa est alteri. Porrò verbis illis, Nullo autē pacto alterū alteri est causa, aduerbiū solum addēdū est, quoniā pater ac filius, & duplū ac dimidiū difficultatē in re pariunt. Est enim causa duplum dimidio, q̄q̄ nō ita solū: etenim causatū quoq; est, à dimidio causam obtinens. Similiter filio quoq; cū causa secūdū respectū sit pater, causam obtinet filiū. Adiectum itaq; sit aduerbiū solū, cōuenit: quippe & causa propriè est ea quæ causa est solū, sed nō eius quoq; causatū cuius est causa. *Et quæ ex eodē genere à se mutuo disiuncta in aduersum sunt, simul dicuntur natura.* Hic tertius simul existēdi modus est, qui tertio significato prioris repugnat, ordine inquā priori: qualia sunt in syllabis elemēta, syllabæ in dictionib⁹, in orationibus proœmia. Hic verò simul ea sunt, quæ eundē ex priore ordinē possident, qualia genera sunt ex diuisione eadē sumpta: vt corpus & incorporeū, distant enim æqualiter hæc & à substantia, & speciebus specialissimis, hoīe inq; & equo, angelo & anima. Simul quoq; animatū & inanime ratione eadē dicunt̄: siquidē hæc pari, tū à corpore simpliciter dicto, tū ab animali, interuallo recedūt. Terrestre quoq; & volucre & aquatile atq; id gen⁹ oīa, simul dicuntur: eorū enim nullū alterū altero est prius. Nā & à supremo genere parē distātiā eadēmq; obtinent: similiter & à specie specialissima. Quod si quis forsītā volucre in aues & locustas diuiserit, nō amplius auis & volucre simul dicunt̄: sed prius volucre, quoniā ex aīalis diuisione acceptū est: auis autē ex volucris sectione p̄diit. Sunt verò priora semp̄ speciebus genera: quoniā in nulla existēdi reciprocant cōsecutione: nā specie posita sequitur genus necessario: at positis generibus species non necesse est, consequantur.

DE MOTV.

75 **M**otus autem species sunt sex: generatio, corruptio, augmētum, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio.

Sex motus sunt species: generatio, corruptio, auctio, diminutio, alteratio, ac loci mutatio.

Non est sub prædicamentis motus, q̄ in ipsis visatur. In substātia enim generatio corruptioq; spectatur: sed nec substātia generatio & corruptio, neq; auctio & diminutio q̄tū, nec alteratio qualitas, nec localis motus vbi dicit̄. Sed neq; ad aliquid: quoniā nec ipsum esse obtinet in eo motus, q̄ sese quodā pacto ad aliquid habeat. Ne verò illud nos prætereat, disputationē de motu viro esse naturæ rationes perscrutāti cōsentaneā, siquidē habēt ipsum esse res naturales oēs in motu: est enim & natura, vt finiuit ipse, motus principium & quietis: quapropter & in naturali auscultatione sermonē de eo p̄ducit lōgius, atq; exactius differit. Caterū quærendū est cuius rei gratia hoc loco motus meminerit. Quidā ergo q̄ prædicamēta facere & pati motiones essent, de quib⁹ est nihil locut⁹, eapropter hic ab eo sermonē de motu institutū affirmarūt: quodā modo enim mot⁹ inquit gen⁹ est, species eius, tū alia plura, tū facere & pati. Sic igit̄ de his nōnulli definiuere. Sed nō admittenda id genus ratio est, nō enim p̄positū Philosopho est plus de prædicamētis facere & pati, q̄ à principio dixerit, p̄fari. Præterea, vt inter initia quoq; dicebamus, mouere ad facere prædicamētū refertur: moueri ad pati, ipse vero motus nō itē, nō est enim motus facere. Motus quoq; nō prædicamēta, sed vias in prædicamēta esse docebam⁹. Quā ergo nos sententiā ferimus? Nēpe q̄ quæadmodū de prius assumptis vocib⁹ præceptionē fecit, quoniā earū cū de prædicamētis p̄ciperet meminisset, ita sanè & de motu dicem⁹. Fecit enim in sermone de substātia mētionē de motu, cū p̄priū assignauisset substātiæ, vnū idēmq; numero capax vicissim cōtrariorū esse, dubitationēmq; ad hoc p̄tulisset, nō esse hoc p̄priū

forſan ſubſtātiē, quādoquidē nō ſoli ipſi, ſed orationi quōq; & opinionī cōpetat: nā & hęc vnū idēmq; numero manentia, cōtrariōrū ſunt vicifim capacia, veritatis in q̄ ac falſitatis, dubitationē ſoluens intulit, nō eodē hęc modo capacia eſſe cōtrariōrū quo ſubſtātia eſt. Fit enim capax cōtrariōrū ſubſtātia, motū patiēs ipſa: illa verò, nō ipſa motu agitata, ſed alijs motū ſuſtinētib⁹, veritatē falſitatēmq; accipiunt. Proinde igitur quoniā meminit motionis, neceſſe eſſe eā nos docere arbitratus eſt. Decet itaq; phyſicū virū, vt iā ante dixi, ſermo de motu: quāobrē quatuor & ipſe poſteriores ex octo phyſicæ auſcultationis libris in diſputationē de motu cōſumpſit. Hic verò tantū de eo diſputat q̄tū logico viro ſcrutari cōuenit, in quot ſpecies diuidat motus: & quę ſint: & quę quas cōſequātur, vel nō cōſequātur. *Sex motus ſunt ſpecies: generatio, corruptio, auſtio, diminutio, alteratio, ac loci mutatio.* Cur in ſex partes mot⁹ diſcerpitur? quoniā motus alienatio quædā ac demutatio eſt. Deturbatur autē vel à ſua ipſius qd̄ ſubſtātia, & generationē ac corruptionē facit: vel ab ijs quę in ipſa ſunt ſubſtātia penes q̄titatē, facitq; augmentū ac decrementū: vel penes qualitatem, & fit alteratio: aut ab ijs q̄ circa ſeipſum ſunt, & mutatio loci cōficiť. Quæri autē hęc tria in diſputatione de motu ſciendū eſt, quot ſpecies ſint mot⁹, & quib⁹ mutuò diſcernant, & ad hęc tertiu, quali ſpeciei motus qualis ſit oppoſita. Quot igit ſpecies ſint motus iam ipſe enumerauit, ſex eſſe ꝑnunciāns. Verū quò nos ſciētaria quoq; ratione intelligam⁹, cur ſpecies motus ſex, nec plures ſint, nec pauciores, rationē in mediū ex diuiſione afferamus. Tria igitur eſſe dicimus, quæ circa naturā noſtram ſpectantur: ipſa ſubſtātia, quæ in ſubſtātia habētur, quæ ſunt circa ſubſtātiā. Sūt ergo in ipſa, ſi magnas partes diuidas, q̄tū & quale: magnas ꝑpterea diximus, quoniā etſi ꝑdicamēta alia ſint in ſubſtātia, habent tamē ex his generationē, vt antè ꝑdidimus: circa ſubſtātiā vero ſunt locus & tēpus. Hęc tria cū ſint, generatio & corruptio eſt ſubſtantiæ mot⁹: qualitatis alteratio: incrementum ac decrementū quātitatis: vbi vero ꝑdicamēti, localis mutatio, quæ latio noīatur. Porro latio quædā recta appellat, quæ ſurſum videlicet ac deorſum tēdit: nōnulla circularis, quæ in orbē circūagitur: vt cæli latio, recta, & in orbē. Sex itaq; ſpecies hīc tradit motus, lationē, in rectam & circularē nequaquā diuidens. At in naturali auſcultatione, genus eſſe vult mutationē, eiufq; tres eſſe ſpecies, motū, generationē, corruptionē: motū nāq; à generatione & corruptione illic in aduerſum diſtinguit. Nō enim vult illic generationē aliquorū manentiū, formāmq; obtinentiū motū eſſe, verū ſecundū illorū aliquod quę circa eā accidunt. Idcirco quę mouētur, ea ſecundū q̄tū, vel quale, vel locū inquit moueri, ſubſtātiāle formā quæ ab initio fuerat ſeruāntia. In generatione verò ac corruptione vetus forma í eo quod mutat nō manet: quoniā generatio via eſt à quodāmodo nō ente in ens quodāmodo, hoc eſt, ab eo quod poteſtate eſt in ens actu. Corruptio cōtrā via eſt ab ente in nō ens. Verū hīc quoniā introductorius liber eſt, & logicus potius, nō phyſicus, exacta de his ratione non diſſerit: ſed generationem quoque & corruptionem motus eſſe ꝑnunciat: quandoquidem non vt phyſicus hoc loco, ſed vt logicus diſputat, quærens in his quæ quibus ſint, vel non ſint conſequentia.

Alij itaq; motus palā eſt, q̄ abinuicē diuerſi ſunt, nō enim eſt generatio 76
 corruptio: neq; augmētū diminutio, neque ſecūdū locū mutatio: ſimiliter autē & alij. In alteratione verò habet quandā dubitationē, ne ſit fortè neceſſarium, id quod alterat ꝑ aliquā reliquarū motionū alterari. Hoc autē nō verū eſt: nā ſecundū oēs penè paſſiones aut cōplures, accidit nos alterari, nulla aliarū cōmunicāte motionū. Nā neq; augeri neceſſariū eſt, quod ꝑ paſſionē moueť, neque diminui: ſimiliter autē & in alijs. Quare alia ꝑter alios motus erit alteratio: nā ſi eſſet eadē, oporteret, id quod alterat, mox & augeri, vel minui, vel quādā aliarū motionū ſequi: ſed nō neceſſe eſt. Si ſimiliter autē & quod augeť, aut alia aliqua mutatione moueť, alterari oporteret: ſed ſūt quædā q̄ augmentātur, q̄ nō alterātur: vt quadratū gnomone

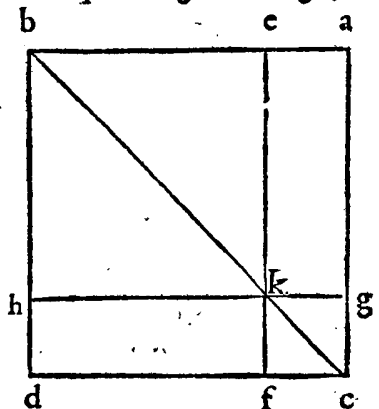
circūposito creuit quidē, alteratū verò nihil factū est: sic & in alijs huiusmodi. Quare alij motus sunt abinuicē. Est autē simpliciter motui quidem quies cōtrariū: ijs vero q̄ p̄ singula sunt & singula: generationi quidē corruptio cōtrariū: augmētationi verò diminutio: secūdū locū mutationi, secūdū locū quies. Maximè autē videt̄ opposita esse ad cōtrariū locū mutatio: vt ei q̄ inferius est, ea q̄ superius est: & ei q̄ supius est, ea q̄ inferius est. Reliquo verò assignatorū motuū nō facile est assignare quid fortè est cōtrariū. Videt̄ autē nihil esse ei cōtrariū: nisi quis & in hoc secūdū qualitātē quietē opponat: aut in cōtrariū qualitatis mutationē: sicut & in mutatione secūdū locū, quietē secūdū locū: aut in cōtrariū locū mutationē: est em̄ & alteratio mutatio secūdū qualitātē. Quapropter opponit̄ motui secūdū qualitātē, quies secūdū qualitātē: aut ī cōtrariū qualitatis mutatio: vt albū fieri ad id quod nigrū est fieri: alterat̄ em̄, in contraria qualitatis mutatione facta.

2. Motus itaque alios inter se diuersos esse constat.

Postq̄ species enumerauit motus, hīc eas deinceps à se mutuò distinguit, ostēditq; quoniam pacto nō sint eadē. Neq; enim generatio, inquit, corruptio est, neq; augmētū diminutio: quo modo enim, quādoquidē sunt cōtraria: sed nec auctio est generatio: ens enim auget̄: nō ens generat̄. Nec decrementū corruptio, nā & in his eadē ratio cōgruit: significat enim decrementū remissionē entis secūdū quātitatē: corruptio absolutā entis abolitionē. Neq; verò rursus localis mutatio cū aliquo supradictorū coincidit. Nā quod à loco in locū demigrat, id neq; gignitur, neq; corrūpitur, neq; auget̄, neq; minuitur. Neq; enim si Athenis verbi gratia proficiscat̄ Corinthum Socrates, aliquid ex dictis patietur: sed idē prorsus manens loco solo dimouetur. *Verum in alteratione dubitatio habetur nonnulla, sit ne id quod alteratur necesse cuiusquam reliquorum motuum modo alterari.* Quòd alij quidē inquit motus omnes nō ijdem inter se sint, nemini dubium fuit: at in alteratione quærendū est, an quod alterascit, id secūdū generationem, vel corruptionē, vel incrementū, vel decrementum, vel aliquē motū reliquorū alteret̄. Sed nō est verum hoc inquit: nāq; in plurimis affectibus, calefactione inq̄ & refrigeratione, ac similib⁹, alteramur quidē prorsus, nō tamen quenq̄ ex reliquis motū pferimus. Neq; enim augetur oīo quod calefcit aut refrigeratur, vel decrefcit, vel generetur, vel corrūpat̄, aut reliquorū quodpiā oportet sustineat: quare seiuncta ab alijs motib⁹ est alteratio. *Idē enim si esset, protinus quod alteratur vel augetur vel minui oporteret.* Si idē cum vno esset inquit aliorū motuū alteratio, opus esset oīo quod alteratur, reliquorū etiā motuū quēpiā sustineret, minimè verò id nunc accidit: nā corpora quidē in sole versātia calefcēdo, nigrescēdoq; alterant̄: nō tamē huiusce rei gratia augctur, minuunturve, aut ceterorū aliq̄ ppetiuntur. Eadē potes & de ijs dicere quē à frigore, aut quouis aliter modo alterātur. *Similiter & quod augetur, aut alijs quibusdā cietur motibus, alterari.* Sermonem vice inuerfa probat: nō enim inquit solum si idē alijs motibus esset alteratio, id protinus quod alteratur vnoquoq; aliorū motuum cieri oporteret, sed contrā etiā siquid secūdum augmentum, vel decrementum, vel ceterorū aliquid motum esset, id statim quoque alterari: q̄q̄ maximè cæteris motibus alteratio prior existat, siue ipsos consequatur. Nam alteratius quoq; omnino fiat oportet quod augetur: siquidē cibum alterari primum in sanguinē opus est auget̄, atq; illum in carnē: nec fieri aliter nō præcedēte alteratione incrementū posset. Sed antecedit quoq; alteratio quæ generātur: nā semē alterari in sanguinē potest: sanguis in carnē: ac quouis aliter modo leges postulent naturæ. Et verò in motib⁹ alijs oibus est alterationē vel cōsequentē vel antecedentem cōtemplari. Nā quæ locali cietur motu, præsertim si plus sint contentiūsq; agitata, alteratio sequitur: nimirum ijs quæ mouentur calefcētib⁹. Tametsi ergo alios vt dixi motus sequitur alteratio, nō idem tamen ob id cū alijs motibus alterationem esse affirmamus.

DE MOTV.

Quandoquidē & localis motus alios omnes comitatur: nā & quod gignitur, & quod corrumpitur, locali quoq; agitato prorsus mouetur: similiter augetur quoq; ac decrefcens. Nā fingula hęc localis motus neceffe est antecedit: qui nifi fit, aliorū quifquā fieri haudquā potest. Nam fiue in cōmuni rem æftimes, appropinquāte ſole & recedente vniuerſalis generatio corruptioq; fit: fiue priuatim ppendas, ſemen videlicet in terrā, vel etiam in vterum cadat oportet: aut mas quoq; foeminam adeat: hoc autem localis eſt motus. Et in corruptione videlicet congreſſa elementa, à ſe inuicē opus eſt diſcernantur. Porro in augmento & decremento perſpicua eſt loci mutatio: ſiquidem maiorem ex minore locum obtineat oportet quod augetur: & minorem ex maiore, quod diminuitur. Sed id etiā quod alteraſcit: tum ꝑ à profundo ad ſuperficiem qualitas, vt in erubeſcentibus, vel pallescentibus permeet: tum ꝑ alterans appropinquare alteraſcenti ſit neceffe. Verū etſi motum omnē localis conſequitur motus, ꝑ tamen ſit ab ijs alius planè dilucet: quandoquidē etſi luci expoſitum corpus omnino comitatur vmbra, nō ob id tamē & vmbra iam cū corpore in luce poſito eſt idem, ſic ergo & in alteratione dicēdum, quāuis motus hic alios omnes ſequatur, nō ideo tamen idem quoq; eſt cum illis: quādo ne motus quidem omnis comes eſt alteratio. Nā quæ ꝑ additionem augentur, creſcunt quidem (eua-
dunt enim ex minorib⁹ maiora) vt ſi aqua cifterna addatur, ſed nō fiunt alteriora, quippe aqua in ea contenta, infuſa alia creuit nō alterata. Et quæ extrahitur recta linea, nō alteraſcens augetur. Verum nec quidquid alteratur augetur: ſiquidem qui diſcit, qui iraci-
tur, qui metuit, nō augetur: id quod vel ipſe declarans ſubiungit, atq; inquit: *Quadrangulus circumpoſito ipſi gnomone augetur quidem, at non alterior euadit.* Nam & auctus, manet etiā quadrangulus: quare ne decrementum quidem eſt alteratio. Siquidem detracto à quadrato gnomone, quadratum quod reliquum eſt manſit. Verum quoniam alterationis à cæteris motibus diuerſitatē oſtendere volens Ariſtoteles quadranguli gnomonifq; meminit, age verba illa exponamus. Gnomonem igitur Geometre vnum quempiam ex ambientibus diametrum quadrangulis nominant, vbi cū duobus ſimul cōplementis fuerit: quò autē plana ea quæ dicimus ſiant, ſermonem in hac figura meditemur. Spacium eſſe dicitur quadrangulus, quod à lateribus quatuor inuicem æqualibus, & rectis angulis continetur. Sit ergo quadrangulum ſpaciū, a b c d, quod æquales quatuor angulos, & æqualia totidē habeat latera, ducaturq; per ipſum diameter, b c, in latere autem, a b, ſumatur punctum e, verbi cauſa, atq; ab ipſo e, puncto, ab vtrauiſ. a c, b d, coſtarum æque diſtās ducatur linea: ſitq; hæc e f, ab a c, vero latere abſtrahatur, a g, linea æqualis lineæ, e b, perducaturq; à, g, puncto linea quæ ab vtrolibet a b, c d, laterum pariter diſtet, ſitq; hæc, g h: quæ e f, lineam in k, puncto interſecet. Fiunt quatuor itaq; intra a b, c d, quadrangulū ſpacia, quorum duo diametrum ambientia, nempe e b, h k, & k g, c f, ſunt quadranguli: reliqua duo, cōplementa nuncupantur. Vnum ergo vtrumuis quadrangulorum, g c, f k, verbi gratia cum ambobus complementis, quæ ſunt, a e, k g, & k h, d f, gnomon vocatur. Quo autē modo ſimilis e b k h, quadrangulus a b c d, quadrangulo ſit, haud obſcura eſt probatio. Gnomonem igitur contemplare. Nam e b h k, quadrangulus per, a b c d, quadrangulum auctior euafit, alteratufq; minime eſt: ſiquidem paruus auctus quadrangulus, ſimiliter exiſtens quadrangulus manſit. At verò tametſi à toto quadrangulo, qui eſt, a b c d, gnomonem, a e g h c d, detraxeris, quadrangulus tamen, e b k h, relinquitur: atque id totum quidem quod ab initio fuerat, decreuit ac minus euafit: nequaquā verò eſt alteratum, ſed ſpecies ipſa manſit quadranguli.

Quòd ſi neque decretio, neq; augmentum, qui motus eſt in quantitate, ſpeciei quadranguli proprietatem dimouit, patet motum alium ſecundum qualitatem, aliud augmentū decrementūq; eſſe. At ſi ſint hæc mutationes diuerſæ, multò magis quæ per generationem atq; interitum ſiunt. Eſt porro ſimpliciter motui quies contrarium. Nunc tertium deinceps

eorum quæ diximus querit in disputatione de motu, qualinā motus inquam speciei qualis repugnet: atq; omni quidem inquit communiter motui oppositā est quies. Nam si motus transgressio quædā ac via est vel ex entibus in nō esse, vel contrā ex potestate in actū, vel à loco in locum, vel à minore in maius, & e contrario, vel ab esse tali in tale esse, vt ab albo in nigrum, quies autem status est quidā, iure omni motui contrarium est quies. Specialius verò motus obiacent inquit ex opposito inter sese distincti: generationi quidē corruptio: diminutioni augmentum, locali vero motui opponitur quies præcipue, neque iniuria: quādoquidem notior alijs est potissimum hic motus: atq; huic maximè motus nomen tribuit multitudo. Cæterum specialius quoq; ipse sibiipsi potest hic motus opponi secundum diuersas loci dimensiones partitus: vt latio sursum, sit lationi deorsum opposita, & latio quæ fit in anteriorem partem, lationi quæ fit in posteriorem: & dextrorsum tendens in læuam deflectenti. *Reliquo autem proditorum motuum non facile est quōdam sit contrarium assignare.* In motuum quoq; discretionem is fuit rursus de quō querebāmus, alteratio in quā. Et huic igitur inquit opponenda est qualitatis quies, perinde ac locali, & mutatio qualium in contrarium, vt ab albedine in nigritem.

DE VERBO HABERE.

77 **H**abere secundum plures modos dicitur. Aut enim vt habitum & dispositionē, aut aliam aliquā qualitatem: dicimur enim disciplinā aliquā atq; virtutē habere. Aut vt quantum, vt quā contingit aliquis habens magnitudinem: dicitur enim tricubitā habere magnitudinē, vel quadricubitā. Aut vt ea quæ circa corpus sunt, vt vestimentū vel tunicam. Aut vt in pte, vt in manu annulū. Aut vt partē, vt manum vel pedē. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum: vinum enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, vt in vase. Aut vt possessionē: habere enim domū & agrum dicimur. Dicitur autem & vir vxorē habere: & vxor virū. Sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil enim aliud vxorem habere significamus, q̄ quod cohabitant. Forte tamen & alij quidam eius quod est habere apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, penè omnes enumerati sunt.

☉ *Habere autem pluribus dicitur modis. Nam aut perinde atque habitum & dispositionem, vel qualitatem quamlibet aliam.*

Æquiuoca vox est habere: nō enim decem prædicamentorum vnum tantum significat, sed alia quoque complura. Nam & habere scientiam dicimur, & virtutem, ac quotquot enumerantur alia. Propriè verò habendi prædicamentum, substantiæ circa substantiam amictum declarat: vt cum circumpositum pallium, vel annulum, vel calceos dicimus. Habere autem vxorem, vel agrum, vel id genus aliquid, aliud quiddam est. Ergo ne ex æquiuocatione fallamur, distinctè nobis hoc loco quot nā modis habere dicatur, exposuit. An verò quoniam de substantia, & quanto, & quali, & relatione, & faciendo, & patiēdo superius locutus, sermonem de cæteris prædicamentis vt minime obscurum prætermisit, finiuit autem & habendi prædicamentum, substantiæ circa substantiam esse positionem, inquiens, diciturq; alijs etiam modis habere, idcirco nunc de eo sermonem repetit. Atque habere, ait, pluribus modis dicere consueuimus. Nam dicitur inquit habere vel penes qualitatem: quippe habitum, aut dispositionem habere, aut scientiam dicimur. Vel secundum quantitatem, vt si quis lignum habere tres verbi gratia cubitos dicat. Hæc quidem in corpore habentur. Circa verò corpus dicimur habere, vt vestē, vel locum, vel tantum temporis. Dicimur verò & partem habere, vt manum, aut pedem.

DE VERBO HABERE.

Et vt possessionem, vt domum, aut fundum. Et vt in vase, vt cum serua habere vinum fertur: ac quotquot alijs modis dici potest habere. Dicere autem inquit habere vxorem, inter habendi significata videtur esse alienissimum: siquidem vxorem habere nihil est aliud quàm vxoris esse contubernalem: alienissimum autem vocat, quoniam nihilò magis habere vxorem vir dicitur, quàm vxor virum. Sed respondere ad hoc licet, quòd & in possessionibus, non solum habere nos agrum dicamur, aut seruum, sed ager etiam, & seruus, & vestis dominum habet. In partibus quoque & toto, non solum habet partes totum, sed etiam partes integritatem habent. *Fortassis verò & alij quidam videri possunt habendi modi, ceterum enumerati ferme sunt omnes qui dici còsuerunt.*

Rurfus verò si acquiescere eius verbis nolumus, modestè nobiscum agens inquit, sunt quidem & alij forsitan habendi modi, verum nos qui dici consueuere omnes recensuimus.

F I N I S.

Parisijs Simon Colinæus imprimebat pro se
& Ioanne Roygni, Idibus Septemb.

I 5 4 2.